

บทที่ 3

บทบาทในการแทรกแซงทางการเมือง และการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของรชช.ในช่วง พ.ศ.2534 - 2535

3.1 บทบาท และการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของทหารในอดีต

บทบาททหารในทางการเมืองไทยเป็นไปตามลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ประวัติศาสตร์กับความรู้สึกนึกคิดหรือสำนึกของคนในสังคม¹ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมูชนชั้นนำของสังคม ซึ่งลักษณะสังคมไทยนั้นชนชั้นนำของสังคมตั้งแต่กษัตริย์ลงมาจนถึงเจ้าขุนมูลนายนั้นล้วนแล้วแต่เป็นผู้มีอำนาจในทางการเมืองการปกครองทั้งสิ้น สาเหตุเนื่องมาจากจำนวนคนในสังกัดของคนเหล่านี้ภายใต้ระบบไพร่ เป็นเครื่องชี้วัดเป็นอย่างดีถึงอำนาจการเมืองการปกครองของบุคคลนั้นๆ นอกจากนี้ประวัติศาสตร์ไทยยังชี้ให้เห็นถึงภัยสงครามซึ่งเป็นผลกระทบสำคัญต่อความมั่นคง และการคงอยู่ของประเทศมาโดยตลอด ตั้งแต่มีอารยธรรมการสร้างราชอาณาจักรของชาวสยาม หรือ ประเทศไทยในปัจจุบัน มีการต่อสู้กันกระทั่งต้องถอยร่นมาอยู่ ณ ดินแดนไทยในปัจจุบัน ที่ทำให้ประวัติศาสตร์การปกครองไทยเริ่มต้นด้วยการปกครองแบบนักรบ (strong warrior – ruler)² ซึ่งชี้ให้เห็นถึงทิศทางทางการเมืองไทยเป็นไปตามวิถีทัศน์ผู้ปกครองที่เป็นนักรบ การทหาร ต่อมาเริ่มมีการนำระบบศักดินามาใช้บริหารงานแผ่นดิน ชนชั้นปกครอง หรือ เจ้าขุนมูลนายก็เป็นผู้ชี้ทางการเมือง เพราะเป็นผู้ถือกำลังพล รวมทั้งมีหน้าที่ปกป้องประเทศ กับไพร่หรือ ประชาชนในสังกัดมาโดยตลอด โดยอำนาจที่กระจายอยู่ในชนชั้นปกครองหรือเจ้าขุนมูลนายเหล่านี้มิได้แยกส่วนกันระหว่างกิจการทหาร และพลเรือน ดังนั้นการปกครองไพร่ หรือ ไพร่พล จึงเป็นเรื่องที่ไม่ได้แยกส่วนกันไปด้วย ทำให้อำนาจทางการเมืองในด้านต่างๆรวมศูนย์อยู่ที่ชนชั้นปกครอง หรือ เจ้าขุนมูลนาย ซึ่งมีหน้าที่รบ และดูแลทุกข์สุขประชาราษฎร์ไปพร้อมๆกัน จนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ไทยเป็นรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์รวมอำนาจการเมืองการปกครองเข้าสู่ส่วนกลาง โดยกษัตริย์พยายามลดบทบาทอำนาจ และการคุมกำลังของขุนนาง

---

¹ อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, การเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ของชนชั้นนำไทยตั้งแต่รัชกาลที่ 4 – พ.ศ.2475. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538), หน้า 2.

² Anwar Kamel, The Role of The Military in Politics of Thailand. Thesis in Political Science Graduate School of University of The Pennsylvania, Master of Arts, 2520, pp. 193 – 196.

แยกกิจการพลเรือน และทหารออกอย่างชัดเจนขึ้น สร้างกองทัพประจำการผลัดคนรุ่นใหม่ให้เป็นกลุ่มข้าราชการพลเรือน และข้าราชการทหาร³ โดยในเริ่มต้นบรรดาข้าราชการพลเรือน หรือทหารรุ่นแรกๆนั้นจะเป็นลูกหลานของเจ้าขุนมูลนายในระบบศักดินาเดิม แต่ต่อมาก็เริ่มมีบุตรหลานของผู้ที่เคยเป็นไพร่เข้ารับราชการมากขึ้น ทำให้เกิดนายทหารระดับล่าง และบนชั้นที่ตำแหน่งสำคัญในกองทัพมักจะถูกเป็นของนายทหารระดับบน ซึ่งมาจากลูกหลานเจ้าขุนมูลนายหรือเชื้อพระวงศ์ในระบบศักดินาเดิม นายทหารระดับบนเหล่านี้จึงมีหน้าที่เป็นกำลัง และฐานอำนาจรองรับสถาบันกษัตริย์ ในขณะที่นายทหารระดับล่างนั้นก้าวมาจากสามัญชน และได้รับโอกาสใหม่จากการศึกษา ทำให้นายทหารระดับล่างมีความทะเยอทะยาน ต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงระบบราชการ และการเมืองการปกครองให้เกิดความเท่าเทียม

จากความพยายามในการขยายแสนยานุภาพทางการทหาร และการจัดระบบราชการใหม่เพื่อเอกราชของประเทศในสมัยรัชกาลที่ 5 นี้เอง ทำให้องค์กรทหารได้รับการพัฒนามากขึ้นเรื่อยๆ จนกลายเป็นองค์กรที่มีกำลังอำนาจมากในสังคม ดังนั้นเมื่อเกิดสถานการณ์ต่างๆที่บีบคั้นให้องค์กรทหารรู้สึกสูญเสียผลประโยชน์ไม่ได้รับความเป็นธรรม ประกอบกับความล้มเหลวของสังคมภายใต้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ทหารจึงกลายเป็นกลุ่มที่ขึ้นมาท้าทายอำนาจกษัตริย์ซึ่งเป็นผู้ปกครองในที่สุด⁴ ตัวอย่างที่สำคัญ คือ กบฏ ร.ศ. 130 นับได้ว่าเป็นสมัยแรกของการพยายามเข้ามามีบทบาททางการเมืองของทหารภายใต้การมีกองทัพประจำการของประเทศ⁵ จนกระทั่งถึงการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง พ.ศ. 2475 ซึ่งกำลังผลัดกันหลัก คือ ข้าราชการกลุ่มหนึ่งอันประกอบไปด้วยข้าราชการพลเรือน (46 นาย) และทหาร (53 นาย) ส่งผลให้ประเทศไทยเข้าสู่การเริ่มต้นพัฒนาการประชาธิปไตย ควบคู่ไปกับบทบาททหารในการเมืองการปกครองไทยอย่างเป็นทางการ

แนวความคิดเรื่องอำนาจกษัตริย์ที่ปกครองการปกครองไทยมาตลอดจนกระทั่ง พ.ศ. 2475 ที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองทำให้กษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ แต่การเปลี่ยนแปลงนี้เป็น

³ อัจฉราพร กมฺพพิสมัย, กบฏ ร.ศ. 130 กบฏเพื่อประชาธิปไตยแนวความคิดทหารใหม่ (กรุงเทพฯ : อัมรินทร์วิซาคาร, พิมพ์ครั้งที่ 2, 2542), หน้า 13.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 50.

⁵ เฉลิมเกียรติ ผิวนวล, ความคิดทางการเมืองของทหารไทย 2519-2535 (กทม. : นำอักษรการพิมพ์, 2535), หน้า 30.

เพียงแต่เปลี่ยนผู้ปกครองจากกษัตริย์มาสู่ชนชั้นนำของสังคม⁶ โดยเฉพาะทหารเป็นกลุ่มสำคัญที่มีบทบาทต่อการเมืองระบอบประชาธิปไตยทั้งในด้านพัฒนา และคุกคามมาโดยตลอด เห็นได้จากการรัฐประหารโดยทหารทั้ง 16 ครั้ง ในช่วง พ.ศ. 2475 – 2516 ซึ่งให้เห็นว่าประชาธิปไตยไทยอยู่ภายใต้การปกครองของทหาร (Military Regime)⁷ โดยที่หัวหน้ารัฐบาลมักจะเป็นผู้นำทหารเปลี่ยนเวียนเข้ามาปกครองตามความพอใจภายใต้การรับรองจากกองทัพ จะมีบ้างก็ในช่วง พ.ศ. 2487 – 2490 ที่รัฐบาลพลเรือนมีโอกาสปกครองประเทศ⁸ ซึ่งเป็นเพียงช่วงเปลี่ยนผ่าน และเข้าสู่ยุคของทหารต่อเนื่องจนกระทั่งถึง พ.ศ. 2516 ซึ่งเป็นยุคที่ประชาธิปไตยเฟื่องฟู (Democratic Regime) มีการขับไล่ผู้นำทหารต่างๆออกนอกประเทศ หลังจากนั้นในปีพ.ศ. 2519 ทุกอย่างก็กลับเข้ามาสู่ลักษณะคล้ายเดิม แต่เป็นลักษณะของประชาธิปไตยครึ่งใบ (Quasi-Democratic Regime)⁹ คือตั้งแต่ พ.ศ. 2521 – 2531 ที่มีนายกรัฐมนตรีมาจากทหาร แต่ก็เป็ยุคที่ต้องประนีประนอมกับกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆทั้งฝ่ายทหาร และกลุ่มนอกฝ่ายทหาร จนกระทั่งมีการเรียกร้องประชาธิปไตยมากเข้าในพ.ศ. 2531 จึงได้นายกรัฐมนตรีคนใหม่มาจากการเลือกตั้งภายใต้ยุคประชาธิปไตยใหม่ คือ พล.ต.ชาติชาย ชุณหะวัณ (ตำแหน่งในเวลานั้น) อยู่ในสมัยตั้งแต่ พ.ศ. 2531 – 2534 จากนั้นจึงเกิดปฏิวัติโดยคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (พ.ศ. 2534 – 2535) ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่กำลังจะนำเสนอต่อไปในการศึกษาครั้งนี้

สิ่งเหล่านี้บ่งบอกให้เห็นถึงความสำคัญในบูรณาการของระบบ ระบอบการเมืองการปกครองไทยที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย และรวมไปถึงความสำคัญในเรื่องกำลังพล หรือ ทหารที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทย และเมื่อทหารมักมีบทบาทต่อการเมืองการปกครองไทยมาโดยตลอดภายใต้บูรณาการทางประวัติศาสตร์ในรูปแบบนี้ได้สร้างลักษณะบางประการที่อาจเรียกว่ามรดกทางการเมือง (Political heritage) ซึ่งมีผลครอบงำจิตสำนึกของประชาชน และความคิดเกี่ยวกับการแทรกแซงทางการเมืองที่ถูกปลูกฝังทั้งต่อประชาชน และผู้นำทหารซึ่งถือการเมืองเป็นเรื่องของความมั่นคงของชาติ ภายใต้ทัศนคติทางสังคม และการเมือง สภาพจิตใจ และโลกทัศน์

⁶ Pye W. Lucian, *Southeast Asia's Political Systems*. Ibid, p. 47.

⁷ Saitip Sukatiparn, "Thailand : The Evolution of Legitimacy", in *Political Legitimacy in Southeast Asia : The Question for Moral Authority*. pp. 193 – 195.

⁸ Chai-Anan Samudavanija and Suchit Bunbongkarn, "Thailand", Ibid, pp. 81 – 82.

⁹ Saitip Sukatiparn, Ibid, pp. 209 and 214.

ของคนไทย ทำให้สังคมไทยเป็นสังคมที่มีลักษณะง่ายต่อการคงอยู่ของระบบการเคระพาวุโสแบบยอมรับอำนาจ (hierarchicalism) และอำนาจนิยม (authoritarianism) สิ่งนี้เองทำให้ทหารซึ่งเป็นสถาบันที่มีความเจริญสูงในด้านองค์การ และเป็นปึกแผ่น ในขณะที่สถาบันอื่นๆ เช่น พรรคการเมือง หรือ อุดมการณ์ทางการเมืองอื่นๆ ไม่เข้มแข็งพอที่จะแข่งขันกับองค์การทหาร สถาบันทหารจึงสามารถแทนช่องว่างทางการเมือง (vacuum-power) หลังการเปลี่ยนแปลงจากระบอบกษัตริย์ที่ยาวนานมาสู่ประชาธิปไตยในปีพ.ศ. 2475 ได้ รวมทั้งนายทหาร ยังถือว่าตนเป็นผู้ที่นำอำนาจให้บ้านเมืองเจริญขึ้นตามลำดับ¹⁰ ดังนั้นในบางครั้งการแทรกแซงทางการเมืองของทหารจึงกลายเป็นสำนึกของการเสียสละเพื่อชาติไปโดยปริยายในที่สุด

เพื่อความสะดวกต่อการสร้างความเข้าใจ รวมไปถึงการเชื่อมโยงบทบาท และการสร้างความชอบธรรมของทหารไทยในอดีตมาสู่ยุคการแทรกแซงทางการเมืองของนายทหารรชช. การศึกษาครั้งนี้จึงแบ่งบทบาท และการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของทหารของประเทศไทยออกเป็น 2 ระยะเวลาหลัก ดังต่อไปนี้

3.1.1 บทบาท และความชอบธรรมทางการเมืองของทหารไทย ตั้งแต่พ.ศ. 2475 – 2500

3.1.2 บทบาท และความชอบธรรมทางการเมืองของทหารไทย ตั้งแต่พ.ศ. 2500 – ยุค
รชช.

3.1.1 บทบาท และความชอบธรรมทางการเมืองของทหารไทย ตั้งแต่พ.ศ.2475 – 2500

3.1.1.1 ยุคคณะราษฎร

บทบาททหารทางการเมืองมีความเด่นชัดจนนับได้ว่าเป็นองค์กรที่มีบทบาทสูงสุดทางการเมืองตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 โดย “คณะราษฎร” ซึ่งประกอบด้วยข้าราชการทหาร และข้าราชการพลเรือนระดับกลางจำนวน 99 คน มีสายทหารบก 32 นาย นำโดยพ.อ.พระยาพลพลพยุหเสนา (พจน์ พหลโยธิน) สายทหารเรือ 21 นาย นำโดยน.ต.หลวงสินธุสงครามชัย (สินธุ์ กมลนาวิน) และสายพลเรือน 46 นาย นำโดยหลวงประดิษฐมนูธรรม (นายปรีดี พนมยงค์)

¹⁰ ลิขิต อธิวาทิน, การเมืองการปกครองของไทย. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ 5, 2543), หน้า 65 และ 86.

โดยการรวมตัวของคณะราษฎรมีมติเลือกให้พ.อ.พระยาพหลฯซึ่งมีอาวุโสมากที่สุด คือ (45 ปี) เป็นหัวหน้าคณะปฏิวัติ โดยมีผู้ประสานงาน ร.ท.ประยูร ภมรมนตรี ซึ่งมีการรวมตัวในลักษณะคนที่เป็นเพื่อนสนิทสนม และเครือญาติกัน บุคคลที่สำคัญอีกคนหนึ่ง คือ พ.อ.พระยาทรงสุรเดช อาจารย์ใหญ่โรงเรียนนายร้อยทหารบก เป็นมันสมอง และกำลังสำคัญในสายทหารบกในการยึดอำนาจ ส่วนพ.อ.พระยาฤทธิอัคเนย์ เป็นบุคคลเดียวที่คุมกำลังทหาร คือ เป็นผู้บัญชาการกรมทหารปืนใหญ่ที่ 1 รักษาพระองค์ ในการรัฐประหารครั้งนี้เป็นการยึดอำนาจโดยไม่เสียเลือดเนื้อ (ยกเว้นการบาดเจ็บของ พล.ต.พระยาเสนาสงคราม หรือ ม.ร.ว.อ. นพวงศ์ ผู้บัญชาการกองพลที่ 1) เริ่มต้นจากการตัดการสื่อสารโดยยึดกรมไปรษณีย์ และจับกุมเจ้านายรวมไปถึงขุนนางชั้นผู้ใหญ่ เพื่อประกันความปลอดภัยของฝ่ายคณะราษฎร ในช่วงเวลาแห่งการรัฐประหารนี้เองพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ทรงเรียกประชุมพระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่หัวหิน ทำที่สุดพระองค์ตัดสินพระทัยยินยอมตามข้อตกลงของคณะราษฎรพระราชทานการปกครองให้กับประชาชน ทรงเป็นกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ โดยมีพระราชสาส์นตอบในวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2475 คือ "คณะทหารมีความปรารถนาจะเชิญให้ข้าพเจ้ากลับพระนครเป็นกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน ข้าพเจ้าเห็นแก่ความสงบเรียบร้อยของอาณาประชาราษฎร์ไม่ยอมให้เสียเลือดเนื้อ" เนื่องจากพระองค์มีความคิดที่จะเปลี่ยนแปลงในลักษณะเช่นนี้อยู่แล้ว¹¹ การณ์ในครั้งนี้จึงเป็นไปโดยไม่มีสงครามกลางเมือง ซึ่งหลังการเปลี่ยนแปลงฝ่ายทหารได้ปล่อยให้ฝ่ายพลเรือนจัดตั้งรัฐบาล โดยมีพระยามโนปกรณนิติธาดาเป็นนายกรัฐมนตรี

แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงเป็นประชาธิปไตย แต่คณะราษฎรในยุคสมัยของพระยามโนปกรณฯก็ยังไม่ปล่อยให้มีการเลือกตั้ง เพราะเห็นว่าประชาชนยังไม่พร้อม ประกอบกับเหตุการณ์ความไม่สงบทางการเมืองอันเนื่องมาจากการเคลื่อนไหวของระบอบเก่า และความขัดแย้งภายในคณะราษฎรเอง¹² นอกจากนี้คำสั่งของพระยามโนปกรณฯที่สั่งให้ข้าราชการทหาร และพลเรือนลาออกจากการเป็นสมาชิกสมาคมการเมือง (สมาคมคณะราษฎร) ทำให้สมาชิกผู้ก่อการเปลี่ยน

¹¹ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, ประวัติศาสตร์การเมืองไทย, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, 2538), หน้า 32 – 33 และ 36.

¹² อธิบายเพิ่มเติม, ยกตัวอย่างกรณี คณะราษฎรปฏิเสธการตั้ง "สมาคมคณะชาติ" ขึ้นมาแข่งขันกับสมาคมคณะราษฎร และจับกุมผู้ต้องสงสัยว่าเป็นคอมมิวนิสต์จำนวน 10 คน เพื่อสลายพลังของฝ่ายที่อยู่ตรงข้ามฝ่ายรัฐบาล สิ่งเหล่านี้สื่อแวเป็นเค้าโครงแห่งความขัดแย้ง และการแบ่งขั้วซ้าย-ขวาในคณะราษฎร เนื่องมาจากแนวคิดในสมุดปกเหลืองของปรีดี พนมยงค์.

แปลงการปกครอง ปี 2475 ถือว่าเป็นแผนมุ่งทำลายคณะราษฎรโดยตรง และเมื่อมีการอภิปรายเกี่ยวกับคำสั่งนี้ในการประชุมสภาผู้แทนฯวันที่ 30 – 31 มีนาคม พ.ศ. 2476 ก็ถูกกล่าวหาว่าการอภิปรายขัดรัฐธรรมนูญ รวมถึงการกล่าวอ้างว่าส.ส.บางคนพกอาวุธเข้าสภา ทำให้วันที่ 31 พระยามโนปกรณซ์ และพ.อ.พระยาทรงสุรเดชนำทหาร 1 กองร้อยเข้ามาในพระที่นั่งอนันตสมาคมเพื่อตรวจค้นอาวุธ ซึ่งกลายเป็นความขัดแย้ง และนำไปสู่ปัญหาบานปลายกับการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ภายในคณะราษฎร

ฝ่ายพระยามโนปกรณซ์ ประกอบด้วยพ.อ.พระยาทรงสุรเดช พ.อ.พระยาฤทธิอัคเนย์ พระประศาสน์พิทยายุทธ์ และร.ท.ประยูร ภมรมนตรี พยายามดึงเอาระบอบเก่าเข้ามา ซึ่งเป็นเหตุผลสำคัญที่นำไปสู่การรัฐประหารในวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476 เป็นผลงานของฝ่ายทหารบกและทหารเรือ นำโดย พ.อ.พระยาพหล พ.ท.หลวงพิบูลสงคราม (เลขานุการฝ่ายทหารบก) และ น.ท.หลวงศุภชลาศัย (เลขานุการฝ่ายทหารเรือ) โดยอ้างความชอบธรรมจากการเป็นเผด็จการของนายกรัฐมนตรี และการไม่ยอมเปิดสภาผู้แทนฯตามรัฐธรรมนูญมาเป็นเวลานานตั้งแต่ยึดอำนาจ หลังจากยึดอำนาจได้พระยาพหลฯจึงเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในวันที่ 21 มิถุนายน พ.ศ. 2476 และเปิดประชุมสภาผู้แทนฯในวันต่อมา คือ วันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ.2476

3.1.1.2 ยุคพระยาพหลพลพยุหเสนา

รัฐบาลทหารของพระยาพหลฯ มีลักษณะการประนีประนอมกับระบบเก่าเพื่อลดปัญหาความขัดแย้ง เนื่องจากรัฐบาลบอบช้ำจากความขัดแย้งกันเองภายในคณะราษฎร รัฐบาลพยายามดึงเอาขุนนางระบอบเก่าเข้ามาร่วมงาน แต่ลักษณะเด่นสำคัญ คือ การดำเนินงานของรัฐบาลที่พยายามสร้างลัทธิ “รัฐธรรมนูญนิยม” ขึ้น พร้อมทั้งมีการจัดให้มีการเลือกตั้ง และการแสดงความเป็นสุภาพบุรุษทางการเมืองทุกครั้งของพระยาพหลฯโดยการลาออกเมื่อมีวิกฤตทางการเมือง จนทำให้พระยาพหลฯได้รับการขนานนามว่าเป็น “ทหารประชาธิปไตย”¹³

แม้ว่ารัฐบาลพระยาพหลฯจะมีฐานกำลังสำคัญ คือ กองทัพบก และเรือสนับสนุนก็ตาม แต่ก็ต้องเผชิญกับปัญหาจากฝ่ายทหารถึง 2 ครั้ง โดยครั้งแรก คือ กบฏบวรเดช ซึ่งเป็นทหารภายใต้การบังคับบัญชาของระบอบเก่า และกบฏนายสิบ โดยกบฏบวรเดชนำโดย พล.อ.พระองค์

¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 132.

เจ้าบวรเดช อดีตเสนาบดีกระทรวงกลาโหมเป็นแม่ทัพนำทหารจากนครราชสีมา อุบลราชธานี ลพบุรี สระบุรี และอยุธยา ประกอบด้วย ทหารราบ 3 กองพัน ทหารปืนใหญ่ 2 กองพัน ทหารม้า 2 กองพัน และทหารช่าง 2 กองพัน เคลื่อนทัพมาทางรถไฟยึดสนามบินดอนเมืองซึ่งมี พ.อ.พระยาศรีสิทธิสงครามอดีตรัฐมนตรีในตำแหน่งเจ้ากรมยุทธการทหารบก เป็นเสนาธิการ “คณะกู้บ้านกู้เมือง” ส่งหนังสือคำขาดให้รัฐบาลลาออก โดยอ้างเหตุผลที่ว่าคณะรัฐมนตรีปล่อยให้คนหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ และเรียกตัวหลวงประดิษฐมนูธรรม (นายปรีดี พนมยงค์) กลับมาดำเนินการปกครองแบบคอมมิวนิสต์ ทำให้รัฐบาลพระยาพหลฯจัดตั้ง “กองบังคับการผสม” นำโดย พ.ท.หลวงพิบูลสงคราม ปราบกบฏเพื่อเป็นการยืนยันการมีกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ การมีพรรคการเมืองและการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลที่ต้องเกิดจากการไม่ใช้กำลังอาวุธ ซึ่งการนองเลือดปราบกบฏนี้เองเป็นชนวนที่นำไปสู่การสละราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ในวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2477

หลังผ่านวิกฤตการณ์ทางการเมืองทั้งกบฏบวรเดช และการสละราชสมบัติ รัฐบาลพระยาพหลฯ ก็จัดให้มีการเลือกตั้ง แม้จะเป็นแบบทางอ้อมแต่ก็เป็นผลงานที่นำไปสู่การวางพื้นฐานทางประชาธิปไตย นอกจากนี้รัฐบาลพระยาพหลฯยังปลูกฝังระบบรัฐธรรมนูญ ซึ่งให้ความสำคัญกับการเลือกตั้ง และระบบรัฐสภา ทำให้ส.ส.มีบทบาทตรวจสอบการทำงาน และคัดค้านอำนาจรัฐบาลได้ ด้วยบทบาทของส.ส.นี้เองทำให้พระยาพหลฯต้องลาออกจากตำแหน่งนายฯถึง 3 ครั้ง

ภายใต้การปกครอง 5 ปี 5 เดือน 23 วัน โดยในครั้งสุดท้าย คือ ครั้งที่ 3 พระยาพหลฯลาออก แต่คณะผู้สำเร็จราชการไม่รับไปลาออก เนื่องจากขณะนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล รัชกาลที่ 8 จะเสด็จนิวัติพระนคร ทำให้ท้ายที่สุดพระยาพหลฯใช้กติกาดำเนินการประชาธิปไตย ยุบสภาในวันที่ 11 กันยายน พ.ศ. 2481 จัดให้มีการเลือกตั้งใหม่ในวันที่ 12 พฤศจิกายน ในปีเดียวกัน และหลังจากการเลือกตั้งใหม่ พระยาพหลฯปฏิเสธตำแหน่งนายฯ พ.อ.หลวงพิบูลสงคราม (ยศขณะนั้น) รมต.กลาโหมขึ้นดำรงตำแหน่งนายฯแทน ยุคของทหารที่พยายามสร้างลัทธิรัฐธรรมนูญ หรือ ประชาธิปไตย จึงถูกแทนที่ด้วยยุคทหารในลัทธิชาตินิยม-ทหารของจอมพลป. พิบูลสงคราม¹⁴

¹⁴ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 151.

3.1.1.3 ยุคของจอมพล.ป. พิบูลสงคราม

จอมพล.ป.เป็นผู้ที่มีบทบาททางการเมืองมาโดยตลอดตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงพ.ศ. 2475 เนื่องจากในขณะนั้นจอมพล.ป.นั้นเป็นผู้นำนายทหารชั้นผู้น้อยในคณะราษฎร แต่ก็ด้วยการเป็นนายทหารชั้นผู้น้อยทำให้ในช่วงแรกๆหลังการเปลี่ยนแปลง พ.ศ. 2475 จอมพล.ป.มีบทบาททางการเมืองยังไม่เด่นชัดเหมือนกับพระยาพหลฯ พระยาทรงสุรเดช และพระยาฤทธิอัคเนย์ ที่เป็นนายทหารชั้นสูงกว่า ด้วยการวางตัวเป็นกลางของจอมพล.ป.ท่ามกลางความขัดแย้งระหว่างพระยาพหลฯ กับ พระยามโนปกรณซ์ จึงเป็นบทบาทที่ทำให้ไม่เป็นที่สนใจของฝ่ายใด ทั้งในฝ่ายคณะราษฎรที่ขัดแย้งกันเอง และฝ่ายระบบเก่า จึงหวั่นไหวทำให้บทบาทของจอมพล.ป.เพิ่มมากขึ้น คือการเป็นกำลังหลักในการทำรัฐประหารพ.ศ. 2476 และปราบกบฏบวรเดช ในปีพ.ศ. 2477 จอมพล.ป.จึงได้รับความไว้วางใจจากพระยาพหลฯให้ดำรงตำแหน่งรมต.กลาโหม และได้เลื่อนยศจนกระทั่งเป็นพันเอก ทำหน้าที่สุดท้ายเข้าสู่ตำแหน่งนายกฯในวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2481 เนื่องจากการปฏิเสธตำแหน่งของพ.อ.พระยาพหลฯ ดังนั้นพ.อ.หลวงพิบูลสงคราม (ยศขณะนั้น) จึงขึ้นมาดำรงตำแหน่งนายกฯแทน เพราะสถานการณ์ทางการเมืองที่กองทัพบุกค้ำจุนการเมืองประชาธิปไตยมาตลอดหลังการเปลี่ยนแปลงพ.ศ. 2475 และสถานการณ์ตั้งเครียดที่นำไปสู่สงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้จอมพล.ป.ได้รับเลือกด้วยคะแนนสนับสนุนสูงสุดให้เป็นนายกรัฐมนตรี

จอมพล.ป.พิบูลสงครามเข้ามาปกครอง และมีบทบาททางการเมืองถึง 2 ช่วงเวลา ยุคแรกตั้งแต่ปีพ.ศ. 2481 - 2487 และยุคที่สองตั้งแต่ปีพ.ศ. 2491 - 2500 การเข้ามาสู่อำนาจของจอมพล.ป.ทำให้เกิดมิติใหม่ทางการเมือง ลัทธิชาตินิยม-ทหาร และวัฒนธรรมทางการเมืองเป็นเครื่องมือสร้างชาติ และวัฒนธรรมของประเทศใหม่ เริ่มด้วยการเปลี่ยนชื่อประเทศจาก "สยาม" เป็น "ไทย" ในพ.ศ. 2482 ต่อมาก็นำลัทธิทหาร และลัทธิผู้นำมาใช้ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งเป็นระยะเวลาที่ไทยต้องประสบกับวิกฤตเศรษฐกิจ ภาวะเงินเฟ้อ สิ่งอุปโภคบริโภคแพง ทำหน้าที่สุดท้ายคือการตัดสินใจผิดเป็นพันธมิตรกับฝ่ายอักษะของจอมพล.ป.ก็เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้จอมพล.ป.ต้องลงจากอำนาจในยุคแรก เพราะฝ่ายอักษะแพ้สงคราม และทำให้รัฐบาลพลเรือนจากผู้นำเสรีไทยขึ้นมาแทนที่รัฐบาลทหารของจอมพล.ป. จากนั้นในปีพ.ศ. 2491 จอมพล.ป.ก็ได้กลับมาเป็นผู้นำรัฐบาลอีกครั้งเนื่องมาจากความอ่อนแอของรัฐบาลพลเรือน ประกอบกับความเข้มแข็งจากฐานสนับสนุนกองทัพ แต่การกลับสู่อำนาจครั้งนี้ไม่ใช่การผูกขาดอำนาจเบ็ดเสร็จเหมือนในยุคแรก เนื่องจากฐานอำนาจในกองทัพของจอมพล.ป.ไม่เท่ากับในยุคแรกที่จอมพล.ป.เป็นทั้งนายกฯ และครองตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด ดังนั้นจอมพล.ป.ต้องสร้างดุลยภาพระหว่างกลุ่มอำนาจ 2 ขั้วในฝ่ายตนเอง

คือ กลุ่มชอยราชครู (ผืน-เผ่า) กับ กลุ่มสี่เสา เทเวศร์ (สฤษดิ์) และพยายามขจัดฝ่ายต่อต้าน คือ กลุ่มข้าราชการพลเรือน กลุ่มเสรีไทย กลุ่มระบบเก่า กองทัพเรือ และกลุ่มกตตันฝ่ายประชาธิปไตย ที่เริ่มมีการพัฒนาในช่วงที่ผู้นำเสรีไทยเข้ามามีบทบาททางการเมือง

การปกครองของจอมพลป. อาศัยวิถีทางการเมืองระดับมวลชนมาตลอด ไม่ว่าจะเป็นนโยบายการสร้างชาติ การละลายพฤติกรรมปลุกจิตสำนึกมวลชนให้ชนชั้นกลาง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของลัทธิชาตินิยม-ลัทธิทหาร การตั้งกรมโฆษณาการ และออกมาตรการจากสำนักนายกฯ ในเรื่องต่างๆ ก็เป็นเครื่องมือสำคัญในการประชาสัมพันธ์ลัทธิ นอกจากนี้ยังมีเพลงชาติ ซึ่งเป็นสื่อกลางที่ชัดเจนในการสร้างลัทธิชาตินิยมที่มีทหารเป็นผู้นำ แม้ลัทธิชาตินิยม-ทหารจะถูกวิพากษ์จากฝ่ายที่ไม่เห็นด้วย ทั้งระบบเก่า (อนุรักษนิยม) และเสรีนิยม มาตลอด แต่ก็ไม่สามารถหัดทานแนวความคิดของจอมพลป.ได้ เพราะการออกประกาศ “รัฐนิยม” ทั้งหมด 12 ฉบับ ระหว่างปีพ.ศ. 2482 – 2485 เป็นสิ่งที่เหมาะสมกับสถานการณ์สงครามโลก และการเพิ่มพูนคุณภาพชีวิตของประชาชน นอกจากนี้กำลังสนับสนุนจากกองทัพเป็นสิ่งสนับสนุนอำนาจให้ฝ่ายต่อต้านไม่สามารถทันทานอุดมการณ์ทางการเมืองของจอมพลป. โดยจอมพลป.ได้ขึ้นสู่อำนาจสูงสุดทางการเมืองด้วยการก้าวกระโดดจากพลตรีไปเป็นจอมพลแห่ง 3 เหล่าทัพ และเป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุด พร้อมทั้งได้รับความไว้วางใจจากคณะราษฎรรวมไปถึงสภาผู้แทนราษฎรเนื่องด้วยสายสัมพันธ์แห่งมิตรสหาย และผลประโยชน์ต่างๆ นอกจากนี้ความสำเร็จจากการปลุกกระดมพลังมวลชนทั้งประชาชน และนิสิตนักศึกษาในการเรียกร้องดินแดนอินโดจีนฝรั่งเศสคืนเป็นผลงานสำคัญที่ทำให้จอมพลป.ได้รับความชอบธรรมให้ปกครองประเทศ ในยุคสมัยนั้นจึงตกอยู่ภายใต้ความเชื่อที่ว่า ชาติขยาย และยิ่งใหญ่ด้วยผู้นำทหาร

แต่ด้วยความสำเร็จจากลัทธิชาตินิยม-ทหารนี้เอง ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างจอมพลป. กับสภาเริ่มเสื่อมถอย เพราะหลังจากรัฐสภาได้ผ่านพระราชบัญญัติบำรุงวัฒนธรรมแห่งชาติพ.ศ. 2483 และพระราชบัญญัติมอบอำนาจให้รัฐบาลในภาวะคับขันพ.ศ. 2484 ซึ่งให้อำนาจรัฐบาลมากขึ้น จอมพลป.จึงเริ่มไม่เห็นความสำคัญต่อสภา เมื่อลัทธิชาตินิยม-ทหารพัฒนาไปสู่ลัทธิผู้นำความขัดแย้งก็ยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น โดยเฉพาะในช่วงพ.ศ. 2486 – 2487 ซึ่งความขัดแย้งนี้เมื่อนำไปประกอบกับการแพ้สงครามของฝ่ายอักษะที่รัฐบาลจอมพลป.ประกาศสนับสนุนเป็นพันธมิตรทำให้อำนาจของจอมพลป.ในช่วงแรกต้องเสื่อมลงในที่สุด คณะรัฐมนตรีชุดสงครามของจอมพลป. ต้องลาออกในวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2487 ตามวิถีทางรัฐธรรมนูญด้วยแรงผลักดันจากสภา โดยแพ้ในการลงมติรับรองพระราชกำหนดระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน และพระราช

กำหนดจัดสร้างพุทธบรมฉัตร ต่อมาจอมพลป.ต้องถูกปลดออกจากผู้บัญชาการทหารสูงสุด ในวันที่ 24 สิงหาคม ปีเดียวกัน ระยะเวลาระหว่าง พ.ศ. 2488 – 2490 จึงเป็นช่วงที่รัฐบาลพลเรือนมีบทบาทในการบริหารประเทศ และเป็นช่วงเวลาสั้นๆของประชาธิปไตยภายใต้การนำของขบวนการเสรีไทย ซึ่งพรรคการเมืองในช่วงนี้แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ คือ กลุ่มแรก คือ กลุ่มเสรีนิยมและสังคมนิยมซึ่งสนับสนุนนายปรีดี พนมยงค์ และมีบุคคลสำคัญอย่างหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ กับนายดิเรก ชัยนามร่วมอยู่ด้วย กลุ่มที่สอง คือ กลุ่มอนุรักษนิยมของนายควง อภัยวงศ์ และม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช กลุ่มที่สาม คือ กลุ่ม กลุ่มอำนาจนิยมเป็นกลุ่มที่สนับสนุนจอมพลป.

ในช่วงนี้มีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2489 ซึ่งถือได้ว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่มีความเป็นประชาธิปไตยมากกว่าฉบับใดๆที่เคยมีมาก่อน¹⁵ แต่ด้วยความขัดแย้งของฝ่ายเสรีนิยมกับอนุรักษนิยม ผลกระทบจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้เกิดความล้มเหลวในการหาความชอบธรรมของรัฐบาลจากความพยายามรักษาดินแดนที่ได้จากฝรั่งเศสภายใต้สภาพแพ้สงครามจากรัฐบาลจอมพลป. ปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ การไร้ความสามารถในการพิสูจน์กรณีสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล รัชกาลที่ 8 ในวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2489 มีข่าวลือว่านายปรีดี พนมยงค์อยู่เบื้องหลังเหตุการณ์สวรรคต¹⁶ และความไม่พอใจของข้าราชการทหาร และข้าราชการพลเรือนที่เป็นฝ่ายเสียประโยชน์จากการห้ามข้าราชการประจำดำรงตำแหน่งทางการเมืองในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2489 เป็นสาเหตุให้ฝ่ายทหาร หรือ อำนาจอธิปไตย มีจังหวะกลับเข้ามามีบทบาททางการเมืองอีกครั้ง ด้วยการทำรัฐประหารในวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 ผู้นำการรัฐประหารครั้งนี้ประกอบไปด้วย พล.ท.ผิน ชุณหะวัณ พ.อ.กาจ กาจสงคราม พ.อ.เผ่า ศรียานนท์ และพ.อ.สฤษดิ์ ธนะรัชต์¹⁷ หลังจากรัฐประหารได้แต่งตั้งนายควงเป็นนายกรัฐมนตรีไปก่อน ต่อมาจึงได้เชิญจอมพลป.เข้าร่วมในภายหลัง เนื่องจากจอมพลป. ยังเกรงในเรื่องการยอมรับจากต่างประเทศโดยเฉพาะอังกฤษ และสหรัฐฯ จากนั้นก็มีประกาศรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2490 ซึ่งกำหนดให้มี 2 สภา โดยให้วุฒิสมาชิกที่มาจากกาแต่งตั้ง

¹⁵ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 388.

¹⁶ ชาวนะ ไตรมาส, ข้อมูลพื้นฐาน 66 ปีประชาธิปไตย. (กรุงเทพฯ : บริษัทสุ่ม และบุตร จำกัด, พิมพ์ครั้งที่ 4, 2541), หน้า 32.

¹⁷ อธิบายเพิ่มเติม, นายทหารเหล่านี้มีฐานกำลังขนาดใหญ่ คือ กองทัพพายัพ มีกองกำลังถึง 5 กองพล ฐานทัพตั้งเรียงรายตั้งแต่ตอนเหนือของกรุงเทพฯจรดภาคเหนือ ประกอบด้วยกำลังทหารเป็นจำนวนมาก และอาวุธหนัก.

และข้าราชการมีตำแหน่งทางการเมืองได้ ท้ายที่สุดก็ให้มีการเลือกตั้งในวันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2491

หลังการเลือกตั้งนายควงเป็นนายกฯอีกครั้ง แต่ก็ถูกบังคับให้ออกจากตำแหน่งในวันที่ 8 เมษายน พ.ศ. 2491 เพื่อให้จอมพลป.กลับมาเป็นนายกฯ รัฐบาลของจอมพลป.ในยุคที่สองนี้ เสถียรภาพต่ำกว่ายุคแรก มีความปั่นป่วนทางการเมืองมากมาย ยกตัวอย่าง วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2491 เกิดกบฏเสนาธิการทหารของฝ่ายทหารบก วันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2492 เกิดกบฏวังหลัง ซึ่งเป็นความพยายามของฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ และเสรีไทยบางส่วน และกบฏแมนฮัตตันโดย คณะทหารเรือในวันที่ 29 มิถุนายน พ.ศ. 2494 เป็นต้น วิกฤตการณ์ทางการเมืองเหล่านี้สืบเนื่อง มาจากการกลับมามีบทบาททางการเมืองของจอมพลป.ในยุคหลังนี้ เป็นแรงผลักดันจากทหารบก เพียงฝ่ายเดียว และบทบาทของทหารที่สนับสนุนจอมพลป.มีความแตกต่างกับนายทหารรุ่นที่ เปลี่ยนแปลงการปกครองพ.ศ. 2475 จอมพลผิน พหล.ต.อ.เผ่า และจอมพลสฤษดิ์ เป็นนายทหารที่ ได้รับการศึกษาในประเทศ ไม่มีประสบการณ์จากสังคมประชาธิปไตยเหมือนผู้ก่อการ พ.ศ. 2475 ดังนั้นรูปแบบการปกครองของทหารในยุคนี้จึงเด็ดขาด และไม่นิยมประชาธิปไตยแบบประเทศ พัฒนาแล้ว ส่งผลให้ไม่ค่อยได้รับการยอมรับ และกลุ่มทางการเมืองฝ่ายตรงข้ามก็ไม่ต้องการ ประนีประนอม การรัฐประหารเงียบในวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2494 โดยคณะทหารชุดเดิมของ จอมพลป. และห้ามมีพรรคการเมือง ทำให้รัฐบาลจอมพลป.มีเสถียรภาพเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม หลังจากการทำรัฐประหารครั้งนี้ เพราะได้โอกาสในการกำจัดฝ่ายต่อต้านออกไปเกือบทั้งหมด หลังจากนั้นรัฐบาลจอมพลป.ก็ดำเนินนโยบายอย่างเด่นชัดในด้านการต่อต้านคอมมิวนิสต์ เพื่อสร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้ต่างประเทศยอมรับโดยเฉพาะสหรัฐฯซึ่งเป็นมหาอำนาจค่ายเสรี ลบล้าง การกระทำประปักษ์ของตนในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้สหรัฐฯเสริมแรงสนับสนุนรัฐบาลจอมพลป. ทั้งในด้านทุน และยุทธโธปกรณ์ ซึ่งยิ่งเป็นการส่งเสริมฐานอำนาจของกลุ่มที่สนับสนุนจอมพลป.เพิ่มมากขึ้นไปด้วย

อย่างไรก็ดีจอมพลป.ยังต้องสร้างดุลยภาพในการอยู่ในอำนาจบนความขัดแย้งระหว่างขั้ว ภายในอำนาจของตนเอง 2 ขั้ว คือ กลุ่มราชครู (ผิน-เผ่า) และกลุ่มสี่เสาเทเวศร์ (สฤษดิ์) เพื่อที่จะ ให้นำอำนาจทางทหารนี้ไปคานอำนาจกับฝ่ายอนุรักษ์ และสถาบันกษัตริย์ที่เริ่มมีบทบาทในฐานะ แหล่งรวมน้ำใจของสังคม การสร้างดุลยภาพอำนาจนี้เองนำไปสู่วัฏจักรการเมืองที่ถูกครอบงำโดย กลุ่มทหารที่ผูกมัดการปกครองโดยอาศัยฐานอำนาจทางกองทัพ และการสนับสนุนจากข้าราชการ พลเรือน ที่ยังไม่มีกลุ่มอื่น ๆ มาคานอำนาจในระยะแรกหลังจากมีการปฏิวัติเงียบ ไม่ว่าจะกลุ่มพลัง

ทางการเมือง พรรคการเมือง หรือ นักการเมือง กลุ่มพลังทางเศรษฐกิจ พ่อค้า นักธุรกิจ รวมไปถึง พลังนิสิตนักศึกษา หรือ พลังกรรมกร เป็นต้น

จอมพลป. เริ่มหันเกรงอำนาจของกลุ่มชอยราชครูมากขึ้น เนื่องจากอำนาจทั้งในการทหาร (จอมพลผิน) และกำลังตำรวจ (พล.ต.อ.เผ่า) ดังนั้นหลังจากจอมพลผินออกจากผู้บัญชาการทหารบกในพ.ศ. 2497 จอมพลป. จึงดันจอมพลสฤษดิ์ขึ้นแทน เพื่อคานอำนาจกลุ่มชอยราชครู ทำให้ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มจึงค่อยๆ ก่อตัว และขยายเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ โดยที่แต่ก่อนแล้วทั้งสองฝ่ายเป็นพันธมิตรกันภายใต้การนำของจอมพลป. ทั้งจอมพลสฤษดิ์ และพล.ต.อ.เผ่า เคยเป็นทหารบก ร่วมทำรัฐประหารวันที่ 8 พฤศจิกายน 2490 ต่อรัฐบาลพล.ร.ต.ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ แต่ด้วยความเป็นข้าอำนาจ ผลประโยชน์ และความขัดแย้งระหว่างผู้อยู่ภายใต้บังคับบัญชาของทั้งสองฝ่ายผลักดันให้ต้องเผชิญหน้ากัน

พื้นฐานอำนาจของกลุ่มชอยราชครูได้สืบทอดมายังพล.ต.อ.เผ่าผู้เป็นลูกเขยจอมพลผิน ที่มีอำนาจขึ้นมาเรื่อยๆ หลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2490 พล.อ.เผ่าได้ย้ายสังกัดเข้ามาคุมกรมตำรวจ จากนั้นกำลังตำรวจเริ่มมีศักยภาพใกล้เคียงกับกองทัพ คือ มีทั้งรถถัง ปืน เครื่องบิน เรือลาดตระเวน ทำให้ไทยในสมัยนั้นเป็นเสมือนรัฐตำรวจ (police state) เหตุผลที่ทำให้กองกำลังตำรวจมีศักยภาพสูง เนื่องมาจากได้รับความช่วยเหลือด้านทุน และยุทธโศปกรณ์จากองค์การ CIA ผ่าน Sea Supply Corporation ของสหรัฐฯ เพื่อให้มีศักยภาพในการปราบปรามคอมมิวนิสต์ ซึ่งทุน และความช่วยเหลือนี้ เมื่อนำมาประกอบกับความเกี่ยวข้องในธุรกิจฝิ่น ทำให้ทรัพย์สินส่วนตัวของกลุ่มชอยราชครูมีมากพอที่จะเสริมสร้างฐานอำนาจทางการเมืองได้เป็นอย่างดี ในขณะที่เดียวกันกลุ่มสี่เสาเทเวศร์ของจอมพลสฤษดิ์เองก็มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับสหรัฐฯ เช่นกัน และมีรายได้จากการคุมรัฐวิสาหกิจโดยเฉพาะสลากกินแบ่งรัฐบาล รวมไปถึงฐานอำนาจฝ่ายทหาร จากการเป็นผู้บัญชาการทหารบก หลังจอมพลผิน ทำให้ 2 ข้าอำนาจนี้เริ่มช่วงชิงผลประโยชน์ และหาหนทางขึ้นสู่อำนาจการปกครองสูงสุดในประเทศ

จอมพลป. เริ่มตระหนักกับความขัดแย้งนี้ จึงเปิดการเมืองเป็นประชาธิปไตย โดยออกพระราชบัญญัติพรรคการเมือง ในวันที่ 26 กันยายน พ.ศ. 2498 และจัดตั้งพรรคการเมืองของตนเอง เพื่อถ่วงอำนาจ 2 ข้าอำนาจนี้ด้วยวิถีทางรัฐสภา แต่การตัดสินใจนี้เป็นการตัดสินใจที่ผิดพลาด เพราะนอกจากจะไม่สามารถควบคุมให้เกิดการคานอำนาจได้แล้ว ยังเพิ่มแรงกดดันต่อการคงอยู่ในอำนาจการปกครองของตนเองอีก นักการเมือง นักเขียน สื่อมวลชน และนิสิตนักศึกษา เริ่ม

ขยายบทบาทเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองเพิ่มขึ้น จนกระทั่งถึงวันเลือกตั้ง 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2500 ถูกกล่าวว่าเป็นการเลือกตั้งที่สกปรกที่สุด เปิดจิ้งหะให้เกิดจุดแตกหักระหว่างข้าอำนาจจอมพลป.กับกลุ่มชอຍราชอาณาจักร และกลุ่มสี่เสาเทเวศร์ เพราะการวิพากษ์วิจารณ์ของสื่อมวลชน การเดินขบวนของนิสิตนักศึกษา และประชาชน คัดค้านการเลือกตั้งครั้งนี้ขอให้มีการเลือกตั้งใหม่ การเพิกเฉยของจอมพลสฤษดิ์ในการเดินขบวน และแสดงตนว่าไม่มีส่วนเกี่ยวข้องในการเลือกตั้ง เป็นปฏิกริยาขั้นแรกที่ส่อเค้าโครงการรัฐประหารของจอมพลสฤษดิ์

รัฐบาลของจอมพลป.ยังคงดำเนินงานทางการเมืองต่อไป กลุ่มชอຍราชอาณาจักรซึ่งยังสนับสนุนเป็นฐานอำนาจสำคัญให้จอมพลป.ทั้งนอก และในรัฐสภาถูกโจมตีอย่างหนัก จอมพลผินถูกโจมตีกรณีตัดไม้บริเวณสร้างเขื่อนภูมิพลซึ่งมีผลประโยชน์ถึง 1 พันล้านบาท พล.ต.อ.เผ่าถูกโจมตีในเรื่องการนำเอาทองคำแท่ง และธนบัตรปลอมที่ได้มาจาก Sea Supply Corporation 400 ล้านบาทมาใช้ซื้อเสียง นอกจากนี้ยังมีกรณีการปล่อยยี่ให้หนังสือพิมพ์ไทยเสรี ที่เป็นฝ่ายสนับสนุนพล.ต.อ.เผ่า ลงข้อความที่หมิ่นพระบรมเดชานุภาพ และโจมตีจอมพลสฤษดิ์ ทำให้ฝ่ายจอมพลสฤษดิ์ใช้ประเด็นนี้อ้างความชอบธรรมทางการเมืองกำจัดกลุ่มชอຍราชอาณาจักรทันที โดยจอมพลสฤษดิ์ได้นำคณะทหารยื่นหนังสือเป็นคำขาดให้รัฐบาลลาออกทันที และให้พล.ต.อ.เผ่าลาออกจากตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจ แต่จอมพลป. และรัฐบาลไม่ยอม และประกาศว่าการกระทำของจอมพลสฤษดิ์เป็นกบฏ วันที่ 5 กันยายน พ.ศ.2500 มีกลุ่มประชาชนไฮด์ปาร์คที่สนามหลวงไม่สนับสนุนจอมพลป. และพล.ต.อ.เผ่า พร้อมทั้งเดินทางเข้าพบจอมพลสฤษดิ์เพื่อให้การสนับสนุน ดังนั้นในวันที่ 16 กันยายน พ.ศ.2500 จอมพลสฤษดิ์จึงทำการรัฐประหาร ควบคุม และยึดตำแหน่งยุทธศาสตร์ต่างๆ เข้ายอมพลป.ออกจากอำนาจ และผู้นำกลุ่มชอຍราชอาณาจักรต้องลี้ภัยออกนอกประเทศ ซึ่งเป็นการนำประเทศไทยเข้าสู่ยุคทหารเผด็จการยุคใหม่

3.1.2 บทบาท และความชอบธรรมทางการเมืองของทหารไทย ตั้งแต่พ.ศ.2500 – ยุครสช.

3.1.2.1 ยุคจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นยุคที่มีการขยายตัวของทุนนิยมภายในประเทศไทยเป็นอย่างมาก เนื่องจากสหรัฐอเมริกาให้ความช่วยเหลือไทยอย่างต่อเนื่อง มีการส่งคณะปฏิบัติการทางทหารมาช่วยฝึกสอนทหารไทยตั้งแต่ทศวรรษที่ 50 เป็นต้นมา นอกจากนี้ในช่วงปี พ.ศ.2503 (ค.ศ.1946) ถึงพ.ศ.2523 (ค.ศ.1966) สหรัฐฯให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ และทางทหารต่อ

ไทยถึงพ้นล้านเหรียญสหรัฐ¹⁶ ดังนั้นระบบพ่อขุนอุปถัมภ์ของจอมพลสฤษดิ์ภายใต้บริบททุนนิยม และทุนจากสหรัฐฯจึงเกิดการส่งเสริมให้มีการร่วมมือระหว่างพ่อค้า และผู้นำทางการเมืองแบบต่างตอบแทนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน และด้วยบุคลิกลักษณะของจอมพลสฤษดิ์ที่มีความเด็ดขาด เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่บดบังความขัดแย้งระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ การเชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์เพื่อเพิ่มความชอบธรรมอำนาจ ประกอบกับสร้างรากฐานระบบราชการขยายฐานกำลังให้กับรัฐบาลของจอมพลสฤษดิ์เอง นอกจากนี้ทุน และความร่วมมือของสหรัฐฯ ยังเป็นตัวส่งเสริมทำให้รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์มีความมั่นคง และไม่มีใครมาท้าทายอำนาจ

สมัยของจอมพลสฤษดิ์เริ่มต้นหลังจากการทำรัฐประหารจอมพลป. พิบูลสงคราม ในวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2500 ซึ่งถือเป็นการยุติบทบาทความขัดแย้งระหว่างกลุ่มสี่เสาเทเวศร์ของตนกับกลุ่มราชครูของจอมพลผิน ชุณหะวัณ และพล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ที่มีปัญหากันมานานตั้งแต่ช่วงปี 2490 - 2500 ลงอย่างสิ้นเชิง นอกจากเหตุผลความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชั่วคราวยังมีเหตุผลอื่นที่ทำให้เกิดการรัฐประหารอื่นๆ อาทิ ทหารบกถูกทอนอำนาจโดยฝ่ายพลเรือนเนื่องมาจากการตัดสินใจผิดพลาดของจอมพลป. เข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับฝ่ายกบฏญี่ปุ่นในยุคสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้กลุ่มพลเรือนซึ่งเป็นขบวนการเสรีไทยขึ้นมามีบทบาททางการเมืองในประเทศ และอาศัยช่วงเวลาที่เศรษฐกิจตกต่ำปลดทหารออกจากประจำการเป็นจำนวนมาก ส่วนสาเหตุที่สร้างจังหวะในการทำรัฐประหาร คือ การเลือกตั้ง 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2500 ถูกกล่าวขวัญถึงว่าไม่มีความบริสุทธิ์ ยุติธรรม นิสิตนักศึกษา และประชาชนเป็นจำนวนมากรวมตัวกันต่อต้านจอมพลป. และกลุ่มราชครู จอมพลสฤษดิ์จึงอาศัยจังหวะอันเหมาะสมนี้สนับสนุนการตั้งพรรคสหชีพ และลาออกจากพรรคเสรีมนังคศิลาของจอมพลป. จากนั้นจึงทำรัฐประหารในวันที่ 16 กันยายน พ.ศ.2500 จอมพลสฤษดิ์ประกาศใช้รัฐธรรมนูญชั่วคราว พร้อมแต่งตั้งสมาชิกรัฐสภาขึ้นมาใหม่ และตัดสินใจแต่งตั้งให้นายพจน์ สารสิน ซึ่งเป็นที่ยอมรับของสหรัฐอเมริกาเป็นนายกรัฐมนตรีชั่วคราวเพื่อดูแลการเลือกตั้งใหม่ในวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2500

หลังการเลือกตั้งทั่วไปวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2500 พล.ท.ถนอม กิตติขจร (ยศขณะนั้น) เป็นนายกรัฐมนตรี ในวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2501 โดยการสนับสนุนจากพรรคชาติสังคม

¹⁶ Moshe Lissak, "Military Roles in Modernization : Thailand and Burma", in The Political Influence of The Military. Amos Perlmutter and Valerie Plave Bewnett (eds.), (New York : Yale University Press, 1980), p. 442.

(พรรคสหภูมิเดิม) ซึ่งมีเสียงข้างมาก ในขณะที่จอมพลสฤษดิ์ไปรักษาตัวที่ยุโรป และสหรัฐอเมริกา เพียง 10 เดือน รัฐบาลพล.ท.ถนอม ก็ถูกจอมพลสฤษดิ์รัฐประหารในวันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ. 2501 โดยอ้างความชอบธรรมในการทำรัฐประหารดังนี้ คือ¹⁹

1. ไม่พอใจต่อระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตยตะวันตก
2. สถานะการคลังของรัฐบาล
3. ภัยคอมมิวนิสต์
4. สถานการณ์โดยทั่วไปของสังคมไทย

แต่ในความเป็นจริงการรัฐประหารเกิดขึ้นเนื่องมาจากเศรษฐกิจตกต่ำ โดยที่รัฐบาลพล.ท.ถนอมไม่มีความสามารถเพียงพอที่จะแก้ปัญหา กอปรกับคณะทหารโดยจอมพลสฤษดิ์ไม่สามารถประสานข้อเรียกร้องผลประโยชน์ส่วนตัวของส.ส.ร่วมรัฐบาลได้ หลังการรัฐประหารครั้งนี้ มีประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญ 2495 ปกครองภายใต้กฎอัยการศึก จนกระทั่ง พ.ศ. 2502 ถึงมีการประกาศใช้ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2502 เป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ 7 ที่มีเพียง 20 มาตรา และเป็นรัฐธรรมนูญเผด็จการฉบับสมบูรณที่ไม่มีบทบัญญัติรับรองการเลือกตั้ง ยุบพรรคการเมืองทั้งหมดโดยไม่มีการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นมาใหม่ แต่งตั้งสภาร่างรัฐธรรมนูญทำหน้าที่เป็นสภานิติบัญญัติแห่งชาติจำนวน 240 คน จอมพลสฤษดิ์ได้อยู่ในอำนาจสูงสุด คือ มีทั้งอำนาจนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ โดยยึดมาตรา 17 แห่งธรรมนูญการปกครอง และสร้างภาพความคิดประชาธิปไตยแบบไทยสู่สังคม หรือ อุดมการณ์ทางการเมืองแบบพอขุนอุปถัมภ์²⁰ เป็นความชอบธรรมในการปกครอง ส่วนผู้ที่ไม่สนับสนุนจอมพลสฤษดิ์จะถูกจัดการโดยอ้างว่าเป็นการปราบปรามคอมมิวนิสต์ และอาศัยอำนาจด้านกำลังพลจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ผู้บัญชาการทหารบก ผู้บัญชาการทหารสูงสุด และอธิบดีกรมตำรวจ เข้าจับกุม จนกระทั่งวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2506 จอมพลสฤษดิ์ถึงแก่อสัญกรรม จอมพลถนอมจึงดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีสืบแทน

¹⁹ ลิขิต ธีรเวคิน, วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ 6, 2541), หน้า 161 – 162.

²⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 162 – 165.

กลุ่ม และความแตกแยกภายในพรรคสหประชาไทย มีการถ่วงการพิจารณางบประมาณให้ล่าช้า ตั้งแต่ พ.ศ. 2513 เป็นต้นมา และเกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มของพล.ต.อ.ประเสริฐ รุจิรวงศ์ อธิบดีกรมตำรวจ กับ จอมพลประภาส ทำให้ท้ายที่สุดจอมพลถนอมต้องรัฐประหารตัวเองในวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 และประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2511 ยุบสภา ยกเลิกพรรคการเมือง และถ่วงการประกาศรายชื่อรัฐมนตรีไว้ไม่ประกาศออกมาอย่างฉับพลันเหมือนการปฏิบัติ และรัฐประหารครั้งก่อนๆ

กลุ่มอำนาจในช่วงเวลาดังกล่าวมี 4 กลุ่ม คือ กลุ่มจอมพลถนอม กลุ่มจอมพลประภาส กลุ่มพล.ต.อ.ประเสริฐ รุจิรวงศ์ และกลุ่มพล.อ.กฤษณ์ สีวะรา พันธมิตรถนอม-ประภาสเริ่มคำนึงถึงการสืบทอดอำนาจของฝ่ายตนอันเนื่องมาจากวัยเกษียณ จึงผลักดัน พ.อ.ณรงค์ กิตติขจร (นายทหารจปร.5) ในฐานะบุตรชาย และบุตรเขยจอมพลประภาสขึ้นสู่อำนาจ โดยส่งไปเป็นรองเลขาธิการคณะกรรมการตรวจ และตามผลปฏิบัติราชการ (ก.ต.ป.) ซึ่งพ.อ.ณรงค์ใช้อำนาจในฐานะนี้อย่างเต็มที่จับนักธุรกิจค้าของหนีภาษี และข้าราชการที่เกี่ยวข้องหลายคน กระทั่งชนผลประโยชน์ของหลายๆกลุ่มสร้างความไม่พอใจเป็นอย่างมาก จากนั้นยังมีการเตรียมการให้พ.อ.ณรงค์ได้เลื่อนยศเป็นพล.ต.อย่างรวดเร็วทำให้ความไม่พอใจภายในกองทัพมีมากขึ้น ด้านการเป็นรัฐบาลของจอมพลถนอมหลังจากการรัฐประหาร และได้ปกครองโดยไม่มีรัฐธรรมนูญมาถึง 13 เดือน จอมพลถนอมจึงประกาศใช้ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2515 เป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ 9 ซึ่งรัฐธรรมนูญใหม่นี้มีทั้งหมด 23 มาตรา และคล้ายคลึงกับรัฐธรรมนูญฉบับที่ 7 พ.ศ.2502 ในสมัยจอมพลสฤษดิ์ที่มี มาตรา 17 ที่ให้อำนาจเบ็ดเสร็จแก่นายกรัฐมนตรี ผลที่ตามมาหลังการปรับเปลี่ยนทั้งทางการเมือง และรากฐานทางทหารใหม่ของจอมพลถนอมทำให้กระแสความไม่พอใจของประชาชน กลุ่มการเมือง กลุ่มทหาร กลุ่มนักธุรกิจ กลุ่มผู้ใช้แรงงาน และกลุ่มปัญญาชน ภายใต้บริบททิศทางเศรษฐกิจ และสังคมที่พัฒนาใหม่ นำพาไปสู่เหตุการณ์นองเลือด 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ในท้ายที่สุด

ความเสื่อมถอย และการลงจากอำนาจของกลุ่มถนอม-ประภาสเริ่มขึ้นจากเหตุการณ์ประท้วงเพื่อเรียกร้องรัฐธรรมนูญโดย นักศึกษา ครูอาจารย์ นักการเมือง และบุคคลที่มีชื่อเสียงในด้านต่างๆ รวมตัวกันเป็น "กลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญ" ซึ่งมีสมาชิก 20 คน และเริ่มแจกจ่ายใบปลิวในกรุงเทพฯยังผลให้ถูกจับกุมตัว 11 คน (หนึ่งในนั้นมีนักการเมืองบางคนที่อยู่ในอุปถัมภ์ของอดีตอธิบดีกรมตำรวจ พล.ต.อ.ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ถูกจับกุมด้วย) ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวชุมนุมโดยศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (ศนท.) เริ่มต้นที่ธรรมศาสตร์ มีการอภิปรายโจมตีทั้งรัฐ

บาล และตัวบุคคลโดยเฉพาะจอมพลถนอม และพ.อ.ณรงค์ การชุมนุมเริ่มขยายตัวจนกระทั่งมีผู้เข้าร่วมชุมนุมถึง 5 แสนคน เหตุการณ์เริ่มต้นจากวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และจบลงในวันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2516 แต่เหตุการณ์นองเลือดเกิดขึ้นในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 โดยมีการปะทะกันระหว่างนักศึกษาอาชีวะ และเจ้าหน้าที่รัฐที่มีอาวุธ ทหารปืนของราชการต้องเสียหายอย่างมาก ส่งผลให้รัฐบาลต้องส่งกองทัพ ซึ่งใช้รถถัง และเฮลิคอปเตอร์เข้าสลายกลุ่มผู้ชุมนุมแต่ก็ไม่เป็นผล และสาเหตุสำคัญของความล้มเหลวในการปราบปรามประชาชนเกิดจากการไม่ได้รับความร่วมมือจากพล.อ.กฤษณ์ สีวะรา ผู้บัญชาการทหารบก และพล.ต.ประเสริฐ ธรรมศิริ (ผู้บัญชาการกองพลที่ 1 รักษาพระองค์ขณะนั้น) เนื่องจากพล.ต.ประเสริฐ เห็นว่าการไม่ร่วมมือจะทำให้พ.อ.ณรงค์ คู่แข่งบารมีทางการทหารถูกขจัด ในที่สุดเหตุการณ์การปราบปรามจึงบานปลาย และส่งผลให้จอมพลถนอม กิตติขจร ต้องกราบบังคัมลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และลี้ภัยออกนอกประเทศ พร้อมกับจอมพลประภาส จารุเสถียร และพ.อ.ณรงค์ กิตติขจร โดยภายหลังพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง นายสัญญา ธรรมศักดิ์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และองคมนตรี เป็นนายกรัฐมนตรี เลือกสรรคณะรัฐมนตรีเพื่อรักษาการรัฐบาลแทน เตรียมการร่างรัฐธรรมนูญ และจัดการเลือกตั้งใหม่ พร้อมกันนี้พระองค์ สมเด็จพระชนนี และสมเด็จพระสังฆราช ได้รับสั่งให้ทุกฝ่ายกลับไปสู่ความสงบเพื่อให้เหตุการณ์ทุกอย่างเข้าสู่สภาวะปกติ

ผลที่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 นี้ คือ²²

1. การล้มรัฐบาลทหารไทย โดยมติของมหาชนจำนวนมากกว่า 5 แสนคน ซึ่งไม่เคยปรากฏเหตุการณ์เช่นนี้มาก่อน
2. การทำลายกลุ่มอุปถัมภ์สำคัญ คือ กลุ่มถนอม-ประภาส ซึ่งผูกขาดอำนาจมายาวนานตั้งแต่สมัยจอมพลสฤษดิ์ และมีแนวโน้มจะสร้างเครือข่ายอุปถัมภ์ของต่อไปอีกด้วย
3. การเปิดโอกาสให้มีการแสดงออกทางการเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย
4. การกลับมามีบทบาท และอำนาจของกลุ่มจารีตนิยม

²² ลิขิต ธีรเวคิน, การเมืองการปกครองไทย, หน้า 145 – 146.

5. ภาพพจน์ที่ตกต่ำของข้าราชการทหาร และตำรวจ ในขณะที่นิสิต นักศึกษา และ นักวิชาการ อาจารย์มหาวิทยาลัยมีบทบาทมากขึ้น

6. โครงสร้างอุปถัมภ์ที่แปรเปลี่ยนไปตามโครงสร้างการเมืองที่เปิดกว้างขึ้นจากรัฐธรรมนูญปี 2517 ทำให้อำนาจของทหาร ตำรวจ หรือ ข้าราชการชั้นสูงนั้นไม่เพียงพอที่จะอุปถัมภ์กลุ่มการค้า ดังนั้นกลุ่มการค้าจึงต้องแสวงหาการอุปถัมภ์จากพรรคการเมืองซึ่งเป็นกลุ่มผลประโยชน์สำคัญเพิ่มขึ้นมาอีกกลุ่มหนึ่ง

3.1.2.3 ยุคพล.อ.กฤษณ์ สีวะรา

ในขณะที่ขบวนการประชาธิปไตยมีการเติบโตเป็นอย่างมากในช่วง 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ถึง 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 กลุ่มผลประโยชน์ในรูปพรรคการเมืองเกิดขึ้น หลังจากประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 และพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2517 พรรคการเมืองได้รับรากฐานทางการเงินจากกลุ่มธุรกิจ และบางพรรคมีฐานจากนายทหารด้วย โดยฝ่ายทหาร ตำรวจ ข้าราชการ ก็คอยดูการพัฒนาอย่างสงบ แม้ว่าจะถูกกดดันด้วยพลังประชาธิปไตย โดยตลอด ยกตัวอย่าง กรณีฐานทัพอเมริกัน กรณีกองบัญชาการทหารสูงสุด กรณีงบราชการลับ เป็นต้น ทหารได้แต่ดำเนินการมวลชนอย่างเงียบ อาทิ หน่วยลูกเสือชาวบ้าน หรือ การออกอากาศในสถานีวิทยุทหาร ซึ่งเป็นการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง และดำเนินกลยุทธ์รอดูท่าที่แห่งความอ่อนแอของพลังประชาธิปไตย เพื่อหาจังหวะกลับเข้ามามีบทบาททางการเมืองอีกครั้ง

การเลือกตั้งวันที่ 26 มกราคม พ.ศ.2518 ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2517 มีสมาชิกสภาผู้แทน 269 คน ไม่มีพรรคการเมืองที่เป็นที่หนึ่งพอที่จะได้เป็นรัฐบาล จึงเป็นรัฐบาลผสมภายใต้การนำของพรรคประชาธิปัตย์ (72 เสียง) และพรรคเกษตรสังคม (19 เสียง) ซึ่งแพ้กันในวันประกาศนโยบายของรัฐบาลต่อสภา ทำให้ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช นายกษลาออกในวันที่ 14 มีนาคม พ.ศ.2518 ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช หัวหน้าพรรคกิจสังคม (18 เสียง) จึงจัดตั้งรัฐบาลเอง กลายเป็นรัฐบาล 16 พรรค และเกิดความไม่ลงตัวเกี่ยวกับตำแหน่งรัฐมนตรีในพรรคร่วมรัฐบาล แต่ที่สำคัญการจัดตั้งรัฐบาลครั้งนี้มี พล.อ.กฤษณ์ สีวะรา ผู้บัญชาการทหารบก มีบทบาทสำคัญอย่างมาก เนื่องจากพรรคธรรมสังคม (45 เสียง) และพรรคสังคมชาตินิยม (16 เสียง) และพรรคขนาดเล็กอื่นๆเป็นพรรคภายใต้การสนับสนุนของ พล.อ.กฤษณ์ ทำให้ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ไม่

สามารถควบคุมรัฐบาลได้ และนำไปสู่การยุบสภาในวันที่ 12 มกราคม พ.ศ.2519 และจัดให้มีการเลือกตั้งใหม่ในวันที่ 4 เมษายน พ.ศ.2519 มีจำนวนส.ส.ทั้งหมด 279 คน ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมชกลับมาเป็นนายกฯอีกครั้งจากฐานสนับสนุนรัฐบาลผสม คือ พรรคประชาธิปัตย์ (114 เสียง) พรรคชาติไทย (56 เสียง) พรรคธรรมสังคม (28 เสียง) และพรรคสังคมนิยม (8 เสียง) ภายใต้การสนับสนุนทางการเงิน และอิทธิพลทางการเมืองจากพล.อ.กฤษณ์จึงทำให้รัฐบาลมอบตำแหน่งรัฐมนตรีกลาใหม่ให้ เกิดความขัดแย้งภายในพรรคประชาธิปัตย์ และระหว่างพรรคประชาธิปัตย์กับพรรคชาติไทยเป็นอย่างมาก เนื่องจากส.ส.ภายในพรรคประชาธิปัตย์บางกลุ่มมองว่าพล.อ.กฤษณ์ไม่ได้สมควรรับเลือกตั้งไม่ควรมอบตำแหน่งรัฐมนตรีให้ ส่วนพรรคชาติไทยขัดแย้งเพราะกรณีการโยกย้ายบุคคลฝ่ายพล.ต.ประมาณ อติเรกสาร (หัวหน้าพรรคชาติไทย) คือ พล.อ.ฉลาด หิรัญศิริ รองผู้บัญชาการทหารบกไปประจำการกองบัญชาการทหารสูงสุด ทำยที่สุดพล.อ.กฤษณ์ถึงอนิจกรรมอย่างกระทันหันในวันที่ 23 เมษายนปีเดียวกัน บทบาทของผู้นำสูงสุดฝ่ายทหารบกที่พยายามเป็นผู้ค้ำจุนพรรคการเมืองในระบอบประชาธิปไตยได้จบลงไปด้วย ประกอบกับมีความพยายามของจอมพลประภาสในการเข้าประเทศไทยในวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ.2519 ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากนายทหารประจำการกลุ่มหนึ่งอย่างลับๆ รัฐบาลม.ร.ว.เสนีย์พยายามเจรจาให้จอมพลประภาสกลับออกไป แต่ไม่สามารถทำได้ จึงเกิดการรวมพลังนิสิตนักศึกษา และประชาชนอีกครั้ง การชุมนุมนี้นำไปสู่ความรุนแรงมีผู้บาดเจ็บและเสียชีวิต เนื่องจากมีการปะทะกับกลุ่มนักศึกษาอีกกลุ่มที่ได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายทหาร และผู้จงรักภักดีฝ่ายจอมพลประภาส ในวันที่ 21 สิงหาคม ผลออกมาก็คือ จอมพลประภาสหลีกเลี่ยงความรุนแรง และออกนอกประเทศในวันที่ 22 สิงหาคม ต่อจากนั้นจอมพลถนอมซึ่งบวชเป็นเณรที่สิงคโปร์ก็เข้ามาบวชเป็นพระที่กรุงเทพฯ จึงนำไปสู่เหตุการณ์ประท้วงโดยศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (ศนท.) และประชาชน แต่ครั้งนั้นมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ปฏิเสธที่จะให้ใช้สถานที่ในการชุมนุม ผลคือ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ถูกยึด การชุมนุมก็เริ่มที่จะลุกลามไปเรื่อย ประเด็นสำคัญที่นำไปสู่จุดแตกหักจนเกิดเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 คือ การแขวนคอล้อเลียนที่ลานโพธิ์ เป็นการล้อเลียนความไม่เป็นกฎหมาย เนื่องจากมีผู้ต้องสงสัยถูกจับแขวนคอที่นครปฐม แต่ภาพของการแขวนคอล้อเลียนที่ถูกถ่ายลงในหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ และดาวสยามนั้น มีความคล้ายกับพระบรมวงศานุวงศ์ระดับสูงพระองค์หนึ่ง ทำให้เกิดการชุมนุมประท้วงนอกธรรมศาสตร์โดยกลุ่มสำคัญต่างๆ อาทิ กลุ่มกระหังแดง กลุ่มนวล ลูกเสือชาวบ้าน ฝ่ายราชการทั้งทหาร และตำรวจ ซึ่งการชุมนุมประท้วงมีแนวโน้มจะไปสู่ความรุนแรง เนื่องจากกลุ่มอำนาจเดิม คือ ฝ่ายทหารมีแนวโน้มต้องการขจัดพลังนิสิตนักศึกษาที่ออกมาแสดงพลังประชาธิปไตย ประกอบกับการตอบโต้กันทางเครื่องมือสื่อสารต่างๆ ทั้งทางวิทยุ ยานเกราะก็ออกมากระจายเสียงตอบโต้ และชี้ให้เห็นการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพของฝ่ายชุมนุม

ภายในธรรมศาสตร์ ส่วนฝ่ายศนท.เองก็ชี้แจงว่าสิ่งที่ทำไปไม่ได้ต้องการจะหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ ไม่มีใครรับฟังเหตุการณ์บ้านปลายฝ่ายทหาร และฝ่ายที่ต่อต้านนิสิตนักศึกษา อ่างความชอบธรรมนี้เข้ายึดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ใช้ความรุนแรง และฆ่านิสิตนักศึกษา ประชาชนอย่างทารุณ พล.ร.อ.สังัด ชลออยู่ยึดอำนาจการปกครองคืนสู่คณะทหารอีกครั้งในนามของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ในวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 ยกเลิกรัฐธรรมนูญราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 ยุบสภา ประกาศยุบพรรคการเมือง และแต่งตั้งให้นายธานินทร์ กรัยวิเชียรเป็นนายกรัฐมนตรี

3.1.2.4 ยุคนายธานินทร์ กรัยวิเชียร

ยุคของนายธานินทร์ผู้นำรัฐบาลพลเรือน ที่อยู่ภายใต้การคุ้มครองของทหาร ทำให้รัฐบาลชุดนี้ถูกเรียกว่า “รัฐบาลหอย” รัฐบาลนายธานินทร์เป็นรัฐบาลที่ขვაจัดมาก มีนโยบายการปราบปรามคอมมิวนิสต์แบบรุนแรงที่สุด ส่งผลให้ประชาชน และทหารบางกลุ่มไม่พอใจ รัฐบาลของนายธานินทร์เริ่มต้นในวันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ. 2519 โดยนายธานินทร์เป็นนายกรัฐมนตรี พล.ร.อ.สังัด หัวหน้าคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน เป็นที่ปรึกษานายกฯ ส่วนสมาชิกสภาปฏิรูปเป็นบุคคลที่มาจากการแต่งตั้งทั้งหมด 340 คน ซึ่งบุคคลในนี้เป็นทหารโดยส่วนใหญ่ วันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ. 2519 สภาปฏิรูปได้ประกาศรัฐธรรมนูญราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2519 ขึ้น มี 29 มาตรา สาระสำคัญไม่แตกต่างจากรัฐธรรมนูญฉบับที่ 7 พ.ศ.2502 สมัยจอมพลสฤษดิ์ และรัฐธรรมนูญฉบับที่ 9 พ.ศ. 2515 ของจอมพลถนอม นอกจากรัฐธรรมนูญฉบับนี้จะคงรูปแบบความเป็นเผด็จการไว้แล้วยังดูถูกภูมิปัญญาของประชาชน เนื่องจากมีการกำหนดระยะเวลา และขั้นตอนการพัฒนาระบอบประชาธิปไตย โดยหลักการคล้ายกับรัฐธรรมนูญฉบับคณะราษฎร พ.ศ. 2475 คือ แบ่งช่วงการปกครองเป็น 12 ปี สำหรับ 4 ปีแรก ไม่มีการเลือกตั้ง 4 ปีต่อมา สภาผู้แทนราษฎรมาจากการเลือกตั้ง และวุฒิสมาชิกมาจากการแต่งตั้ง ทั้ง 2 สภามีอำนาจเท่าเทียมกัน ส่วนใน 4 ปีสุดท้าย จะต้องพยายามลดอำนาจของวุฒิสภาลงให้มากที่สุดเท่าที่ทำได้ และหากเห็นว่าราษฎรตระหนักรู้หน้าที่ และความรับผิดชอบต่อบ้านเมืองในระบอบประชาธิปไตยแล้ว ก็อาจยุบเลิกวุฒิสภา²³

²³ สมยศ เชื้อไทย, “บทวิเคราะห์รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันกับความพยายามในการขอแก้ไข”, รัฐสภาสาร 16 ฉบับที่ 12 (ธันวาคม 2531) : 12 – 14.

รัฐบาลนายธนาธิบดินทร์ต้องเผชิญกับวิกฤตการณ์ที่เป็นความแตกแยกในวงการกองทัพที่ต่อเนื่องมาจากรัฐบาลม.ร.ว.เสนีย์ คือ การสั่งย้ายพล.อ.ฉัตร โดยต่อมาคณะปฏิรูปผู้คุมครองของรัฐบาลนายธนาธิบดินทร์สั่งปลดพล.อ.ฉัตร ทำให้กลุ่มผู้สนับสนุนพล.อ.ฉัตรไม่พอใจเป็นอย่างมาก และเมื่อพล.อ.ฉัตรเห็นว่ารัฐบาลดำเนินนโยบายขว้างจัด ควบคุมเสรีภาพมากเกินไป ถูกโจมตีอย่างหนักจากหนังสือพิมพ์ เมื่อวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ.2520 พล.อ.ฉัตรจึงได้นำทหารบกกองพลที่ 9 กาญจนบุรี และกรมทหารราบที่ 19 กองพันที่ 1 2 และ 3 ทำการกบฏ พล.ต.อรุณ วาทีสินผู้บัญชาการกองพลที่ 1 ในขณะที่นั้นถูกสังหาร เนื่องจากไม่ให้ความร่วมมือกับพล.อ.ฉัตร ฝ่ายกบฏถูกปราบปรามโดยรัฐบาล ทำยที่สุดพล.อ.ฉัตรถูกตัดสินให้ประหารชีวิตด้วยการยิงเป้าโดยอำนาจนายกษตามตรา 21 ในวันที่ 21 เมษายน พ.ศ.2520 การลงโทษต่อนายทหารชั้นผู้ใหญ่ครั้งนี้ของนายธนาธิบดินทร์ก่อให้เกิดความแตกแยกในหมู่ทหาร ซึ่งเมื่อนำไปรวมกับความไม่พอใจผลงานรัฐบาล การมีรัฐมนตรีขาดประสบการณ์ เช่น นายสมัคร สุนทรเวช (รมต.มหาดไทย) นายภิรมย์ สาทร (รมต.ศึกษาธิการ) ประกอบกับนโยบายสุดขั้วชาตินิยม และการปราบปรามคอมมิวนิสต์ที่รุนแรงส่งผลให้ขบวนการคอมมิวนิสต์ยิ่งขยายตัวเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว สิ่งเหล่านี้ทำให้นายทหาร อาทิ พล.อ.เสริม ณ นคร (ผู้บัญชาการทหารบก) พล.อ.เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ (รองผู้บัญชาการทหารสูงสุด) และนายทหารยังเติร์ก²⁴ ไม่ให้การสนับสนุน โดยฝ่ายยังเติร์กได้ชักชวนให้ พล.อ.เสริมทำการรัฐประหาร แต่พล.อ.เสริมไม่ตัดสินใจกลุ่มยังเติร์กจึงยังไม่กล้าที่จะล้มรัฐบาลนายธนาธิบดินทร์ จากนั้นกลุ่มยังเติร์กก็ได้สนับสนุนญาติของสมาชิกสภาปฏิรูปการปกครองแผ่นดินที่จะให้เปิดอภิปรายลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาลในเรื่องคอร์รัปชันเกี่ยวกับอุปกรณ์โทรศัพท์ขององค์การโทรศัพท์ กรณีการระเบิดใกล้ที่ประทับในระหว่างพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอกำลังประกอบพิธีพระราชทานธงประจำรุ่นให้แก่ลูกเสือชาวบ้านในจังหวัดสงขลา ในวันที่ 20 กันยายน พ.ศ.2520 และกรณีมีผู้ขับขีรถจักรยานยนต์ชน

²⁴ อธิบายเพิ่มเติม, เป็นกลุ่มนายทหารระดับกลาง จบจากโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้ารุ่นที่ 7 (จปร.7) ตั้งกลุ่มขึ้นมาตั้งแต่เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ก่อตั้งกลุ่มอย่างลับๆ สมาชิกเริ่มต้น 6 นายทหาร คือ พ.ต.มัญญ (มัญญกฤต) รูปขจร (กองพันทหารม้าที่ 4) พ.ต.จำลอง ศรีเมือง (กองบัญชาการทหารสูงสุด) พ.ต.ชูพงศ์ มัทวพันธ์ (กรมทหารม้าที่ 1) พ.ต.ชาญบุรณ์ เพ็ญตระกูล (กรมทหารราบที่ 1) พ.ต.แสงศักดิ์ มังคละศิริ (กรมทหารช่าง) และพ.ต.ปรีดี รามสูตร (กรมกำลังพลทหารบก) ต่อมาหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 มีสมาชิกร่วมรุ่นจปร.7 เข้าสมทบเพิ่มอีก.

รถพระที่นั่งของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบนถนนปัดตานี-นราธิวาส ขณะเสด็จพระราชดำเนินกลับพระตำหนักทักษิณราชธานีเวศน์ ทำให้กลุ่มยั้งเติร์กโจมตี และบีบให้รัฐบาลปรับคณะรัฐมนตรี

การแต่งตั้งโยกย้ายนายทหารประจำปี 26 กันยายน พ.ศ. 2520 พล.อ.เกรียงศักดิ์ ได้เป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุดคนใหม่ พล.อ.เสริม เป็นผู้บัญชาการทหารบกต่อไป พล.อ.เปรม ย้ายจากแม่ทัพภาคที่ 2 เป็นผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก ส่วนกลุ่มนายทหารยังเติร์กคุมกำลังระดับกองพัน ทำยที่สุดจากความพยายามของกลุ่มยั้งเติร์กร่วมกับนายทหารระดับสูงบางนายจึงเกิดการรัฐประหารในวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2520 ในนามคณะปฏิวัติ พล.อ.เกรียงศักดิ์ได้เป็นนายกฯ คณะปฏิวัติเปลี่ยนแปลงตัวเองเป็นสภานโยบายแห่งชาติ มีพล.ร.อ.สงัดเป็นประธานสภาซึ่งไม่มีอำนาจในการบริหาร แต่สภานโยบายแห่งชาติมีอำนาจปลดนายกฯได้โดยตรง

3.1.2.5 ยุคพล.อ.เกรียงศักดิ์ ชะมะนันท์

สมัยของพล.อ.เกรียงศักดิ์ เริ่มจากการรับตำแหน่งนายกฯในวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ.2520 สภาปฏิวัติประกาศธรรมนูญการปกครองแห่งราชอาณาจักรพ.ศ. 2520 ในวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ.2520 มี 32 มาตรา โดยมีมาตรา 27 ที่คงอำนาจเด็ดขาด และกว้างขวางไว้ที่นายกฯ วันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2520 สภาปฏิวัติประกาศรายชื่อสมาชิกสภานิติบัญญัติทั้งสิ้น 360 คน ซึ่งเป็นนายทหารนอก และในประจำการเป็นสมาชิกถึง 205 คน เป็นนายพล 57 คน พลตรี 32 คน พันเอก 41 คน ซึ่งเป็นนายทหารระดับผู้บัญชาการกองพล และผู้บังคับการกรมที่เป็นหน่วยรบทั่วราชอาณาจักร รวมทั้งกลุ่มนายทหารยังเติร์กได้รับการแต่งตั้งเป็นสมาชิกด้วย โดยรัฐธรรมนูญที่ร่างฉบับใหม่เป็น ส่วนผสมระหว่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2511 กับ รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517 ซึ่งเป็นการนำรัฐธรรมนูญเผด็จการมาสร้างเสถียรภาพให้รัฐบาลกับรัฐธรรมนูญที่เป็นประชาธิปไตยมาผสม ทำให้การเมืองการปกครองไม่เข้าสู่ภาวะถอยหลังเข้าคลอง รัฐธรรมนูญสนับสนุนให้วุฒิสมาชิกที่มาจากการแต่งตั้ง 3 ใน 4 ของส.ส. สามารถลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาล และพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณประจำปีได้ ในที่สุดเมื่อสภานิติบัญญัติเห็นชอบ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร พ.ศ. 2512 ก็ถูกประกาศใช้ในวันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ. 2521 (เป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ยืนยาวที่สุด นับจากรัฐประหาร พ.ศ. 2490 คือ 12 ปี 2 เดือน 1 วัน) และประกาศให้มีการเลือกตั้งในวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2522

รัฐบาลพล.อ.เกรียงศักดิ์ เป็นรัฐบาลที่ได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มทหารยังเดิร์ก (จปร. 7) ซึ่งเป็นกลุ่มนายทหารที่คุมหน่วยรบกำลังรบ หลังการรัฐประหาร กลุ่มนายทหารยังเดิร์ก นำโดย พ.ท.มัญญ รุขจระ พ.ท.ประจักษ์ สว่างจิตร์ และพ.ท.ชาญบุรณีย์ เพ็ญตระกูล เสนอปลดพล.ร.อ.สงัด จากหัวหน้าคณะปฏิวัติ และให้พล.อ.เกรียงศักดิ์เป็นแทน ส่วนพล.ร.อ.สงัดก็ให้มาดำรงตำแหน่งประธานสภานโยบายแห่งชาติแทน พล.อ.เกรียงศักดิ์ซึ่งหลุดออกจากสายกองทัพบกมานานแล้วไม่มีฐานอำนาจในระดับทหารคุมกำลัง จึงเป็นตัวเลือที่ดีที่สุดสำหรับกลุ่มทหารยังเดิร์กในการที่จะให้ดำรงตำแหน่งผู้นำรัฐบาล การดำเนินงานด้านรัฐบาลของพล.อ.เกรียงศักดิ์ คือ พยายามประนีประนอมกับกลุ่มนอกระบบราชการ ผ่อนคลายความเข้มงวดเสรีภาพหนังสือพิมพ์ ให้นักศึกษารวมสโมสรทำกิจกรรม ผูกมิตรกับฝ่ายแรงงานโดยให้เสรีภาพการจัดตั้งสหภาพแรงงาน อนุญาตให้ตั้งทนายแก้ผู้ต้องหา 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ที่ดำเนินการในศาลทหาร และนำไปสู่การปลดปล่อยจำเลยเหล่านั้น นิรโทษกรรมนายทหารที่พัวพันกับกรณีกบฏของพล.อ.ฉลาด เพื่อลดความตึงเครียดในฝ่ายทหาร ผลงานสำคัญของพล.อ.เกรียงศักดิ์ คือ การดำเนินงานด้านการต่างประเทศ การผูกมิตรกับจีน เวียดนาม กัมพูชา ไชยเวียต ทำให้พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) เกิดความแตกแยกถูกโดดเดี่ยว พรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม และลาวตัดความสัมพันธ์กับพคท. เพราะพคท.ได้รับการสนับสนุนจากจีน และพล.อ.เกรียงศักดิ์ดำเนินนโยบายผูกมิตรกับจีน จึงขอให้ปิดสถานีวิทยุเสียดประชาชนแห่งประเทศไทยที่ทำงานทางการเมืองให้กับพคท. ทำให้การดำเนินงานของพคท.เสื่อมถอยลง ในช่วงนี้เองที่พล.อ.เกรียงศักดิ์เกษียณอายุราชการ พล.อ.เสริมเป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุดแทน และพล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ขึ้นเป็นผู้บัญชาการทหารบก

การเลือกตั้งวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2522 พล.อ.เกรียงศักดิ์ไม่ยอมลงสมัครเลือกตั้ง เนื่องจากเห็นว่าตนได้รับการยอมรับจากกองทัพ โดยเฉพาะฝ่ายนายทหารยังเดิร์ก และฐานวุฒิสมาชิกของตนมีอย่างกว้างขวาง เพียงพอที่จะทำให้ดำรงตำแหน่งนายกฯ ได้ภายใต้เงื่อนไขรัฐธรรมนูญที่นายกฯ และรัฐมนตรีไม่จำเป็นต้องมาจากการเลือกตั้ง หลังการเลือกตั้งพรรคกิจสังคมซึ่งมี 88 เสียง จากส.ส. 301 เสียงไม่จัดตั้งรัฐบาล และปล่อยให้วุฒิสภาซึ่งมีทหารเป็นสมาชิกเป็นจำนวนมาก จัดตั้งรัฐบาล พล.อ.เกรียงศักดิ์ได้กลับมาเป็นนายกฯ อีกครั้งในวันที่ 12 พฤษภาคม พ.ศ. 2522 โดยอาศัยเสียงของวุฒิสภา พรรคราษฎร พรรคเสรีธรรม พรรคพลังใหม่ พรรคกิจประชาธิปไตย และพรรคขนาดเล็กอื่นๆ เป็นฐานเสียงให้ รัฐบาลถูกผูกขาดโดยทหาร พล.อ.เกรียงศักดิ์ดำรงตำแหน่งนายกฯ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรฯ และกระทรวงการคลัง พล.อ.เสริมเป็นรองนายกฯ พล.อ.เปรมเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม โดยมีผู้บัญชาการทหารเรือ และทหารอากาศ เป็นรัฐมนตรีช่วยฯ ส่วนพล.อ.เล็ก, พล.ร.อ.อมร, พล.อ.ยศ และ พล.ท.เฉลิมชัย นายทหารระดับสูงที่เกษียณ

อายุราชการแล้ว รวมไปถึงข้าราชการพลเรือนระดับสูงจำนวนมากดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี มีเพียง 7 ตำแหน่งที่เป็นบุคคลที่มาจาก การเลือกตั้ง รัฐบาลของเกรียงศักดิ์แสดงให้เห็นถึงการไม่ให้ความสำคัญสำคัญกับพรรคการเมือง เนื่องจากความเชื่อในความเข้มแข็งของสถาบันทหารที่เป็นฝ่ายสนับสนุนฝ่ายตน เพราะประเทศไทยในช่วงเวลานั้นเป็นระยะเวลาที่ทหารมีบทบาททางการเมืองสูงในการต่อต้านการขยายตัวของกองกำลังคอมมิวนิสต์ ในขณะที่พรรคการเมืองไทยนั้นไร้ระบบ และไม่มีความเป็นสถาบันพอที่จะคานอำนาจฝ่ายทหารได้

อย่างไรก็ตามรัฐบาลพล.อ.เกรียงศักดิ์ต้องประสบภาวะวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก ราคาน้ำมันตลาดโลกเพิ่มขึ้นสูง ทำให้สินค้าอุปโภคบริโภค กิจการสาธารณูปโภคขึ้นราคา ทั้งไฟฟ้า ประปาขึ้นราคาตาม ประกอบกับสภาพอิปรายผลประโยชน์ที่ไม่ถูกต้องในกระทรวงต่างๆอย่างกว้างขวาง กลุ่มนายทหารยังเติร์กไม่พอใจรัฐบาล ผลที่ตามมา คือ การปรับคณะรัฐมนตรีในวันที่ 11 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2523 แต่คณะรัฐมนตรี 38 คน กลับเป็นส.ส.ที่มาจาก การเลือกตั้งเพียง 3 คน ฐานเสียงส.ส.ฝ่ายรัฐบาลไม่พอใจอย่างมาก ฝ่ายค้านโดยพรรคประชาธิปัตย์เปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจนายฯ แม้เสียงของส.ส.ไม่เพียงพอที่จะล้มรัฐบาลได้ แต่ด้วยความไม่พอใจของกลุ่มทหารยังเติร์ก และวุฒิสภา ประกอบกับฝ่ายทหารได้คนที่จะมาดำรงตำแหน่งนายฯแทนพล.อ.เกรียงศักดิ์แล้ว จึงเกิดข่าวลือว่าวุฒิสภาจะร่วมลงมติอภิปรายด้วย ดังนั้นวันที่ 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2523 พล.อ.เกรียงศักดิ์จึงประกาศลาออก และพล.อ.เปรมผู้ถูกกองทัพวางตัวไว้ดำรงตำแหน่งนายฯแทน

3.1.2.6 ยุคพล.อ.เปรม ตินสุลานนท์

พล.อ.เปรมได้รับเสนอชื่อจากประธานสภาผู้แทนราษฎร ได้รับการสนับสนุนจากส.ส. และส.ว.อย่างเป็นทางการให้เข้าดำรงตำแหน่งนายฯตั้งแต่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2523 จนถึง 23 กรกฎาคม พ.ศ. 2531 (8 ปี 4 เดือน 20 วัน) ภายใต้รัฐบาลพล.อ.เปรม (1 – 5) มีการรัฐประหาร 2 ครั้ง คือ 1 – 3 เมษายน พ.ศ. 2524 (เมษาฮาวาย) โดยกลุ่มนายทหารยังเติร์ก และ 9 กันยายน พ.ศ.2528 โดยพล.อ.เสริม ณ นคร และพ.อ.มัญญ รุขจระ (อดีตผู้นำนายทหารยังเติร์ก) มีการยุบสภาถึง 3 ครั้ง คือ ปีพ.ศ. 2526, 2529 และ 2531 ในช่วงระยะเวลา 2 ปีแรกของการดำรงตำแหน่งนายฯ และผู้บัญชาการทหารบก ได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายทหารเป็นอย่างดี โดยยุคของพล.อ.เปรมเป็นช่วงระยะเวลาที่สำคัญเพราะเป็นยุคที่มีการเติบโตของกลุ่มจปร. 5 ภายใต้การต่อสู้ปะทะกับพลังของกลุ่มนายทหารยังเติร์ก (จปร.7) การล่มสลายของกลุ่มนายทหารยังเติร์ก การขึ้นสู่

อำนาจของผู้นำทหารสำคัญ คือ พล.อ.อาทิตย์ กำลังเอก พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ รวมถึงจปร.5 และ รูน 0143

การศึกษาแบ่งสภาพการณ์การแข่งขันทางการเมือง และบทบาททหารทางการเมืองใน สมัยของพล.อ.เปรมเป็น 5 ระยะเวลา ดังนี้ คือ

1. ช่วงจปร.5 และ 7 แข่งขันอำนาจทางการเมืองทหาร
2. พล.อ.อาทิตย์ กำลังเอก กับ ฐานสนับสนุนจปร.5 และการเติบโตของรูน 0143
3. พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ จปร.5 และรูน 0143 กับ พล.อ.พิจิตร กลุ่ละวินิชย์
4. พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ ขึ้นแทน พล.อ.อาทิตย์ กำลังเอก
5. พล.อ.เปรม ดิถสุลานนท์ กับ การไม่ยอมรับของจปร.5 และรูน 0143

ช่วงจปร.5 และ 7 แข่งขันอำนาจทางการเมืองทหาร

พล.อ.เปรมได้รับการสนับสนุนจากรัฐสภาด้วยคะแนนเสียง 395 เสียง จากผู้เข้าร่วม ประชุมสภา 496 เสียง ให้เป็นนายกฯ และได้รับโปรดเกล้าฯให้เข้าดำรงตำแหน่งในวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2523 จัดตั้งรัฐบาลประกอบด้วย พรรคกิจสังคม พรรคชาติไทย พรรคประชาธิปัตย์ และพรรค สยามประชาธิปไตย โดยมีกองทัพเป็นฐานอำนาจที่สำคัญอยู่เบื้องหลัง รัฐบาลพล.อ.เปรมได้แบ่ง สรรตำแหน่งรัฐมนตรีให้กับพรรคการเมืองต่างๆเพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งในการแย่งชิงตำแหน่ง ทางการเมือง รัฐมนตรีในสัดส่วนที่พล.อ.เปรมจัดไว้ คือ พล.อ.เปรมเป็นนายกฯ และรัฐมนตรีว่า การกระทรวงกลาโหม พล.อ.เสริมเป็นรองนายกฯ พล.ร.อ.กวี สิงหะ และพล.อ.อ.พะเนียง กานตะ รัตน์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม พล.ร.อ.อมร ศิริกายะเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวง คมนาคม นายประเทือง กীরติบุตร เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ช่วงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2523 กระแสการต่ออายุราชการให้พล.อ.เปรมอีก 1 ปีก็เกิดขึ้น เพื่อให้พล.อ.เปรมสามารถอยู่ใน ตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกต่อ นายทวี ไกรคุปต์ส.ส.จังหวัดราชบุรี และเลขาธิการพรรคสยาม ประชาธิปไตยขณะนั้นได้สอบถามความคิดเห็นทั่วประเทศด้วยแบบสอบถามกว่า 2 แสนฉบับ ได้ คำตอบเห็นด้วยกับการต่ออายุราชการของพล.อ.เปรม 90 % มีการคัดค้านบ้างจากหลายกลุ่มทั้ง นิสิตนักศึกษา นักวิชาการ นักการเมือง และทหารบางกลุ่ม เป็นต้น พรรคประชาธิปัตย์ไม่เห็นด้วย กับการต่ออายุราชการเป็นอย่างมาก ต่อมาพล.อ.เสริม ณ นคร (ผู้บัญชาการทหารสูงสุด) พล.ต. ประมาณ อติเรกสาร (พรรคชาติไทย) พ.อ.ถนัด คอมันต์(พรรคประชาธิปัตย์) นายบุญชู โรจน

เสถียร (พรรคกิจสังคม) และ พ.อ. พล เริงประเสริฐวิทย์ (พรรคสยามประชาธิปไตย) ถูกพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเรียกเข้าเฝ้าฯ หลังจากนั้นพรรคการเมืองเหล่านี้ก็ไม่คิดค้ำจุนการแก้ไขกฎหมายต่ออายุราชการนี้ โดยให้ความเห็นว่่าเพื่อใช้ทรัพยากรบุคคลมาร่วมทำประโยชน์แก่ประเทศชาติในด้านรักษาความมั่นคงแห่งราชอาณาจักร และมติก็ผ่านเป็นกฎหมายด้วยคะแนนเสียง 253 ต่อ 14 ซึ่งการออกพระราชบัญญัติบำเหน็จบำนาญข้าราชการฉบับใหม่นี้มีผลต่อการโยกย้ายนายทหารประจำปี พ.ศ. 2524 เป็นอย่างมาก คือ พล.อ.เปรมเป็นผู้บัญชาการทหารบก และ พล.อ.สัณห์ จิตรปฏิมาเป็นรองผู้บัญชาการทหารบกต่อไป พล.ท.วศิน อิศรางกูร ณ อยุธยา เป็นแม่ทัพภาคที่ 1 พล.ต.อาทิตย์ เป็นผู้บัญชาการกองพลที่ 1 พล.ต.ชวลิต เป็นเจ้ากรมยุทธการทหารบก ส่วนกลุ่มทหารยังเดี๋ยวยังมีฐานอำนาจคุมกองกำลังหลัก 42 กองพันในกองทัพบก

ผลงานสำคัญของรัฐบาลเปรมในระยะเวลาแรก คือ ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 66/2523 ซึ่งสนับสนุนโดย พล.ต.ชวลิต เป็นการสร้างมติใหม่ให้กองทัพในการเข้าไปมีบทบาทด้านกิจการพลเรือน โดยถือว่่าเป็นการสร้างความมั่นคงให้การเมืองของประเทศ และเป็นภารกิจหลักอันใหม่ของทหาร ประกาศ 66/2523 นี้ทำให้ทหารได้มีโอกาสสร้างความมั่นคงแบบเบ็ดเสร็จโดยอ้างการปราบปรามคอมมิวนิสต์เป็นเครื่องมือสำคัญในการเข้ามามีบทบาททางการเมืองทั้งในระดับประเทศ และระดับภูมิภาคลงไปทุกระดับ อย่างไรก็ตามรัฐบาล พล.อ.เปรมยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจที่ได้รับผลกระทบจากรัฐบาล พล.อ.เกรียงศักดิ์ได้ นอกจากนี้ยังมีความขัดแย้งระหว่างพรรคกิจสังคม และ พรรคชาติไทย เรื่องเทเล็กซ์ของนายวิศิษฐ์ ต้นสัจจา รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมที่ส่งไปขยับยั้งการซื้อน้ำมันจากประเทศซาอุดีอาระเบียของ พล.ต.ชาติชาย ชุณหะวัณ ก่อให้เกิดความสับสนว่่ามีการได้ประโยชน์จากการสั่งซื้อน้ำมัน ทำยี่ที่สุดพรรคกิจสังคมต้องออกจากรัฐบาลในการปรับคณะรัฐมนตรี พล.อ.เปรมดึงเอากลุ่มสหพรรคของ พล.อ.ประจวบ สุนทรางกูร และ พล.ต.สุดสาย หัสตินทรเข้ามาแทน พร้อมให้นายสมหมาย ฮุนตระกูลเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง และ ร.ท.ศลี มหาสันทนะเป็นรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีใหม่เริ่มปฏิบัติหน้าที่ในวันที่ 11 มีนาคม พ.ศ. 2524 แต่เกิดการก่อรัฐประหาร 1 - 3 เมษายน พ.ศ. 2524 (เมษาฮาวาย) โดยคณะปฏิวัติ ภายใต้การนำของ พล.อ.สัณห์ จิตรปฏิมา รองผู้บัญชาการทหารบก (ผู้เสียผลประโยชน์จากการไม่ได้เป็นผู้บัญชาการทหารบกหลังจากการที่ พล.อ.เปรมต่ออายุราชการ) และกลุ่มนายทหารยังเดี๋ย (จปร.7) ซึ่งในขณะนั้นคุมกองกำลังหลักถึง 42 กองพันในกองทัพบก วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2524 ทหารฝ่ายปฏิวัติคุมกำลังทหารมากกว่าฝ่ายรัฐบาลเข้าควบคุมที่มั่นสำคัญต่างๆในกรุงเทพฯ และตั้งกองบัญชาการคณะปฏิวัติที่หอประชุมกองทัพบก มีกองกำลังจากกรมทหารราบที่ 2 จังหวัดปราจีนบุรี (นำโดย พ.อ.ประจักษ์ สว่างจิตร์) ทหารจาก

สารวัตรทหารบก (นำโดยพ.อ.สาคร จิตวิริยะ) ทหารบางส่วนจาก กองพลทหารราบที่ 9 กาญจนบุรี กองพลทหารม้าที่ 1 กองพลที่ 1 รักษาพระองค์ คณะปฏิวัติประกาศว่าพล.อ.เปรมลาออกจากการเป็นนายกฯ และผู้บัญชาการทหารบกแล้ว แต่งตั้งพล.อ.เสริมผู้บัญชาการทหารสูงสุดเป็นที่ปรึกษา คณะปฏิวัติ และพ.อ.มัญญ เป็นเลขาธิการฯ ในวันเดียวกัน พล.อ.เปรมได้แถลงตอบโต้จากค่ายสุรนารี กองทัพภาคที่ 2 จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเป็นที่ตั้งกองอำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯประทับอยู่ที่ค่ายสุรนารีด้วย และตนเองก็ไม่ได้ลาออกจากตำแหน่งนายกฯ กองทัพเรือ และกองทัพอากาศก็ไม่ได้ร่วมมือกับคณะปฏิวัติ ในที่สุดฝ่ายคณะปฏิวัติต้องยอมแพ้ในวันที่ 3 เมษายน พ.ศ.2524 จากการต่อต้านของ พล.ต.อาทิตย์ กำลังเอก รองแม่ทัพภาคที่ 2 พล.ต.ชวลิต ยงใจยุทธ และนายทหารจปร.5 ซึ่งเป็นคู่แข่งในวงการทหารของกลุ่มนายทหารยังเติร์ก รวมไปถึงปฏิบัติการจิตวิทยาของฝ่ายพล.อ.เปรม ที่ได้แถลงการณ์ตอบโต้ฝ่ายคณะปฏิวัติ จากเหตุการณ์ทางการเมืองนี้พล.อ.เปรมให้บำเหน็จกับนายทหารที่ร่วมต่อต้านการกบฏครั้งนี้ จากตำแหน่งที่ว่างลงของการหลุดจากกองทัพของ พล.อ.สังวรณ์ พล.ท.วศิน และกลุ่มนายทหารนายยังเติร์ก ทำให้เกิดสูญญากาศในกองทัพอย่างกว้างขวาง หน่วยทหารคุมกำลังมีตำแหน่งว่างมากมาย และเป็นโอกาสของจปร.5ที่จะเข้าแทนที่ตำแหน่งเดิมซึ่งเคยเป็นของจปร.7

รัฐบาลของพล.อ.เปรมยังประสบกับมรสุมทางการเมืองต่อไปทั้งปัญหาการลดค่าเงินบาท และผลเกี่ยวเนื่องจากกบฏเมษาฮาวาย ทำให้รัฐบาลต้องเผชิญปัญหาทั้งนอก และในสภา วันที่ 19 ธันวาคม พ.ศ. 2524 พล.อ.เปรมปรับคณะรัฐมนตรีเอาพรรคกิจสังคมเข้ามาร่วมรัฐบาลอีกครั้ง ซึ่งการจัดสรรรัฐมนตรีสร้างปัญหาและความไม่พอใจเป็นอย่างมากในพรรคร่วมรัฐบาล พรรคประชาธิปัตย์ พรรคกิจสังคมแสดงออกกับความไม่ลงตัวนี้เป็นอย่างมาก ทำให้เกิดความร้าวฉานระหว่างพรรคร่วมรัฐบาล การโยกย้ายนายทหารประจำปี พ.ศ.2525 ในเดือนกันยายน พ.ศ. 2524 พล.อ.ประยุทธ์ จารุมณีเป็นผู้บัญชาการทหารบก พล.อ.อาทิตย์ เป็นผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก และรักษาการแม่ทัพภาคที่ 1 เป็นการก้าวกระโดดอย่างรวดเร็วของพล.อ.อาทิตย์ นอกจากนี้พล.อ.อาทิตย์ยังใช้ฐานะของผู้บัญชาการกองกำลังรักษาพระนคร (กกล.รพน.) สร้างฐานมวลชน และแรงงานเพิ่มขึ้นด้วย เพื่อเตรียมการในทางการเมืองให้ตนเองในอนาคต อาทิ กรณีไกล่เกลี่ยการพิพาทแรงงานของรัฐวิสาหกิจโรงงานยาสูบ และการสื่อสารแห่งประเทศไทย และนอกจากนี้ยังได้มีการเชิญส.ส. และนักวิชาการ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมืองบ่อยครั้ง เพื่อเป็นการเตรียมการดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกในอนาคต ในช่วงเวลานี้มีเหตุการณ์สำคัญที่ส่งผลกระทบต่อในวงกว้างในอนาคต คือ เหตุการณ์ลอบสังหารพล.อ.เปรม ในวันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ.2525 ระหว่างเดินทาง

ไปร่วมงานวันสถาปนาศูนย์การทหารปืนใหญ่ จังหวัดลพบุรี หลังจากเหตุการณ์ครั้งนี้พล.อ.เปรม ได้มีคำสั่งลับให้พ.ต.อ.บุญชู ว่างานนท์ (จปร.5) และพ.อ.ภุชงค์ นิลขำ (จปร.5) ดำเนินการสอบสวนคดี²⁵

พล.อ.อาทิตย์ กำลังเอก กับ ฐานสนับสนุนจปร.5 และการเติบโตของรุ่น 0143

ด้านการโยกย้ายนายทหารประจำปีพ.ศ. 2526 ในเดือนกันยายน พ.ศ.2525 พล.อ.อาทิตย์ เป็นผู้บัญชาการทหารบก ในขณะที่นายทหารเตรียมทหารบก รุ่น 5 รุ่นเดียวกับพล.อ.อาทิตย์ ต่างก้าวขึ้นสู่การเป็นผู้นำทหารระดับสูงเช่นกัน พล.อ.เทียนชัย ศิริสัมพันธ์ เป็นผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก พล.ท.จุไท แสงทวีปเป็นผู้ช่วยเสนาธิการทหารบก ส่วนพล.ท.ชวลิต ยงใจยุทธ(จปร.1) เป็นผู้ช่วยเสนาธิการทหารบก และนายทหารจปร.5 อาทิ พล.ต.สุจินดา คราประยูรก็ได้เป็นเจ้ากรมยุทธการทหารบก พล.ต.วิมล วงศ์วานิชเป็นผู้บัญชาการกองพลรบพิเศษที่ 1 พล.ต.อิสระพงษ์ หนูณรงค์ดี เป็นผู้บัญชาการกองพลทหารราบที่ 6 แต่เมื่อเข้าสู่ต้นปีพ.ศ. 2526 ภาครัฐบาลพล.อ.เปรม เริ่มไม่มั่นคง เนื่องจากเกิดวิกฤตรัฐธรรมนูญ คือ วันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2526 นี้บทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญพ.ศ. 2521 เกี่ยวกับการที่จะไม่มีวุฒิชัยเป็นสภาตัวแทนของข้าราชการ และทหารในการควบคุมรัฐบาล ข้าราชการประจำไม่สามารถดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้ ทำให้พ.อ.พล เริงประเสริฐวิทย์ ส.ส.ในพรรคสยามประชาธิปไตย และพล.อ.อาทิตย์เคลื่อนไหวเพื่อที่จะแก้ไขรัฐธรรมนูญในเรื่องบทเฉพาะกาลต่อไป ในขณะที่พรรคประชาธิปัตย์ และพรรคกิจสังคมออกมากัดค้านการเสนอแก้ไขรัฐธรรมนูญครั้งนี้ เมื่อพล.อ.อาทิตย์ถูกต่อต้าน วิพากษ์วิจารณ์มากจึงลาออกจากการเป็นวุฒิชัยในวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2526 ทำให้วุฒิชัยทหาร 12 คนลาออกตาม ได้แก่ พล.ต.พิจิตร กุลละวณิชย์ (ผบ.พล. 1 ร.อ.) พล.ต.พิศิษฐ์ เหมะบุตร (รองแม่ทัพภาคที่ 2) พล.ต.ประชุม พิบูลพานุวัฒน์ (ผบ.พล.ร.2) พล.ต.วิมล วงศ์วานิช (ผบ.กองพลรบพิเศษที่ 1) พ.อ.สุเทพ สีวะรา (รองผบ.พล.1 ร.อ.) พ.อ.อัครเดช ศศิประภา พ.อ.ศักดิ์ศรี เข้มแข็ง พล.ท.สม ชัดพันธุ์ พล.ต.ชัยชนะ ธารีฉัตร พ.อ.เชษฐา สุานะจาโร พ.อ.วัฒน์ชัย ฉายเหมือนวงศ์ นอกจากนั้นยังมีการข่มขู่ว่าทหารอาจจะออกมาเอ็กเซอร์ไซส์ แต่แล้ววันที่ 16 มีนาคม พ.ศ.2526 ผลการลงคะแนนแก้ไขรัฐธรรมนูญวาระที่ 3 ออกมา ได้เพียง 254 เสียง ขาดไป 10 เสียงทำให้บทเฉพาะกาลจะต้องหมดไปในวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2526 ข้าราชการโดยเฉพาะทหารจะไม่สามารถดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้ 19

²⁵ รายงาน, "เงื่อนปม 9 ปี คดีลอบสังหารในมือบุญชู," มติชนสุดสัปดาห์ 11 ฉบับที่ 547 (24 กุมภาพันธ์ 2534) : 15.

มีนาคม พ.ศ.2526 พล.อ.เปรมยุบสภา เพื่อป้องกันการรัฐประหาร และเพื่อให้ตนมีโอกาสกลับมาเป็นนายกฯอีกครั้ง มีการออกกฎหมายเพื่อให้มีการเลือกตั้งในวันที่ 18 เมษายน พ.ศ.2526 ก่อนบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญจะหมดลงในวันที่ 22 เมษายน หลังการเลือกตั้งพล.อ.เปรมได้กลับมาเป็นนายกฯอีกครั้งในวันที่ 20 เมษายน พ.ศ.2526 โดยมีพรรคร่วมรัฐบาล คือ พรรคกิจสังคม พรรคประชาธิปัตย์ พรรคชาติประชาชน และพรรคประชากรไทย รัฐมนตรีกระทรวงกลาโหมมหาดไทย และคลัง เป็นโควตาของพล.อ.เปรม ส่วนในการโยกย้ายนายทหารประจำปีพ.ศ.2527 พล.อ.อาทิตย์ (ผู้บัญชาการทหารบก) ได้รับตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดอีกตำแหน่ง ในขณะที่เตรียมทหารรุ่นที่ 5 รุ่นเดียวกับพล.อ.อาทิตย์ เช่น พล.อ.บวรจวบ บุญนาค เป็นเสนาธิการทหารบก พล.ท.มานะ รัตนโกเศศ เป็นผู้ช่วยเสนาธิการฝ่ายกิจการพลเรือน เป็นต้น ส่วนพล.ท.ชวลิตเป็นรองเสนาธิการทหารบก พล.ต.พิจิตร(จปร.2)จากผบ.พล.ร.1ร.อ.เป็นรองแม่ทัพภาคที่ 1 และพล.ท.หาญ ลีลานนท์ซึ่งขัดแย้งกับพล.อ.อาทิตย์ ต้องหลุดออกจากกองทัพบก ย้ายจากตำแหน่งแม่ทัพภาคที่ 4 ไปเป็นหัวหน้านายทหารฝ่ายเสนาธิการประจำผู้บัญชาการทหารสูงสุด

ในช่วงต้นพ.ศ.2527 พรรคชาติไทยนำโดยพล.ต.ประมาณ อติเรกสาร พยายามยื่นญัตติขับฟอกนายกฯ แต่ถูกแรงกดดันหลายด้าน และทำให้จำนวนส.ส.ที่สนับสนุนไม่ครบ 65 เสียงตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ พรรคชาติไทยจึงเปิดอภิปรายนอกสภาที่โรงแรมดุสิตธานีกล่าวพาดพิงถึงพล.อ.เปรมอย่างรุนแรง และใช้ถ้อยคำที่ไม่เหมาะสม ทำให้เช้าวันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2527 นายทหาร อาทิ พล.อ.เทียนชัย (ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก) พล.อ.บวรจวบ (เสนาธิการทหารบก) พล.ท.ชวลิต (รองเสนาธิการทหารบก) พล.ต.พิจิตร (รองแม่ทัพภาคที่ 1) พล.ต.อิสระพงศ์ ผบ.พล.ร. 6 และนายทหารจำนวนมากเข้าให้กำลังใจนายกฯที่บ้านสี่เสาเทเวศร์ ส่วนพล.อ.อาทิตย์ซึ่งอยู่ในสหรัฐฯได้โทรศัพท์ทางไกลมาให้กำลังใจนายกฯเช่นกัน การเคลื่อนไหวของทหารทำให้พรรคชาติไทยระงับความคิดที่จะอภิปรายพล.อ.เปรมนอกสภาในจังหวัดต่างๆ และถอนการเสนออนุัติขอเปิดอภิปรายลงมติไม่ไว้วางใจ จากนั้นในช่วงเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2527 พรรคชาติไทยพยายามที่จะเสนอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ โดยมีประเด็นให้วุฒิต้องมีอำนาจตามที่บทเฉพาะกาลรัฐธรรมนูญเคยบัญญัติไว้ คือ สิทธิในการประชุมพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปี และสิทธิร่วมในการพิจารณาญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไป เพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายบุคคลหรือทั้งคณะ รวมไปถึงการที่ข้าราชการประจำที่เป็นวุฒิมิดำรงตำแหน่งข้าราชการทางการเมืองได้ในเวลาเดียวกัน และการแถลงนโยบายของรัฐบาลจะต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภาก่อนจึงจะเข้าทำหน้าที่บริหารราชการแผ่นดินต่อไปได้ ข้อเสนอนี้เหมือนกับข้อเสนอในการแก้ไขที่ล้มเหลวเมื่อพ.ศ.2526 ในขณะที่กระแสการเมืองกำลังดำเนินไป ทางฝ่ายทหารโดยพล.ต.

พิจิตร รอมมทภ.1 และผบ.พล.1ร.อ. ก็เสนอเดินเรื่องต่ออายุราชการให้พล.อ.อาทิตย์ ผู้บัญชาการทหารบก และผู้บัญชาการทหารสูงสุดทั้งที่ยังมีเวลาในอายุราชการเหลือถึง 14 เดือน พ.อ.มัญญ และพ.อ.ประจักษ์ แกนนำกลุ่มนายทหารยังเติร์ก (จปร.7) ก็เริ่มเข้าหาพล.อ.อาทิตย์ ด้วยการเข้าพบ และให้การสนับสนุนการต่ออายุราชการในครั้งนี้ นายทหารจปร.5ไม่พอใจการพบปะระหว่าง พล.อ.อาทิตย์กับกลุ่มนายทหารยังเติร์กเป็นอย่างมากแต่ไม่ได้มีการแสดงออกอย่างชัดเจน ในขณะที่ พล.อ.เปรมยังคงเพิกเฉย และไม่ได้ตัดสินใจใดๆเกี่ยวกับการต่ออายุราชการนี้ จนกระทั่งเดือนกันยายนซึ่งเป็นช่วงเวลาในการโยกย้ายนายทหารประจำปี พล.อ.เปรมได้ให้สัญญาแก่พล.อ.อาทิตย์ว่าจะต่ออายุราชการให้ 2 ปี โดยเป็นแบบต่อปี การโยกย้ายนายทหารประจำปีพ.ศ. 2528 พล.อ.อาทิตย์ยังคงตำแหน่งเดิม ส่วนนายทหารเตรียมทหารบก รุ่น 5 อาทิ พล.อ.เทียนชัย ศิริสัมพันธ์ ได้เป็นรองผู้บัญชาการทหารบก พล.อ.มานะ รัตนโกเศศได้เป็นพล.อ.ในตำแหน่งผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก พล.ท.ชวลิต เป็นรองเสนาธิการทหารบก พล.ท.พิจิตร เป็นแม่ทัพภาคที่ 1 ฝ่ายจปร. 5 มีพล.ต.สุจินดา คราประยูร ผู้นำรุ่นเป็นเจ้ากรมยุทธการทหารบก และได้คุมสายกำลังกองพล 8 กองพล ดังนี้ พล.ต.อิสระพงศ์ หนุนภักดีเป็นผู้บัญชาการกองพลทหารราบที่ 1 รักษาพระองค์ (ผบ.พล.1 ร.อ.) พล.ต.วิโรจน์ แสงสนิท เป็นผู้บัญชาการกองพลทหารปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยาน (ผบ.พล.ปตอ.) พล.ต.สมพร เต็มทองไชย เป็นผู้บัญชาการกองพลทหารราบที่ 3 (ผบ.พล.ร.3) พล.ต.อารียะ อุโฆษกิจ เป็นผู้บัญชาการกองพลทหารม้าที่ 2 (ผบ.พล.ม.2) พล.ต.เชิดชาย ธีรรัตนันท์ เป็นผู้บัญชาการกองพลทหารราบที่ 9 (ผบ.พล.ร.9) พล.ต.ภูซงค์ นิลขำ เป็นผู้บัญชาการพลปืนใหญ่ (ผบ.พ.ป.) พล.ต.ศัลย์ ศรีเพ็ญ เป็นผู้บัญชาการกองพลทหารราบที่ 2 (ผบ.พล.ร.2)

พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ จปร.5 และรุ่น 0143 กับ พล.อ.พิจิตร กลุละวิณิษฐ์

การวางตัวซึ่งตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกต่อจากพล.อ.อาทิตย์ เกิดขึ้นระหว่าง พล.ท.ชวลิต (จปร.1) กับ พล.ท.พิจิตร(จปร.2) พล.ท.ชวลิต มีฐานจปร. 5 ซึ่งมีผู้นำรุ่น คือ พล.ต.สุจินดาเป็นกำลังสำคัญ ในขณะที่พล.ท.พิจิตร (แม่ทัพภาคที่ 1) มีฐานจปร.8 ซึ่งเป็นนายทหารคุมกำลังระดับ รองผู้บัญชาการกองพล ผู้บังคับการกรม อาทิ พ.อ.(พิเศษ)เผด็จ วัฒนภูมิ (ผู้บังคับการกรมทหารราบที่ 11 ร.อ.) พ.อ.(พิเศษ)บัณฑิตย์ มลายอรวิศุนย์ (ผู้บังคับการกรมทหารราบที่ 1 ร.อ.) พ.อ.(พิเศษ)วัฒนา บุญยสิทธิ์ (ผู้บังคับการกรมทหารราบที่ 31 ร.อ.) เป็นต้น²⁶

²⁶ อธิบายเพิ่มเติม, สาเหตุหลายประการที่ทำให้จปร.5ไม่สนับสนุนพล.ท.พิจิตร เนื่องมาจากพล.ต.สุจินดาสนิทสนมกับพล.ท.ชวลิตในฐานะเป็นทหารฝ่ายเสนาธิการเหมือนกัน และ

ปลายปีพ.ศ.2527มีความขัดแย้งระหว่างกองทัพกับรัฐบาลเนื่องมาจากรัฐบาลพล.อ.เปรม อดิศักดิ์เงินบาทอีกครั้ง เป็น 27 บาท ต่อ 1 เหรียญสหรัฐฯ ในวันที่ 2 พฤศจิกายน พ.ศ.2527²⁷ ผู้นำ 3 เหล่าทัพยื่นหนังสือถึงพล.อ.เปรม ในวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ.2527 ถึงผลกระทบจากการลดค่าเงินบาทจะทำให้เกิดวิกฤตทางการเมืองขอให้นายทนายประวิทย์มนตรี ในคำวันเดียวกัน พล.อ. อาทิตย์ได้กล่าวในรายการสนทนาปัญหาบ้านเมืองทางโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 5 และ 7 โจมตีรัฐบาลเกี่ยวกับการลดค่าเงินบาทอย่างรุนแรง และพูดถึงผลที่มีต่อการพัฒนากองทัพ วันที่ 8 พฤศจิกายน พล.อ.เปรม อดิศักดิ์เดินทางมาทำเนียบรัฐบาลเพื่อแก้ไขวิกฤตการณ์นี้ ในวันที่ 10 พฤศจิกายน พล.อ.อาทิตย์กล่าวว่า จะร่วมเปิดประชุมสมัชชาสามัญวิสามัญ ด้านพรรคชาติไทยแกนนำ ฝ่ายค้านติดต่อบรรคร่วมรัฐบาลลงชื่อขอเปิดสภากดดันรัฐบาลพล.อ.เปรมทันที นอกจากนี้ยังมี วิกฤตการณ์การขอขึ้นค่าจ้างของสหภาพแรงงานการรถไฟในช่วงวันที่ 13 - 16 พฤศจิกายน ท่ามกลางเหตุการณ์การเคลื่อนไหวฝ่ายทหาร สภา และแรงงาน ยังมีข่าวลือในช่วงวันที่ 19 - 20 พฤศจิกายน เกี่ยวกับการปลดพล.อ.อาทิตย์จากผู้บัญชาการทหารบก และผู้บัญชาการทหารสูงสุด ทำให้ระยะเวลาดังกล่าว เกิดบรรยากาศแห่งการปฏิวัติขึ้น แต่สถานการณ์คลี่คลายโดยพล.ท. ชวลิต (รองเสนาธิการทหารบก) เสนอตัวเป็นผู้ประสานระหว่างกองทัพกับรัฐบาล ในที่สุดทหารจึงหยุดการเคลื่อนไหว รัฐบาลพล.อ.เปรมจึงผ่านพ้นวิกฤตการณ์ทางการเมืองปลายปีพ.ศ.2527มาได้

ในช่วงพ.ศ. 2528 พรรคชาติไทยพยายามที่จะขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจพล.อ.เปรม และ รัฐมนตรีเป็นรายบุคคลอีก 6 กระทรวง แต่ถูกคนในพรรค คือ พ.อ.พล เริงประเสริฐวิทย์ รองหัวหน้า พรรคในขณะนั้นขัดขวาง ทำให้พรรคชาติไทยมีมติขับพ.อ.พลออกจากพรรค และยุติไม่ไว้วางใจ

พล.ต.สุจินดา กับ พล.ท.พิจิตร เป็นนักเรียนโรงเรียนเสนาธิการทหารบกชุดที่ 44 เหมือนกัน เพราะ พล.ท.พิจิตรเรียนในต่างประเทศเป็นระยะเวลานาน เข้าโรงเรียนเสนาธิการฯ และเมื่อเรียนร่วมกันแล้วมีปัญหาขัดแย้งทางความคิดกัน นอกจากนี้เมื่อพล.ท.พิจิตรสนับสนุนให้กลุ่มนายทหารยัง เติร์กคู่แค้นทางการเมืองทหารกับจปร.5 มาโดยตลอดกลับเข้ารับราชการ ทำให้นายทหารจปร.5 ไม่พอใจ.

²⁷ อธิบายเพิ่มเติม, ด้วยเหตุผลที่ว่าค่าเงินบาทไทยผูกติดกับเงินดอลลาร์ และเงินดอลลาร์ ในระยะนั้นแข็งตัวขึ้นมาก ทำให้เงินบาทไทยแข็งตัวตามเกินความเป็นจริง อัตราสินค้านำเข้าสูง และสินค้าส่งออกของประเทศราคาสูง.

ครั้งนี้จึงตกไป เหตุการณ์สำคัญทางการเมืองได้เกิดขึ้นในวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2528²⁸ มีความพยายามในการรัฐประหาร โดยกลุ่มที่เรียกตนเองว่าคณะปฏิวัติ อ้างชื่อพล.อ.เสริม ณ นคร นำกำลังทหารจากทหารม้ายานเกราะ กองพันทหารม้าที่ 4 กรมทหารม้าที่ 1 พร้อมรถถัง 22 คัน และทหารราบอากาศโยธิน ภายใต้การนำของ น.ท.มนัส รูปขจร น้องชาย พ.อ.มณูญ (อดีตนายทหารยังเติร์ก) แต่ความพยายามนี้ก็ล้มเหลวด้วยการต่อต้านของกองอำนาจการรักษาสงบเรียบร้อยภายใน นำโดย พล.อ.เทียนชัย รองผู้บัญชาการทหารบก (รักษาราชการแทนผู้บัญชาการทหารบก) พล.ท.ชวลิต (รองเสนาธิการทหารบก) และนายทหารคุมกำลังระดับกองพลซึ่งส่วนใหญ่เป็นนายทหารจปร.5 ที่เป็นฝ่ายต่อต้านนายทหารยังเติร์กมาโดยตลอด ศูนย์บัญชาการของกองอำนาจการตั้งอยู่ที่กรมทหารราบที่ 11 ร.อ. เครื่องมือต่อสู้ทางจิตวิทยา คือ สถานีวิทยุกองพลที่ 1 และโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 5 กระจายข่าวต่อต้านการปฏิวัติ มีการยิงถล่มสถานีวิทยุกองพลที่ 1 และ พล.ต.อิสระพงษ์ หนูหนักดี อดีตผบ.พล.1ร.อ. (ในขณะนั้นพล.ต.วิมลดำรงตำแหน่งผบ.พล.1ร.อ.) บัญชาการรบต่อต้านฝ่ายปฏิวัติอยู่ในกองพลที่ 1 ท้ายที่สุดฝ่ายปฏิวัติต้องยอมแพ้ต่อกำลังทหารและปฏิบัติการจิตวิทยาของฝ่ายรัฐบาล ผลที่ตามมาจากการกบฏ 9 กันยายน เป็นไปอย่างกว้างขวาง พล.ท.พิจิตร กุลละวณิชย์ (แม่ทัพภาคที่ 1) ถูกโจมตีอย่างหนักที่ปล่อยให้รัฐประหารในเขตกรุงเทพฯ ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของแม่ทัพภาคที่ 1 ประกอบกับฐานจปร.8 ของพล.ท.พิจิตร ถูกสั่งย้ายไปอยู่ในตำแหน่งที่ไม่ได้คุมกำลังพลก่อนการปฏิวัติ ทำให้พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ (เสนาธิการทหารบก) หมาดคู่แข่งในตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกไปโดยปริยาย เพราะพล.อ.ชวลิตเป็นผู้นำต่อต้านฝ่ายกบฏอย่างเต็มตัว และได้รับการสนับสนุนอย่างมั่นคงจากจปร.5 ซึ่งในปีพ.ศ.2528 จปร.5มีตำแหน่งสำคัญ คือ พล.ท.สุจินดา ประธานรุ่นจปร.5 เป็นผู้ช่วยเสนาธิการทหารบก พล.ต.อิสระพงษ์ เป็นรองแม่ทัพภาคที่ 2 ฐานการคุมกำลังระดับกองพลของจปร.5มีถึง 12 กองพลจาก 17 กองพล อาทิ พล.ต.วิมล เป็นผบ.พล.1ร.อ. พล.ต.ศัลย์ ศรีเพ็ญ เป็นผบ.พล.ร.2 พล.ต.สมพร เต็มทองไชย เป็นผบ.พล.ร.3 พล.ต.เจจ โพธิ์ศรีนาค เป็นผบ.พล.ร.4 พล.ต.บุญแทน เนียนเฉลย เป็นผบ.พล.ร.6 พล.ต.เชิดชาย ธีรธานนท์ เป็นผบ.พล.ร.9 พล.ต.วรพิมพ์ ดิษยบุตร เป็นผบ.พล.ร.11 พล.ต.ไพโรจน์ จันทร์อุไร เป็นผบ.พล.ม.1 พล.ต.อารียะ อุโฆษกิจ เป็นผบ.พล.ม.2 พล.ต.วิโรจน์ แสงสนิท เป็นผบ.พล.ปตอ. พล.ต.ขจร รามัญวงศ์ เป็นผบ.รบพิเศษที่ 2 และพล.ต.ภุชงค์ นิลขำ เป็นผบ.พล.ป. นอกจากนี้การกบฏยังลิดรอนฐานกำลังของพล.อ.อาทิตย์ซึ่งเป็นผู้บัญชาการทหารบก และผู้บัญชาการทหารสูงสุด ทำให้ไม่มีกำลังสนับสนุนในการกดดันพล.อ.เปรม ที่เป็น

²⁸ อธิบายเพิ่มเติม, ในขณะที่พล.อ.เปรมเดินทางไปเยือนประเทศอินโดนีเซีย และพล.อ.อาทิตย์ผู้บัญชาการทหารบก และผู้บัญชาการทหารสูงสุดไปราชการที่ประเทศสวีเดน.

เช่นนี้เพราะฝ่ายจปร.5เริ่มไม่สนับสนุนพล.อ.อาทิตย์เนื่องจากในช่วงระยะหลังพล.อ.อาทิตย์ให้การสนับสนุนกลุ่มนายทหารยังเติร์กให้กลับมารับราชการ ผลกระทบต่อพรรคการเมือง คือ พรรคประชาธิปัตย์ได้ถอนตัวจากรัฐบาลเนื่องมาจาก พล.อ.เกรียงศักดิ์หัวหน้าพรรคถูกจับข้อหากบฏ

พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ ขึ้นแทน พล.อ.อาทิตย์ กำลังเอก

หลังจากเหตุการณ์กบฏ 9 กันยายน ปลายปีพ.ศ.2528 พล.อ.เปรมต้องพบกับมรสุมทางการเมืองอย่างหนัก พรรคกิจสังคมภายใต้อิทธิพลของม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมชเริ่มห่างเหินกับพล.อ.เปรม เพราะข้อเสนอแก้ไขทางเศรษฐกิจของพรรคสวนทางกับรัฐบาล นายโกศล ไกรฤกษ์รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร และสหกรณ์ของพรรคกิจสังคมถูกโจมตีจากกลุ่มเกษตรกรชาวไร่ชาวนาภายใต้การนำของส.ส.พรรคชาติไทย ทำยที่สุดพล.อ.เปรมต้องปรับคณะรัฐมนตรี แต่รัฐบาลใหม่ก็ยังประกอบไปด้วย พรรคกิจสังคม พรรคประชาธิปัตย์ และพรรคประชากรไทย ในขณะที่เดียวกันก็มีกระแสนายทหารระดับสูงให้ต่ออายุราชการของพล.อ.อาทิตย์อีกครั้ง นำโดยพล.อ.จู่ไท แสงทวีป (รองผู้บัญชาการทหารบก) และพล.อ.อรรคพล สมรูป (ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก) แต่ทหารระดับกำลังพลอย่างจปร.5ไม่มีการเคลื่อนไหวใดๆ ประกอบกับพรรคประชาธิปัตย์ต่อต้านการต่ออายุราชการอย่างเต็มที่ พล.อ.เปรมในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมจึงต้องการตัดสินใจไว้ พล.อ.อาทิตย์เริ่มไม่มั่นใจในความไม่แน่ชัดเกี่ยวกับการต่ออายุราชการ จึงเตรียมที่จะเล่นการเมือง โดย การจัดเลี้ยงสส.ภาคอีสานจากหลายๆพรรคที่บ้านเกษะโกมลในช่วงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2529 ในขณะที่พล.อ.มานะ รัตนโกเศศ (อดีตผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก) เพื่อนร่วมรุ่นของพล.อ.อาทิตย์เตรียมตั้งพรรคการเมือง เพื่อเป็นฐานทางการเมืองสำหรับพล.อ.อาทิตย์ เป็นต้น ในท้ายที่สุดก็มีชื่อของพล.อ.อาทิตย์ติดอยู่ในรายชื่อนายทหารที่เกษียณอายุราชการในปี พ.ศ.2529

พ.ศ.2529 มีเหตุการณ์ทางการเมืองที่สำคัญ คือ เกิดการรวมตัวระหว่างพรรคชาติไทยผู้นำฝ่ายค้าน ส.ส.พรรคกิจสังคมภาคเหนือกลุ่มนายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ที่ผิดหวังในการปรับคณะรัฐมนตรี และการประสานงานกับนายทหารชั้นผู้ใหญ่ที่สูญเสียอำนาจ วัตถุประสงค์ คือ พยายามล้มรัฐบาลพล.อ.เปรมในสภาด้วยการล้มพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติขนส่งทางบก พ.ศ. 2522 พล.อ.เปรมไม่ยอมลาออก และยุบสภาในวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ.2529 พร้อมทั้งจัดให้มีการเลือกตั้งใหม่ในวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ.2529 ซึ่งหลังการยุบสภาการเคลื่อนไหวภายในพรรคการเมืองก็คึกคักมากของฝ่ายตรงข้ามพล.อ.เปรม ส.ส.กิจสังคมกลุ่มนายบุญเท่งแยกตัวออกจากพรรค ส่วนด้านพล.อ.พล ก็ยุบพรรคสยามประชาธิปไตย รวมส.ส.ตั้งพรรคใหม่ คือ พรรคสห

ประชาธิปไตยซึ่งต่อต้านพล.อ.เปรม พล.อ.เทียนชัย และพล.อ.มานะตั้งพรรคราษฎร ในขณะที่พล.อ.เปรม และพล.อ.อาทิตย์ปฏิเสธที่จะลงสมัครรับเลือกตั้ง หลังจากนั้นเกิดข่าวลือว่าทหารจะแทรกแซงการเมืองทำให้ไม่มีการเลือกตั้ง ทำให้นายทหารตบเท้าเข้าเยี่ยมพล.อ.เปรมที่บ้านสี่เสาเทเวศร์ เพื่อยืนยันการไม่เข้าแทรกแซงทางการเมืองและยุติข่าวต่างๆ พล.ท.สุนทร คงสมพงษ์ (ผู้บัญชาการหน่วยบัญชาการสงครามพิเศษ และเป็นเพื่อนสนิทร่วมรุ่นจปร.1ของพล.อ.ชวลิต) นำนายทหารชั้นผู้ใหญ่ และผู้บังคับการหน่วยของหน่วยบัญชาการสงครามพิเศษ (ผบ.นสศ.) เข้าพบพล.อ.เปรมในวันที่ 13 พฤษภาคม พ.ศ.2529 ต่อมาในวันที่ 15 พฤษภาคมนายทหารจากกองทัพภาคที่ 3 เข้าให้กำลังใจ และวันที่ 19 เป็นนายทหารจากกองพลทหารม้า

ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว พล.อ.เปรม ได้ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีโยกย้ายนายทหารในวันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2529 พล.อ.อาทิตย์เหลือเพียงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดเพียงตำแหน่งเดียว พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธเป็นผู้บัญชาการทหารบก พล.อ.จู่ไท แสงทวีป อยู่ในตำแหน่งรองผู้บัญชาการทหารบกเหมือนเดิม ในขณะที่การโยกย้ายนี้เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่พล.อ.อาทิตย์เดินทางไปสวนโมกข์ อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี หลังโยกย้ายพล.อ.เปรมหัวหน้าการรัฐประหารจึงเดินทางไปจังหวัดนครราชสีมาทันที แต่ไม่มีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้น เพราะนายทหารต่างๆเดินทางไปให้กำลังใจพล.อ.ชวลิตที่บ้านสวนพุดตาน ประกอบไปด้วย พล.ท.สุนทร (ผบ.นสศ.) พล.ท.สุจินดา พล.ต.วิวัฒน์ชัย และพล.ต.บัญชา พล.ต.วิมล พล.ต.วิโรจน์ พล.ต.ภูซังค์ พล.ต.ขจร ซึ่งล้วนเป็นนายทหารจปร.5 พร้อมกับผบ.พล. ผบ.กรม และผบ.พันทั้งหมด รวมไปถึงพล.อ.อรรคพล สมรูป และพล.อ.กำแหง จันทวิรัชก็เข้าเยี่ยม และให้การสนับสนุน รับรองว่าจะไม่มีการรัฐประหาร เนื่องจากฐานจปร.5ของพล.อ.ชวลิตที่คุมกองพลหลักไว้หลายกองพล ประกอบกับฐานในระดับกรมที่พล.อ.เปรมวางตัวไว้อย่างแน่นหนา ทำให้พล.อ.ชวลิตได้รับการยอมรับในตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกจากนายทหารทุกระดับ

กระแสทางการเมืองก่อนการเลือกตั้งวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ.2529 มีกระแสการเรียกร้องให้นายกฯมาจากการเลือกตั้ง แต่ไม่เป็นผลอะไรเพราะพล.อ.เปรมได้รับความนิยมจากฝ่ายทหารและพรรคการเมืองสูง หลังการเลือกตั้งไม่มีพรรคใดได้รับเลือกตั้งเป็นเสียงข้างมากพอจะจัดตั้งรัฐบาลพรรคเดียว พรรคประชาธิปัตย์ พรรคชาติไทย พรรคกิจสังคม พรรคราษฎร รวมตัวเป็นพรรครัฐบาลผสม 232 เสียง พร้อมเลือกพล.อ.เปรมเป็นนายกฯอีกครั้งในวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ.2529 ส่วนการโยกย้ายเดือนกันยายน พ.ศ.2529 นายทหารจปร.5เจริญเติบโตขึ้นอย่างมั่นคง โดยได้คุมกำลังพลระดับกองพล 8 กองพล ดูเหมือนว่าการคุมกำลังจะลดลง แต่แท้ที่จริงนายทหารจปร.5ถูกผลักดัน

ดันให้ขึ้นสู่อำนาจตำแหน่งนายทหารในระดับที่สูงกว่า พล.ท.สุจินดาเป็นรองเสนาธิการทหารบก พล.ท. อิศระพงศ์เป็นแม่ทัพภาคที่ 2 บุคคลสำคัญ อาทิ พล.ท.วิมลเป็นผู้บัญชาการหน่วยบัญชาการสงครามพิเศษ พล.ต.ศัลย์เป็นผู้บัญชาการกองพลที่ 1 รักษาพระองค์ (ผบ.พล.1ร.อ.) เป็นต้น ส่วนจปร.1 รุ่นเดียวกับพล.อ.ชวลิต พล.อ.สุนทร เป็นผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก และพล.อ.วันชัย เรื่องตระกูล เป็นเสนาธิการทหารบก ส่วนพล.ท.พิจิตร (จปร.2) คู่แข่งพล.อ.ชวลิตได้ยศพล.อ.ในตำแหน่งผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก โดยพล.ท.วัฒนชัย วุฒิสรี (จปร.4) เป็นแม่ทัพภาคที่ 1

เสถียรภาพของรัฐบาลพล.อ.เปรมเริ่มมีสั่นคลอนอีกครั้งตั้งแต่วันที่ 8 กันยายน พ.ศ.2529 หลังช่วงการโยกย้ายนายทหารประจำปี สภาฯเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจนายสุรัตน์ โอสถานุเคราะห์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ กรณีการนำเข้าไม้ซุงจากพม่า แม้รัฐบาลจะเป็นฝ่ายชนะแต่ก็เกิดความขัดแย้งภายในพรรคร่วมรัฐบาลระหว่างพรรคประชาธิปัตย์ และพรรคกิจสังคม โดยในการลงมติครั้งนี้พรรคประชาธิปัตย์งดออกเสียง นายสุรัตน์ต้องลาออก และนายมนตรี พงษ์พานิชเข้ารับตำแหน่งแทนในขณะเดียวกัน พรรคประชาธิปัตย์มีปัญหาขัดแย้งภายในพรรค ความไม่ลงตัวในการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรี อาทิ นายวีระ มุสิกพงษ์เลขาธิการพรรคได้เพียงตำแหน่งรมช. นายพิจิตร รัตกุลส.ส.กรุงเทพฯสมัยแรกเป็นรมช.เช่นกัน นายเทอดพงษ์ ไชยนันทน์เป็นรมว. ส่วนนายถวิล ไพรสณฑ์ และนายเด่น โต๊ะมีนาไม่ได้รับตำแหน่งรัฐมนตรี ทำให้มีการเรียกร้องให้เลือกตำแหน่งหัวหน้าพรรค และเลขาธิการพรรคใหม่กำหนดให้มีการประชุมเลือกในวันที่ 10 มกราคม พ.ศ. 2530 การแข่งขันหัวหน้าพรรคเกิดขึ้นระหว่าง นายพิชัย รัตกุล กับ นายเฉลิมพันธุ์ ศรีวิกรม์ และเลขาธิการพรรคระหว่างพ.ท.สนั่น ขจรประศาสน์ และนายวีระ มุสิกพงษ์ ผลคือ นายพิชัย และพ.ท.สนั่นชนะ ทำให้นายเฉลิมพันธุ์ และนายวีระผู้เสียอำนาจในพรรคตั้งตัวเป็นกลุ่ม 10 มกราคมคอบยับป่วนการเมืองในสภาสมัยรัฐบาลพล.อ.เปรม (5) โดยตลอด

พล.อ.เปรม ตินสุลานนท์ กับ การไม่ยอมรับของจปร.5 และรุ่น 0143

ในขณะที่มีปัญหาภายในของพรรคประชาธิปัตย์ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ยิ่งเพิ่มความสั่นคลอนให้กับรัฐบาลอีกด้วย การวิจารณ์แนวความคิดในการปรับเปลี่ยนโครงสร้างกอ.รมน.ของพล.อ.ชวลิตว่าเป็นโครงสร้างของพรรคคอมมิวนิสต์ ทำให้นายทหารระดับผู้บังคับการกองพันตบเท้าเข้าพบม.ร.ว.คึกฤทธิ์ เช่น พล.ต.วันชัย อัมพุนันท์ (ผู้บัญชาการทหารพราน) พ.อ.อัมพร เสวดเศรณี (เสธ.กองพลที่ 1 ร.อ.) พ.อ.ธิตพงษ์ เจริญวัตร (ผู้บังคับการกรมทหารราบที่ 11 ร.อ.) เป็นต้น ปัญหาของรัฐบาลยังดำเนินต่อไป ในช่วงเดือนมีนาคม พ.ศ.2530 เกิดกรณีการนำเข้าน้ำมันปาล์มในความรับผิดชอบของนายมนตรี พงษ์พานิช กรณีนี้ได้ขยายความขัดแย้งของพรรคประชาธิปัตย์ และพรรคกิจ

สังคมยิ่งรุนแรงมากขึ้น ฝ่ายค้านเห็นจึงเป็นจังหวะที่จะดำเนินการอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีทั้งคณะในช่วงเดือนเมษายน พ.ศ.2530 แต่ความพยายามนี้เป็นอันต้องตกไป เพราะมีส.ส. 15 คน ถอนชื่อออกจากการยื่นญัตติ เนื่องมาจากมีนายทหารใกล้ชิดของพล.อ.เปรมชั่งกงให้ส.ส.เหล่านี้ถอนชื่อออก โดยผ่านนายเจริญ พัฒน์ดำรงจิต (กรรมการบริหารพรรคกิจประชาคม) นอกจากนี้พล.อ.สุนทร คงสมพงษ์ยังได้พบปะกับบรรดาส.ส.พรรคสหประชาธิปไตยอีกด้วย ต่อมาในวันที่ 9 กันยายน พ.ศ.2530 พรรคประชาธิปัตย์มีความเห็นที่จะปรับปรุงรัฐมนตรีในโควตาพรรค จึงนำเสนอ ส.ส.ของพรรคให้กับพล.อ.เปรมเลือกบุคคลที่เหมาะสมเป็นรัฐมนตรี แต่พล.อ.เปรมยังไม่ตัดสินใจไว้ เพราะในขณะนั้นนายบรรหาร ศิลปอาชา (รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม และเลขาธิการพรรคชาติไทย) กำลังจะถูกอภิปรายไม่ไว้วางใจ พล.อ.เปรมเกรงว่ากลุ่ม 10 มกราฯ ในพรรคประชาธิปัตย์จะเล่นเกมการเมืองไม่ให้การสนับสนุนรัฐบาล แม้กระทั่งหลังวันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ.2530 รัฐบาลจะชนะมติไม่ไว้วางใจอย่างขาดลอย แต่พล.อ.เปรมก็ยังไม่ได้ตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องรัฐมนตรีในโควตาพรรคประชาธิปัตย์ เพราะต้องการใช้อำนาจการตัดสินใจนี้เป็นเครื่องมือถ่วงดุลกลุ่ม 10 มกราฯ ในเวลาเดียวกันนั้นเองพล.อ.เปรมยังได้ตัดสินใจอย่างเด็ดขาดในเรื่องการโยกย้ายนายทหารประจำปีในเดือนกันยายน พ.ศ.2530 ด้วยการเปลี่ยนโผผู้บัญชาการทหารอากาศจาก พล.อ.อ.เกษตร โรจนนิล เป็น พล.อ.อ.วรนาถ อภิจักรี และผู้บัญชาการทหารเรือจาก พล.ร.อ.โกมุท กมลนาวัน เป็น พล.ร.อ.ประพัฒน์ กฤษณจันทร์ เป็นการแสดงพลังต่อกองทัพของพล.อ.เปรม การเปลี่ยนโผนี้สร้างความไม่พอใจในกองทัพเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะทหารรุ่นจปร.5 หรือ 0143 พล.อ.ท.อนันต์ กลินทะ (ผู้ช่วยเสนาธิการทหารอากาศ) ผู้บัญชาการทหารเรือ ผู้บัญชาการทหารอากาศ และนายทหารระดับคุมกำลังของกองทัพอากาศมากมายตบเท้าเข้าพบพล.อ.เปรมเพื่อแสดงความรู้สึกไม่พอใจต่อเหตุการณ์ดังกล่าว ในกองทัพพบพล.อ.สุนทรถูกย้ายจากกองทัพบกไปกินตำแหน่งเสนาธิการทหาร (อัตราจอมพล) ในกองบัญชาการทหารสูงสุด และพล.อ.สุจินดา ได้เป็นผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบกแทน การแต่งตั้งโยกย้ายในปีนั้นสร้างแรงกดดันให้กับนายทหารระดับผู้บังคับการกรม และผู้บังคับการกองพันอย่างมากมายอีกด้วย เพราะนอกจากพล.อ.เปรมจะแทรกแซงการแต่งตั้งภายในกองทัพอากาศ และกองทัพเรือแล้ว กองทัพบกก็ถูกแทรกแซงด้วย นายทหารคนสนิทของพล.อ.เปรมให้เข้ามาเป็นทหารระดับคุมกำลัง และก้าวหน้าในกองทัพอย่างรวดเร็ว ยกตัวอย่าง พ.อ.ไพโรจน์ พานิชสมัย และพ.อ.อู๊ด เบื้องบน เป็นต้น ทำให้ดุลอำนาจภายในกองทัพบก เรือ และอากาศเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งมีผลต่อนายทหารจปร.5 เป็นอย่างมาก

เข้าสู่ปีพ.ศ.2531 ชวลิตประกาศจุดยืนลาออกจากผู้บัญชาการทหารบก เตรียมเข้าสู่การเมือง ในขณะที่เดียวกันกลุ่ม 10 มกราฯกดดันให้พล.อ.เปรมปรับคณะรัฐมนตรี โดยการคัดค้าน

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ ส่วนฝ่ายค้านนำโดย นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ (พรรคสหประชาธิปไตย) นายสมัคร สุนทรเวช (พรรคประชาธิปัตย์) และนายณรงค์ วงศ์วรรณ (พรรครวมไทย) รวบรวมกลุ่มส.ส.ฝ่ายค้าน 84 เสียง ยื่นญัตติขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาลต่อนายชวน หลีกภัย (ประธานสภาผู้แทนราษฎร) ในวันที่ 15 เมษายน พ.ศ.2531 แม้ว่าจะมีความพยายามล้มการอภิปรายโดยพ.อ.พล เริงประเสริฐวิทย์ และฝ่ายทหาร แต่ก็ไม่สำเร็จฝ่ายค้านสามารถดำเนินการยื่นญัตติได้ แม้ว่าพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์จะผ่านได้ แต่พล.อ.เปรมก็ไม่มั่นใจว่าจะมีการปั่นป่วนของกลุ่ม 10 มกราฯในการลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาลในวันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ.2531 ดังนั้นพล.อ.เปรมจึงเลือกทางออกด้วยการยุบสภาในวันที่ 29 เมษายน พ.ศ.2531 (ทั้งที่ในวันเดียวกันพรรคประชาธิปัตย์นำโดยนายพิชัย รัตตกุลเสนอว่าจะให้รัฐมนตรีในสังกัดพรรคลาออกทั้งหมด เพื่อให้พล.อ.เปรมสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความพอใจ) และได้กำหนดให้วันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ.2531 เป็นวันเลือกตั้งทั่วไป ในขณะที่การยุบสภาผ่านพ้นไปเพียง 3 วัน ในวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ.2531 พล.อ.ชวลิตยื่นใบลาออกจากราชการ และการเป็นผู้บัญชาการทหารบก นายทหารจปร.5วันเกรงเป็นอย่างมากในเหตุการณ์นี้ เพราะผู้นำของฝ่ายตนพล.อ.สุจินดา คราประยูร ยังอาจไม่ทันที่จะมาสืบทอดตำแหน่งผู้บัญชาทหารบก และเกรงกันว่าพล.อ.พิจิตร กุลละวณิชจะได้เป็นผู้บัญชาการทหารบกแทน ทำให้ฝ่ายนายทหารจปร.5สูญเสียประโยชน์ และการครองความยิ่งใหญ่ในกองทัพไทย มีการเคลื่อนไหวจากคนใกล้ชิดพล.อ.ชวลิตหลายประการ²⁹ ท้ายที่สุดเหตุการณ์คลี่คลายลงเนื่องมาจากพล.อ.เปรมยับยั้งการลาออกของพล.อ.ชวลิต ซึ่งเป็นสิ่งที่ตรงกับความต้องการของฝ่ายนายทหารจปร.5 และรุ่น 0143 รวมถึงความต้องการของพล.อ.เปรมด้วย เนื่องจากการอยู่ในตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกของพล.อ.ชวลิตนั้น จะทำให้พล.อ.เปรมมีโอกาสสูงในการกลับมาเป็นนายกฯอีกครั้ง

หลังการเลือกตั้งวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ.2531 ผลการเลือกตั้งปรากฏว่าพรรคชาติไทยได้คะแนนเสียงสูงสุด คือ 87 เสียง พล.ต.ชาติชาย ชุณหะวัณ (หัวหน้าพรรคชาติไทย) รวบรวมพรรคกิจสังคม (54 เสียง) พรรคประชาธิปัตย์ (48 เสียง) พรรคราษฎร (21 เสียง) พรรคสหประชาธิปไตย (5 เสียง) และพรรคมวลชน (5 เสียง) จัดตั้งรัฐบาล และเชิญพล.อ.เปรมเป็นนายกฯอีกครั้ง พล.อ.เปรมปฏิเสธ อาจเกี่ยวข้องกับสาเหตุหลายๆประการ อาทิ มีเสียงคัดค้านจากนอกสภา ทั้งจากนิสิตนักศึกษา นักวิชาการที่ต้องการผู้นำมาจากการเลือกตั้ง นอกจากนี้ช่วงก่อนเลือกตั้งยังมีการถวายน

²⁹ บทวิเคราะห์, "บิกิจว-ชาติชาย สถานการณ์พลิกกลับ ใครรุก-ใครรับ?," มติชนสุดสัปดาห์ 9 ฉบับที่ 443 (กุมภาพันธ์ 2532) : 11.

ฎีกาของกลุ่มนักวิชาการ 99 คน ให้พล.อ.เปรมเป็นกลางทางการเมืองอย่าใช้ทหารของชาติทำให้เกิดการบิดเบือนสนับสนุนตน เป็นต้น ดังนั้นเมื่อพล.อ.เปรมปฏิเสธการเป็นนายกฯ วันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ.2531

3.1.2.7 ยุคพล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ

พล.ต.ชาติชาย ชุณหะวัณ (ส.ส.นครราชสีมา และหัวหน้าพรรคชาติไทย) ได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีที่มาจากกรเลือกตั้งที่ประเทศไทยไม่ได้มีมานาน เนื่องจากการปฏิเสธตำแหน่งนายกฯของพล.อ.เปรม โดยมีนายปัญญา เกษทอง (ส.ส.เพชรบูรณ์ พรรคชาติไทย) เป็นประธานสภาผู้แทนราษฎร ตั้งแต่เริ่มต้นรัฐบาลพล.อ.ชาติพยายามสร้างภาพลักษณ์ในหมู่ประชาชน ด้วยการจัดให้มีการประชุมกรรม.สัญญาขึ้น เริ่มที่การประชุมที่ภาคใต้ประกาศสนับสนุนโครงการเซาท์เทิร์น ซีบอร์ด พัฒนาชายฝั่งทะเล และอุตสาหกรรมทางภาคใต้ แผน 9 ยุทธศาสตร์พัฒนาภาคใต้ ซึ่งเป็นเขตฐานเสียงของพรรคประชาธิปัตย์ เมื่อไปประชุมที่ภาคอีสานประกาศสนับสนุนโครงการต่างๆเพื่อพัฒนาอีสานเป็นเขตเศรษฐกิจ ตามนโยบายเปิดประตูสู่อินโดจีน เปลี่ยนสนามรบให้เป็นสนามการค้า ซึ่งอีสานเป็นฐานเสียงของหลายพรรคการเมืองทั้ง พรรคชาติไทย พรรคกิจสังคม และพรรคประชาธิปัตย์ นอกจากนั้นยังมุ่งสู่ภาคเหนือ ประกาศนโยบายเชิงรุกด้านการท่องเที่ยว ที่ฐานพรรคเอกภาพซึ่งเป็นพรรคฝ่ายค้าน ทำยที่สุดพล.อ.ชาติชายต้องยกเลิกการประชุมกรรม.สัญญาเนื่องมาจากก่อให้เกิดการเผชิญหน้าอย่างกว้างขวางทั้งต่อพรรคฝ่ายค้าน และพรรคร่วมรัฐบาล ในขณะที่การประชุมสัญญากรรม.ดำเนินไปภายในรัฐบาลพล.ต.ชาติชายก็เริ่มเกิดรอยร้าวฉาน เริ่มต้นจากความขัดแย้งกันเองของฝ่ายรัฐบาลในพระราชบัญญัติปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม ระหว่างพรรคประชาธิปัตย์ พรรคกิจสังคม และพรรคมวลชน ที่มีผลประโยชน์ของแต่ละพรรคอยู่ในนั้น ในวันที่ 7 กันยายน พ.ศ.2531 ทำให้มติพระราชบัญญัติดังกล่าวสามารถผ่านไปได้ด้วยคะแนน 169 ต่อ 105 เสียง³⁰ ต่อมาฝ่ายค้านรวมชื่อยื่นเสนอมติไม่ไว้วางใจนายสันติ ชัยวิรัตนะ (รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย พรรคกิจสังคม) กรณีบ่อนทำลายซึ่งเป็นการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต ใช้ของหลวง และงบประมาณหลวงเพื่อการส่วนตัว นอกจากนี้ยังมีการโจมตีจากนายทวี ไกรคุปต์ ส.ส.

³⁰ ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง, “อำลาปีมังกรจุดเปลี่ยนแห่งเกมอำนาจ,” สยามรัฐรายสัปดาห์ วิจารณ์ 35 ฉบับ 29 (มกราคม 2531) : 13. และในประเทศ, “พ.ร.บ.ปฏิรูปที่ดินชนวนทำรัฐบาลแตก,” มติชนสุดสัปดาห์ 9 ฉบับที่ 458 (มิถุนายน 2532) : 10.

พรรคกิจสังคม จังหวัดราชบุรี กล่าวหาตบตีในเรื่องการรับสินบนของนายสันติอีกด้วย ผลการอภิปรายในวันที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ.2531 ซึ่งนายสันติ ได้รับมติไว้วางใจ 206 ต่อ 142

ด้านการทหารในสมัยรัฐบาลพล.อ.ชาติชาย (นายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม) มีความพยายามถ่วงดุลนายทหารจปร.5 และรุ่น 0143 โดยการโยกย้ายนายทหารประจำปี พ.ศ. 2532 ในช่วงเดือนกันยายน พ.ศ. 2531 นายทหารจปร.8 คุ่มกำลังระดับผู้บัญชาการกองพลถึง 8 กองพล จาก 17 กองพล ดังนี้ พล.ต.วิวัฒนา สรรพานิช เป็นผู้บัญชาการกองพลทหารราบที่ 9 (ผบ.พล.ร.9) พล.ต.มนัส อร่ามศรี เป็นผู้บัญชาการกองพลทหารราบที่ 2 (ผบ.พล.ร.2) พล.ต.บรรเทา ไยเกตุ เป็นผู้บัญชาการกองพลทหารราบที่ 3 (ผบ.พล.ร.3) พล.ต.อรพันธ์ วิฒนวิบูลย์ เป็นผู้บัญชาการกองพลรบพิเศษที่ 1 (ผบ.พล.รพศ.1) พล.ต.สุรเชษฐ เดชชาติวงศ์ ณ อยุธยา เป็นผู้บัญชาการกองพลรบพิเศษที่ 2 (ผบ.พล.รพศ.2) พล.ต.บัณฑิต มลายอรสิสุนย์ เป็นผู้บัญชาการกองพลทหารราบที่ 11 (ผบ.พล.ร.11) พล.ต.ฤทัย นิโลบล เป็นผู้บัญชาการกองพลทหารม้าที่ 1 (ผบ.พล.ม.1) และพล.ต.จำกัด กลั่นทะกะสุวรรณ เป็นผู้บัญชาการกองพลทหารม้าที่ 2 (ผบ.พล.ม.2)³¹ เป็นการแทนที่จปร.5 ที่เคยคุมอยู่ในระดับนี้ เหลือเพียงพล.ต.แก้ว แก้วพิชากุล เป็นผู้บัญชาการกองพลปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยาน (ผบ.พล.ปตอ.) เท่านั้น เพราะจปร.5 ที่เคยคุมระดับกองพลคุมกำลังเหล่านี้ถูกดันขึ้นไปอยู่ในตำแหน่งระดับสูงในกองทัพบกแทน โดยตำแหน่งระดับยอดของกองทัพบกมีดังต่อไปนี้ พล.อ.ชวลิต (ผู้บัญชาการทหารบก และรักษาการผู้บัญชาการทหารสูงสุด) พล.อ.วันชัย เรืองตระกูล (รองผู้บัญชาการทหารบก) และพล.อ.จรรยา วงศ์สายัณห์ (เสนาธิการทหารบก) 3 คนนี้เป็นนายทหารจปร.1 พล.อ.พิจิตร กุลละวณิชย์ (นายทหารจปร.2 เป็นผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก) ส่วนนายทหารจปร.5 ในตำแหน่งระดับสูงของกองทัพบกมี พล.อ.สุจินดา (ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก) และพล.ท.วิโรจน์ แสงสนิท (ผู้ช่วยเสนาธิการทหารบก) ในระดับแม่ทัพ 7 ตำแหน่ง (มีการเพิ่มตำแหน่งแม่ทัพน้อยในอัตราพลโท 2 ตำแหน่ง จากเดิมที่มี 5 ตำแหน่ง คือ แม่ทัพ 4 ภาค กับ ผู้บัญชาการหน่วยบัญชาการสงครามพิเศษ) นายทหารจปร.5 ครองไป 4 ตำแหน่ง พล.ท.อิสระพงศ์ เป็นแม่ทัพภาคที่ 2 พล.ท.วิมลเป็นผู้บัญชาการหน่วยบัญชาการสงครามพิเศษ พล.ท.ศัลย์ เป็นแม่ทัพน้อยที่ 1 และพล.ท.สมพร เต็มทองไชย เป็นแม่ทัพน้อยที่ 2³²

³¹ ข้อมูลดิบ, “ผ่า 17 กองพล ใครคือ 2 นายพล ไบสังย้ายกลางเมษาฯ,” มติชนสุดสัปดาห์ 9 ฉบับที่ 443 (กุมภาพันธ์ 2532) : 8.

³² ข้อมูลดิบ, “ไฟเหลืองย้ายแม่ทัพบก.ก้างตำคอ,” มติชนสุดสัปดาห์ 9 ฉบับที่ 444 (มีนาคม 2532) : 6 – 7.

ส่วนในด้านกองทัพอากาศนั้นมีพล.อ.อ.เกษตร โรจนนิล (ผู้นำของรุ่น 0143) ถูกย้ายไปอยู่ในตำแหน่งรองผู้บัญชาการทหารอากาศ

รัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ พ.ศ.2532

พล.อ.ชวลิตที่เคยถูกพล.อ.เปรมยับยั้งการลาออกจากราชการในสมัยที่พล.อ.เปรมเป็นนายกรัฐมนตรี ยังคงมีความประสงค์ที่จะลาออกอยู่เหมือนเดิม แต่พล.อ.ชาติชายต้องการให้พล.อ.ชวลิตอยู่ในตำแหน่งต่อไปโดยอ้างเหตุผลว่าควรอยู่นกว่าจะเกิดสันติภาพในกัมพูชา และนโยบายแปรสนามการรบในอินโดจีนให้เป็นสนามการค้าสัมฤทธิ์ผล ซึ่งในช่วงปีแรกนี้ฝ่ายทหารไม่เข้ามายุ่งเกี่ยวกับการเมืองมากนัก เนื่องมาจากการวางตัวนิ่งเฉย และไม่ค่อยแสดงความคิดเห็นทางการเมืองของพล.อ.ชวลิตนี้เอง ซึ่งนอกจากนั้นพล.อ.ชวลิตยังออกคำสั่ง 298/2532 ด้วยฐานะของรักษาการผู้บัญชาการทหารสูงสุดห้ามข้าราชการในสังกัดกองบัญชาการทหารสูงสุดให้เข้าด้านการเมือง ทำให้ฝ่ายทหารเพิ่มความระมัดระวังในการข้องเกี่ยวกับการเมืองมากขึ้น คำสั่งนี้มองได้ว่าเป็นการจำกัดกรอบข้าราชการทหารทำให้กองทัพมีระเบียบวินัย และเป็นเครื่องมืออันชอบธรรมของรัฐบาลอีกด้วย³³ ในขณะที่ในช่วงการโยกย้ายนายทหารกลางปีในวันที่ 1 เมษายน พ.ศ.2532 มีการเคลื่อนไหวที่น่าสนใจ โดยรัฐบาลพล.อ.ชาติชายพยายามดึงนายทหารยังเดิรก กลับเข้ารับราชการติดยศนายพลอีก 2 นาย คือ พล.ต.แสงศักดิ์ มังคละสิริ เป็นเลขานุการสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม และพล.ต.วีระยุทธ อินวะชา เป็นเสนาธิการกรมรักษาดินแดน³⁴ (เป็นการกระทำของรัฐบาลเพื่อทดสอบปฏิกิริยาของจปร.5 เพราะในการโยกย้ายปลายปี พล.อ.ชาติชายดึงพล.อ.มัญญกลับเข้ารับราชการทหารอีกครั้ง)

ด้านกระแสในทางการเมืองที่สำคัญหลังการยื่นญัตติไม่ไว้วางใจนายสันติ คือ การผลักดันของฝ่ายค้านให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ โดยเนื้อหาการแก้ไขที่สำคัญๆ คือ ให้ประธานรัฐสภามาจากประธานสภาผู้แทนราษฎรไม่ใช่ประธานวุฒิสภา ข้อเสนอให้มีการเลือกตั้งวุฒิสภา การลดจำนวนวุฒิสภาจากเดิมที่เป็น 3 ใน 4 ของจำนวนส.ส. ให้เป็น 1 ใน 3 ของจำนวนส.ส. รวมถึงการ

³³ เริงอรธ, “เบื้องหน้าบึกจิวมีสภาปฏิวัติ แต่เบื้องหลังสภาจึกเป็นใคร,” มติชนสุดสัปดาห์ 9 ฉบับที่ 458 (มิถุนายน 2532) : 7.

³⁴ ทหาร, “ย้ายทหารกลางปีแจ้วแต่ไม่จิวอย่างคุย,” มติชนสุดสัปดาห์ 9 ฉบับที่ 449 (เมษายน 2532) : 19.

เปลี่ยนรูปแบบการเลือกตั้งจากเรียงเบอร์เป็นรวมเขตตามเบอร์ และผู้มีสิทธิเลือกตั้งเดิมจาก 20 ปี บริบูรณ์ขึ้นไป เป็นผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป เป็นต้น รัฐบาลโดยเฉพาะพรรคชาติไทยผู้นำ รัฐบาลนี้เคยต่อประเด็นรัฐธรรมนูญนี้ และนำไปพิจารณาในวาระท้ายๆ เพราะการแก้ไขรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะประเด็นประธานรัฐสภาจากเดิมที่เป็นประธานวุฒิสมาชิกมาเป็นประธานสภาผู้แทน³⁵ และการให้มีการเลือกตั้งวุฒิสมาชิก เป็นการลดบทบาททหาร และข้าราชการประจำ ซึ่งอาจส่งผลให้เกิดการ เผชิญหน้า และมีผลกระทบต่อเสถียรภาพของรัฐบาล ดังนั้นเมื่อเปิดประชุมสภาในวันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ.2532 รัฐบาลจึงชิงเสนอร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญของฝ่ายตน ก่อนฝ่ายค้าน โดยแตกต่างกันที่ให้ประธานรัฐสภามาจากประธานสภาผู้แทนราษฎรซึ่งมีบทบาทเฉพาะ กาลบังคับใช้หลังจากสภาชุดนี้ครบวาระ 4 ปี ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญของ ฝ่ายรัฐบาลได้รับชัยชนะอย่างท่วมท้น 392 เสียงจากการสนับสนุนโดยเสียงส.ส.ของฝ่ายรัฐบาล เอง และส.ว.กลุ่มของพรรคชาติไทย แต่มีการขาดประชุมของส.ว.สายทหาร ซึ่งอาจจะเป็นการ แสดงออกของนายทหารต่อการลดบทบาทของประธานวุฒิสภาที่ให้ประธานรัฐสภามาจาก ประธานสภาผู้แทนราษฎร กับ คำสั่ง 298/2532 ของพล.อ.ชวลิต³⁶ หลังจากกระแสการแก้ไขรัฐธรรมนูญผ่านไป ฝ่ายค้านยื่นญัตติขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีรายบุคคลอีก จำนวน 4 คน คือ นายสุบิน ปิ่นขยัน (รมต.พาณิชย์ พรรคกิจสังคม) ในกรณีปัญหาราคาสินค้า และสต็อกน้ำมัน สำปะหลัง ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง (รมต.ประจำสำนักนายกรัฐมนตรี พรรคมวลชน) กรณีบริษัทผลิตเต็ลด์กับองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อสมท.) การปลดบอर्डการไฟฟ้าฝ่ายผลิต (กฟผ.) และการแสวงหาประโยชน์กรณีการขุดดินที่เหมืองแม่เมาะ พล.ต.สนั่น ขจรประศาสน์ (รมต. เกษตรฯ พรรคประชาธิปัตย์) กรณีการซื้อปุ๋ย, ปวดป่า และเปิดรีสอร์ทในพื้นที่ป่าสงวน ส่วนนาย ประจวบ ไชยสาส์น (รมต.วิทยาศาสตร์ฯ พรรคประชาธิปัตย์) ในกรณีการใช้อำนาจไม่ชอบด้วย กฎหมายอ้างมาตรา 18 (3) ของพระราชบัญญัติสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทยในการปลดคณะกรรมการสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (กทว.) ซึ่งรัฐมนตรีทั้งหมดได้รับมติไว้วางใจหลังการอภิปรายในวันที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ.2532 แต่ พล.ต.สนั่น ได้คะแนนเสียงน้อย ทำให้เสถียรภาพภายในพรรคร่วมรัฐบาลสั่นคลอน และเมื่อนาย

³⁵ อธิบายเพิ่มเติม, ในช่วงที่มีกระแสนี้ นายวรรณ ชันชื้อประธานที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี และมีความสนิทสนมกับพล.ต.ชาติชาย และพล.อ.ชวลิตมานาน ได้รับเลือกเป็นประธานวุฒิสมาชิกซึ่งจะได้เป็นประธานสภาโดยอัตโนมัติในวันที่ 21 เมษายน พ.ศ.2532.

³⁶ เจริญธรรม, "บ๊องจิวพิวส์ขาด คำว่าแก้รัฐธรรมนูญ ลองของชาติชาย," มติชนสุดสัปดาห์. 9 ฉบับที่ 460 (มิถุนายน 2532) : 6.

เจริญ คันธวงศ์ (รมช.เกษตรฯ พรรคประชาธิปัตย์) ออกมาเปิดเผยว่า ส.ส.พรรคร่วมรัฐบาลหลายคนไม่ยอมยกมือให้พล.ต.สนั่น และบางคนต้องการเรียกร้องเงิน 5 ล้านบาท เพื่อแลกเปลี่ยนกับเสียงสนับสนุน³⁷ ยิ่งเพิ่มรอยร้าวระหว่างพรรคร่วมรัฐบาลมากยิ่งขึ้น ต่อมาหลังจากผ่านการอภิปรายลงมติไม่ไว้วางใจ 4 รัฐมนตรีไปแล้ว ความขัดแย้งด้านการเมืองในพรรคร่วมรัฐบาลยังคงดำเนินต่อไป ครั้งนี้เกิดขึ้นระหว่างพรรคชาติไทยกับพรรคกิจสังคม โดยพล.อ.ชาติชาย (ในฐานะนายกฯ และหัวหน้าพรรคชาติไทย) และคณะที่ปรึกษา ประกอบไปด้วย นายไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ ม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ บริพัตร นายพันศักดิ์ วิญญรัตน์ ดร.สุรเกียรติ์ เสถียรไทย ดร.ณรงค์ชัย อัครเศรณี ดร.บวรศักดิ์ อุวรรณ และดร.ชวนชัย อัครชานนท์ แทรกแซงนโยบายเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านในแถบอินโดจีน และนโยบายต่อสหรัฐซึ่งอยู่ในหน้าที่ความรับผิดชอบของพล.อ.อ.สิทธิ เศวตศิลา (รมต.ต่างประเทศ และหัวหน้าพรรคกิจสังคม) พรรคกิจสังคม และม.ร.ว.คึกฤทธิ์ (อดีตรองหัวหน้าพรรคกิจสังคม) แสดงความไม่พอใจที่ถูกแทรกแซงการทำงานเป็นอย่างมาก และนำไปสู่ความต้องการที่จะเปลี่ยนโควตาของรัฐมนตรีระหว่างพรรค³⁸

ต่อมารัฐบาลพล.อ.ชาติชายต้องเผชิญหน้ากับอำนาจฝ่ายทหารโดยเริ่มต้นจากข้อกังขาเกี่ยวกับ “สภาปฏิวัติ” หรือ “สภาใจึก” วันที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ.2532 มีการปราบปรามสภาปฏิวัติอย่างเฉียบขาด ซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่างพล.อ.ชาติในฐานะผู้นำรัฐบาล พล.อ.ชวลิตผู้นำฝ่ายทหาร พล.ต.อ.ประมาณ อติเรกสาร (รมต.มหาดไทย) และพล.ต.อ.เกา สารสิน (อธิบดีกรมตำรวจ) จับกุมนายประเสริฐ ทรัพย์สุนทร (ผู้นำสภาปฏิวัติ ซึ่งอดีตเป็นผู้นำในพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย) โดยสภาปฏิวัติได้มีใบปลิวคำสั่งของสภาปฏิวัติแห่งชาติที่ 1/2532 เรื่องการโอนอำนาจจากรัฐบาลสู่สภาปฏิวัติแห่งชาติ มีเป้าหมายโค่นล้มรัฐบาล แต่งตั้งให้พล.อ.เปรมเป็นประธานสภาปฏิวัติแห่งชาติ และให้พล.อ.เปรมเสนอพล.อ.ชวลิตเป็นนายกรัฐมนตรีแทนพล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ ซึ่งหลังการจับกุมมีการวิพากษ์วิจารณ์กัน และนำไปรวมกับเหตุการณ์ความพยายามลาออกจากราชการของพล.อ.ชวลิตประกอบกับความสัมพันธ์ระหว่างนายประเสริฐที่สนับสนุนแนวความคิดของพล.อ.ชวลิตทั้งในด้านการช่วยร่างคำสั่งนายกรัฐมนตรี 66/2523 หรือแนวคิดในการปราบปรามพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) มาตลอดหลังจากนาย

³⁷ เพิ่มการเมือง, “สรุปสถานการณ์สภาตลอดสมัยประชุมดีกรีความร้อนแรงพุ่งกระชูด,” สยามรัฐรายสัปดาห์วิจารณ์ 36 ฉบับ 8 (สิงหาคม 32) : 10.

³⁸ เจริญ, “ศึกเหยียบตาปลา คึกฤทธิ์-สิทธิ สมดุลแห่งเสถียรภาพ,” มติชนสุดสัปดาห์ 9 ฉบับที่ 445 (มีนาคม 2532) : 6.

ประเสริฐออกจากพรรค. ทำให้พล.อ.ชวลิตถูกวิจารณ์อย่างกว้างขวางว่าอยู่เบื้องหลังสภาปฏิวัติแห่งชาติ³⁹

จากนั้นในช่วงเดือนสิงหาคม พ.ศ.2532 เกิดความขัดแย้งระหว่างกองทัพกับรัฐบาลขึ้นสืบเนื่องมาจากการหยิบยกเอาปัญหาการทุจริต และคอร์รัปชันของประเทศไทย⁴⁰ ที่ระบุเป็นรายงานในหนังสือ "แพซิฟิกร์พอร์ท" ประจำปี พ.ศ.2532 (ค.ศ.1989) หลังจากการวางตัวนิ่งเฉยและไม่แสดงความคิดเห็นทางการเมืองมานานของพล.อ.ชวลิต การวิจารณ์ครั้งนี้พล.อ.ชวลิตยืนยันว่าเป็นเพียงการเตือนให้ร่วมกันแก้ปัญหา และไม่ได้มีเจตนาแสดงปฏิกิริยาว่าจะปฏิวัติโดยสัญญาว่าจะไม่มีการปฏิวัติรัฐประหารเกิดขึ้นในระหว่างที่ตนดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกอย่างเด็ดขาด ม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ตอบโต้พล.อ.ชวลิตในลักษณะให้ย้อนกลับไปดูแลทางฝ่ายทหารเองให้ดีกว่าก่อน ส่วนเรื่องที่ปฏิเสธการปฏิวัติเป็นเรื่องที่ฝ่ายทหารกินปูนร้อนท้องเอง เนื่องจากกองทัพแตกแยก นอกจากนี้ยังเสนอให้มีการปรับปรุงหลักสูตรโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า⁴¹ ทำให้ฝ่ายกองทัพออกมาตอบโต้ทันที วันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ.2532 นายทหารระดับผู้บังคับการกรม และผู้บังคับกองพัน เสนอปลดม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ ผล คือ ม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ต้องยื่นใบลาออกจากตำแหน่งที่ปรึกษานายกฯ เพื่อลดความตึงเครียดระหว่างรัฐบาลกับกองทัพ

ด้านการโยกย้ายนายทหารประจำปีมีข่าวการเป็นผู้บัญชาการทหารบกของพล.อ.สุนทร และการชิงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารอากาศระหว่างพล.อ.อ.เกษตร กับ พล.อ.อ.เกริกชัย หาญสงคราม⁴² แต่เมื่อถึงเวลาแต่งตั้งโยกย้ายนายทหารประจำปี พ.ศ.2533 ในเดือนกันยายน พ.ศ.2532 ฐานอำนาจนายทหารจปร.5ระดับบนแน่นหนาขึ้นมาก แม้พล.อ.ชวลิตจะดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก และรักษาราชการผู้บัญชาการทหารสูงสุด พล.อ.จรวัย วงสายัณห์เป็นเสนาธิการทหารบก ส่วนพล.อ.วันชัย เรื่องตระกูลถูกย้ายไปเป็นปลัดกระทรวงกลาโหม แต่จปร.5

³⁹ เรื่องเดียวกัน, มติชนสุดสัปดาห์ 9 ฉบับที่ 458 (มิถุนายน 2532) : 6 – 9.

⁴⁰ เริงอรรถ, "คอร์รัปชัน 90% จิวอึดอึดเต็มอกทางออกอยู่ที่ไหน?" มติชนสุดสัปดาห์ 9 ฉบับที่ 467 (สิงหาคม 2532) : 6.

⁴¹ เริงอรรถ, "เจาะเวลาหาอนาคต บิ๊กจิวตันแล้วตันอีก," มติชนสุดสัปดาห์ 9 ฉบับที่ 468 (สิงหาคม 2532) : 6.

⁴² ไม่ปรากฏผู้แต่ง, "จิวอดจิวอดป้ายผล.ทบ. โยกวันชัย-พิจิตร ใครคือผบ.ทอ.," มติชนสุดสัปดาห์ 9 ฉบับที่ 466 (สิงหาคม 2532) : 10.

ประกอบไปด้วยพล.อ.สุจินดา เป็นรองผู้บัญชาการทหารบก พล.อ.อิสระพงษ์ เป็นผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก พล.ท.วิโรจน์ แสงสนิท และพล.ท.ชัชชม กันหลง เป็นรองเสนาธิการทหารบกทั้งคู่ พล.ต.จำแลง อุซุโกลม เป็นผู้ช่วยเสนาธิการทหารบก เป็นต้น ในขณะที่ระดับกองทัพอากาศนายทหารจปร.5 ครอง 5 ตำแหน่งจาก 7 ตำแหน่ง มีพล.ท.ศัลย์ ศรีเพ็ญ เป็นแม่ทัพภาคที่ 1 พล.ท.วิมล เป็นแม่ทัพภาคที่ 2 พล.ท.ขจร รามัญวงศ์ เป็นผู้บัญชาการหน่วยบัญชาการสงครามพิเศษ พล.ท.ไพบุลย์ ห้องสินหลาก เป็นแม่ทัพน้อยที่ 2 พล.ท.วิฑูร สุนทรจันทร์ เป็นแม่ทัพน้อยภาคที่ 3 ส่วนระดับผู้บัญชาการกองพลคุมกำลังยังเป็นของนายทหารจปร.8ทั้งหมด 7 กองพล จปร.9ทั้งหมด 6 กองพล จปร.5 กองพลเดียว คือ พล.ต.แผ้ว เป็นผู้บัญชาการกองพลปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยาน ตำแหน่งผู้บัญชาการกองพลที่ 1 รักษาพระองค์เป็นของพล.ต.วัฒนา สรรพานิช (จปร.8)⁴³ แต่ว่าพล.ต.ชัยณรงค์ หนูนภักดี (จปร.11) ลูกพี่ลูกน้องของพล.ท.อิสระพงษ์ เป็นผู้บัญชาการกองพลที่ 2 รักษาพระองค์ ในขณะที่พล.อ.พิจิตร กุลละวณิชย์หลุดจากกองทัพบกไปเป็นรองผู้บัญชาการทหารสูงสุด พล.ท.วัฒนชัย วุฒิสิริ (จปร.4) หลุดจากตำแหน่งแม่ทัพภาคที่ 1 ไปอยู่ในตำแหน่งลอยในกองบัญชาการทหารสูงสุด ด้านกองทัพอากาศพล.อ.อ.วรรณารถ หลุดจากผู้บัญชาการทหารอากาศไปเป็นรองผู้บัญชาการทหารสูงสุดแทน ในขณะที่พล.อ.อ.เกษตรหนึ่งในผู้นำรุ่น 0143 ได้เป็นผู้บัญชาการทหารอากาศแทนข้อตกลงตามที่พล.อ.ชวลิตเคยให้ไว้ และพล.อ.อ.อนันต์ กลินทะ (นน.อ.1 รุ่นเดียวกับพล.อ.อ.เกษตร) เป็นเสนาธิการทหารอากาศ การโยกย้ายครั้งนี้ฐานอำนาจของนายทหารจปร.5 และรุ่น 0143 ขึ้นมามีอำนาจสูงขึ้น เตรียมครองอำนาจสูงสุดในกองทัพไทย หลังจากพล.อ.ชวลิตลาออก (ซึ่งหลังจากการโยกย้ายครั้งนี้ พล.อ.ชวลิตก็ได้ประกาศสร้างความมั่นใจให้กับจปร.5 ในวันที่ 18 ธันวาคม พ.ศ.2532 ว่าพล.อ.สุจินดาจะเป็นผู้สืบทอดตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก) แต่การโยกย้ายในครั้งนี้เป็นชนวนที่นำไปสู่ปฏิริยาแห่งการปฏิวัติของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ขึ้น เพราะมีการดึงพล.อ.มัญญ รูปขจร (จปร.7 ผู้นำกลุ่มนายทหารยังเติร์ก) กลับเข้าประเทศ มอบยศคืน และให้กลับเข้ารับราชการด้วยการเห็นชอบจากพล.อ.ชาติชาย ซึ่งสร้างความไม่พอใจให้กับนายทหารจปร.5เป็นอย่างมาก นอกจากนี้ช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ.2532 พล.อ.ชาติชายได้สั่งการไปยังคณะที่ปรึกษาให้ศึกษาการจัดตั้งหน่วยสอบสวนแบบเดียวกับหน่วยเอฟบีไอของสหรัฐฯ โดยอาจแยกกองปราบปราม สันติบาล กองทะเบียนประวัติ อาชญากรรมมาขึ้นกับสายบังคับบัญชาหน่วยงานใหม่ แยกจากกรมตำรวจ และกระทรวง

⁴³ เชิงอรรถ, "บาดแผลกรณีชน-เจริญ ยุติได้ในระดับรัฐบาล แต่ความขัดแย้งภายในยังมีอยู่," มติชนสุดสัปดาห์ 10 ฉบับที่ 472 (กันยายน 2532) : 6 - 7.

มหาดไทยขึ้นตรงกับนายกรัฐมนตรี ซึ่งเกิดเสียงวิพากษ์วิจารณ์ในวงการตำรวจ และสายงานปกครองอย่างกว้างขวาง⁴⁴

รัฐบาลพล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ พ.ศ.2533

เมื่อพิจารณาประกอบกันระหว่างความแตกแยกของพรรคร่วมรัฐบาล กรณีพรรคประชาธิปัตย์ เรื่องการลงมติไม่ไว้วางใจพล.ต.สนั่น รวมไปถึงกรณีพรรคชาติไทยการแทรกแซงการดำเนินนโยบายการต่างประเทศซึ่งเป็นส่วนที่อยู่ในความรับผิดชอบของพรรคกิจสังคม กรณีคลื่นใต้น้ำในพรรคชาติไทยจากกลุ่มส.ส.พลาตหวังตำแหน่งรัฐมนตรี การวิจารณ์รัฐบาลโดยพล.อ.ชวลิต และมีการตอบโต้จากคนฝ่ายรัฐบาล รวมไปถึงการโจมตีเกี่ยวกับเรื่องการคอร์รัปชันโดยพรรคประชาธิปัตย์ซึ่งเป็นพรรคร่วมรัฐบาล ความขัดแย้งเรื่องการตั้งปลัดกทม.ระหว่างพล.ต.จำลอง ศรีเมือง (ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร หัวหน้าพรรคพลังธรรม) และพล.ต.อ.ประมาณ อติเรกสาร (รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย) ต่อมาช่วงเดือนธันวาคมพล.อ.ชวลิตเสนอแนวคิดย้ายหน่วยทหารออกนอกกรุงเทพมหานคร ซึ่งก็ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์มากมาย ปลายปีรัฐบาลพล.อ.ชาติชายพบกับการชุมนุมเรียกร้อง เช่น ม็อบสวนยาง ม็อบชาวไร่ที่คัดค้านการนำเข้ากากถั่วเหลือง และอาหารสัตว์ และมีบ่อไร่ข้าวโพด เป็นต้น รวมไปถึงคำเตือนเกี่ยวกับคอร์รัปชันของรัฐบาลจากฝ่ายกองทัพ⁴⁵ เป็นเหตุการณ์ที่เป็นมรสุมทางการเมืองต่อเนื่องจากปลายปีมาจนถึงต้นปีพ.ศ.2533 ก็ยังมีกรณีการเคลื่อนไหวของสหภาพการทำเรือแห่งประเทศไทย ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากนายทหารบางคน สร้างสภาพการณ์ทำลายความเชื่อมั่นของประชาชนที่มีต่อรัฐบาล และเพิ่มภาพพจน์ว่าทหารสามารถจัดการกับสภาพการณ์ซึ่งเป็นปัญหาของประชาชนได้ (เพราะในขณะที่รัฐบาลพยายามเจรจาต่อรองก็หาข้อตกลงร่วมไม่ได้ แต่เมื่อพล.อ.ชวลิตเข้าเจรจาต่อรอง สามารถสลายกลุ่มผู้ชุมนุมได้อย่างง่ายดาย) นอกจากนี้ดังที่ได้กล่าวมาแล้วถึงกรณีการเรียกตัวพ.อ.มัญญกลับเข้ามารับราชการก่อให้เกิดความตึงเครียดทางการเมืองระหว่างรัฐบาลกับฝ่ายทหารโดยเฉพาะกับนายทหารจปร.5 และรุ่น 0143 ที่กำลังขึ้นสู่ตำแหน่งสูงสุดของทุกๆเหล่าทัพ แต่ในวันที่ 5 กุมภาพันธ์

⁴⁴ ไม่ปรากฏผู้แต่ง, “ประชาธิปไตยไม่เต็มใบตราบที่หลักการยังบกพร่อง,” มติชนสุดสัปดาห์ 10 ฉบับที่ 474 (ตุลาคม 2532) : 4.

⁴⁵ ลีคแต่ไม่ลับ, “เบื้องหลังศึกเขย่าบัลลังก์ชาติชายมือบทุกสารทิศล้อมทำเนียบ,” มติชนสุดสัปดาห์ 10 ฉบับที่ 487 (ธันวาคม 2532) : 6. และ ไม่ปรากฏผู้แต่ง, “พลังเจียบปลุกม็อบๆลุกฮือต้านรัฐบาล,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์. 36 ฉบับที่ 35 (กุมภาพันธ์ 2533) : 13.

พ.ศ.2533 พล.อ.ชาติชายยิ่งเพิ่มความตึงเครียดในประเด็นนี้มากขึ้น โดยโยกย้ายพล.อ.มัญญจาก นายทหารประจำกองบัญชาการทหารบกเป็นนายทหารประจำสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม ใน อัตรากำลังตรี เพื่อสร้างผูกความสัมพันธ์กับพล.ต.จำลอง (หัวหน้าพรรคพลังธรรม) ซึ่งเป็นนายทหารจปร.7 รุ่นเดียวกับพล.ต.มัญญ และเป็นกลุ่มผู้นำนายทหารยังเดิรค์ รวมทั้งกระชับความสัมพันธ์ภายในรัฐบาลกับพล.ต.สนั่น (เลขาธิการพรรคประชาธิปัตย์) ซึ่งเป็นนายทหารเหล่าทหารม้าเหมือนกับพล.ต.มัญญด้วย กรณีอัตรากำลังตรีของพล.ต.มัญญนี้เป็นที่วิพากษ์วิจารณ์ในกองทัพเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะพล.อ.สุนทร และนายทหารจปร.5ทั้งหลายไม่พอใจเป็นอย่างมาก มีการวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นคำสั่งโดยพล.อ.ชาติชายในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมผ่านพล.อ.วันชัย (ปลัดกระทรวงกลาโหม) โดยไม่ผ่านพล.อ.ชวลิต (ผู้บัญชาการทหารบก) ซึ่งเป็นต้นสังกัดเดิมของพล.อ.มัญญที่เป็นนายทหารประจำกองบัญชาการทหารบก เหตุการณ์ยิ่งแย่งไปมากเมื่อเกิดกระแสข่าวว่าจะโยกย้ายพล.อ.วันชัย เรื่องตระกูล หรือ พล.อ.พิจิตร กุลละวณิชย์ กลับสู่กองทัพบก เพื่อเตรียมตัวเป็นผู้บัญชาการทหารบกแทนพล.อ.ชวลิตหากจะลาออกจากราชการ⁴⁶ นอกจากนี้ยังมีกระแสข่าวที่ว่า การปรับยศพล.ต.มัญญนั้นเพื่อเตรียมตัวไปดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการกองพลทหารม้าที่ 2⁴⁷ สิ่งเหล่านี้เป็นชนวนเริ่มต้นนำไปสู่การปฏิวัติรชช.

สภาวะการณ์ตั้งแต่ต้นปีพ.ศ.2533 รัฐบาลพล.อ.ชาติชายต้องประสบปัญหาเศรษฐกิจมาตลอด ทั้งสินค้าแพง เงินเฟ้อ ราคาพืชผลทางการเกษตรตกต่ำ วิกฤตศรัทธาที่ประชาชนมีต่อรัฐบาลพล.อ.ชาติชาย การต่อต้านของสื่อมวลชนเกี่ยวกับการใช้คำสั่งคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 42 หลังกรณีการปิดหนังสือพิมพ์แนวหน้า ภาพพจน์เรื่องการคอร์รัปชันถูกนำมาวิพากษ์วิจารณ์ทั้งจากผู้นำกองทัพ ฝ่ายค้าน พรรคร่วมรัฐบาล และยิ่งรุนแรงขึ้นเมื่อนายประมวล สภาวสุ (รมต.คลัง) ถูกฝ่ายค้านร้องเรียน และคณะกรรมการป.ป.ป.ลงมติให้ตรวจสอบทรัพย์สิน กรณีความไม่ราบรื่นในการทำงานด้านการเมืองกับรัฐบาลหลังการลาออกจากราชการของพล.อ.ชวลิต (ผู้บัญชาการทหารบก และรักษาการผู้บัญชาการทหารสูงสุด) ในวันที่ 29 มีนาคม พ.ศ.2533 ซึ่งการลาออกครั้งนี้พล.อ.พัฒน์ อัครนิบุตร และพล.อ.จรวัย วงศ์สายัณห์ ซึ่งเป็นนายทหารจปร.1 รุ่นเดียวกับพล.อ.ชวลิต ลาออกจากราชการตาม โดยพล.อ.ชวลิตเข้าร่วมรัฐบาลกับพล.อ.ชาติชายใน

⁴⁶ ถนนประชาธิปไตย, "พล.ต.มัญญ รูปขจร รั้งสี่อำมหิต ชวลิต-ชาติชาย," สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 36 ฉบับที่ 36 (กุมภาพันธ์ 32) : 5 และ 7.

⁴⁷ การทหาร, "จับตาเก้าอี้ ผบ.ทบ. หลังนำชาติปรับครม. ระวังวันชัยข้ามหัวผงาดทบ.," สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 36 ฉบับที่ 37 (กุมภาพันธ์ - มีนาคม 2533) : 8 - 9.

ตำแหน่งรองนายกฯฝ่ายความมั่นคง และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม พล.อ.จรวัย เป็นเลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม พล.อ.พัฒน์ เป็นรองเลขาธิการนายกฯ ทำหน้าที่กลั่นกรองงานการเมืองให้พล.อ.ชวลิตเกี่ยวกับกองทัพบก หลังการลาออกครั้งนี้ทำให้การโยกย้ายนายทหารกลางปีในช่วงปลายเดือนมีนาคม พล.อ.สุนทรขึ้นเป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุด และพล.อ.สุจินดาขึ้นเป็นผู้บัญชาการทหารบกทันที นายทหารจปร.5ขึ้นสู่ตำแหน่งระดับบนในกองทัพบกมากมาย พล.อ.อิสระพงศ์ เป็นรองผู้บัญชาการทหารบก พล.อ.วิมล เป็นผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก พล.อ.วิโรจน์ เป็นเสนาธิการทหารบก พล.ท.เชิดชาย ธีรธานนท์ เป็นผู้ช่วยเสนาธิการทหารบก ระดับแม่ทัพพล.ท.ไพบุลย์ ห่องสินหลาย เป็นแม่ทัพภาคที่ 2 และพล.ท.อารียะ อุโฆษกิจ เป็นแม่ทัพน้อยที่ 2 หลังการรับตำแหน่งพล.อ.สุจินดาประกาศจุดยืนว่าทหารไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง ถ้าการเมืองไม่ยุ่งเกี่ยวทหาร ในด้านการเมืองการเข้าร่วมรัฐบาลของพล.อ.ชวลิตทำให้กระแสการปรับคณะรัฐมนตรีต้องหมดไปด้วย⁴⁸ การทำงานของพล.อ.ชวลิตนั้นไม่ราบรื่นนัก เพราะพลาดหวังจากการที่จะได้คุมงานมหาดไทย เนื่องจากนายบรรหาร ศิลปอาชา (รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เลขาธิการพรรคชาติไทย) ให้เหตุผลว่าไม่สะดวกจะมอบงานให้ และจะเกิดการซ้ำซ้อนความรับผิดชอบ ดังนั้นหน้าที่ขอบเขตของพล.อ.ชวลิตนั้นคุมงานกระทรวงกลาโหม ป.ป.ป. สำนักข่าวกรองแห่งชาติ โครงการอีสานเขียว ต่อมาช่วงเดือนมิถุนายน พ.ศ.2533 เกิดความขัดแย้งระหว่างพล.อ.ชวลิตกับร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง เนื่องจากป.ป.ป.ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของพล.อ.ชวลิตได้เข้าตรวจสอบกรณีความผิดที่อสมท.ยกเลิกสัญญากับลิเติ้ลดีค็อก และอสมท.ก็อยู่ภายใต้การดูแลของร.ต.อ.เฉลิม ในฐานะรัฐมนตรีประจำสำนักนายกฯ ร.ต.อ.เฉลิมตอบโต้พล.อ.ชวลิต และตั้งคุณหญิงพันธุ์เครือ ยงใจยุทธเข้ามาเกี่ยวข้องในการกล่าวโจมตี ส่วนนายไตรรงค์ สุวรรณคีรี (รมช.มหาดไทย พรรคประชาธิปัตย์) กล่าวพาดพิงถึงพล.อ.ชวลิตว่า เป็นนายพลง่ายกว่าเป็นส.ส. ซึ่งเป็นการพาดพิงถึงสถาบันทหาร ทำให้กองทัพออกมาโต้ตอบกลับในรายการสยามานุสติทางวิทยุเครือข่ายทหาร พล.อ.สุนทรนำคณะทหารระดับผู้บัญชาการเหล่าทัพขอพบพล.อ.ชาติชาย และกล่าวว่ร.ต.อ.เฉลิม และนายไตรรงค์ต้องการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างกองทัพที่มีต่อพล.อ.ชวลิต ซึ่งร.ต.อ.เฉลิมยังคงไม่ให้หน้าฝ่ายทหารต่อไปด้วยการปลดบอर्डอสมท.สายทหาร คือ พ.อ.สุรพันธ์ พุ่มแก้ว ส่วนพล.ต.อภิชัย วารุณประภา ลาออกจากการเป็นบอर्डอสมท. ความสัมพันธ์ทหาร และรัฐบาลยิ่งตั้งเครียดมากยิ่งขึ้นในวันที่ 11 มิถุนายน พ.ศ.2533 ในวันที่พล.อ.ชาติชายกำลังจะเดินทางไปเยือน

⁴⁸ อธิบายเพิ่มเติม, นอกจากนี้พล.อ.ชาติชายก็ย้ายพล.อ.ปัญญา สิงห์ศักดิ์จากเลขาธิการนายกฯเป็นประธานที่ปรึกษานายกฯ และแต่งตั้งพล.อ.วันชัย จิตต์จางงด์ (อดีตแม่ทัพภาคที่ 4) เป็นเลขาธิการนายกฯแทน.

ต่างประเทศ พล.อ.ชวลิตลาออกจากทุกตำแหน่งในรัฐบาล พล.อ.สุนทร (ผู้บัญชาการทหารสูงสุด) พล.อ.อ.เกษตร (ผู้บัญชาการทหารอากาศ) พล.ร.อ.ประพัฒน์ กฤษณจันทร์ (ผู้บัญชาการทหารเรือ) พล.อ.วิมล (ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก) นำกำลังทหารจำนวนหนึ่งเข้าต่อรองกับนายกรัฐมนตรี และมีกำลังทหารบกเคลื่อนไหวก่ออีก 9 กองพัน นอกจากนี้ฝ่ายผู้นำกองทัพ และนายทหารตบเท้าเข้าเยี่ยมพล.อ.ชวลิตโดยตลอดหลังการลาออกจากรัฐบาล จนกระทั่งวันที่ 15 มิถุนายน พ.ศ.2533 พล.อ.สุนทรในฐานะผู้อำนวยการรักษาความสงบภายในประเทศ มีคำสั่ง 370/2533 แต่งตั้งให้พล.อ.ชวลิตเป็นที่ปรึกษาพิเศษ กองทัพบกยื่นข้อเสนอให้พล.อ.ชาติชายจัดการกับรัฐมนตรีบางคนแลกเปลี่ยนกับการสนับสนุนที่กองทัพจะมีให้กับรัฐบาล พล.อ.ชาติชายรับปากจะจัดการ โดยเฉพาะกับร.ต.อ.เฉลิม แต่กลับถูกร.ต.อ.เฉลิมขู่กลับว่าจะนำเอกสารลับมาเปิดเผยกับสาธารณะชน หลังกลับจากต่างประเทศพล.อ.ชาติชายเสนอตำแหน่งที่ปรึกษานายกฯให้พล.อ.ชวลิต แต่พล.อ.ชวลิตปฏิเสธตำแหน่งดังกล่าว พล.อ.ชาติชายจึงกล่าวกระทบว่ “คนอยู่บ้านหลวง หลัง ไม่มีตำแหน่งทางราชการ ถือว่าเป็นการทุจริตคอร์รัปชันเช่นกัน” ทำให้พล.อ.ชวลิตย้ายออกจากบ้านสวนพุดตานไปอยู่บ้านนนทบุรีซึ่งเป็นบ้านส่วนตัวของตนเอง จากนั้นสถานการณ์ทางการเมืองยิ่งทำให้เกิดเสถียรภาพของรัฐบาลลดลงไปอีก เมื่อนักการเมืองฝ่ายรัฐบาลสร้างกระแสกดดันให้ปลดผู้นำกองทัพที่พยายามบีบให้รัฐบาลปรับกรม. นอกจากนี้ระบบสื่อสารทหารถูกรบกวนจากการใช้รถถ่ายทอดวิทยุโทรทัศน์ที่มีอุปกรณ์ระบบสื่อสารทันสมัยสามารถกระจายเสียงครอบคลุมทั่วทั้งกรุงเทพมหานครของอสท.หรือรถโมบายยูนิท(ภายใต้การดูแลของร.ต.อ.เฉลิม) กองทัพอธิว่รถดังกล่าวคุกคามการทำงาน และเปรียบเสมือนเครื่องมือตรวจสอบข่าวกองทัพ พล.อ.สุนทรใช้อำนาจผู้อำนวยการรักษาความสงบภายในประเทศยึดรถดังกล่าวทันทีในวันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ.2533⁴⁹ ด้านรัฐสภาที่มีการเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาลทั้งคณะ ฝ่ายค้านเตรียมโจมตีรัฐบาลเกี่ยวกับกรณีการทุจริตคอร์รัปชันของกระทรวงต่างๆที่มีผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับมหาศาล และกรณีต่างๆซึ่งทำลายภาพพจน์พล.อ.ชาติชายเป็นอย่างมาก อาทิ กรณีลูกสาวนายกษบฏภูกหาดพิทยา และกรณีเอราวัณทรัสต์ ออกตัวสัญญาใช้เงินปลอมแก่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในโครงการทรัสต์ 4 เมษายน พ.ศ.2533 เป็นต้น รัฐบาลจึงรีบดำเนินเกมการเมืองปล่อยข่าวปั้นปวนฝ่าย

⁴⁹ ในประเทศ, “จับรถด้านปฏิวัติของอสท.เกมระดับนักรัฐประหารอาชีพ,” มติชนสุดสัปดาห์ 10 ฉบับ 513 (กรกฎาคม 2533) : 8 – 9. ,ข้อมูลดิบ, “แล้วกรณีโมบายยูนิทที่อยู่ในมือท.ทหารอดทน ก็กลายเป็นคลื่นกระทบฝั่ง,” มติชนสุดสัปดาห์, 10 ฉบับ 514 (กรกฎาคม 2533) : 10 – 11. และ ไม่ปรากฏผู้แต่ง, “เจาะกินบันทึกลับโมบายยูนิท ไฮเทคยุคด้านปฏิวัติ,” มติชนสุดสัปดาห์ 10 ฉบับ 516 (กรกฎาคม 2533) : 15 – 16.

คำนำเพื่อให้ฝ่ายค้านระแวงกันเอง (การอภิปรายจึงต้องเลื่อนออกแบบไม่มีกำหนด จนกระทั่งภายหลังสามารถกำหนดเอาช่วงวันที่ 18 – 21 กรกฎาคม พ.ศ.2533 เป็นวันอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาล) เช่น การซื้อตัวส.ส.ฝ่ายค้านล้มญัตติ ข้าราชการปรับกรม. เป็นต้น ด้านวุฒิสภาก็ไม่อนุญาติพระราชบัญญัติประกันสังคมที่ผ่านสภาผู้แทนราษฎรมาแล้ว นอกจากนี้สำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) ได้เสนอคณะรัฐมนตรี ขอเข้าตรวจสอบการซื้ออาวุธยุทโธปกรณ์ของกองทัพ อ้างว่ามีการนำงบประมาณไปซื้ออาวุธเก่า ทำให้พล.อ.สุจินดาแถลงการณ์ทันทีว่า การตรวจสอบการซื้ออาวุธ 3 เหล่าทัพ ผ่านการตรวจสอบจากกระทรวงกลาโหมมาแล้ว กองทัพถือว่าการตรวจสอบซ้ำเป็นการดูหมิ่นกองทัพ จากนั้นจึงเกิดกรณีการจับอาวุธสงครามของหน่วยเฉพาะกิจในพื้นที่ควบคุมของกองทัพ ซึ่งกองทัพเปิดเผยว่าเป็นความพยายามของนักการเมืองสร้างสถานการณ์ทำลายภาพพจน์กองทัพ และเมื่อถึงช่วงวันอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาล 18 – 21 กรกฎาคม ฝ่ายรัฐบาลชนะมติ แต่การอภิปรายเกิดความโกลาหล มีการวอล์คเอาท์ของส.ส.ฝ่ายค้าน คำตอบของรัฐมนตรีเกี่ยวกับกรณีต่างๆยังไม่ชัดเจน อาทิ กรณีการออกกรรมสิทธิ์ที่ดินในป่าสงวน การเรียกรั้งเงิน และการบุกรุกที่ดินป่าสงวนในความรับผิดชอบของพล.ต.สนั่น (รมต.เกษตรฯ) กรณีการประมูลการให้ 2 บริษัทเข้าดำเนินกิจการเคเบิลทีวีกับบอสท.ในความรับผิดชอบของร.ต.อ.เฉลิม (รมต.ประจำสำนักนายกฯ) กรณีการเรียกรั้งเงินโควต้าส่งออกเชื้อของบุคคลใกล้ชิดนายสุบิน (รมต.พาณิชย์) เป็นต้น นอกจากนี้นายสันติ ชัยวิรัตน์ (รมช.มหาดไทย พรรคกิจสังคม) ถูกพนักงานสอบสวนชี้มูลความผิดตามการสอบสวนสำนวน ที่นายทวี ไกรคุปต์ (ส.ส.พรรคกิจสังคม) เคยร้องเรียน 15 สิงหาคม พ.ศ. 2533 นายสันติถูกปลดออกจากคณะรัฐมนตรี ทำให้นายสันติแฉเกี่ยวกับผู้ใหญ่ในพรรคสั่งให้รัฐมนตรีของพรรคกิจสังคมทุกคนหาเงินเข้าพรรคเป็นทุนหาเสียงคนละ 500 ล้านบาท และกรณีโทรศัพท์ 3 ล้านเลขหมาย⁵⁰ ซึ่งเป็นการกระทำที่ลดความชอบธรรมทางการเมืองของรัฐบาล นอกจากนี้ยังมีส.ส.บางกลุ่มในพรรคชาติไทยออกมาเรียกร้องให้ปลดพรรคกิจสังคมออกจากการเป็นพรรคร่วมรัฐบาล และให้ตั้งพรรคเอกภาพเข้าร่วมรัฐบาลแทน แต่พล.อ.ชาติชายตัดสินใจให้พรรคกิจสังคมอยู่ร่วมรัฐบาลต่อ การปรับคณะรัฐมนตรีของพล.อ.ชาติชายครั้งที่ 2 ในวันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ. 2533 จึงมีการตั้งพรรคปวงชนชาวไทยของพล.อ.อาทิตย์ กำลังเอก เข้ามาทำให้เสียงในรัฐบาลเพิ่มเป็น 246 เสียง

⁵⁰ รายงานในประเทศ, “ลึกลับในพรรคกิจสังคม ใครสร้างรอยปริ้วา,” มติชนสุดสัปดาห์ 11 ฉบับที่ 521 (สิงหาคม 2533) : 13 – 14.

การโยกย้ายในเดือนกันยายนพ.ศ.2533 มีข่าวลือปรับพล.อ.สุนทรเป็นรองปลัดกระทรวงกลาโหม และพล.อ.สุจินดาเป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุด ให้พล.อ.วิโรจน์เป็นผู้บัญชาการทหารบก หรือ อีกกระแสกล่าวว่า พล.อ.วันชัย เรื่องตระกูลกลับมาเป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุด และพล.อ.สุนทร เป็นปลัดกระทรวงกลาโหม แต่หลังประกาศแต่งตั้งโยกย้าย พล.อ.สุนทร คงเดิมที่ตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด ในขณะที่จปร.5 ยกแฉผู้นำสูงสุดในกองทัพ พล.อ.สุจินดา (ผู้บัญชาการทหารบก) พล.อ.อิสระพงษ์ (รองผู้บัญชาการทหารบก) พล.อ.วิมล (ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก) พล.อ.วิโรจน์ (เสนาธิการทหารบก) ส่วนระดับแม่ทัพภาค พล.ท.ศัลย์ เป็นแม่ทัพภาคที่ 1 พล.ท.ไพบูลย์ เป็นแม่ทัพภาคที่ 2 พล.ท.ไพโรจน์ จันทรอุไร เป็นแม่ทัพภาคที่ 3 (แทนที่พล.ท.ศิริ ทิวะพันธ์ นายทหารจปร.4 ที่ถูกย้ายไปกองบัญชาการทหารสูงสุด) พล.ท.ขจร เป็นผู้บัญชาการหน่วยสงครามพิเศษ พล.ท.อานุภาพ ทรงสุนทร เป็นแม่ทัพน้อยที่ 1 และพล.ท.วิฑูร สุนทรจันทร์ เป็นแม่ทัพน้อยที่ 2 ตำแหน่งสำคัญด้านคุมกำลังพล พล.ต.ชัยณรงค์ (จปร.11) เป็นผู้บัญชาการกองพลที่ 1 รักษาพระองค์ พล.ต.สุติพงษ์ เจนนุวัตร (จปร.11) เป็นผู้บัญชาการกองพลที่ 2 และเพื่อนร่วมรุ่นจปร.11 คุมอีก 3 กองพลหน่วยรบ ด้านทหารอากาศพล.อ.อ.เกษร เป็นผู้บัญชาการทหารอากาศ และพล.อ.อ.อนันต์ เป็นเสนาธิการทหารอากาศเหมือนเดิม การโยกย้ายครั้งนี้ถือเป็นการครองอำนาจสูงสุดของจปร.5 และรุ่น 0143 เพราะได้ครองตำแหน่งสูงสุด และควบคุมตำแหน่งผู้บัญชาการกองพลสำคัญที่เป็นแหล่งกำลังการปฏิวัติรัฐประหาร

หลังจากเหตุการณ์ที่ทำให้พล.อ.ชวลิตลาออกไปแล้ว นายไตรรงค์ สุวรรณคีรียังได้กล่าวปราศรัยถึงฝ่ายกองทัพว่า ถ้าตนได้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม จะเสนอปลดนายพลอย่างน้อย 8 – 9 คน ทำให้นายทหารไม่พอใจนายไตรรงค์เป็นอย่างมากแต่ไม่สามารถแสดงออกได้ เพราะพล.อ.สุจินดาผู้บัญชาการทหารบกมีจุดยืนไม่ให้ทหารเข้ายุ่งเกี่ยวทางการเมือง แต่จากเหตุการณ์ในครั้งนี้พล.อ.สุจินดาถึงกับต้องกล่าวว่า “เรื่องที่สถาบันทหารถูกก้าวร้าวอีกครั้งหนึ่งนี้ รับรองว่าทหารจะไม่มีการตบเท้า แต่ถ้าจะทำก็จะตบหัวเลย”⁵¹ จากนั้นพล.อ.อิสระพงษ์ และวิฑูร ทหารจึงร่วมกล่าวโจมตีนายไตรรงค์ และเรียกร้องให้มีการปรับคณะรัฐมนตรี พรรคประชาธิปไตยต้องออกมากล่าวชี้แจงว่านายไตรรงค์ไม่ได้ตั้งใจกล่าวพาดพิงถึงกองทัพ และสั่งให้นายไตรรงค์ระงับคำพูดที่จะกล่าวพาดพิงถึงกองทัพอีก หลังจากเหตุการณ์นี้รัฐบาลพล.อ.ชาติชายจึงปรับคณะรัฐมนตรี โดยดึงพรรคปวงชนชาวไทยเข้าร่วมรัฐบาล และพล.อ.อาทิตย์ กำลังเอก (หัวหน้าพรรคปวงชนชาวไทย) ได้เป็นรองนายกฯ พร้อมทั้งเชิญคนนอกเข้าร่วมรัฐบาลเพื่อเพิ่มภาพพจน์ของรัฐ

⁵¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 13 – 14.

บาล อาที นายวีระพงษ์ รามางกูร นายอมเรศ ศิล่าอ่อน และพล.ต.อ.วิสิทธิ์ เดชกฤษชัย เป็นต้น แต่ความชอบธรรมให้ของรัฐบาลเสื่อมถอยลงอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากความไม่โปร่งใสทางการเมืองในการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการตำรวจ จนทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างนายบรรหาร ศิลปอาชา (รวมว.มหาตไทย และเลขาธิการพรรคชาติไทย) กับร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง (รมต.ประจำสำนักนายกฯ) ซึ่งท้ายที่สุดนายบรรหารยอมรับข้อเสนอของร.ต.อ.เฉลิม ทำให้ส.ส.ในพรรคชาติไทยไม่พอใจเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างพรรคชาติไทยกับพรรคกิจสังคมเกี่ยวกับกรณีโทรศัพท์ 3 ล้านเลขหมายที่มีผลประโยชน์จากการประมูลถึง 1.5 แสนล้านบาท เมื่อนายมนตรี พงษ์พานิช (รมต.คมนาคม พรรคกิจสังคม) หยิบยกมาเสนอให้รัฐบาลทราบโครงการกลับถูกนายเสนาะ เทียนทอง (รมช.มหาตไทย พรรคชาติไทย) คัดค้านโครงการ และเสนอให้มีการปรับคณะรัฐมนตรี โดยให้พรรคกิจสังคมออกจากการเป็นพรรคร่วมรัฐบาล นายมนตรีประกาศจะถอนตัวออกจากการร่วมรัฐบาล แต่พล.อ.ชาติชายพยายามไกล่เกลี่ยจนเรื่องยุติ อย่างไรก็ตามกรณีดังกล่าวถูกโจมตีจากสื่อมวลชน และส.ส.พรรคฝ่ายค้านอย่างกว้างขวางในเรื่องการให้ผลประโยชน์แก่รัฐมนตรีพรรคร่วมรัฐบาลถึง 13 % ปัญหาที่ทำให้เกิดความเสื่อมถอยด้านความเชื่อมั่นของประชาชนที่มีต่อรัฐบาล คือ ประเด็นเกี่ยวกับการคอร์รัปชั่นสะสมเรื่อยมาตั้งแต่พ.ศ.2532 นี้เอง

เมื่อพิจารณาถึงความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกับฝ่ายทหารที่ยังไม่ได้หายไป ประกอบกับวิกฤตศรัทธาด้านความชอบธรรมที่ประชาชนมีต่อรัฐบาล การโจมตีจากสื่อมวลชน รวมไปถึงความยอมรับจากต่างประเทศ (ยกตัวอย่าง หนังสือมติสารฟาร์อีสเทิร์น อีโคโนมิค ระบุว่าประเทศไทยติดอันดับประเทศที่มีรัฐบาลมีการคอร์รัปชั่นสูงที่สุดชาติหนึ่งในเอเชีย) ฝ่ายทหารจึงใช้โอกาสนี้โจมตีรัฐบาล โดยออกอากาศในเครือข่ายวิทยุทหาร ในเกี่ยวกับพล.อ.ชาติชายนายกฯไม่ยอมปรับกรม. ไม่ลาออก และไม่ยุบสภาที่มีปัญหาคอร์รัปชั่น หรือ ประเด็นการไร้ความสามารถในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ ค่าครองชีพ ราคาสินค้า และราคาน้ำมันที่ปรับตัวขึ้น ในขณะที่อัตราค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำไม่มีการปรับตัว นอกจากนี้พล.อ.สุจินดา ยังได้อ้างถึงการที่ประชาชนส่งไปรษณียบัตรมาให้ตนเข้าไปช่วยจัดการปัญหา เพราะรัฐบาลประชาธิปไตยนายทุนแก้ไขอะไรไม่ได้ รวมทั้งยังประกาศว่า "ทหารทั้งกองทัพไม่พอใจ และคิดว่าถ้าท่านนายกฯไม่แก้ไขให้ถูกต้อง ท่านนายกฯจะได้รับความเสื่อมความนิยมจากทหาร" วันที่ 2 พฤศจิกายน พ.ศ.2533 พล.อ.สุนทร เร็ยกนายราชันย์ สุเขิน (ผู้อำนวยการอสมท.) เข้าพบ และแจ้งเรื่องการไม่คืนรถโมบายยูนิคอย่างเป็นทางการ ร.ต.อ.เฉลิมได้ตอบด้วยการทำทนายว่าตนทนมานานถึง 4 เดือน และกล่าวว่ารถคันนี้มีไว้ปฏิบัติการด้านการปฏิวัติ

ทางไทยที่วีลีส่อง 9 อสมท.⁵² วันที่ 3 พฤศจิกายน ผู้นำ 3 เหล่าทัพออกมาแสดงปฏิริยาไม่พอใจ การกระทำของร.ต.อ.เฉลิม ต่อจากนั้น พล.อ.สุนทร คงสมพงษ์ (ผู้บัญชาการทหารสูงสุด) และผู้บัญชาการเหล่าทัพ ก็ได้เสนอให้นายกฯพิจารณาให้ร.ต.อ.เฉลิมออกจากรัฐบาล ในวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ.2533 พล.อ.ชาติชายสัญญาว่าจะปรับคณะรัฐมนตรีหลังจากเดินทางกลับจากต่างประเทศในช่วงวันที่ 8 - 18 พฤศจิกายน พ.ศ.2533 โดยการปรับครั้งนี้จะไม่มีร.ต.อ.เฉลิมร่วมรัฐบาล พร้อมได้ชี้แจงว่าการปรับครั้งนี้ทำโดยสมัครใจ และไม่ได้ถูกกดดันจากกองทัพ ในขณะที่ร.ต.อ.เฉลิมยืนยันไม่ลาออกจากรัฐบาล วันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ.2533 พล.อ.สุจินดาออกมาแถลงการณ์เตือนไม่ให้มีการปลุกระดมให้มีการชุมนุม และกล่าวพาดพิงถึงการคอร์รัปชันในรัฐบาล ร.ต.อ.เฉลิมตอบโต้คืนทันทีว่า ไม่ได้คิดจะปลุกระดมให้มีการชุมนุม และไม่ใช่อุบัติเหตุเบื้องหลัง พร้อมทั้งกล่าวถึงว่า "ถ้าอยากให้บ้านเมืองป่าเถื่อน ก็อย่าให้คนอื่นเดือดร้อน ฆ่าผมให้ตายสิ ยิ่งทิ้งเลยซิ" ทำให้เหตุการณ์ตึงเครียดเสมือนว่าทหารถูกทำทนาย พล.อ.สุจินดาในฐานะผู้อำนวยการกองกำลังรักษาพระนครจึงออกคำสั่ง 43/2533 ในวันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ.2533 ห้ามชุมนุมเกิน 10 คน บริเวณหน้าทำเนียบรัฐบาล โดยอ้างเหตุผลว่าจะมีการชุมนุมในช่วงวันดังกล่าว จากนั้นก็ยกเลิกคำสั่งดังกล่าวในวันที่ 16 พฤศจิกายน พ.ศ.2533 คำสั่งนี้ทำให้เกิดเสียงวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวางว่าเป็นคำสั่งที่ไม่เหมาะสมภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตย จากนั้นเมื่อพล.อ.ชาติชายเดินทางกลับจากการเยือนต่างประเทศจึงมีการปรับคณะรัฐมนตรีในวันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ.2533 แต่ว่าร.ต.อ.เฉลิมยังคงอยู่ในรัฐบาล โดยย้ายไปดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ⁵³ โดยการย้ายตำแหน่งรัฐมนตรีของร.ต.อ.เฉลิมครั้งนี้ พล.อ.ชาติชายอ้างว่า ถ้าปรับร.ต.อ.เฉลิมออกจากรัฐบาล ประชาชนจะมองว่ากองทัพบังคับรัฐบาล จะทำให้ภาพพจน์ของรัฐบาล และกองทัพเสียหายทั้งคู่ในสายตาประชาชน ด้านพล.อ.อาทิตย์ กำลังเอก (หัวหน้าพรรคปวงชนชาวไทย) เพิ่งได้ร่วมรัฐบาลใหม่ก็กล่าวสนับสนุนพล.อ.ชาติชายต่อกรณีร.ต.อ.เฉลิมว่า "จะยอมให้ทหารบีบบังคับแบบนี้ไม่ได้"⁵⁴ ซึ่งเป็นการประกาศตนเป็นศัตรูกับฝ่ายทหารจปร.5 อย่างเต็มที่ นอกจากนี้ยังมีข่าวลือเกี่ยวกับการปลดพล.อ.สุนทร (ผู้บัญชาการทหารสูงสุด) และ พล.อ.สุจินดา (ผู้บัญชาการทหารบก) ทำให้นายทหารคุมกำลังกว่า 10 กองพล นำโดย พล.ต.ชัย

⁵² จัปกระแส, "ทหารปี 2533 ยุคแห่งการปรับตัว และถอยจากการเมือง," มติชนสุดสัปดาห์ 11 ฉบับที่ 540 (มกราคม 2534) : 13.

⁵³ สรุปรข่าวในประเทศ, "เผยโฉมกรม.ชาติชาย," มติชนสุดสัปดาห์ 11 ฉบับที่ 535 ๖ ธันวาคม 2533) : 5.

⁵⁴ ลิขิต จงกุล, "ลี้กแต่ไม่ลับ," เรื่องเดียวกัน : 6.

ณรงค์ หนุณักดี (ผบ.พล.1ร.อ.) เข้าพบพล.อ.วิโรจน์ แสงสนิท (เสนาธิการทหารบก) และพล.อ.สุนทร (ผู้บัญชาการทหารสูงสุด) ต่อมาพล.อ.สุนทร และผู้บัญชาการ 3 เหล่าทัพ ประท้วงเงียบด้วยการงดรับประทานอาหารเข้ากับพล.อ.ชาติชายที่ชอยราชครู นอกจากนี้ยังมีการกล่าววาระทบทวิบูล จากพล.อ.สุจินดา อีกหลายครั้ง และยังมีใบปลิวจากผู้ไม่ประสงค์ดีโดยการโจมตีโยงโยถึง นายทหารจปร.5 จปร.7 และรัฐบาล ถูกเผยแพร่ออกมาเป็นระยะๆเกี่ยวกับการการรับส่วนแบ่งน้ำมันล้านบาทจากโครงการโทรศัพท์ 3 ล้านเลขหมาย⁵⁵ ผู้นำกองทัพทั้งพล.อ.สุนทร ผู้บัญชาการทหารสูงสุด และพล.อ.สุจินดา ผู้บัญชาการทหารบก ออกมาแสดงความรู้สึกว่ากองทัพถูกหักหลังหลายครั้ง และกองทัพรู้สึกเสื่อมศรัทธาต่อรัฐบาล ทำที่สุดด้วยแรงกดดันจากกองทัพนี้นำไปสู่การลาออกของพล.อ.ชาติชายในวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ.2533 เพื่อลดความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกับกองทัพในระดับหนึ่ง ซึ่งในช่วงการจัดตั้งรัฐบาลใหม่นั้น ได้มีข่าวลือมากมาย อาทิ ใบปลิวเปิดเผยเรื่องราวเกี่ยวกับครอบครัวชุนหะวัน ข่าวลือเรื่องการจัดพรรคร่วมรัฐบาลใหม่ และการปลดผู้นำกองทัพ เป็นต้น จนกระทั่งวันที่ 14 ธันวาคม พ.ศ.2533 จึงมีการจัดตั้งพรรคร่วมรัฐบาลทั้งหมด 5 พรรค คือ พรรคชาติไทย (96 เสียง) พรรคเอกภาพ (62 เสียง) พรรคประชากรไทย (31 เสียง) พรรคราษฎร (21 เสียง) และพรรคปวงชนชาวไทย (17 เสียง) รวมทั้งหมด 227 เสียง โดยปรับพรรคกิจสังคม พรรคประชาธิปไตย และพรรคมวลชนออก พล.อ.ชาติชายดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

รัฐบาลพล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ พ.ศ.2534

หลังจัดตั้งรัฐบาลใหม่เรียบร้อยเข้าสู่ช่วงต้นปีพ.ศ.2534 รัฐบาลพล.อ.ชาติชายต้องประสบกับปัญหาเศรษฐกิจ ภาวะเงินเฟ้อ ราคาสินค้าสูง และราคาน้ำมันโลกอย่างรุนแรง ต่อเนื่องมาจากสงครามอ่าวเปอร์เซียซึ่งอิรักบุกยึดคูเวตตั้งแต่วันที่ 2 สิงหาคม พ.ศ.2533 กลุ่มผู้ใช้แรงงาน และพนักงานรัฐวิสาหกิจ ออกมาชุมนุมเพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลปรับเพิ่มค่าแรงขั้นต่ำ ในขณะที่ข้าราชการก็เรียกร้องการเปลี่ยนบัญชีเงินเดือนใหม่ ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างทหารกับรัฐบาลก็ยังไม่ดีขึ้นผู้นำทหารไม่ยอมเข้าร่วมประชุมต่างๆทั้งที่เป็นทางการ และไม่ใชทางการ (แต่ตบเท้าเข้าพบ พล.อ.ชวลิต และพล.อ.เปรม เพื่ออวยพรปีใหม่ได้) ในช่วงปลายเดือนมกราคม พ.ศ.2534 นายไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ และพล.ต.มัญญ (มัญญกฤต) รูปขจร ได้เข้าแจ้งความกับกองปราบปราม กรม

⁵⁵ หมายเหตุประชาชน, "เบื้องหลังต่ออายุเฉลิม เบื้องหน้าสถานการณ์ยังคุโชน," เรื่องเดียวกัน : 8.

ตำรวจในวันที่ 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 ให้ดำเนินกับบุคคลที่อยู่เบื้องหลังใบปลิวข่าวลือว่าตนมีส่วนเกี่ยวข้องกับคดีลอบสังหารบุคคลสำคัญ และนายไกรศักดิ์ได้ออกมาให้สัมภาษณ์กับผู้สื่อข่าวในวันที่ 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 ว่าเป็นการมุ่งทำลาย และนำเรื่องไปขยายผลเพื่อประโยชน์ทางการเมือง⁵⁶ ซึ่งการเข้าแจ้งความครั้งนั้นมีผลต่อการโยกย้ายภายในกรมตำรวจ (สำนักงานตำรวจแห่งชาติ) ทำให้ พล.ต.อ.แสวง ธีระสวัสดิ์ อธิบดีกรมตำรวจถูกโยกย้ายมาประจำสำนักนายกรัฐมนตรี พล.ต.อ.สวัสดิ์ อมรวิวัฒน์ (จปร.2) ผู้ช่วยอธิบดีกรมตำรวจจึงขึ้นดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจแทน เพื่อให้ พล.ต.ท.บุญชู ว่างานนท์ (จปร.5) ผู้บัญชาการตำรวจสอบสวนกลางที่ควบคุมกองปราบปราม และมีความเกี่ยวข้องเพราะเคยเป็นพนักงานสอบสวนในคดีดังกล่าวโดยตำแหน่ง (ผู้บัญชาการกองปราบปราม) ชัยปขึ้นมาเป็นผู้ช่วยอธิบดีกรมตำรวจ และพ้นจากการเกี่ยวข้องในคดีดังกล่าว นายทหารจปร.5 และรุ่น 0143 ไม่พอใจเป็นอย่างมาก หลังจากนั้นจึงมีการประสานงานโดย พล.อ.สุนทร คงสมพงษ์ ในฐานะผู้อำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ ระวังการส่งมอบสำนวนการสอบสวนคดีลอบสังหารบุคคลสำคัญระหว่างพนักงานสอบสวนคนก่อนกับพนักงานสอบสวนคนใหม่ คือ พล.ต.ต.เสรี เตมียเวช โดยอ้างว่าเป็นคดีที่กระทบกระเทือนต่อความมั่นคงของชาติ และสถาบันชาติ⁵⁷ พล.อ.ชาติชายเป็นห่วงคดีดังกล่าวมาก เพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวชุดหน้าของตนจึงสั่งให้เร่งดำเนินคดีต่อ ในเวลานั้นจึงมีข่าวลืออีกกระแส คือ การปลด พล.อ.สุจินดา (ผู้บัญชาการทหารบก) และ พล.อ.พิจิตร (รองผู้บัญชาการทหารสูงสุด) จะเข้ามาดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกแทน⁵⁸ จากนั้นในวันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 มีการแต่งตั้งให้ พล.อ.อาทิตย์ กำลังเอก (รองนายกฯ) เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม ทำให้เกิดความตึงเครียดระหว่างกองทัพกับรัฐบาลอีกครั้ง รวมไปถึงการเปิดเผยบันทึกเทปคดีลอบสังหารจากฝ่าย ร.ต.อ.เฉลิมต่อคณะกรรมการปกครอง และนำพยานมาให้การออกอากาศในวันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 พล.อ.สุนทรยืนยันทันทีว่าไม่ควรมีการถ่ายทอดทางโทรทัศน์เพราะจะทำให้เสียรูปคดี ทำให้เกิดข่าวลือจะปลด พล.อ.สุจินดาออกจากผู้บัญชาการทหารสูงสุดแล้วให้ พล.อ.สุจินดาควบสองตำแหน่ง คือ ผู้บัญชาการทหารบก และผู้บัญชาการทหารสูงสุดแทน เหตุการณ์ทั้ง

⁵⁶ หมายเหตุ ประชาชื่น, "คดีลอบสังหารข่าวปลดผบ.ทบ.เกมอำนาจที่น่าสะพรึงกลัว," มติชนสุดสัปดาห์ 11 ฉบับที่ 547 (กุมภาพันธ์ 2534) : 8.

⁵⁷ ไม่ปรากฏผู้แต่ง, 30 วันอันตราย คดีลอบสังหาร ถึงจุดเดือดการเมืองวิกฤต," มติชน (24 กุมภาพันธ์ 2534) : 1, 3 และ 17.

⁵⁸ หมายเหตุ ประชาชื่น, "คดีลอบสังหารข่าวปลดผบ.ทบ.เกมอำนาจที่น่าสะพรึงกลัว," เรื่องเดียวกัน, หน้า 9.

หมดสร้างควมวุ่นวายในองค์กรทหารจึงเป็นสาเหตุทำให้ฝ่ายทหารในนามของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) นำโดยพล.อ.สุนทร คงสมพงษ์ (ผู้บัญชาการทหารสูงสุด) เข้ายึดอำนาจการปกครองประเทศในวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 จับตัวพล.อ.ชาติชายบนเครื่องบิน ซี.130 ของกองทัพอากาศที่กำลังบินไปเชียงใหม่เพื่อนำพล.อ.อาทิตย์ไปเข้าถวายเป็นปฏิญาณตนรับตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม พร้อมส่งกำลังทหารส่วนหนึ่งเข้ายึดอสมท. และส่งทหารในเครื่องบินจากกองพลปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยาน กองพันที่ 1 ล้อมจับพล.ต.มัญญแต่ไม่พบตัว ส่วนทางด้านทำเนียบรัฐบาลได้ส่งทหารจากกรมทหารราบที่ 1 กองพันที่ 3 รักษาพระองค์จำนวน 5 คันรถ เข้ายึด และตรึงกำลังไว้ มีคำสั่งให้ยุติการออกอากาศไทยทีวีสีช่อง 3 และช่อง 9 อสมท. และแถลงการณ์แพร่ภาพจากสถานีกองทัพบกช่อง 5 และ 7 รวมไปถึงช่อง 11 กรมประชาสัมพันธ์⁵⁹ โดยรสช.อ้างเงื่อนไข 5 ประการเป็นความชอบธรรมในการยึดอำนาจ คือ

1. รัฐบาลพล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณทุจริตคอร์รัปชัน
2. ข้าราชการการเมืองใช้อำนาจกดขี่ข่มเหงข้าราชการประจำ
3. รัฐบาลเป็นเผด็จการรัฐสภา
4. รัฐบาลทำลายสถาบันทหาร
5. รัฐบาลบิดเบือนคดีลอบสังหาร และล้มล้างสถาบันกษัตริย์

---

⁵⁹ ไม่ปรากฏผู้แต่ง, "ทนชาติชายไม่ไหว สุนทร-เกษตร-สุจินดา ปฏิวัติ," มติชนสุดสัปดาห์ 11 ฉบับ 548 (มีนาคม 2534) : 4.

3.2 บทบาทสำคัญนายทหารราช.สุการเมืองไทย

การเรียนการสอนของนายทหารไทยพัฒนามาจาก หลักสูตรนักเรียนนายร้อยทหารบก กับ หลักสูตรนักเรียนเทคนิคทหารบก ใช้มาตั้งแต่ พ.ศ.2430 – 2491 และมาเปลี่ยนเป็นหลักสูตรนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ตั้งแต่พ.ศ.2492 มาจนถึงปัจจุบัน ภายใต้สถาบันโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า (จปร.) ซึ่งหลักสูตรจะเน้นด้านวิทยาศาสตร์วิศวกรรมแขนงวิชาต่างๆผสมผสานกับวิชาทางด้านสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ ด้านการศึกษาวิชาการทหารจะใช้แบบอย่างของโรงเรียนนายร้อย west point ของสหรัฐอเมริกา และมีการปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับสถานการณ์ภายในประเทศ และสถานการณ์โลกอยู่ตลอดเวลา ผู้ที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าจะได้รับวุฒิปริญญา วทบ.(ทบ.)

โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า (จปร.) เปิดรับนักเรียนทหารรุ่นที่ 1 (จปร.1) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2492 จปร.1 28 คน จปร.2 33 คน จปร.3 57 คน จปร.4 59 คน จปร.5 148 คน จปร.6 170 คน และจปร.7 163 คน⁶⁰ นักเรียนนายร้อยจปร.5 เข้าศึกษาในปีพ.ศ.2496 เป็นนักเรียนนายร้อยรุ่นปรับปรุงหลักสูตร west point ซึ่งมีจำนวนมากกว่าจปร.1 2 3 และ 4 หลายเท่า เมื่อจบการศึกษาบรรจุเข้ารับราชการเป็นนายทหารสัญญาบัตรในปีพ.ศ.2501 การก่อตัวเริ่มต้นนอกจากความใกล้ชิดในโรงเรียนนายร้อย หลายคนที่เป็นผู้นำรุ่นเป็นผู้ที่เคยเรียนโรงเรียนอำนวยศิลป์ด้วยกันมาก่อน อาทิ พล.อ.สุจินดา คราประยูร พล.อ.อิสระพงศ์ หนุนภักดี พล.ต.สันทัต ลิทธิสารวรรณกร และ พล.ท.เชษฐา ไกรสรณ์ 3 คนแรกนั้นเป็นกลุ่มเครือญาติกัน คุณหญิงวรรณิ์ คราประยูร ภริยาพล.อ.สุจินดาเป็นน้องสาวของพล.อ.อิสระพงศ์ และพล.ต.สันทัตก็เป็นญาติของพล.อ.อิสระพงศ์ ส่วน พล.ท.เชษฐาเป็นเพื่อนสนิทของพล.อ.สุจินดาตั้งแต่เรียนโรงเรียนอำนวยศิลป์มาด้วยกัน หลังจบการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ในระยะแรกมีความห่างเหินในรุ่นเกิดขึ้นเนื่องมาจากต้องแยกย้ายไปประจำการในพื้นที่กองทัพทั่วประเทศตามภารกิจของการรับใช้ชาติ แต่เมื่อติดยศระดับนายพันการรวมศูนย์การบังคับบัญชาในกองทัพเริ่มมีมากขึ้น มีการพบปะกันอย่างสม่ำเสมอ จึงมีการรวมตัวเพื่อสร้างอำนาจผลักดันในการเข้าสู่ตำแหน่งงานทางการทหารให้สูงขึ้น โดยมีการนัดเลี้ยงกันเป็นประจำระหว่างนายทหารเหล่าทัพต่างๆ และนับเป็นรุ่น 01 (นายทหารที่เริ่มเข้ารับ

⁶⁰ ทหาร, “สายสัมพันธ์ลี้ลับปีกจิว-จปร.5,” มติชนสุดสัปดาห์ 10 ฉบับที่ 501 (เมษายน 2533) : 12.

ราชการทหารในปีพ.ศ.2501) ซึ่งนอกจากนี้มีการเชิญนายทหารจปร.หลายๆรุ่นนัดเลี้ยงกันเพื่อสร้างสัมพันธ์ภาพในกองทัพ และเหล่าทัพทั้งทหารบก ทหารเรือ และทหารอากาศ

3.2.1 การก่อตัวจปร.5 และนำไปสู่การเป็นรุ่น 0143

ที่มาของรุ่น 0143 เกิดขึ้นจากการขยายบทบาทของจปร.5 ความหมายของ 0143 คือ 01 หมายถึง ทหารจากเหล่าทัพต่างๆที่จบการศึกษา และรับราชการทหารในปีพ.ศ.2501 (ซึ่งเป็นปีที่จปร.5 จบการศึกษาจากจากโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า) 4 หมายถึง สถาบันการศึกษา ประกอบด้วย โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า(จปร.), โรงเรียนนายเรือ, โรงเรียนนายเรืออากาศ และโรงเรียนนายร้อยตำรวจ ส่วน 3 หมายถึงการเป็นทหารจาก 3 เหล่าทัพ คือ กองทัพบก กองทัพเรือ และกองทัพอากาศ โดยการรวมตัวครั้งนี้พล.อ.สุจินดา คราประยูร ผู้นำนายทหารจปร.5 เป็นประธานรุ่น 0143 วัตถุประสงค์ของการรวมรุ่น 0143 คือ การเข้ากุมอำนาจสูงสุดในกองทัพไทย ซึ่งจากการที่จปร.5 ขยายตัวเป็นรุ่น 0143 นี้ ทำให้เพิ่มความสามารถเข้าควบคุมฐานอำนาจ และขึ้นสู่อำนาจสูงสุดในกองทัพไทยได้ในที่สุด ความสำเร็จ คือ พล.อ.อ.เกษตร โรจนนิล (นน.อ.1) เป็นผู้บัญชาการทหารอากาศ พ.ศ.2532 พล.อ.สุจินดา คราประยูร (จปร.5) เป็นผู้บัญชาการทหารบก พ.ศ.2533 พล.ร.อ.วิเชษฐ การุณยวณิช (นน.ร.1) เป็นผู้บัญชาการทหารเรือ พ.ศ.2534 การขยายตัวของ 0143 เริ่มมาจากการฉีกกำลังของจปร.5 นักเรียนนายเรืออากาศรุ่นที่ 1 (นน.อ.1) และนักเรียนนายเรือรุ่นที่ 1 (นน.ร.1) โดยมีฐานการรวมตัวทั้งความเป็นรุ่นพี่รุ่นน้อง และเครือญาติรวมตัวกัน เป็นกำลังผลักดันสำคัญ หลังจากกลุ่มนายทหารยังเติร์กหมดบทบาทอำนาจทางการเมืองการทหาร ฝ่ายกองทัพบก นายทหารจปร.5ขยายการรวมตัวไปสู่ จปร.6 และจปร.11 เพื่อช่วงชิงอำนาจทางการเมืองการทหาร และแทนที่ จปร.2 จปร.4 และจปร.8 และเมื่อจปร.5 สามารถกุมอำนาจสูงสุดในกองทัพบกก็พยายามดึงจปร.11 และจปร.12 มาเป็นฐานล่างด้านนายทหารระดับกองพลคุมกำลังให้กับตน

หากพิจารณาเส้นทางการขึ้นสู่อำนาจของจปร.5 และรวมตัวมาเป็นรุ่น 0143 นั้น นับเริ่มมาจากสมัยยุคพล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ เป็นผู้บัญชาการทหารบก ในขณะนั้นกลุ่มนายทหารยังเติร์ก (จปร.7) มีตำแหน่งคุมกำลังระดับกองพันหน่วยรบหลายหน่วย ซึ่งเป็นกำลังสำคัญที่พร้อมจะผลักดันให้เกิดการปฏิวัติ หรือต่อต้านการปฏิวัติ ในขณะที่นายทหารจปร.5 ยังไม่มีใครเข้าดำรงตำแหน่งผู้บังคับการกองพัน หรือ ผู้บัญชาการกองพลที่สำคัญในกองทัพบก เป็นเพราะการพัฒนาตัวของนายทหารยังเติร์กโดยการรวมกลุ่มกันอย่างลับๆตั้งแต่เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 จน

กระทั่งภายหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 นายทหารยังเติร์กอาศัยการเป็นผู้บังคับการกองพัน 18 กองพัน สนับสนุนพล.ร.อ.สงัด ชลออยู่ ทำการรัฐประหารรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ทำให้นายทหารยังเติร์กกลายเป็นกลุ่มนายทหารระดับกลางที่มีอิทธิพลผลักดันการเมืองของประเทศตลอดระยะเวลานั้นๆ โดยนายกรัฐมนตรียุคของประเทศหลังจากนายธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นต้นมา ทั้งพล.อ.เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ และพล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ล้วนได้รับการสนับสนุนจากนายทหารยังเติร์กทั้งสิ้น สมาชิกของนายทหารยังเติร์กได้คุมกำลังหน่วยรบเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ จนยากที่จะหานายทหารรุ่นใดมาทำทนายอำนาจการทหารในกองทัพบก แต่ท้ายที่สุดในสมัยรัฐบาล พล.อ.เปรมนี้เอง นายทหารยังเติร์กได้ทำการรัฐประหารในช่วงวันที่ 1 - 3 เมษายน พ.ศ.2524 (เมษาฮาวาย) ซึ่งในขณะนั้นนายทหารยังเติร์กคุมกำลังอยู่ถึง 42 กองพันหน่วยรบมากกว่ากำลังทหารของฝ่ายรัฐบาล กลับต้องพ่ายแพ้เนื่องจากปฏิบัติการจิตวิทยาของพล.อ.เปรมที่แถลงการณ์ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมราชินีนาถอยู่ในการอารักขาของฝ่ายตนซึ่งเป็นฝ่ายรัฐบาลที่ถูกต้อง ประกอบกับ การรวมตัวกันต่อต้านของนำโดยพล.ท.อาทิตย์ กำลังเอก พล.ต.ชวลิต ยงใจยุทธ และกลุ่มนายทหารจปร.5 ที่รอโอกาสมาแทนที่นายทหารยังเติร์ก หลังจากความพ่ายแพ้ทำให้กลุ่มนายทหารยังเติร์กต้องสลายตัว และหมดความสำคัญในกองทัพบก นายทหารจปร.5 เริ่มเข้ามาแทนที่ในหน่วยสำคัญทั้งผู้บังคับการกองพัน ผู้บังคับการกรม และผู้บัญชาการกองพล และก่อตัวเป็นรุ่น 0143 ตามลำดับ หลังจากการปราบกบฏเมษาฮาวาย

การขึ้นสู่อำนาจของจปร.5 หรือ รุ่น 0143 ในกองทัพบก เริ่มมีมากขึ้นในสมัยพล.อ.อาทิตย์ กำลังเอก เป็นผู้บัญชาการทหารบกในปีพ.ศ.2525 - 2529 การโยกย้ายนายทหารเดือนกันยายน พ.ศ.2525 พล.ต.สุจินดา คราประยูร เป็นเจ้ากรมยุทธการทหารบก พล.ต.วิมล วงศ์วานิช เป็นผู้บัญชาการกองพลรบพิเศษที่ 1 และพล.ต.อิสระพงศ์ หนุนภักดี เป็นผู้บัญชาการกองพลทหารราบที่ 6 ในขณะที่จปร.2 (คู่แข่งทางการทหารที่สำคัญของจปร.5 หลังหมดยุคนายทหารยังเติร์ก) มีพล.ต.พิจิตร กุลละวณิชช์ เป็นผู้บัญชาการกองพลที่ 1 รักษาพระองค์ (พ.อ.สุเทพ สีวะรา นายทหารจปร.5 เป็นรองผบ.พล.1ร.อ.) และพล.ต.วิชาติ ลายถมยา เป็นผู้บัญชาการกองพลทหารม้าที่ 2 ตั้งแต่สมัยพล.อ.ประยุทธ์ จารุมณี เป็นผู้บัญชาการทหารบก ด้านกองทัพอากาศรุ่น 0143 มีน.น.อ.1 คือ พล.อ.ต.เกษตร โรจนนิล เป็นเจ้ากรมข่าวทหารอากาศ พล.อ.ต.วรรณารถ อภิจักรี เป็นเจ้ากรมยุทธการทหารอากาศ พล.อ.ต.กันต์ พิมาณทิพย์ เป็นเจ้ากรมส่งกำลังบำรุงทางอากาศ พล.อ.ต.วีระ กิจจาทร เป็นผู้บัญชาการโรงเรียนนายเรืออากาศ และพล.อ.ต.พิศษุ์ ศรีกาฬสินธ์ เป็นเจ้ากรมกำลังพลทหารอากาศ หลังจากนั้นในการโยกย้ายนายทหารเดือนกันยายน พ.ศ.2526 ฐานอำนาจรุ่น 0143 ในกองทัพบกเพิ่มขึ้นโดยมี พล.ต.ชจร รามัญวงศ์ เป็นผู้บัญชาการกองพลรบ

พิเศษที่ 2 และพล.ต.วิโรจน์ แสงสนิท เป็นผู้บัญชาการกองพลทหารปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยาน ในขณะที่พล.ต.พิจิตรขึ้นเป็นรองแม่ทัพภาคที่ 1 และผู้บัญชาการกองพล 1 รักษาพระองค์ ด้านกองทัพอากาศมีบุคคลสำคัญในรุ่น 0143 สอดแทรกเพิ่มขึ้นมา คือ พล.อ.ต.อนันต์ กลินทะ เป็นเสนาธิการกรมควบคุมการปฏิบัติการทางอากาศ

การโยกย้ายนายทหารเดือนกันยายน พ.ศ.2527 พล.ท.พิจิตร (จปร.2) ขึ้นเป็นแม่ทัพภาคที่ 1 ฝ่ายจปร. 5 มีพล.ต.สุจินดาผู้นำรุ่นคงอยู่ที่ตำแหน่งเจ้ากรมยุทธการทหารบก สายคุมกำลังกองพลจปร.5ได้คุมถึง 8 กองพล ดังนี้ พล.ต.อิสระพงศ์ หนุนภักดีเป็นผู้บัญชาการกองพลที่ 1 รักษาพระองค์ (ผบ.พล.1ร.อ.) พล.ต.ภูษงค์ นิลขำ เป็นผู้บัญชาการกองพลปืนใหญ่ (ผบ.พล.ป.) พล.ต.วิโรจน์ แสงสนิท เป็นผู้บัญชาการกองพลทหารปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยาน (ผบ.พล.ปตอ.) พล.ต.ศัลย์ ศรีเพ็ญ เป็นผู้บัญชาการกองพลทหารราบที่ 2 (ผบ.พล.ร.2) พล.ต.สมพร เต็มทองไชย เป็นผู้บัญชาการกองพลทหารราบที่ 3 (ผบ.พล.ร.3) พล.ต.เชิดชาย ธีรธานนท์ เป็นผู้บัญชาการกองพลทหารราบที่ 9 (ผบ.พล.ร.9) และพล.ต.อารียะ อุโฆษกิจ เป็นผู้บัญชาการกองพลทหารม้าที่ 2 (ผบ.พล.ม.2) ในช่วงระยะเวลาี้การต่ออายุราชการของพล.อ.อาทิตย์ยังไม่ได้รับการตัดสินใจที่แน่นอนจากพล.อ.เปรม ดังนั้นจึงเป็นช่วงเวลาสำคัญของการแข่งขันในเส้นทางสู่ผู้บัญชาการทหารบกต่อจากพล.อ.อาทิตย์ ระหว่างพล.ท.ชวลิต ยงใจยุทธ (จปร.1 และรองเสนาธิการทหารบก) และพล.ท.พิจิตร กุลละวณิช (จปร.2 และแม่ทัพภาคที่ 1) จปร.5 เป็นฐานอำนาจสำคัญของพล.ท.ชวลิต ในขณะที่ จปร.8 ซึ่งยังด้อยกว่าในเรื่องตำแหน่ง และการคุมกำลังพลเป็นฐานสนับสนุนให้พล.ท.พิจิตร ดังนั้นปีพ.ศ.2528 จึงมีการต่อสู้แข่งขันระหว่างรุ่นนายทหารจปร.ในกองทัพกันอย่างดุเดือด

จากนั้นเมื่อเข้าสู่การโยกย้ายนายทหารในเดือนกันยายน พ.ศ.2528 พล.ท.ชวลิต(จปร.1) คงอยู่ที่ตำแหน่งรองเสนาธิการทหารบก และพล.ท.พิจิตร(จปร.2)คงอยู่ที่แม่ทัพภาคที่ 1 เหมือนเดิม นายทหารจปร.5ขึ้นสู่ตำแหน่งสำคัญดังนี้ พล.ท.สุจินดา (พล.ท.คนแรกของรุ่น) เป็นผู้ช่วยเสนาธิการทหารบก พล.ต.อิสระพงศ์ เป็นรองแม่ทัพภาคที่ 2 ฐานการคุมกำลังระดับกองพลของจปร.5มีถึง 12 กองพลจาก 17 กองพล อาทิ พล.ต.วิมล วงศ์วานิช เป็นผบ.พล.1ร.อ. พล.ต.วิโรจน์ แสงสนิท เป็นผบ.พล.ปตอ. พล.ต.ภูษงค์ นิลขำ เป็นผบ.พล.ป. พล.ต.ศัลย์ ศรีเพ็ญ เป็นผบ.พล.ร.2 พล.ต.สมพร เต็มทองไชย เป็นผบ.พล.ร.3 พล.ต.เจอ โพธิ์ศรีนาค เป็นผบ.พล.ร.4 พล.ต.บุญแทน เนียนเฉลย เป็นผบ.พล.ร.6 พล.ต.เชิดชาย ธีรธานนท์ เป็นผบ.พล.ร.9 พล.ต.วรพิมพ์ ดิษยบุตร เป็นผบ.พล.ร.11 พล.ต.ไพโรจน์ จันทร์อุไร เป็นผบ.พล.ม.1 พล.ต.อารียะ อุโฆษกิจ เป็นผบ.พล.ม.2 และพล.ต.ขจร รามัญวงศ์ เป็นผบ.รพศ.2 เหตุการณ์สำคัญหลังการแต่งตั้งโยก

ย้าย คือ กบฏ 9 กันยายน พ.ศ.2528 เกิดขึ้นระหว่าง พล.อ.เปรม (นายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม) และพล.อ.อาทิตย์ (ผู้บัญชาการทหารบก และผู้บัญชาการทหารสูงสุด) เดินทางไปราชการต่างประเทศ โดยพล.อ.เสริม ณ นคร พ.อ.มัญญ รุขขจร และน.ท.มนัส รุขขจร นำรถถึง 22 คัน จากกองพันทหารม้าที่ 4 กรมทหารม้าที่ 1 และทหารราบอากาศโยธิน เข้ายึดสถานที่สำคัญต่างๆ แต่ต้องพ่ายแพ้การต่อต้านจากกองอำนาจการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในซึ่งเป็นฝ่ายรัฐบาลนำโดยพล.อ.เทียนชัย ศิริสัมพันธ์ (ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก และรักษาการณ์ผู้บัญชาการทหารบก) พล.ท.ชวลิต (รองเสนาธิการทหารบก) นำกำลังทหารโดยได้รับการสนับสนุนจากนายทหารจปร.5 ซึ่งคุมกำลังระดับกองพลถึง 12 กองพลในขณะนั้น หลังจากฝ่ายรัฐบาลได้รับชัยชนะเหนือฝ่ายกบฏพล.ท.พิจิตรถูกโจมตีอย่างหนักเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยในกรุงเทพมหานคร ภายใต้อำนาจรับผิดชอบของแม่ทัพภาคที่ 1 พล.ท.ชวลิตจึงได้ขึ้นเป็นเสนาธิการทหารบกในอัตราพลเอก และเป็นผู้สืบทอดตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกต่อจากพล.อ.อาทิตย์อย่างเต็มตัวภายใต้ฐานกำลังสนับสนุนจปร.5

วันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ.2529 พล.อ.อาทิตย์ถูกปลดกลางอากาศโดยพล.อ.เปรม(นายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม) ให้เหลือเพียงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด พล.อ.ชวลิตขึ้นดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกแทน โดยได้รับการสนับสนุนตบเท้าเข้าเยี่ยมจากนายทหารจปร.5ในวันที่ได้รับตำแหน่ง ซึ่งชี้ให้เห็นว่าจะไม่มีการปฏิวัติเนื่องมาจาก ณ เวลานั้น นายทหารจปร.5คุมกำลังในกองทัพบกแทบจะทั้งสิ้น ในขณะที่กำลังระดับผู้บังคับการกองพัน พล.อ.เปรมได้วางนายทหารฝ่ายตนไว้อย่างแน่นหนาเพื่อป้องกันการปฏิวัติรัฐประหารหลังการปลด พล.อ.อาทิตย์ จากการสนับสนุนของจปร.5นี้เอง ทำให้การโยกย้ายนายทหารในเดือนกันยายน พ.ศ.2529 จปร.1 พล.อ.ชวลิต เป็นผู้บัญชาการทหารบก และรักษาราชการผู้บัญชาการทหารสูงสุด พล.อ.วันชัย เรืองตระกูล เป็นเสนาธิการทหารบก พล.ท.จรรยา วงสายัณห์ เป็นรองเสนาธิการทหารบก พล.อ.สุนทร เป็นผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก พล.ท.งามพล นุตสถิตย์ พล.ท.ปัญญา สิงห์ คักดา และพล.ท.เกษม สงวนชาติศรีไกร เป็นผู้ช่วยเสนาธิการทหารบก จปร.5เจริญเติบโตในกองทัพบกอย่างคึกคัก พล.ท.สุจินดา เป็นรองเสนาธิการทหารบก ระดับแม่ทัพภาค พล.ท.อิสระพงศ์ เป็นแม่ทัพภาคที่ 2 และพล.ท.วิมล เป็นผู้บัญชาการหน่วยบัญชาการสงครามพิเศษ จปร.5ได้ควบคุมระดับผู้บัญชาการระดับกองพล 8 กองพล มีพล.ต.ศัลย์ เป็นผบ.พล.1ร.อ.ซึ่งเป็นกองพลสำคัญ พล.ต.วิโรจน์ (ผบ.พล.ปตอ.) พล.ต.ภุชงค์ (ผบ.พล.ป.) พล.ต.ไพโรจน์ (ผบ.พล.ม.1) พล.ต.อาริยะ (ผบ.พล.ม.2) พล.ต.บุญแทน (ผบ.พล.ร.3) พล.ต.เจอ (ผบ.พล.ร.4) และพล.ต.วร พิมพ์ (ผบ.พล.ร.11) ด้านจปร.8ได้คุมกองพลหน่วยรบหลายคน เช่น พล.ต.บรรเทา ไยเกตุ

เป็นผบ.พล.ร.6 พล.ต.วัฒนา สรรพานิช เป็นผบ.พล.รพศ.1 และพล.ต.อรพันธ์ วัฒนวิบูลย์ เป็นผบ.พล.รพศ.2 จปร.5 ไปเติบโตในกองทัพภาคที่ 1 หลายคน พล.ต.เชิดชาย ย้ายจากผบ.พล.ร.9 ไปเป็นรองแม่ทัพภาคที่ 1 พล.ต.จำแลง เป็นเสนาธิการกองทัพภาคที่ 1 และพล.ต.ขจร ก็ได้เป็นรองผู้บัญชาการหน่วยสงครามพิเศษซึ่งเป็นระดับรองแม่ทัพภาคเช่นกัน ด้านน.อ.1 ในกองทัพอากาศซึ่งบางคนเป็นผู้นำรุ่น 0143 พล.อ.อ.เกษตร ขึ้นมาเป็นเสนาธิการทหารอากาศ (เพราะได้รับการสนับสนุนจากพล.อ.อ.ประพัฒน์ ฐปะเดมิย์ ผู้บัญชาการทหารอากาศ) พล.อ.อ.วรรณารถ อภิจारी เป็นผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารอากาศ พล.อ.ท.พิศษุทธิ์ ศรีกาฬสินธุ์ พล.อ.ท.วีระ กิจจาทร และพล.อ.ท.อนันต์ กลินทะ เป็นผู้ช่วยเสนาธิการทหารอากาศ ส่วนพล.อ.ท.กันต์ พิมานทิพย์ เป็นผู้บัญชาการกรมอากาศโยธิน

การโยกย้ายนายทหารช่วงเดือนกันยายน พ.ศ.2530 พล.อ.ชวลิตเป็นผู้บัญชาการทหารบก และรักษาราชการผู้บัญชาการสูงสุดเหมือนเดิม นายทหารจปร.5 ขึ้นเป็นสู่ระดับรองแม่ทัพ และเจ้ากรมหลายคน อาทิ พล.ท.วิโรจน์เป็นเจ้ากรมรักษาดินแดน พล.ต.สมพร เดิมไชยทอง เป็นรองแม่ทัพภาคที่ 2 พล.ต.ซัชชม กันหลง เป็นเจ้ากรมส่งกำลังบำรุง เป็นต้น ส่วนระดับผู้บัญชาการกองพลหน่วยคุมกำลัง พล.ต.ศัลย์ ศรีพิบูลย์ เป็นผบ.พล.1ร.อ. พล.ต.ภุชงค์ นิลขำ เป็นผบ.พล.ปตอ.แทน พล.ท.วิโรจน์ ส่วนพล.ต.เจอ โพธิ์ศรีนาค พล.ต.ไพโรจน์ จันทร์อุไร และพล.ต.อารีเยะ อุโฆษกิจ คงอยู่ที่ตำแหน่งเดิม ด้านกองทัพอากาศน.อ.1 ซึ่งหลายคนเป็นผู้นำรุ่น 0143 ขึ้นยกแฉง พล.อ.อ.วรรณารถ อภิจारी เป็นผู้บัญชาการทหารอากาศ พล.อ.อ.เกษตร โรจนนิล เป็นรองผู้บัญชาการทหารอากาศ พล.อ.อ.กันต์ พิมานทิพย์ เป็นเสนาธิการทหารอากาศ พล.อ.ท.วีระ กิจจาทร และ พล.อ.ท.พิศษุทธิ์ สาสิทธิ์ ทั้งคู่เป็นรองเสนาธิการทหารอากาศ พล.อ.ท.อนันต์ กลินทะ, พล.อ.ต.ประทุม ฉายศิริ และพล.อ.ต.เรวัช สนิทพันธุ์ ทั้งหมดนี้เป็นผู้ช่วยเสนาธิการทหารอากาศ ถึงแม้ว่าจะมีการยกแฉงของน.อ.1แต่มีการพลิกไผ่ และความไม่พอใจในกองทัพอากาศเกิดขึ้น เนื่องมาจากพล.อ.เปรมเปลี่ยนแปลงในกองทัพอากาศของพล.อ.อ.ประพัฒน์ ฐปะเดมิย์ (อดีตผู้บัญชาการทหารอากาศ) จากเดิมที่ตำแหน่งผู้บัญชาการทหารอากาศจะต้องเป็นของพล.อ.อ.เกษตร (น.อ.1 แกนนำของรุ่น 0143) กลับเป็นของพล.อ.อ.วรรณารถ (เพื่อนร่วมรุ่นน.อ.1 ของพล.อ.อ.เกษตร) ทำให้พล.อ.อ.เกษตรต้องไปเป็นรองผู้บัญชาการทหารอากาศแทน จึงเกิดเหตุการณ์ชุมนุมแสดงความไม่พอใจของนายทหารกองทัพอากาศซึ่งนำโดยพล.อ.ท.อนันต์ จากเหตุการณ์นี้เป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ทหารโดยเฉพาะจปร.5 และรุ่น 0143 ไม่พอใจ นำไปสู่การวางตัวนิ่งเฉยต่อการสนับสนุนพล.อ.เปรมเป็นนายกรัฐมนตรีต่อหลังยุบสภาปีพ.ศ.2531

การโยกย้ายนายทหารเดือนกันยายน พ.ศ.2531 ในสมัยรัฐบาลพล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ ฤทธิพิภักย์วิจารณ์ว่าพล.อ.ชวลิตพยายามถ่วงดุลย์อำนาจของจปร.5ในกองทัพบก โดยนายทหารจปร.8 ขึ้นสู่ระดับผู้บัญชาการกองพลหน่วยคุมกำลังอย่างมากมายถึง 8 กองพล จาก 17 กองพล พล.ต.วัฒนา สรรพานิช เป็นผบ.พล.ร.9 พล.ต.มนัส อร่ามศรี เป็นผบ.พล.ร.2 พล.ต.บรรเทา ไยเกตุ เป็นผบ.พล.ร.3 พล.ต.อรพันธ์ วัฒนวิบูลย์ เป็นผบ.พล.รพศ.1 พล.ต.สุรเชษฐ เดชาติวงศ์ ณ อยุธยา เป็นผบ.พล.รพศ.2 พล.ต.บัณฑิต มลายอรินุญ เป็นผบ.พล.ร.11 พล.ต.ฤทัย นิโลบล เป็นผบ.พล.ม.1 และพล.ต.จำกัด กลั่นทะกะสุวรรณ เป็นผบ.พล.ม.4 จปร.5เหลือเพียงพล.ต.แก้ว แก้วพิชากุล เป็นผบ.พล.ปตอ. (สิ่งที่น่าสังเกต คือ ผบ.พล.1ร.อ.ไม่ได้อยู่กับจปร.8 แต่เป็นของพล.ต.มงคล อัมพรพิศิษฐ์ นายทหารจปร.9) โดยตำแหน่งระดับยอดของกองทัพบกมีนายทหารจปร.1 คุมอยู่ 3 คน พล.อ.ชวลิต (ผู้บัญชาการทหารบก และรักษาราชการผู้บัญชาการทหารสูงสุด) พล.อ.วันชัย เรื่องตระกูล (รองผู้บัญชาการทหารบก) และพล.อ.จรวัย วงศ์สายัณห์ (เสนาธิการทหารบก) พล.อ.พิจิตร กุลละวณิชย์ (นายทหารจปร.2 เป็นผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก) ส่วนนายทหารจปร.5 ในตำแหน่งระดับสูงของกองทัพบกมี พล.อ.สุจินดา (ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก) พล.ท.วิโรจน์ เป็นรองเสนาธิการทหารบก และพล.ต.ชัชชม เป็นผู้ช่วยเสนาธิการทหารบก ในระดับแม่ทัพมีการเพิ่มตำแหน่งแม่ทัพน้อย 1 และ 2 ในอัตราพลโท 2 ตำแหน่ง จากเดิมที่มี 5 ตำแหน่ง เป็น 7 ตำแหน่ง นายทหารจปร.5 ครองไป 4 ตำแหน่ง พล.ท.อิสระพงศ์ เป็นแม่ทัพภาคที่ 2 พล.ท.วิมลเป็นผู้บัญชาการหน่วยบัญชาการสงครามพิเศษ พล.ท.ศัลย์ เป็นแม่ทัพน้อยที่ 1 และพล.ท.สมพร เต็มทองไชย เป็นแม่ทัพน้อยที่ 2 ส่วนพล.ต.ไพโรจน์ และพล.ต.เจจ เป็นรองแม่ทัพภาคที่ 3 พล.ต.อารียะ เป็นรองแม่ทัพน้อยที่ 1 ด้านกองทัพอากาศมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก พล.อ.อ.วรนาถ เป็นผู้บัญชาการทหารอากาศคงเดิม แต่พล.อ.อ.เกษตร และพล.อ.ท.อนันต์ (ผู้นำรุ่น 0143) ถูกย้ายออกนอกกองทัพอากาศ โดยพล.อ.อ.เกษตร ย้ายไปเป็นรองผู้บัญชาการทหารสูงสุด และพล.อ.ท.อนันต์ ย้ายไปเป็นรองปลัดกระทรวงกลาโหม ทำให้พล.อ.อ.กันต์ เลื่อนขึ้นมาเป็นรองผู้บัญชาการทหารอากาศ พล.อ.ท.พิศิษฐ์ เลื่อนขึ้นมาเป็นเสนาธิการทหารอากาศ สองนายทหารน.อ.1เลื่อนยศมาอยู่ในอัตราพลโท คือ พล.อ.ท.เริงชัย เลื่อนเป็นรองเสนาธิการทหารอากาศ และพล.อ.ท.ประชุม คงเดิมที่ตำแหน่งผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารอากาศ

การโยกย้ายนายทหารในเดือนกันยายน พ.ศ.2532 ฐานอำนาจนายทหารจปร.5ระดับบนแน่นหนาขึ้นมาก แม้จะมีนายทหารจปร.1 คือ พล.อ.ชวลิตดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก และรักษาราชการผู้บัญชาการทหารสูงสุด และพล.อ.จรวัย วงศ์สายัณห์เป็นเสนาธิการทหารบก แต่พล.อ.วันชัย เรื่องตระกูลถูกย้ายข้ามฟากไปเป็นปลัดกระทรวงกลาโหม ทำให้นายทหารจปร.5เลื่อน

ตำแหน่งขึ้นมาแทนทันที พล.อ.สุจินดา เลื่อนมาเป็นรองผู้บัญชาการทหารบก พล.อ.อิสระพงษ์ เลื่อนมาเป็นผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก พล.ท.วิโรจน์ แสงสนิท และพล.ท.ชัชชม กันหลง เลื่อนมาเป็นรองเสนาธิการทหารบกทั้งคู่ พล.ต.จำแลง อุฑุโกมล ย้ายมาเป็นผู้ช่วยเสนาธิการทหารบก ในขณะที่ระดับแม่ทัพภาคนายทหารจปร.5 ครอง 5 ตำแหน่งจาก 7 ตำแหน่ง มีพล.ท.ศัลย์ เป็นแม่ทัพภาคที่ 1 พล.ท.วิมล เป็นแม่ทัพภาคที่ 2 พล.ท.ขจร งามัญวงศ์ เป็นผู้บัญชาการหน่วยบัญชาการสงครามพิเศษ พล.ท.ไพบูลย์ ห่องสินหลาก เป็นแม่ทัพน้อยที่ 1 พล.ท.วิฑูร สุนทรจันทร์ เป็นแม่ทัพน้อยภาคที่ 2 ส่วนระดับผู้บัญชาการกองพลคุมกำลังยังเป็นของนายทหารจปร.8ทั้งหมด 7 กองพล จปร.9ทั้งหมด 6 กองพล จปร.5 กองพลเดียว คือ พล.ต.แผ้ว เป็นผบ.พล.ปตอ.เหมือนเดิม ตำแหน่งผู้บัญชาการกองพลที่ 1 รักษาพระองค์เป็นของพล.ต.วัฒนา สรรพานิช นายจปร.8 (ซึ่งเป็นการผลักดันเพื่อเป็นการคานอำนาจจปร.5 เพราะกองพลนี้เป็นหน่วยรบในกรุงเทพมหานคร มีส่วนสำคัญต่อการปฏิบัติ และต่อต้านการปฏิวัติมาโดยตลอด) การโยกย้ายครั้งนี้มีการผลักดันจปร.11 ขึ้นมาในตำแหน่งสำคัญ คือ พล.ต.ชัยณรงค์ หนูนภักดี (ลูกพี่ลูกน้องของพล.ท.อิสระพงษ์) เป็นผู้บัญชาการกองพลทหารราบที่ 2 ส่วนอดีตคู่แข่งของพล.อ.ชวลิต และปัจจุบันกลายมาเป็นคู่แข่งของพล.อ.สุจินดา คือ พล.อ.พิจิตร(จปร.2) หลุดจากตำแหน่งผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก ไปเป็นรองผู้บัญชาการทหารสูงสุด ในขณะที่นายทหารคนสำคัญอย่าง พล.ท.วัฒนชัย วุฒิสิริ (จปร.4) หลุดจากตำแหน่งแม่ทัพภาคที่ 1 ไปอยู่ในตำแหน่งลอยในกองบัญชาการทหารสูงสุด ด้านกองทัพอากาศพล.อ.อ.วรนาถ หลุดจากผู้บัญชาการทหารอากาศไปเป็นรองผู้บัญชาการทหารสูงสุดสลับกับพล.อ.อ.เกษตรหนึ่งในผู้นำรุ่น 0143 ได้กลับมาเป็นผู้บัญชาการทหารอากาศตามข้อตกลงที่พล.อ.ชวลิตเคยให้ไว้ และพล.อ.อ.อนันต์ ย้ายกลับคืนกองทัพอากาศอีกครั้งในตำแหน่งเสนาธิการทหารอากาศ และติดยศพลเอก การโยกย้ายครั้งนี้ฐานอำนาจของจปร.5 และนายทหารรุ่น 0143 แน่นหนา เพื่อเตรียมพร้อมขึ้นครองอำนาจสูงสุดทุกเหล่าทัพหลังจากพล.อ.ชวลิตลาออก

วันที่ 29 มีนาคม พ.ศ.2533 พล.อ.ชวลิต (ผู้บัญชาการทหารบก และรักษาการผู้บัญชาการทหารสูงสุด) ลาออกจากราชการเพื่อเล่นการเมืองในรัฐบาลพล.อ.ชาติชาย ในการลาออกครั้งนี้ พล.อ.พัฒน์ อัครนิบุตร และพล.อ.จรวัย วงศ์สายัณห์ (เสนาธิการทหารบก) ซึ่งเป็นนายทหารจปร.1 รุ่น ลาออกเพื่อเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองตาม การเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ทำให้จปร.5 และรุ่น 0143 ขึ้นสู่อำนาจสูงสุดในสายกองทัพอีกเหล่าทัพ มีการเลื่อนตำแหน่งดังนี้ พล.อ.สุจินดาขึ้นเป็นผู้บัญชาการทหารบกแทนพล.อ.อิสระพงษ์ เลื่อนขึ้นมาแทนที่พล.อ.สุจินดา คือ เป็นรองผู้บัญชาการทหารบก พล.อ.วิมล เป็นผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก พล.อ.วิโรจน์ เป็นเสนาธิการทหารบก พล.ท.เชิดชาย ธีรทานนท์ เป็นผู้ช่วยเสนาธิการทหารบก ระดับแม่ทัพพล.ท.ไพบูลย์ ห่องสินหลาก

เป็นแม่ทัพภาคที่ 2 แทนที่พล.อ.วิมล และพล.ท.อารียะ ย้ายจากรองแม่ทัพน้อยที่ 1 มาเป็นแม่ทัพน้อยที่ 2 ส่วนพล.อ.สุนทร คงสมพงษ์ (นายทหารจปร.1 และประธานรชช.) เป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุดแทนพล.อ.ชวลิต

การโยกย้ายนายทหารเดือนกันยายน พ.ศ.2533 พล.อ.สุนทร คงเดิมที่ตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด ในขณะที่จปร.5ควบคุมทุกตำแหน่งผู้นำสูงสุดในกองทัพบก พล.อ.สุจินดา (ผู้บัญชาการทหารบก) พล.อ.อิสระพงษ์ (รองผู้บัญชาการทหารบก) พล.อ.วิโรจน์ (เสนาธิการทหารบก) และพล.อ.วิมล (ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก) ส่วนระดับแม่ทัพภาคจปร.5 ครอง 6 ตำแหน่ง พล.ท.ศัลย์ เป็นแม่ทัพภาคที่ 1 พล.ท.ไพบุลย์ เป็นแม่ทัพภาคที่ 2 พล.ท.ไพโรจน์ จันทรอุไร เป็นแม่ทัพภาคที่ 3 (แทนที่พล.ท.ศิริ ทิวะพันธ์ นายทหารจปร.4 ที่ถูกย้ายไปกองบัญชาการทหารสูงสุด) พล.ท.ขจร เป็นผู้บัญชาการหน่วยสงครามพิเศษ พล.ท.อานุภาพ ทรงสุนทร เป็นแม่ทัพน้อยที่ 1 และพล.ท.วิชูร สุนทรจันทร์ เป็นแม่ทัพน้อยที่ 2 ตำแหน่งสำคัญด้านคุมกำลังพล พล.ต.ชัยณรงค์ (จปร.11) เป็นผู้บัญชาการกองพลที่ 1 รักษาพระองค์ พล.ต.ธิตินพงษ์ เจริญวัตร (จปร.11) เป็นผู้บัญชาการกองพลทหารราบที่ 2 และเพื่อนร่วมรุ่นจปร.11 คุมอีก 3 กองพล คือ พล.ต.สมหมาย วิชาวรรณ เป็นผบ.พล.ร.4 พล.ต.ประเสริฐ พรรคเจริญ เป็นผบ.พล.ร.6 และพล.ต.หาญ เพ็ไทย เป็นผบ.พล.รพศ.ที่ 2 จปร.8ถูกดันขึ้นสู่ตำแหน่งที่ไม่สำคัญในกองทัพ และไม่มีอำนาจในสายควบคุมกำลังพล ด้านทหารอากาศผู้นำรุ่น 0143 สองนายทหารยังคงที่ตำแหน่งเดิม โดยพล.อ.อ.เกษตร เป็นผู้บัญชาการทหารอากาศ และพล.อ.อ.อนันต์ เป็นเสนาธิการทหารอากาศ การโยกย้ายครั้งนี้ถือเป็นการครองอำนาจสูงสุดของจปร.5 และรุ่น 0143 เพราะได้ครองตำแหน่งระดับยอดของกองทัพ และฐานล่างของจปร.5ลงไปจนถึงระดับแม่ทัพภาค นอกจากนี้ในระดับผบ.พล.หน่วยคุมกำลังมีจปร.11 ควบคุมตำแหน่งผู้บัญชาการกองพลสำคัญในการทำการปฏิวัติรัฐประหาร

หลังปฏิวัติรชช. วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 มีการโยกย้ายเมษายน พ.ศ.2534 ซึ่งนายทหารสำคัญรุ่น 0143 คือ พล.อ.อ.กันต์ พิมานทิพย์ จากรองผู้บัญชาการทหารอากาศไปเป็นจเรทหารทั่วไป ส่วนการโยกย้ายนายทหารในเดือนกันยายน พ.ศ.2534 หลังพล.อ.สุนทรเกษียณอายุราชการ จปร.5 และรุ่น 0143 ได้ขึ้นครองตำแหน่งสูงสุดในทุกเหล่าทัพ พล.อ.สุจินดา เป็นผู้บัญชาการทหารบก และผู้บัญชาการทหารสูงสุด พล.อ.อ.เกษตร (น.น.อ.1 และแกนนำรุ่น 0143) เป็นผู้บัญชาการทหารอากาศ พล.ร.อ.วิเศษสุ การุณยวณิช (น.น.ร.1) เป็นผู้บัญชาการทหารเรือ จปร.5ในกองทัพบกขึ้นสู่ตำแหน่งระดับยอดยกแผง พล.อ.อิสระพงศ์ เป็นรองผู้บัญชาการทหารบก พล.อ.ชัชชม และพล.อ.ศัลย์ เป็นผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก พล.อ.วิโรจน์ เป็นเสนาธิการทหารบก พล.ท.เชิด

ชาย เป็นรองเสนาธิการทหารบก พล.ท.ยุทธนา คำดี เป็นผู้ช่วยเสนาธิการทหารบก ส่วนพล.อ.สุเทพ สีวะรา เป็นหัวหน้านายทหารฝ่ายเสนาธิการประจำผู้บังคับบัญชากองทัพบก ระดับแม่ทัพภาค พล.ท.ไพบุลย์ เป็นแม่ทัพภาคที่ 1 พล.ท.อารียะเป็นแม่ทัพภาคที่ 2 (แทนพล.อ.ศัลย์) พล.ท.ไพโรจน์ เป็นแม่ทัพภาคที่ 3 พล.ท.ขจร เป็นผู้บัญชาการหน่วยบัญชาการสงครามพิเศษ พล.ท.ชัยณรงค์(จปร.11) เป็นแม่ทัพน้อยที่ 1 ส่วนจปร.11ซึ่งเป็นฐานล่างให้จปร.5ภายใต้การสนับสนุนเครือข่ายหนักดีเป็นนายทหารคุมกำลังระดับกองพล 6 กองพล พล.ต.ธิตีพงษ์ เจนนุวัตร เป็นผบ.พล.1ร.อ. (แทนพล.ท.ชัยณรงค์) พล.ต.พนม จินะวิจารณ์ เป็นผบ.พล.ร.2 แทนพล.ต.ธิตีพงษ์) พล.ต.สุวินัย บริบูรณ์นวลกุล เป็นผบ.พล.ร.9 และจปร.11 3 นายพล คงตำแหน่งเดิม คือ พล.ต.ประเสริฐ (ผบ.พล.ร.6) พล.ต.สมหมาย (ผบ.พล.ร.4) พล.ต.หาญ (ผบ.พล.รพศ.2) ด้านกองทัพอากาศนอกจากพล.อ.อ.เกษตร เป็นผบ.ทอ.แล้ว พล.อ.อ.อนันต์ยังเป็นรองผู้บัญชาการทหารอากาศ แทนที่พล.อ.อ.กันต์ พิมาณทิพย์ คงอยู่ที่จเรทหารทั่วไป ส่วนพล.อ.วิมล วงศ์วานิช ถูกย้ายจากผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบกไปเป็นรองผู้บัญชาการทหารสูงสุด

การโยกย้ายนายทหารเดือนเมษายน พ.ศ.2535 หลังจากพล.อ.สุจินดาลาออกเพื่อเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ทำให้ตำแหน่งระดับยอดของกองทัพเปลี่ยนแปลง ผู้บัญชาการทหารบกซึ่งเป็นการวางตัวสืบทอดอำนาจเป็นของจปร.5 เพื่อน และญาติสนิท พล.อ.สุจินดา คือ พล.อ.อิสระพงศ์ และพล.อ.วิโรจน์ เลื่อนขึ้นมาดำรงตำแหน่งรองผู้บัญชาการทหารบก(แทนพล.อ.อิสระพงศ์) ส่วนพล.อ.อ.เกษตร ได้ควบตำแหน่งผู้บัญชาการทหารอากาศ และผู้บัญชาการทหารสูงสุด ด้านกองทัพเรือพล.ร.อ.วิเศษฐ เป็นผู้บัญชาการทหารเรือคงเดิม นายทหารจปร.5 แลรุ่น 0143 หลายคนลาออกจากราชการทหาร เพื่อรับตำแหน่งรัฐมนตรี อาทิ พล.อ.จำแลง เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม พล.อ.ชัชชม เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม พล.อ.อ.อนันต์ (แกนนำรุ่น 0143) เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย พล.ต.ท.วิโรจน์ เปาอินทร์ (จปร.5สายตำรวจ) เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย

ส่วนการโยกย้ายนายทหารเดือนกันยายนพ.ศ.2535 หลังจากเหตุการณ์เดือนพฤษภาคม 2535 นายทหารจปร.5 แลรุ่น 0143 ยังคงอยู่ในตำแหน่งระดับยอดของเหล่าทัพหลายคน แต่ว่าเป็นนายทหารขัดแย้งกับผู้นำสภารสช. และถูกย้ายไปอยู่ในตำแหน่งที่ไม่มีอำนาจทางการทหาร พล.อ.วิมล วงศ์วานิช กลับเข้ากองทัพบกในตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก พล.อ.ศัลย์ เป็นรองผู้บัญชาการทหารบก พล.อ.เชิดชาย ธีรathanนท์ เป็นผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก พล.ท.ยุทธนา เป็นรองเสนาธิการทหารบก นน.อ.1 ที่ไม่สนับสนุนการกระทำของแกนนำ พล.อ.อ.วรนาถ เป็นผู้

บัญชาการทหารสูงสุด พล.อ.อ.กันต์ เป็นผู้บัญชาการทหารอากาศ(แทนพล.อ.อ.เกษตร) พล.ร.อ.วิเชษฐ คงเดิมที่ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารเรือ ส่วนแกนนำปฏิวัติ และสนับสนุนการเป็นนายกของ พล.อ.สุจินดา อาทิต พล.อ.อ.เกษตร ถูกย้ายไปเป็นจเรทหารทั่วไป พล.อ.อิสระพงศ์ และพล.อ.วิโรจน์ ถูกย้ายไปเป็นรองปลัดกระทรวงกลาโหม พล.อ.จำแลง พล.อ.ไพโรจน์ พล.ท.แก้ว หลุดจากกองทัพบก และถูกย้ายไปประจำกองบัญชาการทหารสูงสุด เป็นต้น

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่าการรวมตัวของจปร.5เกิดขึ้นจากความไม่พอใจนายทหารจปร.7 (นายทหารยังเติร์ก) ที่เติบโตในกองทัพอย่างรวดเร็ว และเข้าไปมีบทบาทผลักดันทางการเมือง ดังนั้นจปร.5จึงพยายามที่จะโค่นเดียวจปร.7⁶¹ เพื่อคานอำนาจนายทหารจปร.7ที่เป็นนายทหารสายคุมกำลังหน่วยรบระดับกองพันมาโดยตลอด ตั้งแต่ นายทหารจปร.7เริ่มรวมตัวกันภายใต้ชื่อที่เรียกกันว่านายทหารยังเติร์กหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 เป็นต้นมา ซึ่งการคุมกำลังหน่วยรบนี้เอง ทำให้นายทหารจปร.7เข้ามามีบทบาทต่อรองทางการเมือง และเป็นที่ไม่พอใจต่อนายทหารรุ่นอื่นๆ เพราะบทบาทต่อรองทางการเมืองนี้เป็นฐานในการสร้างยอดต่อตำแหน่งทางการเมืองในกองทัพที่จปร.7ได้เป็นรางวัลจากการสนับสนุนทางการเมืองต่อรัฐบาลชุดต่างๆ ส่งผลให้นายทหารรุ่นอื่นๆเสียผลประโยชน์ด้านตำแหน่งในกองทัพก อย่างไรก็ตามจุดเปลี่ยนที่ทำให้นายทหารจปร.5 เข้ามาคุมในสายคุมกำลังหน่วยรบแทนที่จปร.7 คือ ความพ่ายแพ้ของนายทหารจปร.7หลังกบฏเมษาฮาวาย หลังจากจปร.7เสียตำแหน่งและฐานอำนาจในกองทัพก นายทหารจปร.5กลับเป็นรุ่นที่โดดเด่น และมีบทบาททางการเมืองแทน จปร.5พยายามไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมืองโดยตรง การแสดงบทบาทผลักดันเคลื่อนไหวทางการเมือง มักเป็นการตบเท้าผ่านการออกหน้าของนายทหารระดับสูงของกองทัพ ซึ่งทำให้จุดสนใจถูกเบี่ยงเบนมุ่งไปที่ผู้นำระดับสูงของกองทัพ

⁶¹ อธิบายเพิ่มเติม, สามารถสังเกตได้จากการประชุมสังสรรค์ของนักเรียนนายร้อยที่จัดโดยพล.อ.สุจินดา คราประยูร และพล.อ.อิสระพงศ์ หนุณภักดี (นายทหารจปร.5) มีการเชิญนายทหารจปร. 1 – 6 และ 8 แต่ไม่เชิญนายทหารจปร.7 โดยพล.อ.เลิศ พึ่งพักตร์ (เลขานุการจปร.5) ได้แถลงว่าไม่ยินดีต่อการเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมืองของนายทหารบางรุ่น, อ้างจาก สุริยัน สุวรรณราช(2536), บทบาททหารกับการเมือง : ศึกษากรณีนายทหารจากโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้ารุ่นที่ 5 (จปร.5), ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, หน้า 61. และเฉลิมเกียรติ ผิวนวล, เรื่องเดียวกัน, หน้า 47.

การรวมตัวของนายทหารจปร.5สายทหารบก ตำรวจ นน.อ.1 และนน.ร.1 เป็นรุ่น 0143 ทำให้ตำแหน่งภายในกองทัพของนายทหารรุ่นนี้ได้รับการผลักดันขึ้นอย่างรวดเร็ว และกว้างไกลกว่าการขยายฐานอำนาจของจปร.7 ซึ่งมีเพียงในกองทัพบกเหล่าเดียว หลังจากนายทหารจปร.5 ขึ้นมามีบทบาททางการเมืองที่สุญญากาศในกองทัพบก จากตำแหน่งที่ว่างลงหลังการกวาดล้างนายทหารจปร.7ที่พ่ายแพ้ในกบฏเมษาฮาวาย ทำให้นายทหารรุ่น 0143 ได้รับการผลักดันขึ้นสู่ตำแหน่งที่สูงขึ้นมาเรื่อยๆในยุครัฐบาลพล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ เพราะมีการสนับสนุนกันและกันในรุ่น รวมไปถึงรุ่น 0143 เป็นฐานกำลังหลักให้กับรัฐบาลพล.อ.เปรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกองทัพบกจปร.5เข้าสู่สายคุมกำลังหน่วยรบ และขยายฐานของรุ่นกว้างขึ้นเรื่อยๆ ในขณะที่กองทัพอากาศก็มีนายทหารรุ่น 0143 เป็นเจ้ากรมสำคัญๆหลายคนตามที่ได้กล่าวมาแล้ว การสนับสนุนนี้ยังเป็นรากฐานสำคัญต่อการขึ้นสู่ตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกของพล.อ.อาทิตย์ กำลังเอก และพล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธอีกด้วย เพราะนายทหารจปร.5มีบทบาทสำคัญอย่างมากในการสนับสนุนตำแหน่งทางการเมืองในกองทัพ อันเนื่องมาจากฐานกำลังที่กว้างกว่าของกร้าวกระโดดเชิงปริมาณของนายทหารจปร.5ซึ่งเป็นนักเรียนหลักสูตรเวสต์ปอยน์ทแรกที่มีจำนวนมากถึง 148 คน ทำให้ฐานนายทหารรุ่นนี้กว้าง มีเครือข่ายโยงใยในหลายวงการทั้งทหาร และตำรวจ รวมไปถึงอำนาจจากตำแหน่งที่เข้าคุมนายสายคุมกำลังพล ดังจะเห็นได้จากกรณีการสนับสนุนพล.อ.ชวลิตที่กำลังแข่งขันเป็นผู้สืบทอดตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกกับพล.อ.พิจิตร กุลละวณิชซ์หลังการปลดกลางอากาศพล.อ.อาทิตย์

นอกจากนี้นายทหารจปร.5ยังคุมเชิงฐานอำนาจต่อยอดของตนเองแทนที่ตำแหน่งสายคุมกำลังพลที่ว่างลงหลังการเลื่อนขึ้นสู่ระดับยอดของกองทัพบกด้วยการผลักดันนายทหารจปร.11 ภายใต้เครือข่ายหนุนนำที่ดีมาเป็นฐานล่างสำคัญสืบทอดอำนาจทางการเมือง เนื่องจากการเติบโตของนายทหารจปร.8ในช่วงต้นรัฐบาลพล.อ.ชาติชาย ทูตสวรรค์ที่ได้รับการผลักดันขึ้นมาเพื่อถ่วงดุลอำนาจ และทำทนายจปร.5 จนต้องถูกกดดันจากนายทหารจปร.5 หลังพล.อ.ชวลิตลาออกจากราชการวันที่ 29 มีนาคม พ.ศ.2533 แล้วพล.อ.สุจินดา คราประยูร (ผู้นำนายทหารจปร.5 และรุ่น 0143) ขึ้นแทนที่ในตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก นายทหารจปร.8ถูกโยกย้ายออกจากสายคุมกำลังทันทีในการโยกย้ายเดือนกันยายน พ.ศ.2533 แล้วนำนายทหารจปร.11 และ 12⁶² ซึ่งอยู่ใน

⁶² รั้งสรรค์ ณะพรพันธุ์, อนิจลักษณะของการเมืองไทย, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อมรินทร์วันตั้ง และพัลลิกซิ่ง, 2538), หน้า 167. และไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง, "โดมิโน หลังวิกฤตการณ์พฤษภาคม 2535," ผู้จัดการรายวัน, (18 กันยายน 2535) : 8.

เครือข่ายความสัมพันธ์กับนายทหารจปร.5 และรุ่น 0143 มาแทนที่ และด้วยฐานอำนาจทางทหาร อันมั่นคงนี้เอง ทำให้นายทหารจปร.5 และรุ่น 0143 ที่ครองเหล่าทัพต่างๆ ทั้งกองทัพอากาศ (น.น.อ.1) และกองทัพเรือ (น.น.ร.1) มีอิทธิพลเข้มแข็ง และพยายามรักษาสัดส่วนอำนาจของรุ่นตนจากการกดดันจากฝ่ายรัฐบาลที่พยายามล้วงลูก หรือ ผลักดันถ่วงดุลย์อำนาจภายในโครงสร้างกองทัพ อยู่ตลอดเวลา เพราะสถานการณ์ของแต่ละฝ่ายแขวนอยู่บนปฏิริยาแห่งความระแวงที่ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างกองทัพกับฝ่ายการเมืองเป็นไปในเชิงกองทัพยุ่งการเมือง และการเมืองยุ่งกองทัพ อย่างที่ได้เสนอไปในส่วนของบทบาททหารในอดีตที่จปร.5 และรุ่น 0143 เข้าไปเกี่ยวข้องกับการลงจากอำนาจของพล.อ.เปรม และสภาวะการณ์ทหาร-การเมืองในยุคพล.อ.ชาติชาย

3.2.2 บทบาทการแสดงผลทางการเมืองของนายทหารจปร.5 และรุ่น 0143

นายทหารจปร.5 และรุ่น 0143 พยายามแสดงบทบาทของตนว่าไม่ยุ่งเกี่ยวทางการเมือง มาโดยตลอด โดยเฉพาะพล.อ.สุจินดา คราประยูร (ผู้นำรุ่น) แสดงบทบาทของการเป็นนักประชาธิปไตย และประกาศไม่ยุ่งเกี่ยวทางการเมืองเป็นระยะๆ บทบาทของทหารรุ่นนี้จึงมักสะท้อนออกมาในเรื่องของการเป็นทหารอาชีพ และมุ่งเน้นการสร้างฐานอำนาจในสายกองทัพทั้ง กองทัพบก เรือ และอากาศ ที่ผ่านมาลักษณะการเคลื่อนไหวทางการเมืองจึงเป็นการเคลื่อนไหวผ่านผู้นำระดับสูงซึ่งไม่ใช่การเคลื่อนไหวในลักษณะเป็นกลุ่มทหารหัวรุนแรงที่คอยกำกับหรือ กำหนดทิศทางทางการเมืองประเทศเหมือนกลุ่มนายทหารยังเติร์ก ดังนั้นกรณีที่น่าสนใจ และเกี่ยวข้องกับการผลักดันทางการเมืองของนายทหารจปร.5 และรุ่น 0143 ในช่วงที่มีการเติบโตในฐานะเป็นนายทหารระดับกลางที่คุมกองพลหน่วยกำลังรบช่วงสมัยรัฐบาลพล.อ.เปรม จึงมีดังต่อไปนี้

กรณีสนับสนุนบทเฉพาะกาลรัฐธรรมนูญฯ พ.ศ.2521 และการต่ออายุราชการของพล.อ. อาทิตย์ (ผบ.ทบ.) โดยเริ่มจากวันที่ 20 มกราคม พ.ศ.2526 วุฒิสายทหารบก 12 คน ลาออกตาม พล.อ.อาทิตย์ ซึ่งถูกคัดค้าน และวิพากย์วิจารณ์หลังจากความพยายามในการแก้ไขรัฐธรรมนูญให้มีบทเฉพาะกาลที่ข้าราชการประจำสามารถเป็นข้าราชการทางการเมืองได้ และอำนาจวุฒิสายตาม บทเฉพาะกาลเดิมจะเทียบเท่ากับส.ส. ซึ่งนายทหารที่ลาออกนั้น มีนายทหารสำคัญๆของจปร.5 และรุ่น 0143 สายทหารบก 2 นาย คือ พล.ต.วิมล (ผบ.พล.รพศ.1) และพล.อ.สุเทพ สีวะรา (รองผบ.พล.1ร.อ.) จากนั้นวันที่ 7 มีนาคม พ.ศ.2526 นายทหารจปร.5 และรุ่น 0143 นำโดยพล.ท.สุจินดา คราประยูร พล.ต.อิสระพงศ์ หนุณภักดี พล.ต.วิมล วงศ์วานิช พล.ต.วิโรจน์ แสงสนิท พล.ต. ภูษงค์ นิลขำ พล.ต.ชจร รามัญวงศ์ พล.ต.บุญเชิด วงศ์ไศล และพล.ต.ต.บุญชู วังกานนท์ ได้ไป

ร่วมสนับสนุนแนวความคิดการยึดบทบาทเฉพาะกาลรัฐธรรมนูญฯ พ.ศ.2521 และการต่ออายุราชการให้กับพล.อ.อาทิตย์ อีก 1 ปี ซึ่งส่งผลให้การโยกย้ายนายทหารเดือนกันยายน พ.ศ.2526 พล.อ.อาทิตย์ได้รับการต่ออายุราชการ และได้ตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดควบอีกตำแหน่งด้วย

กรณีการตบเท้าให้กำลังใจพล.อ.เปรม ในวันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2527 ที่พล.อ.เปรมถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนัก และถูกอภิปรายพาดพิงนอกสภาด้วยถ้อยคำที่รุนแรง และไม่เหมาะสมจากพรรคฝ่ายค้าน และการตบเท้าเข้าเยี่ยมพล.อ.เปรม หลังการยุบสภาวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ.2529 เป็นการให้กำลังใจ รวมไปถึงการสนับสนุนพล.อ.เปรม เป็นนายกฯต่อ ซึ่งเป็นการแสดงออกผ่านผู้นำระดับสูงในกองทัพโดยมีนายทหารจปร.5 เป็นนายทหารติดตามไปด้วย เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการชุมนุมของนายทหารรุ่น 0143 ในกองทัพอากาศจากการล้วงลูกเปลี่ยนโผโยกย้ายนายทหารเดือนกันยายน พ.ศ.2530 ที่พล.อ.อ.เกษตร โรจนนิล ควรจะเป็นผู้บัญชาการทหารอากาศ แต่กลับเป็นพล.อ.อ.วรนาถ อภิจारी (เพื่อนร่วมรุ่นน.อ.1) แทน ทำให้พล.อ.ท.อนันต์ กลินทะ(ผช.เสธ.ทอ.) ระดมนายทหารระดับคุมกำลังในกองทัพอากาศมาเข้าพบพล.อ.เปรม เพื่อแสดงความไม่พอใจต่อการตัดสินใจของพล.อ.เปรม ในฐานะผู้นำฝ่ายการเมืองที่เข้ามาล้วงลูกปรับโครงสร้างในกองทัพ กรณีดังกล่าวส่งผลต่อการวางเฉยของนายทหารจปร.5 และรุ่น 0143 ที่จะสนับสนุนพล.อ.เปรมเป็นนายกฯต่อหลังการยุบสภา พ.ศ.2531

ส่วนกรณีนายทหารจปร.5 และรุ่น 0143 กัดดันรัฐบาลพล.อ.ชาติชาย อาทิตย วันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ.2532 เนื่องมาจากคำวิจารณ์ได้ตบพาดพิงสถาบันทหารของม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ บริพัตร (ที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี) ต่อการเสนอข้อคิดเห็น และวิจารณ์รัฐบาลของพล.อ.ชวลิต (ผบ.ทบ. และรักษาราชการแทนผบ.สส.) โดยการนำ และเป็นตัวแทนทหาร 500 นาย ของ พล.ท.วิโรจน์ และพล.ท.ศัลย์ นายทหารสำคัญจปร.5 และรุ่น 0143 ตบเท้าตอบโต้จนม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ต้องยื่นใบลาออกจากการเป็นที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีในที่สุด เป็นกรณีสำคัญของการแสดงพลังทางการเมืองก่อนที่จะเข้าสู่สภาพการณ์การเมืองขัดแย้งกับกองทัพในยุคหลังพล.อ.ชวลิตลาออกจากราชการ ซึ่งในยุคนี้พล.อ.สุจินดา (ผู้นำนายทหารจปร.5 และรุ่น 0143) ขึ้นเป็นผู้บัญชาการทหารบกตามหลังพล.อ.อ.เกษตร (นายทหารผู้นำรุ่น 0143) ที่เป็นผู้บัญชาการทหารอากาศไปก่อนหน้าในปีพ.ศ.2532 ส่วนตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดเป็นของพล.อ.สุนทร (จปร.1 และเพื่อนสนิทพล.

อ.ชวลิต)⁶³ โดยเป็นช่วงเวลาที่ตั้งสถาบันทหารกระทบกระทั่งกับฝ่ายการเมือง คือ รัฐบาลของพล.อ.ชาติชายหลายๆกรณี ไม่ว่าจะเป็นกรณีพล.อ.ชาติชายดึงพ.อ.มัญญ รุขจร (ผู้นำนายทหารยังเติร์ก หรือ จปร.7) กลับเข้ารับราชการ และมอบอัตรากำลังตรี เพื่อถ่วงดุลย์ และทำทนายอานาจนายทหารจปร.5โดยตรง กรณีการกล่าวพาดพิงกองทัพของนักการเมืองฝ่ายรัฐบาล ยกตัวอย่างเช่น ปัญหาระหว่างพล.อ.ชวลิต (รองนายกฯ และรมต.กลาโหม) กับ ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง และนายไตรรงค์ สุวรรณคีรี จนทำให้กองทัพนำโดย พล.อ.สุนทร ผู้นำเหล่าทัพต่างๆซึ่งเป็นนายทหารจปร.5 และรุ่น 0143 ต้องออกมาแสดงจุดยืนสนับสนุนพล.อ.ชวลิตอดีตผู้นำกองทัพ หรือ ตอบโต้ปัญหาการวิพากษ์วิจารณ์กองทัพของนายไตรรงค์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีกรณีธโฆบายญนิตที่ทหารมองว่ารัฐบาลนำมาใช้ตรวจสอบสวน และสอดส่องข่าวสารกองทัพ รวมไปถึงกรณีคดีลอบสังหาร และการเสนอตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยให้พล.อ.อาทิตย์ ซึ่งฝ่ายทหารมองว่าเป็นความพยายามล้วงลูกจัดโครงสร้างกองทัพของฝ่ายรัฐบาล และพยายามพลิกคดีลอบสังหาร กรณีข่าวลือการปลด หรือ การโยกย้ายนายทหารที่ทำให้นายทหารจปร.5 และรุ่น 0143 ต้องเสียผลประโยชน์ หรือ ตำแหน่งสำคัญในกองทัพ ตลอดระยะเวลาการบริหารงานของรัฐบาลชุดนี้ก็เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดปฏิกิริยาหวาดระแวงระหว่างกัน

สิ่งเหล่านี้ทำให้ฝ่ายกองทัพภายใต้การนำของพล.อ.สุนทร กับผู้นำจปร.5 และรุ่น 0143 ที่ เป็นผู้นำเหล่าทัพทั้งหลายต้องยื่นข้อเสนอลดเปลี่ยนแปลงเสถียรภาพ และการรับรองความอยู่รอดของ รัฐบาลกับการปรับคณะรัฐมนตรีให้รัฐมนตรีบางคนที่มีกรณีขัดแย้งกับกองทัพ อาทิ ร.ต.อ.เฉลิม และนายไตรรงค์ออก เพื่อลดความตึงเครียดระหว่างกองทัพกับรัฐบาลถึง 2 ครั้ง คือ ช่วงกลาง เดือนมิถุนายน พ.ศ.2533 และกลางเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2533 โดยทั้ง 2 ครั้งนี้ประเด็นความไม่ พอใจสำคัญมุ่งไปที่ร.ต.อ.เฉลิมเป็นหลักที่วิจารณ์พาดพิง และทำทนายกองทัพหลายเหตุการณ์ กอง ทัพแสดงปฏิกิริยารุนแรงมากโดยเฉพาะเหตุการณ์วันที่ 12 – 16 พฤศจิกายน พ.ศ.2533 ที่มีคำสั่ง กองกำลังรักษาพระนคร 43/2533 ห้ามการชุมนุมเกิน 10 คน หน้าทำเนียบ ถูกมองเสมือนเป็นการ ปฏิวัติเงียบ และนำไปสู่การลาออกของรัฐบาลเพื่อจัดตั้งรัฐบาลใหม่มาของพล.อ.ชาติชายในวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ.2533 จนเข้าสู่ปีพ.ศ.2534 ก็มีข่าวลือการปลด และการโยกย้ายผู้นำเหล่าทัพพร้อมกับ ข่าวลือ และใบปลิวกรณีลอบสังหารที่มีการโจมตีหลายฝ่ายทั้งรัฐบาล และกองทัพอย่างกว้างขวาง ท้ายที่สุด พล.อ.สุนทร (ผบ.สส.) จึงเป็นหัวหน้าคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ร่วมกับ

⁶³ อธิบายเพิ่มเติม, นายทหารเหล่านี้เป็นนายทหารสำคัญ และผู้นำคณะรักษาความสงบ เรียบร้อยแห่งชาติ (รลช.).

นายทหารจปร. 5 และรุ่น 0143 ซึ่งเป็นผู้นำเหล่าทัพต่างๆทำการยึดอำนาจรัฐบาลพล.อ.ชาติชาย ซึ่งถือเป็นการแสดงบทบาทแทรกแซงทางการเมืองโดยตรง และอาศัยเครื่องมือสร้างความชอบธรรมทางการเมืองเข้าไปมีอิทธิพลต่อการบริหารประเทศ และสืบทอดอำนาจดังที่จะเสนอในต่อๆ ไป

3.3 บทบาท และการสร้างความชอบธรรมของรชช.หลังการยึดอำนาจ

บทบาทที่เหมาะสมมีผลต่อความชอบธรรมทางการเมือง ดังนั้นการสร้างเครื่องมือควบคุมความชอบธรรมทางการเมืองหลังการยึดอำนาจจึงเป็นสิ่งที่สำคัญต่อการเข้ามาใช้อำนาจปกครองรัฐ ความชอบธรรมทางการเมืองเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยตามเวลา และกระบวนทัศน์ (time and paradigm) ดังนั้นการจะสร้างเครื่องมือขึ้นมาเพื่อให้เกิดความชอบธรรมทางการเมืองจึงจำเป็นที่จะต้องสร้างให้เหมาะสมกับยุคสมัย บางครั้งเครื่องมือที่จะนำมาใช้ควบคุมให้เกิดความชอบธรรมอาจมาในรูปแบบของกฎหมาย สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อ หรือ สถาบัน สิ่งเหล่านี้สามารถแปรเปลี่ยนไปได้หากมีความแตกต่างเชิงวัฒนธรรม และสถานที่เข้ามาเกี่ยวข้อง

ตามที่ได้นำเสนอไปแล้วในเรื่องของบทบาททหาร และการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของไทยในอดีต พบว่าเมื่อมีความแตกต่างของเวลา การรับรู้ และสถานการณ์ที่ไม่เหมือนเดิม ความชอบธรรมที่จะอยู่ในอำนาจปกครองย่อมเปลี่ยนแปลงไปด้วยเช่นกัน ซึ่งเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองในอดีตจะนำมาใช้สร้างความชอบธรรมในปัจจุบันได้ หรือ ไม่ได้ ขึ้นอยู่กับมาตรวัดแห่งสังคมในยุคสมัยนั้นๆด้วย ยกตัวอย่างเช่น ในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ใช้การปราบปรามคอมมิวนิสต์กำจัดฝ่ายคัดค้านได้ แต่ยุคพล.อ.สุจินดา คราประยูรเรื่องคอมมิวนิสต์แทบจะหมดไปจากประเทศไทยแล้วซึ่งไม่มีใครสนใจในการที่จะนำมาอ้าง เป็นต้น ดังนั้นในส่วนนี้จะนำเสนอเครื่องมือควบคุมความชอบธรรมที่สามารถใช้ได้ และประสบความสำเร็จในบางสถานการณ์หากตัดสินใจจากสภาพการณ์โดยรวมจะแตกต่างจากการพิจารณาโดยแยกตามแต่ละเครื่องมือ หรือ กิจกรรม ที่มีผลของความชอบธรรมทางการเมืองแตกต่างกันตามแต่ละสถานการณ์ ซึ่งรชช.สร้างความชอบธรรมทางการเมืองในช่วงเวลาหลังการยึดอำนาจไปจนถึงการขึ้นสวมบทบาทผู้นำทางการเมืองซึ่งมีดังต่อไปนี้คือ

- 3.3.1 การสร้างสัญญากับประชาชนเป็นความชอบธรรม
- 3.3.2 กฎอัยการศึก และการควบคุมสิทธิ เสรีภาพ
- 3.3.3 การจัดตั้งรัฐบาลผู้นำพลเรือน
- 3.3.4 การควบคุมสื่อมวลชน

3.3.1 การสร้างสัญญากับประชาชนเป็นความชอบธรรม

ในระยะแรกของการยึดอำนาจ รสช.สร้างความชอบธรรมโดยชี้ให้เห็นว่าการยึดอำนาจทำเพื่อระงับความเลวร้ายของรัฐบาลเดิม และมอบอำนาจคืนสู่ประชาชน ภายใต้สภาพของความไม่รู้ดังนั้นก็ยังมีเพียงประชาชน หรือ กลุ่มบางกลุ่มออกมาคัดค้าน และมีบางกลุ่มที่เป็นทั้งกลุ่มผลประโยชน์ และกลุ่มกดดันออกมาแสดงการยอมรับการปฏิวัติของรสช. โดยมีกลุ่มสหภาพแรงงาน ตัวแทนเกษตรกรชาวไร่ชาวนา กลุ่มนักศึกษา กลุ่มครูประถม กลุ่มพลังมวลชน และธุรกิจ และข้าราชการหลายฝ่ายนำกระเช้าดอกไม้มามอบให้พล.อ.สุนทร คงสมพงษ์ (ผบ.สส. และหัวหน้าคณะรสช.) และพล.อ.สุจินดา คราประยูร (ผบ.ทบ. และรองหัวหน้าคณะรสช.)⁶⁴ จากนั้นพล.อ.สุจินดา ในฐานะรองหัวหน้าคณะรสช. ให้สัมภาษณ์กับผู้สื่อข่าวขอเวลา 6 เดือนในการคืนอำนาจสู่ประชาชน พล.อ.สุจินดาอ้างความชอบธรรมในการยึดอำนาจโดยกล่าวถึงการใช้อำนาจทางการเมือง และระบบรัฐสภา หาช่องทางจากระบบประชาธิปไตยโดยกอบโกยผลประโยชน์ และสร้างฐานอำนาจทางการเมืองของรัฐบาล นอกจากนี้สาเหตุที่ทำการปฏิวัติรสช.นั้นทำเพื่อประชาชน เพราะลำพังประชาชนนั้นไม่สามารถแก้ไข หรือ เปลี่ยนแปลงรัฐบาลตามวิถีทางรัฐธรรมนูญได้ จึงต้องใช้กำลังการยึดอำนาจ ดังนั้นผู้ที่สูญเสียอำนาจจึงพยายามใช้เงินให้เป็นประโยชน์ และก็อาศัยแรงผลักดันจากพลังนิตินักศึกษา หรือ ลัทธิการปกครองอื่นๆ⁶⁵ ทั้งนี้พล.อ.สุจินดาอ้างความชอบธรรมในการบริหารประเทศว่า เพื่อสร้างมาตรการ หรือ วิธีการป้องกันการแสวงหาช่องทางจากระบบประชาธิปไตยของรัฐบาลชุดใหม่ก่อนจะคืนอำนาจ เพราะไม่ต้องการให้การยึดอำนาจครั้งนี้เป็นการเสียที่ศูนย์เปล่า และจะไม่ยึดอำนาจไว้นานเพราะจะทำให้ภาพพจน์ของทหารเสีย เนื่องมาจากอาจก่อให้เกิดความไม่พอใจว่าทหารยึดอำนาจไว้เอง หรือ เป็นเผด็จการ พร้อมยืนยันชัดเจนว่าทหารไม่ได้ยึดอำนาจไว้เสียเองแต่ต้องการให้ระบอบประชาธิปไตยสมบูรณ์ โดยหน้าที่ของคณะรสช. คือ จัดให้มีรัฐธรรมนูญใหม่ยกเลิกรัฐธรรมนูญเดิม นอกจากนี้ยังเชื่อว่ารสช.จะตั้งมั่นอยู่ในความซื่อสัตย์ ไม่หวังผลประโยชน์เรื่องอำนาจการเมือง และปฏิบัติต่อกลุ่มการเมือง พรรคการเมืองต่างๆโดยเสมอภาค เพื่อสร้างความร่วมมือ และความชอบธรรมด้านต่างๆ ทั้งนี้ยังได้กล่าวอีกว่า

⁶⁴ ไม่ปรากฏผู้แต่ง, สยามรัฐ, (16 มีนาคม 2534) : 5.

⁶⁵ อาทิตย์ที่ผ่านไป, "ประกาศแต่งตั้งรัฐมนตรี," สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 37 ฉบับ 40 (มีนาคม 2534) : 2.

“เนื่องจากการใช้กำลังเข้ายึดอำนาจบริหารประเทศของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ เป็นการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองนอกวิถีทางรัฐธรรมนูญ อันเป็นการทำให้บุคคลบางกลุ่มต้องสูญเสียอำนาจอย่างไม่ได้คาดหมายมาก่อน และไม่พอใจหรือเสียดายอำนาจ และผลประโยชน์ที่ต้องสูญเสียไปอย่างฉับพลัน จึงเป็นธรรมดาที่อาจคิดหาทางต่อต้านหรือหวังล้มล้างอำนาจ”⁶⁶

เมื่อนำคำกล่าวของผู้นำรสช.ซึ่งก็ยอมรับถึงความไม่ชอบธรรมของการใช้กำลังเข้ายึดอำนาจมาประมวลกับข้ออ้างทั้ง 5 ข้อในการยึดอำนาจ จึงทำให้เกิดข้อสัญญาสำคัญที่รสช.ได้ให้ไว้กับประชาชนเพื่อเป็นความชอบธรรมว่ารสช.ยึดอำนาจเพื่อแก้ไขความไม่เป็นธรรมทางการเมืองโดยสัญญามีดังต่อไปนี้⁶⁷

1. คืนอำนาจให้ประชาชนโดยเร็วที่สุด จัดองค์กรร่างรัฐธรรมนูญ เป้าหมายสำคัญจะไม่ใช้รัฐสภาเป็นที่ใช้หาผลประโยชน์ ให้มีกลไกเลือกตั้งที่สามารถคัดเลือกคนดีมีคุณธรรม ความรู้มาเป็นผู้แทน และให้พรรคการเมืองมีกลไกควบคุมสมาชิกพรรคให้มากขึ้น
2. แก้ปัญหาทุจริต ข้อราษฎร์หลงโดยการตรวจสอบดำเนินการอย่างเฉียบขาดกับรายที่ผ่านมา และจะไม่ให้มีการข้อราษฎร์บังหลวงเกิดขึ้นอีกหรือหากมีก็ต้องน้อยที่สุด
3. ปรับปรุงระบบการบริหารราชการแผ่นดินโดยให้ข้าราชการการเมืองก้าวก้าวข้าราชการประจำน้อยลงหรือหมดไปหรือก้าวก้าวได้ด้วยความยากลำบาก
4. จะดำเนินคดี ในการลอบสังหารบุคคลสำคัญ และคดีมุงทำลายล้างสถาบันพระมหากษัตริย์ให้เสร็จสิ้น โดยเร็วที่สุด

รสช.ได้ใช้วิธีการต่างๆในการพยายามทำตามสัญญาที่ให้ไว้ แต่ในการทำตามสัญญาเหล่านี้บางส่วนรสช.ก็ทำไม่ได้ บางส่วนรสช.ได้จัดตั้งองค์กร หรือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติการต่อสัญญา และหรือบางองค์กรถูกนำมาใช้เป็นฐานเพื่อสืบทอดอำนาจการปกครองของตนต่ออาทิ การตั้งสภานิติบัญญัติที่มีแต่บุคคลใกล้ชิดกับรสช. การร่างรัฐธรรมนูญ การดำเนินการกับ

⁶⁶ ธีรยุทธ บุญมี, “ยึดอำนาจพรรคการเมืองแหลกสลาย ความหวังใหม่สลายจริงหรือ,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 37 ฉบับ 40 (มีนาคม 2534) : 14.

⁶⁷ สுகอน พรหมายน, เรื่องเดียวกัน, หน้า 5. และศิริ ผาสุก, ผ่าประชาธิปไตยเลือด. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดวงเดียว, 2535), หน้า 26 – 27.

พรรคการเมือง เป็นต้น ดังนั้นการทำตามสัญญาของรสช.บางอย่างจึงเป็นเพียงการบิดเบือนเพื่อให้สามารถคงอยู่ในอำนาจทางการเมืองต่อไปได้ และการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับสัญญาของรสช.มีดังที่จะกล่าวต่อไปนี้

3.3.1.1 สถานิติบัญญัติแห่งชาติ และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร พ.ศ.2534

หลังการปฏิวัติของทหารมักมีการร่างรัฐธรรมนูญขึ้นมาเพื่อเป็นเครื่องมือสร้างความชอบธรรมทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นสมัยคณะราษฎร พระยาพหลฯ จอมพลป. จอมพลสฤษดิ์ จอมพลถนอม เป็นต้น รัฐธรรมนูญเหล่านั้นเป็นรัฐธรรมนูญเผด็จการที่ใช้เป็นความชอบธรรมทางกฎหมายเพื่อสร้างความชอบธรรมทางการเมืองทั้งนั้น โดยเนื้อหาของรัฐธรรมนูญจะมีจำนวนมาตราสั้น เนื้อหาสั้น แต่ใจความกว้าง แนวโน้มให้อำนาจกับฝ่ายทหาร หรือ ผู้ปกครองมืออย่างมากมายมหาศาล เป็นการจัดทำขึ้นเพื่อให้ครอบคลุมอำนาจการปกครองประเทศแบบเบ็ดเสร็จ ซึ่งคล้ายกับรัฐธรรมนูญการปกครอง พ.ศ.2534 ที่ถูกจัดทำเป็นรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว เพื่อให้รัฐบาลทหารสามารถจัดรูปแบบการปกครองชั่วคราวเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพการเมือง และสังคมที่ซับซ้อนเปลี่ยนแปลงแตกต่างไปจากพลวัตเดิมได้ ด้วยความเปลี่ยนแปลงของบริบทเหล่านี้ ทำให้ฝ่ายทหารต้องพลิกผันบทบาทในการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของตนเองเป็นอย่างมากหลังการปฏิวัติ โดยจำกัดสัดส่วนอำนาจของตนที่เกี่ยวข้องกับการปกครองประเทศให้ดูเสมือนว่าห่างไกลจากความเป็นเผด็จการ และยุ่งเกี่ยวกับการเองการปกครองน้อยที่สุด การเปลี่ยนแปลงอันซับซ้อนนี้ยังส่งผลต่อรูปแบบ และเครื่องมือการสร้างความชอบธรรมที่จะต้องแปรผันซับซ้อน และปรับตัวให้มากยิ่งขึ้นเพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับหลักการปกครองที่ชอบธรรม ดังนั้นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร พ.ศ.2534 จึงเป็นตัวอย่างที่ดีสำหรับการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของฝ่ายทหารในการสืบทอดอำนาจการปกครองหลังการยึดอำนาจ และความพยายามพลิกแพลงกลยุทธ์เปลี่ยนความชอบธรรมแห่งกฎหมายเป็นความชอบธรรมทางการเมืองเพื่อการปกครอง ต้องอาศัยองค์การ หรือ การสร้างความชอบธรรมอื่นๆ เป็นเครื่องมือสร้างรัฐธรรมนูญฉบับนี้อีกที อาทิ สถานิติบัญญัติแห่งชาติ คณะกรรมาธิการร่างรัฐธรรมนูญ หรือ คณะกรรมาธิการวิสามัญแปรญัตติรัฐธรรมนูญ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นการพรางตนในการใช้อำนาจแปลงไปสู่วิถีแห่งการยอมรับของกลุ่มพลังต่างๆทางสังคมที่มีส่วนต่อการประเมินความชอบธรรมทางการเมืองได้ ดังนั้นรัฐธรรมนูญฉบับนี้จึงเป็นเครื่องแสดงถึงการใช้อำนาจผลักดันทางการเมืองของทหารในรูปแบบต่างๆ ทั้งการประนีประนอม การผลักดันเชิงกฎหมาย และอำนาจข่มขู่จากความเข้มแข็งของสถาบันทหาร เพื่อให้ได้รัฐธรรมนูญที่ครอบคลุมการใช้อำนาจ และการเข้าสู่อำนาจของตนเองในที่สุด

การดำเนินการเพื่อให้ได้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร พ.ศ.2534 เริ่มขึ้นหลังการปฏิวัติ ในวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 รสช.ได้ประกาศใช้ธรรมนูญการปกครองแห่งราชอาณาจักร 2534 ทั้งหมด 33 มาตรา ในวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ.2534 กำหนดให้มีสภานิติบัญญัติแห่งชาติ สามารถมีจำนวนสมาชิกตั้งแต่ 200 - 300 คน เพื่อจัดทำรัฐธรรมนูญถาวร จากนั้นวันที่ 15 มีนาคม พ.ศ.2534 ได้มีการแต่งตั้งสมาชิกสภานิติบัญญัติฯ 292 คน โดยอาศัยธรรมนูญการปกครองฯ 2534 มาตรา 7 และกำหนดให้วันที่ 29 มีนาคม พ.ศ.2534 เป็นวันเปิดประชุมสภานิติบัญญัติฯ โดยรสช.มีแนวคิดเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญฉบับนี้ คือ การแยกอำนาจบริหารออกจากนิติบัญญัติ โดยวางหลักการกว้างๆ คือ รัฐมนตรีต้องไม่ใช่ส.ส.เพื่อป้องกันการทุจริตคอร์รัปชัน ซึ่งเชื่อ่ว่าวิธีการนี้จะเป็นการล้มล้างระบบเผด็จการรัฐสภา (มีการชี้แจงว่าระบบแยกอำนาจจะคล้ายกับการเปลี่ยนจากระบบรัฐสภาไปสู่ระบบประธานาธิบดีซึ่งเป็นการปกครองในรูปแบบสาธารณรัฐ แต่แท้จริงแล้วไม่ใช่) และยังเป็นวิธีการที่จะลดการซื้อสิทธิ์ขายเสียงได้ ซึ่งอย่างไรก็ตามที่มาของนายกรัฐมนตรีก็ยังคงมาจากสภา โดยประธานสภาจะเป็นผู้ลงนามรับพระบรมราชโองการ⁶⁸ เมื่อถึงวันเปิดประชุมสภา มีส.ส.รวมตัวกันเคลื่อนไหวเพื่อเสนอความคิดเห็นอย่างกว้างขวางต่อร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ กับแนวคิดการแบ่งแยกอำนาจบริหาร และนิติบัญญัติ การห้ามส.ส.เป็นรัฐมนตรี รวมไปถึงการใช้กฎอัยการศึกของสภารสช. ในวันที่ 1 เมษายน พ.ศ.2534 สภานิติบัญญัติฯได้เลือก นายอุกฤษ มงคลนาวิน เป็นประธานสภา นายอาษา เมฆสวรรค์ และพล.อ.วิชิต บุณยะวัฒน์ เป็นรองประธานสภา คนที่ 1 และ 2 ตามลำดับ หลังจากแต่งตั้งสภานิติบัญญัติฯเรียบร้อยแล้วในวันที่ 4 เมษายน พ.ศ.2534 สภานิติบัญญัติฯแต่งตั้งคณะกรรมการวิสามัญร่างรัฐธรรมนูญ จำนวน 20 คน และวันที่ 8 เมษายน พ.ศ.2534 คณะกรรมการร่างฯเลือกนายมีชัย ฤชุพันธุ์ (รองนายกรัฐมนตรี) เป็นประธานคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ โดยแนวทาง และประเด็นหลัก คือ เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจนิติบัญญัติกับอำนาจบริหาร และการตั้งองค์กรกลางเพื่อดูแลการเลือกตั้งให้บริสุทธิ์ ยุติธรรม เมื่อมีการตั้งคณะกรรมการร่างฯทางฝ่ายกลุ่มพลังประชาธิปไตย และพรรคการเมืองจึงมีการจัดตั้งคณะกรรมการประชาธิปไตยประกาศให้มีคณะทำงานติดตามการร่างรัฐธรรมนูญขึ้นมาทันที ส่วนคณะกรรมการร่างฯก็ได้มีการดำเนินการร่างรัฐธรรมนูญเป็นส่วนตัวตามลำดับ มีการกำหนดโครงสร้างรัฐสภาอันประกอบไปด้วยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร(ส.ส.)ที่มาจากการเลือกตั้ง และสมาชิกวุฒิสภา(ส.ว.)มาจากการแต่งตั้ง ซึ่งคณะกรรมการร่างฯพิจารณาทางเลือกเกี่ยวกับการแต่งตั้งส.ว.ไว้ 2 แนวทาง คือ มาจากดุลยพินิจ และอำนาจระหว่างนายกรัฐมนตรี หรือ องค์กร

⁶⁸ มองการเมือง, "คนกลาง," สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 37 ฉบับที่ 41 (มีนาคม 2534) : 34.

พิเศษ แต่ท้ายที่สุดในการประชุมครั้งที่ 3 ที่ประชุมคณะกรรมการร่างฯ ก็มีมติให้สรรหาองค์กรพิเศษคัดเลือกส.ว. คือ คณะกรรมการรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีจำนวน 8 คน คัดเลือกจาก คณะกรรมการตุลาการ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา และคณะรัฐมนตรี อย่างละ 2 คน มีการเลือกประธานผู้ทรงคุณวุฒิจากบุคคลภายนอกอีก 1 คน

วันที่ 29 เมษายน พ.ศ.2534 องค์กรฝ่ายประชาธิปไตยเคลื่อนไหวดำเนินการร่างรัฐธรรมนูญนอกสภา โดยใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร พ.ศ.2521 เป็นแม่แบบ มีลักษณะสำคัญ 3 ส่วน คือ

1. ให้มีการประชุมสภาสามัญปีละ 2 สมัย และจัดให้มีการถ่ายทอดสดการประชุมทางวิทยุ โทรทัศน์
2. จำนวนส.ส.กำหนดตามอัตราส่วนเดิม
3. การแก้ไขรัฐธรรมนูญให้ใช้จำนวนส.ส. 1 ใน 5 ของส.ส. จากเดิมที่ใช้ 1 ใน

คณะกรรมการร่างฯยังดำเนินการต่อไป โดยวันที่ 6 พฤษภาคม พ.ศ.2534 กำหนดร่างรัฐธรรมนูญให้มีคณะกรรมการรัฐธรรมนูญทำหน้าที่แต่งตั้งส.ว. โดยกำหนดจำนวนส.ว.ไม่เกิน 3 ใน 4 ของจำนวนส.ส. คือ 270 คน วาระละ 3 ปี และเพิ่มเติมให้ส.ว.มีสิทธิตั้งกระทู้ถามได้เหมือนรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2521 เพื่อเป็นการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินในการประชุมวันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ.2534 ต่อมาวันที่ 13 พฤษภาคม พ.ศ.2534 ที่ประชุมคณะกรรมการร่างฯมีมติให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นประธานรัฐสภา และการแต่งตั้งนายกฯให้ประธานสภาเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ 16 พฤษภาคม พ.ศ.2534 ที่ประชุมคณะกรรมการร่างฯมีมติห้ามข้าราชการประจำเป็นรัฐมนตรี หากจะเป็นต้องลาออกจากตำแหน่งข้าราชการก่อน ซึ่งมีผู้เสนอว่าไม่ควรให้นายกฯมาจากส.ส.เพียงอย่างเดียวจะเป็นการปิดทางผู้ที่มีความสามารถ จากนั้น 20 พฤษภาคม พ.ศ.2534 คณะกรรมการร่างฯมีมติเบื้องต้นให้ส.ส.เป็นนายกฯ และรัฐมนตรีได้ แต่ห้ามใช้สิทธิความเป็นส.ส.ในขณะดำรงตำแหน่ง นอกจากนี้ไม่ต้องการส.ว.มีส่วนเกี่ยวข้องในการคัดเลือกตำแหน่งนายกฯ เพราะจะเป็นการขัดกับเจตนารมณ์ที่จะให้ส.ว.ทำหน้าที่กัลนกรองกฎหมาย 27 พฤษภาคม พ.ศ.2534 มีมติให้ข้าราชการประจำเป็นส.ว.ได้ ซึ่งจะมีหน้าที่กัลนกรองกฎหมาย ตั้งกระทู้ถามรัฐมนตรี และเสนอญัตติริเริ่มให้มีกฎหมายอันจะเป็นประโยชน์ต่อการบริหารราชการแผ่นดิน นอกจากนี้ส.ว.ยังมีสิทธิขอเปิดอภิปรายทั่วไปโดยไม่มีการลงมติไม่ไว้วางใจ รัฐมนตรีเป็นรายบุคคลหรือทั้งคณะได้ และในวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ.2534 คณะกรรมการร่างฯกำหนดหน้าที่คณะกรรมการรัฐธรรมนูญเพิ่มเติมจากการสรรหาส.ว. คือให้ควบคุมดูแลการ

เลือกตั้งส.ส. และสอบสวนพฤติกรรมของสมาชิกสภาตามคำร้องขอเพื่อเสนอให้ตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยสถานภาพต่อไป

ท้ายที่สุดในวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ.2534 จึงได้พิจารณาร่างรัฐธรรมนูญรวม 244 มาตรา ทั้งหมด 13 หมวด และบทเฉพาะกาลที่เพิ่มหมวดของคณะกรรมการรัฐธรรมนูญกับผู้ตรวจการรัฐสภาเข้าไปเป็นบทบัญญัติใหม่ รวมแล้วใช้เวลาในการพิจารณาทั้งสิ้นประมาณ 4 เดือน มีการประชุมคณะกรรมการร่างฯทั้งสิ้น 36 ครั้ง ซึ่งสิ่งที่เพิ่มเติม คือ ประเด็นของผู้ตรวจการรัฐสภา (จากแนวคิดเรื่อง Ombudsman) กำหนดให้มีผู้ตรวจการฯ 1 คน ดำรงตำแหน่งวาระละ 5 ปี ได้รับการแต่งตั้งจากพระมหากษัตริย์ เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ และมีใช้คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ โดยประธานสภาจะทำหน้าที่รับสนองพระบรมราชโองการ ผู้ตรวจการฯจะทำหน้าที่พิจารณา และสอบสวนหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานรัฐ ที่ก่อให้เกิดความเสียหาย และสร้างความไม่เป็นธรรมแก่ผู้ร้องทุกข์ หรือ ประชาชน กรณีพบมูลก็จะเสนอผลการสอบสวนให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ หรือ เสนอปรับปรุงกฎหมายเพื่อให้สอดคล้องกับการดำเนินงานต่อไป นอกจากนี้ยังมีหน้าที่ต้องเสนอรายงานประจำปีต่อสภาภายในเดือนมีนาคมของทุกปี และต้องเปิดเผยให้สาธารณชนทราบ ที่น่าสนใจ คือ บทเฉพาะกาลในการเลือกคณะกรรมการรัฐธรรมนูญวาระเริ่มแรกให้สภารสช.ทำหน้าที่วุฒิ และสภานิติบัญญัติเป็นสภาผู้แทน ทำให้อำนาจของ รสช.กว้างขวางมาก ส่วนประเด็นเพิ่มเติมอื่น คือ ตุลาการรัฐธรรมนูญประกอบด้วยสมาชิก 10 คน แบ่งเป็น ประธานรัฐสภา ประธานวุฒิ ประธานศาลฎีกา อัยการสูงสุด และผู้ทรงคุณวุฒิทางนิติศาสตร์หรือรัฐศาสตร์ 6 คน คัดเลือกจากสภาผู้แทนราษฎร และวุฒิสภาแต่งตั้งสภาละ 3 คน

จากนั้นในวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ.2534 นายมีชัย ฤชุพันธ์ (ประธานคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ) ยื่นร่างรัฐธรรมนูญให้นายอุกฤษ มงคลนาวิน (ประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติ) โดยในวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ.2534 สภานิติบัญญัติฯลงมติรับหลักการร่างรัฐธรรมนูญ 252 เสียง โดยที่ไม่มีผู้ที่ไม่เห็นด้วย และงดออกเสียง 2 เสียง พร้อมตั้งคณะกรรมการแปรญัตติในวาระ 2 ทั้งหมด 25 คน มีนายโอสถ โกศิน เป็นประธาน และคณะกรรมการฯทำการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญต่อไป ซึ่งในช่วงเวลาของการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญนั้นมีการคัดค้านจากกลุ่มพลังต่างๆมากมาย อาทิ คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย(ครป.) สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (สนนท.) และองค์การนิสิตนักศึกษาหลายองค์การ องค์การเอกชนต่างๆ สภานายควม นักวิชาการ และสถาบันการศึกษาหลายสถาบัน สื่อมวลชน องค์การแรงงานต่างๆ และพรรคการเมืองทั้ง พรรคประชาธิปัตย์ พรรคกิจสังคม พรรคความหวังใหม่ พรรคประชากรไทย พรรคเอกภาพ พรรค

ปวงชนชาวไทย พรรคชาวไทย พรรคพลังธรรม เป็นต้น การคัดค้านรัฐธรรมนูญเป็นไปอย่างกว้างขวางทั้งในด้านแถลงการณ์ ปราศรัย จัดสัมมนา และเปิดอภิปรายมีประชาชนเข้าร่วมรับฟังมากมาย โดยฝ่ายคัดค้านมองว่าคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ รวมไปถึงคณะกรรมการแปรรูปคดีเป็นเครื่องมือของรสช. ในการสืบทอดอำนาจ และได้ร่างรัฐธรรมนูญที่มีเนื้อหาเป็นเผด็จการ ทางฝ่ายรสช. ได้ออกมาปฏิเสธว่ามีส่วนเข้าไปเกี่ยวข้องกับองค์กรทางนิติบัญญัติต่างๆ ในการผลักดันรัฐธรรมนูญ

ด้วยแรงผลักดันนี้ทำให้คณะกรรมการพิจารณาแปรรูปคดีร่างรัฐธรรมนูญเพื่อทบทวนถ้อยคำในร่างรัฐธรรมนูญ และแปรรูปคดีร่างรัฐธรรมนูญเดิมโดยมีประเด็นที่น่าสนใจดังต่อไปนี้ คือ

1. ตัดหมวดที่ 6 เกี่ยวกับคณะกรรมการรัฐธรรมนูญออกทั้งหมด
2. ให้ประธานวุฒิสภาเป็นประธานรัฐสภา
3. คงบทบัญญัติให้ผู้มีอายุ 18 ปี มีสิทธิเลือกตั้งตามร่างรัฐธรรมนูญเดิม
4. ตัดบทบัญญัติที่ห้ามผู้ถูกศาลสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน เพราะร่ำรวยผิดปกติ หรือ มีทรัพย์สินเพิ่มผิดปกติลงสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส.
5. คงบทบัญญัติให้ ส.ว. มีสิทธิเข้าชื่อขออภิปรายทั่วไปได้ โดยไม่ลงมติไว้ว่างใจ
6. คงบทบัญญัติเรื่องที่มาของนายกรัฐมนตรีที่ไม่กำหนดว่าต้องมาจาก ส.ส. จะมาจากบุคคลภายนอกที่ไม่ได้เป็น ส.ส. ก็ได้
7. ตัดหมวด 11 เกี่ยวกับผู้ตรวจการรัฐสภาออกทั้งหมด
8. ลดคะแนนเสียงสำหรับแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญในวาระแรก และวาระ 3 ลงเหลือเพียงกึ่งหนึ่ง
9. คงบทเฉพาะกาลที่ให้อำนาจ ส.ว. อย่างมากมาย คือ ส.ว. อยู่ในวาระ 4 ปี ให้มีอำนาจประชุมร่วมกับ ส.ส. ในเรื่อง อภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีรายบุคคลหรือทั้งคณะ อนุมัติพระราชกำหนด พิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณ พิจารณาร่างพระราชบัญญัติที่เกี่ยวกับความมั่นคงของประเทศ และตั้งนายกรัฐมนตรี

ในวันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2534 หลังการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ 2 เดือน กับ 11 วัน นายไอลส โทคิน (ประธานกรรมการแปรรูปคดี) ได้เสนอร่างรัฐธรรมนูญที่ผ่านการพิจารณาแปรรูปคดีแล้วต่อ นายอุกฤษ มงคลนาวิน (ประธานสภาฯ) โดยสภานิติบัญญัติคิดเห็นว่าแม้คณะกรรมการร่างฯ จะทำงานเสร็จแล้วแต่ยังต้องทบทวนอีกครั้ง จึงนำร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้มาบรรจุเป็นวาระเร่งด่วนในการประชุมวันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ. 2534 โดยจะเริ่มทบทวนจนกว่าจะจบวาระ 2

แล้วจะรอเพิ่มเติมหรือทบทวนอีก 3 วัน จากนั้นรออีก 15 วัน ก่อนลงมติวาระ 3 ในขณะที่การประชุมประท้วงจากองค์กรต่างๆที่คัดค้านรัฐธรรมนูญยิ่งรุนแรงขึ้น เพราะรัฐธรรมนูญยังมีลักษณะเป็นเผด็จการ และพร้อมที่จะให้รสช. หรือ นายทหารเข้ามาสืบทอดอำนาจการเมืองการปกครองประเทศ มีทั้งการยื่นหนังสือประท้วงจากสสท. และครป. องค์กรนักศึกษา และกลุ่มผู้ใช้แรงงาน เผาร่างรัฐธรรมนูญจำลอง เพื่อพยายามชี้ให้เห็นว่าการยึดอำนาจของรสช. นั้นมีกระบวนการปูทางไปสู่การปกครองประเทศเสียเอง โดยอาศัยรัฐธรรมนูญเป็นเครื่องมือสำคัญสร้างความชอบธรรมทางกฎหมายสู่การเมือง ส่วนทางด้านสถานีโทรทัศน์ทุกช่องกลับเงียบสนิทไม่เสนอข่าวเกี่ยวกับการคัดค้านรัฐธรรมนูญดังกล่าว ซึ่งเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์กันว่าเป็นการควบคุมสื่อของฝ่ายรัฐบาลที่ถูกครอบงำโดยรสช. เช่นกัน ดังนั้นในช่วงเดือนพฤศจิกายนนี้จึงมีการเคลื่อนไหวคัดค้านรัฐธรรมนูญโดยตลอดทั้งเดือนด้วยรูปแบบ และองค์กรต่างๆมากมาย ทั้งในภาคพรรคการเมือง ภาคธุรกิจเอกชน กลุ่มพลังปัญญาชน และการเข้าร่วมรณรงค์การอภิปรายปราศรัยต่อต้านรัฐธรรมนูญ เมื่อมีการคัดค้านก็มีแถลงการณ์โต้ตอบจากฝ่ายทหารต่อการที่พาดพิงถึงสถาบันทหารว่าอยู่เบื้องหลังการร่างรัฐธรรมนูญ โดยผู้นำเหล่าทัพ และรสช. ไม่ว่าจะเป็น พล.อ.สุนทร (ประธานรสช.) พล.อ.สุจินดา (รองประธานรสช. ผบ.ทบ. และผบ.สส.) พล.อ.อ.เกษตร (รองประธานรสช. และผบ.ทอ.) พล.อ.อิสระพงศ์ (รองผบ.ทบ.) และ พล.อ.วิโรจน์ (เสธ.ทบ.) ออกมาให้สัมภาษณ์ หรือ แถลงการณ์ปฏิเสธการมีบทบาทผลักดันรัฐธรรมนูญทั้งสิ้น ในวันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ.2534 เพื่อลดกระแสคัดค้าน พล.อ.สุจินดาประกาศว่าตนเอง และ พล.อ.อ.เกษตร จะไม่เป็นนายกฯหลังรัฐธรรมนูญเสร็จสมบูรณ์แล้ว แต่แรงผลักดันหลายระลอกจากองค์กรต่างๆที่เกี่ยวกับเนื้อหารัฐธรรมนูญยังคงได้รับการยืนยันจากสภานิติบัญญัติฯในวันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ.2534 ที่ประชุมสภานิติบัญญัติฯ ลงมติแปรญัตติร่างรัฐธรรมนูญ คือให้วุฒิสมาชิกมีจำนวน 270 คน ห้ามข้าราชการประจำดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี และให้ผู้มีอายุ 20 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปมีสิทธิเลือกตั้ง ทำให้กลุ่มพรรคการเมือง 7 พรรค องค์กรนิสิตนักศึกษา นักวิชาการ จึงจัดปราศรัยคัดค้านรัฐธรรมนูญที่ห้องสนามหลวง มีประชาชนเข้าร่วมราว 50,000 คน⁶⁹ แม้แต่นายอานันท์ ปันยารชุน (นายกรัฐมนตรี) ยังแสดงความผิดหวังออกมา⁷⁰ จากนั้นวันที่ 24 พฤศจิกายน พ.ศ.2534 กลุ่มประชาธิปไตยเหล่านี้ยังเดินหน้าต่อ

⁶⁹ ไม่ปรากฏผู้แต่ง, "ปฏิทินข่าว," สยามจดหมายเหตุ 16 (พฤศจิกายน 2534) : 1265.

⁷⁰ สุภาสินี ชมะสุนทร, "วิกฤตการณ์รัฐธรรมนูญ 2534 จาก 1 พฤศจิกายน 2534 ถึงพฤษภาคมมิพ," ใน 60 ปี ประชาธิปไตย สิทธิเสรีประเทศไทย : รัฐธรรมนูญไทย 2475 - 2534. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (บก.), (กรุงเทพฯ : ธรรมศาสตร์, 2535), หน้า 138. และเขียน ชีระวิทย์, วิกฤตการณ์การ

ไปโดยยื่นข้อเสนอให้ตัดบทเฉพาะกาลที่ให้อำนาจประธานรชช.ตั้งส.ว. ให้ส.ส.มีเอกสิทธิ์ในการอภิปราย และให้บุคคลอายุ 18 ปี มีสิทธิเลือกตั้ง พร้อมประกาศจะชุมนุมใหญ่อีกครั้งวันรุ่งขึ้น ส่งผลให้ในวันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ.2534 จึงมีการประชุมสภานิติบัญญัติเพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญเป็นวาระพิเศษโดยนำข้อบังคับการประชุมที่ 108 แก้ไขรัฐธรรมนูญ โดยยอมตัดอำนาจส.ว.ในการตั้งนายกฯ ตัดสิทธิในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณ และพระราชบัญญัติความมั่นคง แต่ยังไม่ให้สิทธิส.ว.ร่วมอภิปรายไม่ไว้วางใจ และอนุมัติพระราชกำหนด ส่วนการเสนอชื่อนายกฯให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้เสนอ แต่ในวันเดียวกันนั้นผลการประชุมร่วมของครป. 7 พรรคการเมือง 51 องค์กรนักศึกษา และองค์กรเอกชน ยังยืนยันไม่ยอมรับร่างรัฐธรรมนูญ ดังนั้นในวันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ.2534 มีการชุมนุมหน้าลานโพธิ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพื่อคัดค้านร่างรัฐธรรมนูญวาระ 3 โดยพยายามใช้วิธีขอประชามติจากประชาชน แต่ฝ่ายทหารก็ตอบได้ว่าการเคลื่อนไหวดังกล่าวเป็นการเคลื่อนไหวของคนกลุ่มเดียวไม่ใช่ประชามติของประชาชนทั้งประเทศ จากนั้นจึงมีการเคลื่อนไหวเกิดฝ่ายคัดค้านรัฐธรรมนูญ และสนับสนุนรัฐธรรมนูญขึ้น เป็นปฏิบัติการจิตวิทยารูปแบบหนึ่งซึ่งใช้ในทางทหาร ทั้งจากการปลุกพลังมวลชนโดยมีคำสั่งลับจากทางอำเภอกำหนดผู้ใหญ่บ้านชดชวณลูกบ้านไปชุมนุมที่ศาลากลางจังหวัดในวันที่ 3 ธันวาคม พ.ศ.2534 เพื่อแสดงประชามติสนับสนุนให้ร่างรัฐธรรมนูญผ่านวาระ 3 จะได้มีการเลือกตั้งโดยเร็ว หรือ การที่กระทรวงมหาดไทยเกณฑ์ประชาชนกว่า 4 แสนคนในหลายจังหวัดต้านกลุ่มผู้ชุมนุมต่อต้านรัฐธรรมนูญในวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ.2534 โดยระดมประชามติทวนกระแสการต่อต้านแล้วส่งให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อนำเสนอสภานิติบัญญัติแห่งชาติต่อไป ดังนั้นในที่สุดวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ.2534 สภานิติบัญญัติลงมติผ่านร่างรัฐธรรมนูญวาระ 3 ด้วยคะแนนเสียง 262 เสียง ไม่เห็นด้วย 7 เสียง งดออกเสียง 4 เสียง โดยประธานสภานิติบัญญัติแจ้งแก่สมาชิกสภาภายหลังผ่านร่างรัฐธรรมนูญว่ามีประชาชนกลุ่มที่สนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญ 6,865,280 คน และคัดค้าน 2,041 คน⁷¹ เมื่อสภานิติบัญญัติลงมติแล้วจึงนำร่างรัฐธรรมนูญทูลเกล้าฯถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และได้โปรดเกล้าฯพระราชทานรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร พ.ศ.2534 ในวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ.2534

เมืองไทย : กรณีพฤษภาทมิฬ 2535, (กรุงเทพฯ : บริษัทพิมพ์เศ พรินต์ติ้ง เซ็นเตอร์ จำกัด, 2536), หน้า 113.

⁷¹ สุภาสินี ชมะสุนทร, เรื่องเดียวกัน, หน้า 140 - 141.

3.3.1.2 การบริหารพรรคการเมือง

การไม่ยกเลิกพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2524 ของรสช. ตามประกาศรสช.ฉบับที่ 20 ทำให้พรรคการเมืองคงสภาพอยู่ต่อไปได้ แต่ห้ามมิให้พรรคการเมืองที่มีอยู่แล้วประชุม หรือดำเนินกิจกรรมการเอง และทำการจัดตั้ง หรือ จัดทะเบียนพรรคการเมืองใหม่เป็นเวลาชั่วคราว จนกระทั่งประกาศยกเลิกกฎอัยการศึกในวันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ.2534 หลังจากยกเลิกกฎอัยการศึกแล้วทำให้พรรคการเมืองกลับมามีบทบาทมากขึ้น เพราะสามารถที่จะประชุม อภิปราย หรือว่าตั้งพรรคการเมืองใหม่เพิ่มขึ้นได้ ทางด้านฝ่ายที่ไม่พอใจรสช.จึงเริ่มต่อต้านคณะนายทหารมากขึ้น โดยเฉพาะจากนิสิตนักศึกษา นักวิชาการ พ่อค้า นักธุรกิจ และกลุ่มแรงงาน รวมไปถึงผู้รักประชาธิปไตยทั้งหลายรุนแรงขึ้นตามลำดับ เป็นเพราะวิกฤตการณ์การพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญที่สืบทอดอำนาจของคณะนายทหาร สิ่งที่ตามคือการดำเนินกลยุทธ์ยึดฐานพรรคการเมืองเป็นฐานคะแนนเสียงของนายทหารรสช.⁷² เพื่อเป็นเครื่องมือสร้างความชอบธรรมที่สอดคล้องต่อการขึ้นสู่อำนาจโดยผู้นำรสช.หลังการเลือกตั้งตามครรลองของระบอบประชาธิปไตย ด้วยแรงกดดันจากส.ส.ที่มาจากกาเลือกตั้ง และส.ว.(ที่มีอำนาจเทียบเคียงส.ส.ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร พ.ศ.2534)

การก่อตั้งพรรคสามัคคีธรรมโดยนาวาอากาศตรีฐิติ นาคทรพรพ (นน.อ.3 และนักบินภายใต้บังคับบัญชาของพล.อ.อ.เกษตร โรจนนิล สมัยอยู่กองบินที่ 6) เป็นผู้ประสานงานจัดตั้งพรรค ได้เชิญนายณรงค์ วงศ์วรรณ 1 ใน 22 นักการเมืองชุดแรกที่ถูกตรวจสอบทรัพย์สิน (แต่ไม่ถูกประกาศยึดทรัพย์หลังจากเข้ามาเป็นแกนนำการจัดตั้งพรรคสามัคคีธรรม) พาส.ส.ในสังกัดออกจากพรรคเอกภาพมาร่วมตั้งพรรคสามัคคีธรรม ร่วมกับนายเฉลิมพันธุ์ ศรีวิกรม์ และนายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ กับ กลุ่มส.ส.ภาคเหนือ นาวาอากาศตรีฐิติ นายณรงค์ และนายบุญเท่ง พร้อมอดีตส.ส.จำนวนหนึ่งขอจดทะเบียนพรรคสามัคคีธรรมในวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ.2534 พล.อ.อ.เกษตร โรจนนิล (ผบ.ทอ. และรองประธานรสช.) ส่งคนสนิทที่มีส่วนทำการยึดอำนาจ และจับตัวพล.อ.ชาติชายบนเครื่องบินซี.130 อาทิ พล.อ.ท.วีระพงษ์ สิงหนณี (ผู้ช่วยเสนาธิการทหารอากาศ) และน.อ.อมฤต จารยะ

⁷² สุชาติ ศรีสุวรรณ, “แรงกดดันผลงานของการปฏิวัติ,” *มติชน* (7 กุมภาพันธ์ 2535) : 9. และ วิชิต แสงทอง, “พลังเงียบสายใหม่ที่กล้าแข็ง,” *เรื่องเดียวกัน* (25 มิถุนายน 2535) : 10. และ คุณุธรรม, “รัฐบาลหลังเลือกตั้งจะเน้นที่คุณภาพหรืออะไรกันแน่,” *สยามรัฐ* (5 มกราคม 2535) : 3.

พันธุ (ผู้บังคับการดอนเมือง) จากนั้นในงานเลี้ยงก่อตั้งพรรคสามัคคีธรรมร่วมงานเลี้ยงด้วย⁷³ หลังจากตั้งพรรคแล้วจึงเริ่มกระบวนการตั้งตัวส.ส.จากพรรคการเมืองอื่นเข้าพรรคสามัคคีธรรมเพื่ออาศัยฐานประชาชนที่มีแนวโน้มจะเลือกส.ส.เดิมเป็นผู้แทน ทำให้พรรคสามัคคีธรรมมีขนาดใหญ่ขึ้นเรื่อยๆ ด้วยระบบล็อบบิยิสต์ (Lobbyist) และสร้างจุดยืนร่วมกับพรรคชาติไทยที่จะสนับสนุนพล.อ.สุจินดาเป็นนายกฯ⁷⁴ ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งพรรคประสานผ่านพล.อ.อ.สมบุญ ระหงษ์ (ผู้ว่าการการท่าอากาศยานแห่งประเทศไทย และกรรมการบริหารพรรคชาติไทย) จากนั้นในวันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ.2534 มีการประชุมพรรคเพื่อเลือกคณะกรรมการบริหารพรรคสามัคคีธรรม นายณรงค์ วงศ์วรรณ ได้รับเลือกเป็นหัวหน้าพรรคสามัคคีธรรม และน.ต.ฐิติ นาคทรพรพ เป็นเลขาธิการพรรค

ด้านพรรคชาติไทยซึ่งเป็นพรรคขนาดใหญ่ในช่วงเวลาดังกล่าว และเคยเป็นแกนนำพรรครัฐบาลที่พล.อ.ชาติชาย (หัวหน้าพรรคชาติไทย) เป็นนายกฯ การเปลี่ยนแปลงภายในพรรคหลังจากถูกยึดอำนาจ คือ พล.อ.ชาติชาย ลาออกจากตำแหน่งหัวหน้าพรรคในวันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 หลังการจัดตั้งรัฐบาลพล.อ.ชาติชาย รสช.เลิกควบคุมตัวพล.อ.ชาติชายจึงเดินทางไปพักผ่อนต่างประเทศ และวางตัวนิ่งเฉยทางการเมือง จากนั้นมามีความพยายามผลักดันพล.อ.อ.สมบุญ ระหงษ์ (สมาชิก และกรรมการบริหารพรรคชาติไทย) ที่มีความสนิทสนมกับพล.อ.อ.เกษตร แกนนารสช.ให้เป็นหัวหน้าพรรคชาติไทยมาโดยตลอด เพราะพล.อ.อ.สมบุญสามารถเป็นตัวเชื่อมระหว่างพรรคชาติไทยกับกลุ่มผู้นำรสช.ได้ นอกจากนี้พล.ต.อ.ประมาณ อติเรกสาร (อดีตหัวหน้าพรรค และผู้มีบทบาทในพรรคชาติไทยสูง) ที่ติดข้อกล่าวหาว่ารวบรัดปิดกั้นอยู่ทำให้ไม่สามารถจะก้าวเข้าสู่ตำแหน่งหัวหน้าพรรคได้อย่างเต็มภาคภูมิ ด้านกรรมการบริหารพรรคสำคัญ ทั้งนายประมวล สภาวสุ (รองหัวหน้าพรรคชาติไทย) นายเสนาะ เทียนทอง (รองหัวหน้าพรรคชาติไทย และคนสายพล.ต.อ.ประมาณ) และนายบรรหาร ศิลปอาชา (เลขาธิการพรรคชาติไทย) นายสุชน ชามพูนท และนายชูชีพ หาญสวัสดิ์ (กรรมการบริหารพรรคชาติไทย) ทุกคนล้วนถูกตรวจสอบและอายัดทรัพย์สินทั้งสิ้น ดังนั้นจากความพยายามประสานเพื่อสร้างฐานอำนาจทางการเมืองของผู้นำรสช.นี้ นายบรรหารจึงเป็นตัวแปรหลักภายในพรรคชาติไทยที่ผลักดันให้พล.อ.อ.สมบุญขึ้นสู่ตำแหน่งหัวหน้าพรรค โดยพยายามดึงนายเสนาะเพื่อเพิ่มเสียงในคณะกรรมการบริหารพรรค แม้

⁷³ สุคุณ พรหมายน, เรื่องเดียวกัน, หน้า 93. และ จับกระแส, "ไทย-สามัคคีธรรมลุ้นสุจินดาเป็นนายก," มติชนสุดสัปดาห์ 12 ฉบับที่ 584 (พฤศจิกายน 2534) : 7 - 8.

⁷⁴ สัมภาษณ์, "น.ต.ฐิตินาคทรพรพ ล็อบบิยิสต์ด้วยผู้ก่อตั้งพรรคสามัคคีธรรม," สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 38 ฉบับที่ 4 (กรกฎาคม 2534) : 12 - 13. และจับกระแส, เรื่องเดียวกัน : 7 - 8.

จะมีเสียงคัดค้านจากพล.ต.อ.ประมาณแต่ท้ายที่สุด วันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ.2534 พล.อ.อ.สมบุญ แถลงยอมรับตำแหน่งหัวหน้าพรรคชาติไทย (หลังจากการโอนอำนาจการตรวจสอบทรัพย์สินจากคตส.สู่ศาล) การประกาศสนับสนุนพล.อ.สุจินดาเป็นนายกฯของพล.อ.ชาติชาย และความมั่นคงจากการเป็นพันธมิตรพรรคสามัคคีธรรม-ชาติไทยที่มีความเห็นตรงกันว่าพล.อ.สุจินดาควรเป็นนายกฯ⁷⁵ ทำให้รสช.ได้ฐานพรรคการเมืองเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งพรรค

พรรคกิจสังคมซึ่งมีนายมนตรี พงษ์พานิช (หัวหน้าพรรคกิจสังคม) มีชื่อถูกประกาศตรวจสอบ และอายัดทรัพย์สินเช่นกัน มีการผลักดันจากรสช.ที่จะเข้าไปมีบทบาทในการบริหาร และควบคุมดูแลพรรค เพื่อเป็นฐานการเมืองเข้าสู่อำนาจบริหารประเทศ พล.ท.เชษฐา ภาไชโย (จปร.5 อดีตนายทหารประจำกองบัญชาการทหารสูงสุด และเพื่อนสนิทของพล.อ.สุจินดา) ได้เป็นเลขาธิการพรรค ในวันที่ 24 พฤศจิกายน พ.ศ.2534 ใกล้เคียงกับวันรับตำแหน่งหัวหน้าพรรคสามัคคีธรรมของนายณรงค์ และเลขาธิการพรรคของน.ต.ฐิติ กับ การดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรคชาติไทยของพล.อ.อ.สมบุญ เป็นการดำเนินกลยุทธ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นแทบจะพร้อมๆกันของรสช. ส่วนด้านพรรคประชากรไทย (ซึ่งเคยมีข่าวลือว่าถูกน.ต.ฐิติดึงเข้าร่วมเป็นพรรคสามัคคีธรรม และจะจัดตั้งพรรคโดยใช้ชื่อประชากรไทย) มีที่ท่าไม่สนับสนุนการกระทำของรสช.มาโดยตลอด ทั้งมีการต่อต้านคัดค้านรัฐธรรมนูญร่วมกับ 4 พรรค พลังธรรม ประชาธิปัตย์ ความหวังใหม่ และเอกภาพ ประกอบกับนายสมัคร สุนทรเวช หัวหน้าพรรคประชากรไทยซึ่งถูกตรวจสอบ และอายัดทรัพย์สิน แต่ท้ายที่สุดก็ไม่ได้ถูกประกาศเป็นนักการเมืองร้ายผิดปกติ และมีพล.อ.อ.สมมติ สุนทรเวช (น.น.อ.1) น้องชายซึ่งเพื่อนร่วมรุ่นน.น.อ.1กับพล.อ.อ.เกษร รวมไปถึงมีความสนิทใกล้ชิดกับน.ต.ฐิติ⁷⁶ ทำให้เกิดการประสานเพื่อเป็นฐานเสียงสนับสนุนให้รสช.เข้าสู่รัฐบาล พรรคราษฎรนั้นก็เป็พรรคการเมืองที่จัดตั้งโดยทหารดังนั้นจึงง่ายต่อการที่จะดึงเข้ามาเป็นฐานเสียง นอกจากนี้ยังมีการประสานเข้ากับนายวัฒนา อัศวเหม ซึ่งเป็นหนึ่งในบุคคลที่ถูกตัดสินว่ามีความผิดฐานร้ายผิดปกติ และถูกยึดทรัพย์

⁷⁵ นักข่าวสามหน้า, สยามรัฐ (27 ตุลาคม 2534) : 3. และ คุรุธรรม, "รัฐบาลหลังเลือกตั้งจะเน้นคุณภาพหรืออะไรกันแน่," สยามรัฐ (5 มกราคม 2535) : 3. และจับกระแส, เรื่องเดียวกัน : 8.

⁷⁶ สัมภาษณ์, "น.ต.ฐิตินาครทรรพ ล้อบบี๋ยีสต์ด้วยผู้ก่อตั้งพรรคสามัคคีธรรม," เรื่องเดียวกัน : 15.

ปฏิบัติการสร้างฐานอำนาจความชอบธรรมทางการเมืองเพื่อเข้าสู่อำนาจการปกครองประเทศของรศช. คือ การทำให้บุคคลที่เกี่ยวข้องกับรศช. เข้าไปมีบทบาทกับพรรคการเมืองนั้น โดยรศช. อ้างความชอบธรรมจากความทุจริตคอร์ปชั่นของรัฐบาลชุดที่แล้วทำการปฏิวัติ ตั้งคตส. ขึ้นมาเป็นองค์กรเพื่อตรวจสอบนักการเมือง และอ้างความชอบธรรมนี้เป็นเครื่องมือบีบบังคับนักการเมืองสำคัญของแต่ละพรรค สร้างข้อตกลงประสานผลประโยชน์ และหาทางออกให้นักการเมืองด้วยการไม่ใช้อำนาจซึ่งเป็นสิทธิขาดของผู้ทำการยึดที่จะตัดสินนักการเมืองที่อยู่ในข่ายร้ายรวบผิดปกติ และยึดทรัพย์เหมือนการทำรัฐประหารที่ผ่านมา เพื่ออำนาจดึงเอาพรรคการเมืองที่มีนักการเมืองเหล่านี้มาเป็นฐาน ทำให้เกิดกระบวนการประสานผลประโยชน์ทางการเมืองอย่างต่อเนื่องและนำบุคคลเหล่านี้ที่เคยเป็นรัฐมนตรีจากรัฐบาลชุดเดิมที่ถูกตรวจสอบทรัพย์สิน และถูกรศช. นำมาเป็นข้ออ้างในการยึดอำนาจกลับมาเข้าร่วมรัฐบาล ดังนั้นทั้งพรรคการเมือง และกิจกรรมทางการเมืองของรศช. จึงเป็นกิจกรรมทางการเมืองที่ไม่สุจริต ขาดความชอบธรรมทางการเมืองทั้งที่ไม่สามารถรักษาความมั่นใจที่จะหยุดยั้งการทุจริตคอร์ปชั่น ความไม่ชอบธรรมยิ่งชัดเจนมากขึ้นตั้งแต่วันที่ 17 มีนาคม พ.ศ. 2535 พล.อ.สุนทร คงสมพงษ์ (ประธานสภารสช.) เชิญหัวหน้าพรรคการเมืองตั้งรัฐบาลในวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2535 ทำให้กลุ่มนักวิชาการวิจารณ์ว่าเป็นการแทรกแซงกระบวนการรัฐสภา และประชาธิปไตย อาทิ นพ.ประเวศ วะสี นายสุริชัย หวันแก้ว เป็นต้น พร้อมกันนั้นนักศึกษา และครป. เคลื่อนไหวเรียกร้องการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาในวันที่ 7 เมษายน พ.ศ. 2535 เพราะ 48 % ของวุฒิจากสายทหาร เป็นการสืบทอดอำนาจรศช. ซึ่งเป็นเผด็จการรัฐสภาที่ชัดเจน ความไม่เป็นธรรมยังมีในเรื่องของบทบาทที่ประธานสภารสช. และประธานสภาผู้แทนราษฎรสามารถตกลงเลือกนายกรัฐมนตรีได้ ซึ่งเป็นสิทธิที่ประธานรศช. มีอำนาจทำได้ แต่ก็เป็นการแทรกแซงกระบวนการประชาธิปไตยเป็นการทำให้เกิดความแปลกแยก เพราะไม่ปล่อยให้ตามกระบวนการทางรัฐสภา และประชาธิปไตย ทำให้มีการเรียกร้องให้ทหารกลับกรมกองหลังมีการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีที่มาจากทางเลือกตั้ง และเริ่มมีการชุมนุมคัดค้านนายกรัฐมนตรีที่ไม่ผ่านการเลือกตั้ง และการแทรกแซงทางการเมืองของรศช.⁷⁷

การอาศัยความชอบธรรมทางการเมืองเชิงกฎหมายจากสภานิติบัญญัติแห่งชาติ รัฐธรรมนูญ และ การประสานผลประโยชน์กับพรรคการเมืองไปสร้างเป็นเครื่องมือแห่งความชอบธรรมเข้าสู่อำนาจของตนเอง ยิ่งเพิ่มกระแสคัดค้านมากยิ่งขึ้น ยิ่งเมื่อมีการจัดตั้งรัฐบาลจาก 5 พรรคการเมือง

⁷⁷ ไม่ปรากฏผู้แต่ง, "รุมทวงบักจืดน่วม แนวต้านคนกลางลูกฮือ," สยามรัฐ (25 มีนาคม 2535) : 7.

เมืองที่มีนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงหลักของรัฐบาลพล.อ.สุจินดา คราประยูร ที่แต่งตั้งในวันที่ 17 เมษายน พ.ศ.2535 ประกอบไปด้วยรัฐมนตรี 9 คนนอก โดยเป็นคนของเครือข่ายใกล้ชิด และเป็นทหารจปร. 5 กับรุ่น 0143 ทั้งหมด 6 คน กับตำแหน่งรัฐมนตรี 8 ตำแหน่ง ดังต่อไปนี้ คือ พล.อ.สุจินดา คราประยูร เป็นนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม พล.อ.อ.สมบุญ ระหงษ์ (หัวหน้าพรรคชาติไทย) เป็นรองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ พล.อ.อ.อนันต์ กลินทะเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย นายทินพันธ์ นาคะตะ (จปร.5 และนักวิชาการ) เป็นรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี พล.อ.ชัชชม กั้นหลง เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม และพล.ต.ท.วิโรจน์ เปาอินทร์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย นอกจากนั้นรัฐมนตรีในรัฐบาลหลายตำแหน่งก็เป็นคนที่เคยถูกอายัดทรัพย์สินเนื่องมาจากความจําเลยผิดปกติกติในรัฐบาลชุดที่แล้ว อาทิ นายณรงค์ วงศ์วรรณ นายมนตรี พงษ์พานิช นายวัฒนา อัครเวม นายเสนาะ เทียนทอง นายบรรหาร ศิลปอาชา และนายสันติ ชัยวิรัตน์นะ เป็นต้น ถือเป็นการผูกขาดอำนาจของรสช. และพิสูจน์ให้เห็นว่าข้ออ้างความชอบธรรมทางการเมืองของรสช.ที่ใช้เป็นเครื่องมือในการยึดอำนาจรัฐบาลพล.อ.ชาติชายเป็นเพียงการบิดเบือนเพื่อให้รสช.กลับมาใช้อำนาจอย่างสมบูรณ์หลังการเลือกตั้ง นอกจากนี้การกีดกันอำนาจทางการเมืองของกลุ่มการเมืองที่เสียผลประโยชน์ในช่วงที่รสช.ยึดอำนาจ และดำเนินมาตรการทางการเมืองอื่นหลังการเลือกตั้ง จึงพยายามที่จะสืบทอดอำนาจทางการเมืองเสียเอง การสืบทอดอำนาจอย่างชัดเจนนี้ยิ่งผลักดันให้เกิดกระแสคัดค้านยิ่งเพิ่มขึ้นร่วมไปกับการปฏิบัติที่รัฐบาลมีต่อกลุ่มที่มาร่วมคัดค้านและประชาชนยังผลให้เกิดเหตุการณ์รุนแรง บานปลาย และนำไปสู่พฤษภาทมิฬ (17 – 20 พฤษภาคม พ.ศ.2534) หลังเหตุการณ์ 17 – 20 พฤษภาคม พ.ศ.2535 ก็ยังมีการประท้วง 5 พรรครัฐบาลในการนำคนนอกมาเป็นนายกฯ และอยู่ร่วมเหตุการณ์ตลอดเวลารวมทั้งการออกประกาศภาวะฉุกเฉิน และการออกพระราชกำหนดนิรโทษกรรม โดยเบื้องหลังการออกพระราชกำหนดก็เพื่อให้บุคลากรในกองทัพพ้นความผิด และความรับผิดชอบทั้งอาญา และแพ่ง⁷⁸ ซึ่งพระราชกำหนดเหล่านี้ได้รับการสนับสนุนจากรัฐมนตรีที่เป็นฐานเสียงให้รสช.ทั้งนั้น

ดังนั้นจากคำสัญญาหลังการยึดอำนาจของรสช.ที่สร้างความชอบธรรมโดยชี้ให้เห็นว่าการยึดอำนาจเป็นไปเพื่อสะสางความเลวร้ายของรัฐบาลเดิม และจะริบมอบอำนาจคืนสู่ประชาชน แต่การร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร พ.ศ.2534 กลับไม่ได้ปรากฏฐานของประชาธิปไตย กลับเป็นการสืบทอดอำนาจนายทหารรสช. คือ อำนาจการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาจำนวน 270 คน ทำให้

⁷⁸ ไม่ปรากฏผู้แต่ง, "5 พรรคฆาตกร," มติชน (28 พฤษภาคม 2535) : 3.

สภาอยู่ภายใต้การควบคุมของรศช. และการเลือกตั้งแบบรวมเขตเบอร์เดียว (ทำให้พรรคการเมือง 2 พรรคใหญ่ คือ สหประชาธรรม และชาติไทยได้เปรียบ)⁷⁹ เมื่อสร้างฐานความชอบธรรมเชิงกฎหมายแล้วผู้นำรศช.ก็เริ่มปฏิบัติการเข้าสู่อำนาจการปกครองประเทศด้วยการรวมเอานักการเมืองที่ถูกประกาศว่าร้ายวียดปกติมารวมอยู่หน้าพรรคสหประชาธรรม ผลักดันคนสนิทเป็นหัวหน้าพรรคชาติไทยสร้างเครือข่ายสหประชาธรรม-ชาติไทย ผลักดันคนสนิทเข้าสู่พรรคกิจสังคมดำรงตำแหน่งเลขาธิการพรรค และโยงโยสายสัมพันธ์ทหารกับพรรคประชากรไทย และราษฎร สร้างเป็นฐานทางการเมืองของตนเตรียมการณีสู่การมีนายกรัฐมนตรีคนนอกซึ่งเป็นคนของรศช. นอกจากนี้ยังใช้ประกาศรศช. ฉบับที่ 26 เป็นการควบคุมพรรคชาติไทย และผูกมิตรกับพรรคกิจสังคม และประชากรไทย สิ่งเหล่านี้ทำให้นักวิชาการ กลุ่มพลังประชาชน องค์กรนิสิตนักศึกษา และพรรคการเมืองอิสระทั่วไปเคลื่อนไหวต่อต้านมาโดยตลอด⁸⁰ ซึ่งผลเป็นรูปธรรมของการกระทำเหล่านี้มาสมฤทธิ์ที่การเข้าสู่อำนาจเป็นนายกรัฐมนตรีของพล.อ.สุจินดา (แกนนำรศช. ผู้นำนายทหารจปร.5 และรุ่น 0143) โดยมีกระแสการคัดค้านควบคู่บานปลายจนท้ายที่สุดรศช.จึงต้องยุติบทบาททางการเมืองโดยตรงไปในที่สุด

3.3.1.3 คณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สิน (คตส.)

รัฐบาลพล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ มักถูกกล่าวถึงความไม่โปร่งใสด้านการบริหาร และการทุจริตคอร์รัปชันมาโดยตลอด ยกตัวอย่าง กรณีพล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ (อดีตรบ.ทบ. และรักษาการรบ.สส.) กล่าวเตือนสติรัฐบาลเกี่ยวกับการคอร์รัปชัน กรณีการเปิดโปงของนายสันติ ชัยวิรัตน์ (อดีตรบ.มหาดไทย) ที่กล่าวพาดพิงถึงการให้รัฐมนตรีในพรรคกิจสังคมนำเงิน 500 ล้านบาทมาใช้เป็นทุนในการหาเสียงของพรรค ภาวะการณ์ที่คลุมเครือทางการบริหารเช่นนี้ทำให้รัฐมนตรีที่บริหารงานกระทรวงไม่โปร่งใสหลายคนถูกโจมตีจากพรรคฝ่ายค้าน และมีการเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจ การตอบปัญหาได้อย่างไม่ชัดเจนของรัฐมนตรีที่ถูกซักฟอกถึง 2 ครั้งทั้งการอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีรายบุคคลวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ.2532 และวันที่ 21 กรกฎาคม พ.ศ.2533 ทำให้ประชาชนขาดความเชื่อมั่นที่มีต่อรัฐบาลมากยิ่งขึ้น รัฐมนตรีที่ถูกซักฟอกเหล่านั้นมีอยู่ด้วยกัน 3

⁷⁹ รายงาน, “ด้านรัฐธรรมนูญเผด็จการ-รศช.รับและ,” มติชนสุดสัปดาห์ 12 ฉบับที่ 586 (พฤศจิกายน 2534) : 14.

⁸⁰ หมายเหตุประชาชน, “แนวโน้มใหม่ระว่างพลังธรรมแข่งโค้ง จำลองผูกไท ไส้เลื่อนออก,” มติชนสุดสัปดาห์ 12 ฉบับที่ 624 (สิงหาคม 2535) : 9.

คน คือ พล.ต.สนั่น ขจรประศาสน์ (รวม.กระทรวงเกษตร และสหกรณ์ พรรคประชาธิปัตย์) ร.ต.อ. เฉลิม อยู่บำรุง (รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี พรรคมวลชน) และนายสุบิน ปิ่นขยัน (รวม.พาดินชัย พรรคกิจสังคม) โดย 2 คนแรก ถูกชักฟอกด้วยกรณีสำคัญที่คล้ายกรณีเดิม คือ พล.ต.สนั่น เกี่ยว กับกรณีปิดป่า และบุกรุกป่าสงวนทำรีสอร์ท ร.ต.อ.เฉลิม กรณีสัมปทานอสมท.-บริษัทลิตเติ้ลดัก ส่วนนายสุบิน ถูกอภิปรายในกรณีที่แตกต่างกันครั้งแรกเกี่ยวกับเรื่องราคาสินค้า และสต็อกมัน ล่าปะหลัง ครั้งที่สองเป็นเรื่องของการเรียกจ่ายเงินโคเวต้าส่งออกเสื้อของบุคคลใกล้ชิดนายสุบิน นอกจากนี้ในการชักฟอกครั้งที่สองยังได้มีการโยนไปถึงครอบครัวพล.อ.ชาติชาย ทั้งในกรณี เอราวันทิสต์ และบุกรุกชายหาดพัทยา หลังจากนั้นรัฐบาลยังถูกโจมตีเกี่ยวกับผลประโยชน์ ไทโรศัพท์ 3 ล้านเลขหมาย รวมทั้งยังมีการยับยั้งการจัดซื้ออาวุธยุทโธปกรณ์ของกองทัพ และมีข้อเสนอให้ตรวจสอบกองทัพ ซึ่งเสมือนว่ารัฐบาลกล่าวหาว่ากองทัพทุจริตคอร์รัปชัน สิ่งเหล่านี้ชี้ให้เห็น ว่าการทำงานของรัฐบาลเดิมมีความเคลือบแคลงน่าสงสัย ทำให้ทหารอาศัยสถานการณ์ความไม่ชอบ ธรรมในการบริหารของรัฐบาลเดิมนี้อ้างอิงในการสร้างความชอบธรรมให้กับฝ่ายตนในการ ยึดอำนาจการเมืองการปกครองประเทศ

หลังจากคณะรช.ยึดอำนาจการปกครองในวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 หนึ่งใน สัญญาที่วาระช.จะเข้ามา “แก้ปัญหาทุจริต ช้อราษฎร์บังหลวงโดยการตรวจสอบดำเนินการอย่าง เฉียบขาดกับรายที่ผ่านมา และจะไม่ให้มีการช้อราษฎร์บังหลวงเกิดขึ้นอีก หรือ หากมีก็ต้องน้อยที่ สุด”⁸¹ คณะรช.จึงได้ออกประกาศรช.ฉบับที่ 26 เรื่องให้อายัด และห้ามจำหน่ายจ่ายโอนทรัพย์สิน พร้อมทั้งแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สิน (คตส.) ประกอบไปด้วยบุคคลที่มีคุณวุฒิดัง ต่อไปนี้

1. พล.อ.สิทธิ	จิโรจน์ (อดีตรวม.มหาดไทย)	ประธานกรรมการ
2. นายสุธี	อากาศฤกษ์ (อดีตเลขาธิการป.ป.ป.)	รองประธานกรรมการ
3. นายมงคล	เปาอินทร์ (กรรมการป.ป.ป.)	กรรมการ
4. นายไพศาล	กมลยวิสัย (อดีตรองผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย)	กรรมการ
5. นายสุชาติ	ไตรประสิทธิ์ (อัยการพิเศษ)	กรรมการ
6. พล.ต.ท.วิโรจน์	เปาอินทร์ (จปร.5 และผู้บัญชาการตำรวจนครบาล)	กรรมการ
7. นายชัยเขต	สุนทรพิพิธ (เลขาธิการป.ป.ป.)	กรรมการ และเลขานุการ

⁸¹ สุคุณ พรหมายน, เรื่องเดียวกัน, หน้า 5.

ภายหลังมีการแต่งตั้งคตส. เพื่อเพิ่มศักยภาพในการพิจารณาเพิ่มเติมอีก 2 คน คือ

8. นายอำนาจ วงศ์วิเชียร	กรรมการ
9. พล.อ. เจริญ ดิษฐบรรจง	กรรมการ

คตส. จะทำหน้าที่พิจารณารายชื่อนักการเมืองที่มีพฤติการณ์ที่ชี้ให้เห็นว่าร่ำรวยผิดปกติ ไม่มีวิสัยของผู้ประกอบการอันสุจริต พร้อมทั้งประกาศรายชื่อให้สาธารณชนรู้ และประกาศอายัดทรัพย์สินไว้ การดำเนินงานของคตส. รวดเร็วมาก โดยวันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2534 ได้ออกคำสั่งถึงผู้ว่าราชการนาแห่งประทศไทย นายวิจิตร สุพินิจ ให้มีหนังสือถึงสถาบันการเงินทุกสถาบัน รายงานทรัพย์สินอดีตรัฐมนตรีทั้ง 22 คน เพื่อตรวจสอบ และอายัดทรัพย์สินชั่วคราว โดยแนบชื่อรัฐมนตรีทั้ง 22 คนมาดังต่อไปนี้⁸²

1. นายกร ทัพพะรังสี	(รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี)
2. นายอุดมศักดิ์ หังทอง	(รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร และสหกรณ์)
3. ร.ต.อ. เฉลิม อยู่บำรุง	(รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี : ชายตชวย 1) (รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ : ชายตชวย 2) (ไม่มีตำแหน่ง : ชายตชวย 3)
4. นายมนตรี พงษ์พานิช	(รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม)
5. นายชูชีพ หาญสวัสดิ์	(รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์)
6. พล.ต.อ. ประมาณ อติเรกสาร	(รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย)
7. นายเสนาะ เทียนทอง	(รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย)
8. นายสันติ ชัยวิรัตนะ	(รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย)
9. นายวัฒนา อิศวเหม	(รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย)
10. นายประจวบ ไชยสาส์น	(รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี)
11. นายบรรหาร ศิลปอาชา	(รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง)

⁸² จัปกระแส, "เบื้องหลังอายัดทรัพย์สิน 22 รัฐมนตรี," มติชนสุดสัปดาห์ 11 ฉบับที่ 549 (มีนาคม 2534) : 10 – 13.

12. พล.ต.สนั่น ขจรประศาสน์ (รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร และสหกรณ์ : ชายไทย 1)
13. นายสมาน ภูมมะกาญจนะ (รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม)
14. นายไตรรงค์ สุวรรณคีรี (รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย)
15. นาสุชน ชามพูนท (รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง)
16. นายปริญญา ช่วยปลอด (รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์)
17. พล.อ.เทียนชัย สิริสัมพันธ์ (รองนายกรัฐมนตรี)
18. นายณรงค์ วงศ์วรรณ (รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร และสหกรณ์ : ชายไทย 3)
19. นายสมัคร สุนทรเวช (รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม : ชายไทย 3)
20. นายไชยศิริ เรืองกาญจนเศรษฐ์ (รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี)
21. นายสุบิน ปิ่นขยัน (รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ : ชายไทย 1)
(รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ : ชายไทย 3)
22. นายประมวล สภาวสุ (รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม)

เพื่อการทำงานที่สะดวกรวดเร็ว คตส.ได้ขอให้รสช. คำสั่งรสช.ฉบับที่ 5/2535 ซึ่งมีเนื้อความดังต่อไปนี้

1. ให้ธนาคารพาณิชย์ตามกฎหมายธนาคารพาณิชย์ และสถาบันการเงินระดับการจำหน่ายจ่ายโอน หรือ ยินยอมให้มีการเบิกถอนทรัพย์สินของบุคคลที่มีรายชื่อทั้งหมด รวมทั้งภรรยา และบุตรของบุคคลดังกล่าวด้วย

2. ให้ธนาคารพาณิชย์ และสถาบันการเงิน ตรวจสอบบัญชีเงินฝาก หรือ สิทธิตามกฎหมายต่างๆของบุคคลดังกล่าว ภรรยา และบุตรที่มี ในระหว่าง 18 กุมภาพันธ์ 2534 – 25 กุมภาพันธ์ 2534 และจัดทำรายงานต่อธนาคารแห่งประเทศไทย เพื่อส่งกองอำนวยการรสช.

คตส. หลักการทำงานสืบสวนของคตส.ถึงวิธีการทำงานของคณะกรรมการป้องกัน และปราบปรามการทุจริต และประพฤติมิชอบในวงราชการ (ป.ป.ป.) แต่คตส.จะทำงานได้รวดเร็วกว่า เนื่องมาจากการมีอำนาจพิเศษเฉพาะที่ได้รับจากรสช. วิธีการทำงานมีขั้นตอนดังต่อไปนี้⁸³

⁸³ รายงาน, "สูตรลับเป่าป่นสิทธิ จีโรจน์ เข็กบิลรมต.โกง," มติชนสุดสัปดาห์ 11 ฉบับ 550 (มีนาคม 2534) : 7 – 8.

ประการแรก รวบรวมข้อมูลดิบจากธนาคารพาณิชย์ของไทย และสาขาทั่วประเทศไทย ธนาคารต่างประเทศที่มีสาขาในไทย 29 แห่ง สถาบันการเงิน 123 สถาบัน และกรมทะเบียนการค้า ตลาดหลักทรัพย์ กรมที่ดิน และกรมสรรพากร

ประการที่สอง กรรมวิธีตรวจสอบ คือ นำรายได้ที่ประเมินทั้งหมดมาเทียบกับบัญชีแสดงรายการทรัพย์สิน และหนี้สินเทียบกับประวัติเดิม รายได้ประจำปีของรัฐมนตรีนั้นๆ ภรรยา และบุตร

ประการที่สาม เชิญผู้ต้องสงสัยมาชี้แจงแสดงหลักฐานยืนยันแหล่งที่มาของหลักทรัพย์

ประการที่สุดท้าย พิสูจน์ และชี้ขาด โดยคณะกรรมการจะสรุปข้อมูลสุดท้ายเพื่อแยกแยะว่าผู้ต้องสงสัย มีการนำรายได้แท้จริงจากการทำธุรกิจ ลงทุน และเงินเดือนในอาชีพนักการเมืองเป็นตัวตั้งต้น และหักออกจากยอดที่ตรวจพบตามแหล่งที่มาต่างๆ เพื่อหาว่ามีส่วนเกินอันไม่สอดคล้องหรือไม่

หลังจากอายัดทรัพย์สิน 22 รัฐมนตรีแล้ว คตส.จึงได้อายัดทรัพย์สินเพิ่มอีก 3 คน คือ⁸⁴

1. พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ (นายกรัฐมนตรี)
2. นายเดช บุญหลง (สมาชิกพรรคชาติไทย และคนสนิทพล.อ.ชาติชาย)
3. นายพิทักษ์ อินทรวินันท์ (นักธุรกิจคนสนิทพล.อ.ชาติชาย)

ปรากฏว่ามีนักการเมืองที่มีพฤติการณ์ร้ายแรงผิดปกติ 13 คน ซึ่งคตส.ได้ประกาศให้สาธารณชนทราบเรียงลำดับดังนี้

- วันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ.2534 มี
- 1) ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง
  - 2) พล.ต.อ.ประमाण อติเรกสาร
  - 3) นายมนตรี พงษ์พานิช
  - 4) นายประมวล สภาวสุ

⁸⁴ วิชา ดันทสุทธิ, บันทึกประวัติศาสตร์การยึดทรัพย์สินนักการเมือง และผู้มีอำนาจทางการเมืองปกครองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน, (กรุงเทพฯ : บริษัท สยามบรรณ จำกัด, 2536), หน้า 59..

วันที่ 8 มิถุนายน พ.ศ.2534	5) นายบรรหาร ศิลปอาชา
	6) นายเสนาะ เทียนทอง
วันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ.2534	7) นายวัฒนา อิศวเหม
วันที่ 29 มิถุนายน พ.ศ.2534	8) นายชูชีพ หาญสวัสดิ์
วันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ.2534	9) นายสุชน ชามพูนท
วันที่ 26 มิถุนายน พ.ศ.2534	10) พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ
	11) นายพิทักษ์ อินทวิทย์นันท์
วันที่ 10 สิงหาคม พ.ศ.2534	12) นายสุบิน ปิ่นขยัน
	13) นายภิญญา ช่วยปลอด

ดังนั้นในช่วงระหว่างเดือนพฤศจิกายนปลายปี พ.ศ.2534 ไปจนถึงต้นปี พ.ศ.2535 คณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินได้สรุปสำนวนสอบสวน และนำเรื่องเข้าสู่ที่ประชุมใหญ่เพื่อลงมติ ยึดทรัพย์สิน ซึ่งผลสรุปออกมาว่ามีผู้ถูกยึดทรัพย์สินรวมทั้งสิ้น 10 คน เป็นนักการเมือง 9 คน และนักธุรกิจ 1 คน ตามลำดับเวลาดังต่อไปนี้

ประกาศยึดทรัพย์สิน

26 พฤศจิกายน พ.ศ.2534	1) พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ	266.5 ล้านบาท
	2) นายพิทักษ์ อินทวิทย์นันท์	335.88 ล้านบาท
30 พฤศจิกายน พ.ศ.2534	3) ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง	32 ล้านบาท
4 มกราคม พ.ศ.2535	4) นายประมวล สภาวสุ	70.78 ล้านบาท
18 มกราคม พ.ศ.2535	5) นายสุบิน ปิ่นขยัน	608 ล้านบาท
22 มกราคม พ.ศ.2535	6) นายเสนาะ เทียนทอง	62.7 ล้านบาท
29 มกราคม พ.ศ.2535	7) นายภิญญา ช่วยปลอด	61.8 ล้านบาท
5 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2535	8) พล.ต.อ.ประमाण อติเรกสาร	139.7 ล้านบาท
22 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2535	9) นายวัฒนา อิศวเหม	4 ล้านบาท
29 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2535	10) นายมนตรี พงษ์พานิช	336.5 ล้านบาท

คำประกาศยึดทรัพย์สินให้ตกเป็นของรัฐนั้นคดีส.ได้กระทำอย่างน่าเกรงขาม เพื่อปราบ และปราบ รัฐมนตรีที่คิดจะเข้าสู่รัฐบาลเพื่อทำการกอบโกย แต่เรื่องการตรวจสอบทรัพย์สินนักการเมืองของคดีส. กลับต้องไปจบลงที่ศาล เพราะสภาฯ ไม่ได้มอบอำนาจแก่คดีส. ดังนั้นคดีส.จึงกลาย

เป็นเพียงแค่หน่วยงานที่ทำหน้าที่เป็นโฆษกประกาศรายชื่อเท่านั้น ซึ่งเหตุการณ์เกิดขึ้นในช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ.2534 ระหว่างที่กำลังพิจารณาทรัพย์สินของรัฐมนตรีทั้ง 13 คน ที่อยู่ในข่ายว่า ร่ำรวยผิดปกติอยู่ โดยรศช.อ้างว่าการแก้ไขประกาศแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สิน และให้มีอำนาจสั่งอายัดยึดทรัพย์สินให้ตกเป็นของแผ่นดินจะเป็นการใช้อำนาจเบ็ดเสร็จ และนักการเมืองไม่มีโอกาสได้ต่อสู้คดีตามหลักความยุติธรรมสากล ซึ่งมีเสียงทักท้วงจากหลายฝ่ายว่าจะนำไปสู่ความยุ่งยาก เพราะในอดีตที่มีการยึดทรัพย์สินนักการเมือง คือ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กับ จอมพลถนอม กิตติขจร และพรรคพวก อาศัยอำนาจตามมาตรา 17 แห่งรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร และใช้อำนาจคณะปฏิวัติดำเนินการตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการ การที่รศช.แก้ไขประกาศฉบับนี้จึงเป็นสิ่งที่ขัดแย้งในตัวเอง เพราะหากการต่อสู้ของนักการเมืองชนะในศาล นักการเมืองเหล่านั้นก็สามารถฟ้องรศช.คืนในความผิดฐานเป็นกบฏในราชอาณาจักรได้⁸⁵ หลังจากนั้นรศช.จึงให้แก้ไขประกาศรศช. ฉบับที่ 26 แล้วก็นำเรื่องนี้เข้าสู่ที่ประชุมคณะรัฐมนตรี และได้มีมติเห็นชอบในวันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ.2534 เมื่อสงวาระเข้าสภานิติบัญญัติก็ได้รับความเห็นชอบให้แก้ไขประกาศ นำไปประกาศในราชกิจจานุเบกษา และมีผลบังคับใช้ในวันที่ 23 พฤศจิกายน พ.ศ.2534 คตส.สิ้นสุดหน้าที่ และเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการปราบปรามการทุจริต และประพฤติมิชอบในวงราชการ (ป.ป.ป.) แทน

หลังจากนั้นการกระทำในลักษณะรวมขอมของรศช.ก็มาเห็นผลในการตั้งรัฐบาลพล.อ.สุจินดา คราประยูร (ผบ.ทบ. ผบ.สส. และรองประธานสภารสช.) โดยรัฐมนตรีในรัฐบาลรศช.เมื่ออดีตนักการเมืองที่ร่ำรวยผิดปกติอยู่ 3 คน (ไม่รวมถึงคนที่ประกาศรายชื่อถูกตรวจสอบ 25 คนแรก) นั่นคือ นายมนตรี พงษ์พานิช (รองนายกรัฐมนตรี) นายวัฒนา อิศวเหม (รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี) และนายเสนาะ เทียนทอง (รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม) สิ่งเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่า รศช.ไม่ได้มีความจริงจังในการที่จะจัดการทุจริตคอร์รัปชันตามที่ได้สัญญาไว้ ซึ่งอาจสรุปได้ว่าคำกล่าว หรือ ประกาศต่างๆ เพื่อเป็นความชอบธรรมในการยึดอำนาจ เป็นเพียงข้ออ้างที่จะเข้ายุ่งเกี่ยวการเมือง รักษาผลประโยชน์ของกลุ่มตน และสืบทอดอำนาจการปกครองประเทศในที่สุด โดยท้ายที่สุดเรื่องนี้ได้ไปถึงศาลฎีกาแต่ก็ถูกเพิกถอนการยึดทรัพย์สิน เพราะศาลฎีกาวินิจฉัยว่าคำสั่งของคตส.เป็นคำสั่งที่ไม่ชอบ และไม่มีผลบังคับใช้ทางกฎหมาย

⁸⁵ วิทยา ตันตสุทธิ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 70.

3.3.1.4 การบริหารงานข้าราชการประจำ

ปัญหาข้าราชการการเมืองกดขี่ข้าราชการประจำเป็นปัญหาสำคัญที่รศช.ยกมาเป็นประเด็นในการทำการปฏิวัติ ปัญหาส่วนนี้ใกล้เคียงกับข้ออ้างในการยึดอำนาจอีกข้อหนึ่งของรศช. คือ การที่รัฐบาลทำลายสถาบันทหาร ปัญหาการกดขี่ข้าราชการประจำในชุดที่แล้วมีมาโดยตลอด เนื่องจากความพยายามที่จะเข้ามาบีบบังคับ และต้องการครอบงำอำนาจในสถาบันข้าราชการทุกสถาบันของฝ่ายการเมือง เนื่องจากผลประโยชน์จากรัฐ หรือ ระบบราชการเป็นผลประโยชน์ขนาดใหญ่มหาศาล ดังนั้นการได้ใช้สิทธิในการควบคุมหน่วยงาน องค์กร หรือ ตัวบุคคลสำคัญในระบบราชการจึงเป็นสิ่งที่รัฐบาลต้องการมากที่สุด ซึ่งประเด็นที่เด่นชัดคือ การโยกย้ายข้าราชการตำรวจของร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุงในยุคนายบรรหาร ศิลปอาชาเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และการโยกย้ายนายทหารที่มีปัญหามาโดยตลอดรัฐบาลพล.อ.ชาติชาย (นายทฯ และ รมว.กลาโหม) เพราะมีการล้วงลูก ถ่วงดุล นายทหารจปร.5 และรุ่น 0143 มาโดยตลอดตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งนายทหารเหล่านี้ต่อมาได้กลายเป็นนายทหารระดับสูง หรือ กลุ่มผู้นำสูงสุดของรศช. เนื่องมาจากการวางรากฐานทางทหารที่มั่นคง และได้รับแรงสนับสนุนภายใน และมีเลือกฐานการสนับสนุนนายทหารรุ่นได้ตรง และการมีเครือข่ายตระกูลที่มีฐานในหน่วยงานราชการสำคัญหลายหน่วยงาน อาทิ หนุ่นักดี เปาอินทร์ เป็นต้น และด้วยการที่มีเครือข่ายทั้งรุ่น และตระกูลจึงทำให้มีผู้ที่มีผลประโยชน์เกี่ยวข้องของหลายกลุ่ม ดังนั้นหลังการยึดอำนาจจากรศช.จะต้องทำการตอบแทนผู้สนับสนุนแล้ว รศช.ยังต้องหาฐานสนับสนุนเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้รศช.สามารถคงอยู่ในอำนาจได้ต่อไป

การกดขี่ข้าราชการประจำในส่วนนี้จะไม่กล่าวถึงการโยกย้ายข้าราชการทหารซึ่งได้กล่าวมาแล้วในตอนต้นซึ่งชี้ให้เห็นถึงการสร้างฐานอำนาจกองทัพของจปร.5 ก่อนที่จะขึ้นสวมบทบาทผู้นำฝ่ายรัฐบาล โดยส่วนนี้จะกล่าวถึงเหตุการณ์สำคัญในวงข้าราชการสายงานหลัก 3 สายงาน คือ ตำรวจ ตุลาการ และพลเรือน

การโยกย้ายข้าราชการตำรวจ

หลังจากการยึดอำนาจของรศช.มีการออกประกาศรศช. ฉบับที่ 21 ให้พล.ต.อ.สนอง วัฒนางกูร (รองอธิบดีกรมตำรวจฝ่ายปราบปราม ผู้กำกับดูแลคดีลอบสังหารบุคคลสำคัญ) ย้ายไปดำรงราชการที่สำนักนายกรัฐมนตรี วันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 จากนั้นยังเข้าไปทำลาย

อำนาจ พล.ต.ต.เสรี เตมียเวช (ผู้บังคับการตำรวจกองปราบ และหัวหน้าชุดสอบสวนคดีลอบสังหาร) โดยโยกย้ายไปเป็นผู้บังคับการตำรวจภาค 2 (บชก.ภ.2) ตั้งแต่วันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 ด้วยคำสั่งกรมตำรวจที่ 233/2534 โดยอ้างสาเหตุที่ย้ายว่ามาจากการกระทำผิดวินัยตามที่มีคำสั่งกรมตำรวจที่ 232/2534 ลงนามพล.ต.อ.สวัสดิ์ อมรวิวัฒน์ (อธิบดีกรมตำรวจ) ในวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 แต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบวินัยความผิดอย่างร้ายแรง โดยมีพล.ต.ต.ธรรมรงค์ ปิ่นทะรุจิ (รองเจรตำรวจ) เป็นประธาน ตรวจสอบวินัยพล.ต.ต.เสรี ในเรื่องการให้สัมภาษณ์สื่อมวลชนเกี่ยวกับคดีลอบสังหาร และนำเทปลับคำสารภาพของพ.อ.บุญศักดิ์ โพธิ์เจริญ (นายทหารจปร.7 พยาน และผู้ต้องหาคดีลอบสังหาร) แล้วกล่าวว่าว่าเป็นการบิดเบือนข้อเท็จจริง⁸⁶ ท้ายที่สุดหลังการสอบสวนความผิดวินัยได้สรุปว่า พล.ต.ต.เสรี มีความดีความชอบมากมายในอดีตจึงมีคำสั่งกรมตำรวจที่ 484/2534 ลงวันที่ 3 เมษายน พ.ศ.2534 ให้ลงโทษพล.ต.ต.เสรี ด้วยการตัดเงินเดือนลง 10% 3 เดือน

ต่อจากการจัดการกับนายตำรวจที่เกี่ยวข้องกับคดีลอบสังหารบุคคลสำคัญรชช.จึงจัดการกับมติคณะกรรมการตำรวจ (ก.ตร.) ที่เป็นประเด็นความขัดแย้งที่รุนแรงทางการเมืองในสมัยรัฐบาลพล.อ.ชาติชายเกี่ยวกับการโยกย้ายนายตำรวจโดยมีอิทธิพลทางการเมืองเข้าเกี่ยวข้องดังเช่น อิทธิพลร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง ที่มีต่อการโยกย้ายนายตำรวจในสมัยที่นายบรรหาร ศิลปอาชา เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย รชช.จึงจัดการคณะกรรมการตำรวจ (ก.ตร.) โดยให้เหตุผลว่าเพื่อป้องกันการแทรกแซงอันจะทำให้การบริหารกิจการตำรวจไม่เป็นอิสระด้วยประกาศรชช. ฉบับที่ 38 ยกเลิกมาตรา 13 แห่งพระราชบัญญัติข้าราชการตำรวจ พ.ศ.2521 ซึ่งเกี่ยวกับสมาชิกก.ตร. และเพิ่มมาตรา 13 ทวิเข้าไป เกี่ยวกับการเลือกสมาชิกก.ตร. พร้อมทั้งยกเลิกมาตรา 14 เกี่ยวกับวาระก.ตร.ผู้ทรงคุณวุฒิ

ด้านพล.ต.ท.บุญชู ว่างานนท์ (จปร.5 สายตำรวจ และผช.อ.ตร.) ถูกระงับการตั้งกรรมการสอบสวนทางวินัยที่รัฐบาลเดิมตั้งไว้เพื่อสอบสวนในเรื่องการชะลอการส่งมอบสำนวนคดีลอบสังหารให้กับพล.ต.ต.เสรี เนื่องมาจากพล.อ.สุนทร คงสมพงษ์ (ประธานสภารชช.) ได้นำคำสั่งผู้อำนวยการรักษาความสงบภายในมาชี้แจงว่าได้เป็นผู้สั่งชะลอการส่งมอบคดี เพื่อความสงบเรียบร้อย

⁸⁶ สุคุณ พรหมายน, เรื่องเดียวกัน, หน้า 6. และข่าวภายใน, “ความเคลื่อนไหวทางการเมืองหลังคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติปกครองประเทศ,” สยามจุดหมายเหตุ, 16 (พฤษภาคม 2534) : 478.

ร้อยภายในประเทศ หลังจากนั้นวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2534 จึงได้รับการโยกย้ายไปเป็นรองอธิบดีกรมตำรวจ ในอัตราพลตำรวจเอก หลังจากเป็นผู้ช่วยอตร.ไม่นาน ซึ่งเดิมทีเดียวควรจะตั้งไปอยู่ในตำแหน่งลอย คือ รองอธิบดีกรมตำรวจ (รองอ.ตร.) ประจำสภารสช. แต่กลับมีการผลักดันเปิดตำแหน่งรองอ.ตร.ใหม่ คือ รองอ.ตร.ฝ่ายพัฒนา เพื่อให้พล.ต.อ.บุญชูอยู่ในตำแหน่งถาวร และตำรวจในสายพล.ต.อ.บุญชูถูกผลักดันขึ้นมากมายนานในกรมตำรวจอีกหลายคน⁸⁷

ด้านจปร.5 และรุ่น 0143 สายตำรวจ คนอื่น ทั้งพล.ต.ท.วิโรจน์ เปาอินทร์ (จปร.5 สายตำรวจ) นอกจากจะเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สิน (คตส.) ยังได้รับการประกาศเป็นข้าราชการตำรวจดีเด่นในวันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ.2534 และได้เป็นผู้บัญชาการตำรวจนครบาล ท้ายที่สุดเข้าสู่รัฐบาลรสช.ก็ได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ส่วนคนอื่นๆ อาทิ พล.ต.ต.สุริยะ (ศรีสุข) โมรานนท์ (รองผบช.ภ.1) เป็นผู้บัญชาการตำรวจภาค 1 ในอัตราพลตำรวจโท พล.ต.ต.วัฒน์ ศรีมาดา (ผบก.จร.) เป็นผบก.เหนือ พ.ต.อ.สมศักดิ์ ปิตรชาติ (รองผบก.น.เหนือ)เป็นผบก.น.ใต้ ในอัตราพลตำรวจตรี พล.ต.ต.ไพฑูรย์ สุวรรณวิเชียร (รองผบช.น.) เป็นผอ.สารนิเทศ ฯลฯ โดยถูกผลักดันให้มีตำแหน่งสูงขึ้น และเข้าสู่สายตำรวจคุมกำลังหลายนายตามการเสนอขอของพล.อ.อิสระพงศ์ หนุนภักดี (รมว.มหาดไทย)⁸⁸ ซึ่งโยกย้ายนี้เป็นการสร้างฐานอำนาจอีกรูปแบบหนึ่งของรสช. เพื่อเพิ่มเครือข่ายโยงใย และผูกขาดความชอบธรรมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการสั่งการเพื่อใช้กำลังได้อย่างเบ็ดเสร็จ

การโยกย้ายข้าราชการพลเรือน

หลังรสช.ยึดอำนาจการปกครองจากรัฐบาลพล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ ได้มีการจัดระเบียบข้าราชการพลเรือนใหม่ เพื่อให้เหมาะสมสอดคล้องกับการบริหารประเทศของรสช. ดังที่ได้กล่าวอ้างถึงการกดขี่ และรังแกข้าราชการประจำโดยข้าราชการการเมือง เป็นความชอบธรรมในการยึดอำนาจ หลังจากการโยกย้ายนายตำรวจที่เกี่ยวข้องกับคดีลอบสังหารบุคคลสำคัญไปแล้ว วันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 หลังจากการยึดอำนาจได้ 3 วัน มีการออกประกาศรสช.ฉบับที่ 31 เรื่องการ

⁸⁷ รายงาน, "วันนี้ไม่มีเสรีแต่บารมีชุกชวาขนาดสะท้านกรม," สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 37 ฉบับที่ 40 (มีนาคม 2534) : 18.

⁸⁸ วิเคราะห์, "โยกย้ายใหญ่มหาดไทยได้บารมีจปร.5 จากปลัดฯมท.-กรมตำรวจ," สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 38 ฉบับที่ 7 (กรกฎาคม 2534) : 9.

แต่งตั้งข้าราชการรับราชการในตำแหน่งต่างๆ โดยให้เหตุผลว่าการปฏิบัติงานของส่วนจะได้เป็นไปอย่างเรียบร้อย และเหมาะสม โดยในขั้นแรกได้ย้ายนายอนันต์ อนันตกุล (ปลัดกระทรวงมหาดไทย) และนายศรีภูมิ สุขเนตร (ปลัดกระทรวงคมนาคม) ไปประจำสำนักนายกรัฐมนตรี และให้นายเจริญจิตต์ ณ สงขลา (รองปลัดกระทรวงมหาดไทย) และนายมหิตล จันทรางกูร (รองปลัดกระทรวงคมนาคม) เป็นปลัดกระทรวงมหาดไทย และคมนาคมตามลำดับ⁸⁹ เป็นการย้ายคนของฝ่ายรัฐบาลเดิมออกจากตำแหน่งที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคง และนำคนของทางฝ่ายรสช.ขึ้นมาสำรองประจำการแทน เพื่อพิจารณาหาความเหมาะสมใหม่อีกครั้ง

หลังจากนั้นได้มีการจัดตั้งรัฐบาลในวันที่ 6 มีนาคม พ.ศ.2534 การโยกย้ายข้าราชการประจำต่างๆจึงมีแรงผลักดันที่เกิดขึ้นจากความต้องการทั้งของฝ่ายรัฐบาล ด้านรัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน (นายกฯ) ได้โยกย้ายนายสำราญ ถาวรยุศม์ (เลขาธิการคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน) ไปสำรองราชการในตำแหน่งที่ปรึกษานายกฯ และให้นายวิจิตร ศรีสะอ้าน (ปลัดทบวงมหาวิทยาลัย)⁹⁰ มารักษาราชการแทน ทำให้นายสำราญยื่นหนังสือลาออกทันที ทางรัฐบาลจึงให้นายมีชัย ฤชุพันธ์ (รองนายกฯ) ซึ่งทำหน้าที่ดูแลสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (กพ.) ออกมาชี้แจงเหตุผลการสั่งย้ายว่านายสำราญไม่สามารถจะทำงานเข้ากับระบบงานบริหารแบบใหม่⁹¹ ซึ่งเป็นข้ออ้างที่ไม่สมเหตุผลผล ในช่วงเดือนกรกฎาคมเกิดปัญหาในกระทรวงมหาดไทย เนื่องจากข้าราชการมหาดไทยเคลื่อนไหวคัดค้านร่างพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน ให้แก้ไขพว.218 เพราะพระราชบัญญัติฉบับนี้ลดอำนาจผู้ว่าราชการจังหวัด โดยให้ปลด

⁸⁹ อธิบายเพิ่มเติม. นอกจากนี้ยังมีนายทหารฝ่ายรัฐบาลเดิม อาทิ พล.ต.กมล ทัพพะรังสี (รองผู้อำนวยการสำนักข่าวกรองแห่งชาติ) ย้ายไปประจำสำนักนายกรัฐมนตรี และพล.ต.อายุพล กรวรรณสูตร (ประจำกองบัญชาการทหารบก) ซึ่งไม่ใช่คนของรัฐบาลเดิม มาช่วยราชการสำนักข่าวกรองแห่งชาติแทน. อ้างถึงใน, สรุปร่วมในประเทศ, “ตั้งปลัดมหาดไทย,” มติชนสุดสัปดาห์ 11 ฉบับที่ 549 (มีนาคม 2534) : 5.

⁹⁰ อธิบายเพิ่มเติม. หลังจากนายวิจิตร เข้ามารักษาราชการแทนเลขาธิการคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (กพ.) ได้ริเริ่มระบบการทำงานใหม่ โดยเสนอแก้ไขพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน พ.ศ.2519 ปรับ 7 หลักการใหญ่ อาทิ ด้าน การบริหารบุคคล รายได้ สวัสดิการ วินัย การจำแนกตำแหน่ง. อ้างถึงใน, สรุปร่วมภายในประเทศ, สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 38 ฉบับที่ 7 (กรกฎาคม – สิงหาคม 2534) : 2.

⁹¹ อัจฉราพร กมฺุทพิสมัย และสุนทรী อาสะไวย์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 53.

กระทรวง ทบวง กรมต่างๆ สามารถสั่งการไปยังหัวหน้าส่วนราชการในจังหวัดได้โดยตรง ดังนั้นวันที่ 12 กรกฎาคม พ.ศ.2534 สภานิติบัญญัติแห่งชาติ จึงผ่านร่างพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดินยกเลิกคำสั่งปว.218 ทำให้ผู้ว่าราชการจังหวัดมีอำนาจเหมือนเดิม ซึ่งเป็นไปตามการขอแปรญัตติ และการผลักดันจากนายเจริญจิตต์ (ปลัดกระทรวงฯ) นายชำนาญ พงษา (รองปลัดฯ ฝ่ายปกครอง) นายไสว พรหมณี (รองปลัดฝ่ายพัฒนา)⁹² และนายพิศาล มูลศาสตรสาทร (อดีตรองปลัดกระทรวงฯ) เสมือนเป็นการเอาใจข้าราชการมหาดไทยเหล่านี้ เพื่อเป็นกำลังหาเสียงเลือกตั้งในอนาคต ต่อมาช่วงก่อนนายเจริญจิตต์เกษียณอายุราชการ และจะมาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย มีข่าวลือมากมายถึงคนที่จะมาเป็นปลัดกระทรวงฯแทนทั้งนายชำนาญ นายไสว นายอารีย์ วงศ์อารยะ (อธิบดีกรมที่ดิน) นายชูวงศ์ ฉายะบุตร และพล.ท.เลิศ พึ่งพักตร์ (นายทหารจปร.5 และเลขานุการรมว.มหาดไทย) แต่ในที่สุดรสช.ได้ดึงนายอนันต์ อนันตกุล กลับมาเป็นปลัดกระทรวงมหาดไทยอีกครั้ง เพราะรสช.ต้องการเชื่อมความสัมพันธ์กับกลุ่มชอยราชครู และเป็นการสร้างฐานเสียงให้พรรคชาติไทยพันธมิตรพรรคการเมืองที่สนับสนุนรสช.⁹³ จากนั้นในช่วงเดือนกันยายน พ.ศ.2534 มีการโยกย้ายข้าราชการประจำครั้งใหญ่ทั้งในส่วนพลเรือน ตำรวจ ทหาร และข้าราชการตุลาการ โดยในส่วนของข้าราชการพลเรือนนั้นมีการจัดสรร คัดเลือก และโยกย้ายบุคคลที่จะมาดำรงตำแหน่งข้าราชการระดับสูงหลายตำแหน่ง ซึ่งมีการผลักดันจากหลายๆ ฝ่ายทั้งฝ่ายรัฐบาล ข้าราชการในกระทรวง และฝ่ายรสช.

ตามมติการประชุมคณะรัฐมนตรีวันที่ 10 กันยายน พ.ศ.2534 มีการโยกย้ายในกระทรวงต่างๆ กระทรวงเกษตร และสหกรณ์เป็นกระทรวงที่มีปัญหาแทรกแซงการโยกย้ายจากหลายฝ่าย ในที่สุดผลปรากฏว่า นายผ่อง เล็งอึ้ง ได้ดำรงตำแหน่งรองปลัดกระทรวงเกษตรฯ นายอำพล เสนา

⁹² อธิบายเพิ่มเติม. นายไสวมีความใกล้ชิดกับพล.อ.อิสระพงศ์ หนุนภักดี (รมว.มหาดไทย) เนื่องจากเคยเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดนครราชสีมา สมัยที่พล.อ.อิสระพงศ์เป็นแม่ทัพภาคที่ 2 ทำให้เคยร่วมงานกันบ่อยครั้ง. อ้างถึงใน ไม่ปรากฏผู้แต่ง, “ชุมนุมสิ่งดีด้านการแก้ไขปว.218 ฟ้าผ่าเก้าอี้ปลัดมหาดไทย,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 38 ฉบับที่ 7 (กรกฎาคม – สิงหาคม 2534) : 10. และ วิเคราะห์, “โยกย้ายใหญ่มหาดไทยได้บารมีจปร.5 จากปลัดฯมท.-กรมตำรวจ,” เรื่องเดียวกัน : 8.

⁹³ การทหาร, “เจาะเกราะเหล็ก ส่งจปร.5 คุมเลือกตั้งใหญ่,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 38 ฉบับที่ 5 (กรกฎาคม 2534) : 6. และ วิเคราะห์, “เมื่อรสช.ดันอนันต์นั่งปลัด คุมเลือกตั้งใหญ่ ความหวังใหม่ปลัดพิศาลก็กระอักเลือด,” เรื่องเดียวกัน 38 ฉบับที่ 10 (สิงหาคม 2534) : 13.

ณรงค์ เป็นอธิบดีกรมวิชาการเกษตร ส่วนตำแหน่งอธิบดีกรมชลประทาน และกรมป่าไม้ ซึ่งเป็นกรมที่มีผลประโยชน์มากมายมหาศาลของกระทรวงเกษตรฯได้ นายยุทธ กิ่งเกตุ (ซึ่งมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพล.อ.อ.เกษตร โรจนนิล รองประธานรสช.) เป็นอธิบดีกรมชลประทาน และนายทิวา สรรพกิจ เป็นอธิบดีกรมป่าไม้ ซึ่งเดิมนายอาณัติ อักษรภิรม (รมว.เกษตรฯ) พยายามผลักดันนายรุ่งเรือง จุลชาติ และร.ต.บรรณเลิศ รัชตกุล เป็นอธิบดีกรมชลประทาน และกรมป่าไม้ตามลำดับ ซึ่งการแต่งตั้งของนายอาณัติ เป็นการแต่งตั้งตามลำดับขั้น คือ ขึ้นจากรองอธิบดีกรม แต่เนื่องด้วยมีพลังทางการเมืองจากรสช. โดยเฉพาะอย่างยิ่งตำแหน่งอธิบดีกรมป่าไม้ไม่มีการผลักดันบุคคลหลายคนแย่งชิงตำแหน่งนี้ทั้งคนที่ได้รับการสนับสนุนจากรสช.ที่แตกต่างกันเอง ทำให้ท้ายที่สุดต้องเลือกคนกลางมาดำรงตำแหน่ง ตามคำแนะนำจากนายสง่า สรรพศรี (รมว.วิทยาศาสตร์ฯ) ทางด้านกระทรวงการอุตสาหกรรมมีการประนีประนอมการแต่งตั้งระหว่างรัฐบาล ข้าราชการกระทรวง และรสช. โดยมีการดึงคนของสังกัดตัวเองเข้าดำรงตำแหน่งสำคัญต่างๆ อาทิ นายปรีชา อรรถวิภานันท์ (คนสนิทของนายวีระ สุลังกาญจน์ รมช.อุตสาหกรรม) เป็นอธิบดีกรมโรงงาน ในขณะที่นายจำนงค์ พันธ์จุฑบูลย์ (รองปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม) ถูกย้ายไปเป็นผู้ตรวจราชการแทน เพราะขัดแย้งกับนายวีระเกี่ยวกับนโยบายโรงงานน้ำตาลเสรี ส่วนนายบุญระ สัมฤทธิ์ (รองปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม) ได้รับการโยกย้ายไปเป็นเลขาธิการสำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรมซึ่งเป็นตำแหน่งที่ถูกตั้งขึ้นมาใหม่ และนายสงบ ปานดอกไม้เป็นรองปลัดกระทรวงอุตสาหกรรมด้วยแรงผลักดันของรสช. กระทรวงพาณิชย์มีการพลิกใจ คือ นายชลอ เฟื่องอารมณ์ เป็นอธิบดีกรมทะเบียนการค้า แทนนายการุณ กิตติสถาพร (รองอธิบดีกรมทะเบียนการค้า) และร.ท.สุชาย เชาววิเศษสู (รองอธิบดีกรมเศรษฐกิจการพาณิชย์)⁹⁴

จากที่ได้กล่าวมาจะเห็นได้ว่าการโยกย้ายข้าราชการพลเรือนของรัฐบาลนายอานันท์ รัฐบาลจัดตั้งโดยสภารสช.นั้นก็ได้มีความแตกต่างจากการโยกย้ายสมัยรัฐบาลพล.อ.ชาติชาย มีการเล่นพรรคเล่นพวก และมีการผลักดันจากหลายฝ่ายที่มีผลประโยชน์เกี่ยวข้องภายใต้วัฒนธรรมอุปถัมภ์ไทย ดังนั้นการที่รสช.อ้างความเป็นธรรมของข้าราชการในการจัดสรร โยกย้าย หรือ บริหารระเบียบข้าราชการประจำ จึงไม่ใช่สิ่งที่ถูกต้องชอบธรรมเนื่องมาจากวิธีการบริหารยังคงเป็นรูปแบบเดิม ที่ให้ความสำคัญกับความใกล้ชิดสนิทสนม และความเป็นส่วนตัวระหว่างผู้ที่อยู่ในตำแหน่งข้าราชการระดับสูง และผู้ที่มีอำนาจผลักดันรัฐ ดังนั้นการยึดอำนาจของรสช.จึงเป็นเพียงการเพิ่มกลุ่มที่มีอำนาจผลักดันรัฐกลุ่มใหญ่กลุ่มหนึ่งขึ้นมา มีอิทธิพลในการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการ

⁹⁴ รั้งสรรพค์ ธนะพรพันธุ์, อนิจลักษณะการเมืองไทย, หน้า 167 – 169.

การระดับสูง และไม่แตกต่างจากรัฐบาลเดิมที่รศช.ใช้ประเด็นนี้เป็นความชอบธรรมในการยึดอำนาจการปกครอง

ข้าราชการตุลาการ

วงการข้าราชการตุลาการที่เปรียบเสมือนความยุติธรรมของประเทศภายในรัฐบาลนายอานันท์มีปัญหา เกิดจากความขัดแย้งระหว่างนายประภาศน์ อวยชัย (รมว.ยุติธรรม) กับ นายไสภณ รัตนกร (ประธานศาลฎีกา) เริ่มขึ้นจากนายประภาศน์ได้ขอถอนเรื่องการโอนนายประมาณ ชันชื่อ ปลัดกระทรวงยุติธรรม ซึ่งโอนจากข้าราชการตุลาการมาทำหน้าที่ธุรการในตำแหน่งปลัดกระทรวงกลับไปเป็นข้าราชการตุลาการตามเดิมในชั้น 8 ออกจากวาระการประชุมคณะกรรมการตุลาการ (ก.ต.) โดยอ้างว่าต้องการพิจารณาให้รอบคอบอีกครั้ง แต่ก.ต.เกรงว่าจะทำให้เกิดความเสียหายเนื่องมาจากการขอถอนวาระอย่างกะทันหัน จึงพิจารณาอนุมัติให้โอนนายประมาณไปเป็นข้าราชการตุลาการชั้น 8 ทำให้ในวันที่ 21 สิงหาคม พ.ศ.2534 นายประภาศน์ อวยชัย (รมว.ยุติธรรม) ชี้แจงเกี่ยวกับการแต่งตั้งประธานศาลฎีกาที่เกิดความขัดแย้งกับก.ต. ว่าการบริหารของแต่ละกระทรวงเป็นหน้าที่ของรัฐมนตรีว่าการกระทรวง ซึ่งชอบด้วยกฎหมาย หรือ พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ พ.ศ.2521 มาตรา 19 โดยนายประภาศน์ได้ยื่นหนังสือถึงนายไสภณ รัตนกร (ประธานศาลฎีกา) เพื่อให้ทบทวนเรื่องนี้ใหม่ และจะเสนอบัญชีรายชื่อการแต่งตั้งข้าราชการตุลาการให้ก.ต.ในวันที่ 11 กันยายน พ.ศ. 2534 แต่ปรากฏว่าในวันที่ 2 กันยายน พ.ศ.2534 มีการประชุมก.ต.เมื่อถึงวาระการแต่งตั้งตำแหน่งข้าราชการตุลาการชั้น 8 และ 9 แทนผู้ที่จะเกษียณในเดือนตุลาคม พ.ศ.2534 นายประภาศน์ได้ขอเลื่อนโดยอ้างว่าต้องการพิจารณาให้รอบคอบอีกครั้ง แต่ก.ต.กลุ่มนายไสภณ (ประธานศาลฎีกา) เกรงว่าจะทำให้เกิดความเสียหายเนื่องมาจากการขอถอนวาระอย่างกะทันหันจึงคัดค้าน ดังนั้นก.ต.กลุ่มนายสวัสดิ์ โชติพานิช (อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์) 5 คน จึงไม่ยอมประชุมต่อ ส่วนก.ต.กลุ่มนายไสภณทั้ง 7 คนยังอยู่ประชุมซึ่งครบองค์ประชุม ดังนั้นจึงใช้อำนาจตามมาตรา 40 แห่งพระราชบัญญัติข้าราชการตุลาการ พ.ศ.2521 กำหนดวาระการประชุมเอง และพิจารณาแต่งตั้งประธานศาลฎีกา และรองประธานศาลฎีกาคนที่ 1, 2 และ 3 เริ่มต้นมีคนเสนอนายสวัสดิ์ และนายเสียง ตริวิมล (ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลฎีกา) ซึ่งเป็นการเสนอเรียงลำดับมาตามอาวุโส และเป็นคนของกลุ่มประภาศน์ - สวัสดิ์ ที่ประชุมมีมติไม่เห็นด้วย จนกระทั่งถึงนายประวิทย์ ชันภรณ์ (อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ ภาค 1) ซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มนายไสภณเป็นก.ต.คนใหม่แทนที่นายไสภณที่กำลังจะเกษียณในเดือนตุลาคม และเสนอแต่งตั้งรองประธานศาลฎีกาคนที่ 1, 2 และ 3 ดังนี้ คือ นายประมาณ ชัน

ชื่อ (ปลัดกระทรวงยุติธรรม) นายชูศักดิ์ บัณฑิตกุล (ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะศาลฎีกา) และนาย เคียง บุญเพิ่ม (อธิบดีผู้พิพากษาศาลอาญา) ซึ่งเป็นคนของกลุ่มนายโสภณทั้งสิ้น⁹⁵ นายประภาศน์ ปฏิเสธที่จะนำรายชื่อเสนอตามมติ.ต. จึงโจมตีก.ต.ด้วยวิธีการต่าง ๆ นานา และลงนามในคำสั่ง กระทรวงยุติธรรมที่ 667/2534 แต่งตั้งนายเจริญ หัตถกรรม รองปลัดกระทรวงยุติธรรม รักษาราชการแทนปลัดกระทรวงยุติธรรมจนกว่าจะมีการตั้งปลัดกระทรวงคนใหม่ ตั้งแต่วันที่ 2 ตุลาคม พ.ศ.2534 และลงนามในคำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 668/2534 ให้ 1) นายเสียง ตริวิมล ผู้พิพากษา หัวหน้าคณะในศาลฎีกา ทำการแทนประธานศาลฎีกา 2) นายถาวร ตันตราภรณ์ ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลฎีกา ช่วยทำงานในตำแหน่งรองประธานศาลฎีกา 3) นายประมาณ ชันชื่อ ข้าราชการตุลาการชั้น 8 ช่วยทำงานในตำแหน่งรองประธานศาลฎีกา และ 4) นายชูศักดิ์ บัณฑิตกุล ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลฎีกา ช่วยทำงานในตำแหน่งรองประธานศาลฎีกา ทั้งนี้ลำดับ 1, 2 และ 4 ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2534 และลำดับ 3 ตั้งแต่วันที่ 2 ตุลาคม พ.ศ.2534 หลังจากนายโสภณ และนายวิฑูรย์ ตั้งตรงจิตรต้องเกษียณออกไปในเดือนตุลาคม พ.ศ.2534 จึงมีการเลือกก.ต. เข้ามาแทนทำให้ก.ต.ของฝ่ายนายประภาศน์ และนายสวัสดิ์เพิ่มขึ้นเป็น 8 คน ผู้พิพากษา 700 คน ลงมติไม่ยอมรับการกระทำของนายประภาศน์ยื่นหนังสือเปิดผนึกถึงนายอานันท์ (นายกฯ) แต่นายอานันท์ปฏิเสธด้วยท่าทีแข็งกร้าวว่าไม่รับพิจารณา แต่เข้าเจรจากับนายประภาศน์ขอ ประนีประนอมแต่งตั้งนายสวัสดิ์เป็นประธานศาลฎีกาตำแหน่งเดียว ส่วนตำแหน่งอื่นขอให้เป็นไปตามมติ.ต.พ.ชุดเดิม ด้านพล.อ.สุจินดา (ผบ.ทบ. และรองประธานรสช.) กล่าวถึงว่าเป็นเรื่องภายใน กระทรวง ไม่ใช่หน้าที่รสช.⁹⁶ การเจรจาของนายอานันท์ไม่ประสบผลสำเร็จ นายประภาศน์ไม่ ประนีประนอมด้วย วันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ.2534 ผลออกมามีเพียงการแต่งตั้งนายสวัสดิ์ประธานศาลฎีกาเพิ่มเข้ามาเท่านั้น และก็ยังมีการแต่งตั้งนายประเสริฐ บุญศรี เป็นปลัดกระทรวงยุติธรรม

การกระทำของนายประภาศน์ทำให้เกิดความแตกแยกภายในวงการตุลาการ และทำให้กลุ่มนายประภาศน์ – สวัสดิ์ กุมก.ต.ให้สามารถเสนอแยกศาลออกจากกระทรวงยุติธรรมได้อย่างที่

⁹⁵ ในประเทศ, "เบื้องหลังศึกชิงบัลลังก์ประธานศาลฎีกาขาว," สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 38 ฉบับที่ 14 (กันยายน 2534) : 14 – 16.

⁹⁶ อธิบายเพิ่มเติม. ประกอบไปด้วย นายสวัสดิ์ โชติพานิช นายประเสริฐ บุญศรี นายศักดิ์ สมองชาติ นายปรีชา พาณิชย์วงศ์ นายดำรง แจ่มสุธี นายเสียง ตริวิมล นายถาวร ตันตราภรณ์ และนายเจริญ หัตถกรรม. อ้างถึงใน รายงาน, "ยกสุดท้ายวิกฤตตุลาการ ใครคือผู้แพ้ที่แท้จริง," มติชนสุดสัปดาห์ 12 ฉบับที่ 580 (ตุลาคม 2534) : 12 – 13.

นายประภาศน์เคยคิดไว้ ซึ่งจะไม่มีใครสามารถแตะต้องสถาบันศาลภายใต้การปกครองของกลุ่มนายประภาศน์ – สวัสดิ์ได้อีก และกลุ่มนี้จะกุมอำนาจได้ในระยะยาว หลังจากศาลไม่ขึ้นกับกระทรวงยุติธรรม โดยมีฐานอำนาจที่เกิดจากการแต่งตั้งข้าราชการตุลาการ ดังนั้นเดือนตุลาคม – พฤศจิกายน พ.ศ.2534 จึงเป็นวิกฤตการณ์วงการตุลาการมีแต่การคัดค้านการกระทำของนายประภาศน์ของข้าราชการตุลาการ จนถึงขั้นที่ว่ามีผู้พิพากษาส่วนหนึ่งรวมตัวกันเตรียมทูลเกล้าฯ ถวายฎีกากระบุรีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเข้าก้ำวกำยอำนาจอิสระของฝ่ายตุลาการด้วยการใช้ตำแหน่งฝ่ายบริหาร และบังคับก.ต.ซึ่งเป็นองค์กรกลางบริหารงานของฝ่ายตุลาการแต่งตั้งบุคคลที่รวม.ยุติธรรมต้องการเป็นประธานศาลฎีกา ดังนั้นวันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ.2534 นายอานันท์ (นายภฯ) แถลงกรณีนำมติคณะกรรมการข้าราชการตุลาการ เรื่อง การแต่งตั้งประธานศาลฎีกาให้สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาตีความในข้อกฎหมาย ตามที่มีผู้ยื่นถวายฎีกา และท้วงติงมา มาก ก่อนนำทูลเกล้าฯ เพื่อทรงลงพระปรมาภิไธย⁹⁷ วันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ.2534 คณะกรรมการตุลาการ (ก.ต.) ซึ่งมีนายศักดิ์ สมองชาติ เป็นประธาน มีมติว่าความเห็นของคณะกรรมการกฤษฎีกาข้างมากไม่มีเหตุผลควรรับฟังทุกข้อ จึงมีมติยืนยันมติเดิม ส่วนการแต่งตั้งข้าราชการตุลาการ 44 ราย ซึ่งก.ต.มีมติเมื่อวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ.2534 ก.ต.ยืนยันเหมือนเดิมเช่นกัน จากนั้นเข้าสู่ต้นปีพ.ศ.2535 นายประเสริฐ (ปลัดกระทรวงยุติธรรม) เสนอสอบสวนผู้พิพากษา 13 คน ต่อนายประภาศน์ ฐานมีความผิดทางวินัยอย่างร้ายแรง เนื่องจากกระทำการต่อต้านผู้บังคับบัญชา ก่อให้เกิดความแตกแยกในหมู่ผู้พิพากษา ใช้ทรัพย์สินของทางราชการชักชวนผู้พิพากษาชุมนุม ก้าวร้าวผู้บังคับบัญชาในช่วงระหว่างเดือนสิงหาคม – พฤศจิกายน พ.ศ.2534 จากนั้นนายประภาศน์จึงได้เสนอให้ก.ต.พิจารณาเรื่องในวันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2535 กลุ่มพิทักษ์สถาบันตุลาการซึ่งเป็นการรวมตัวของผู้พิพากษาเสนอให้เลื่อนการพิจารณาโทษออกไป เพราะเห็นว่าก.ต.ชุดปัจจุบันเป็นผู้มีมติให้สอบสวนผู้พิพากษาทั้ง 13 คน ดังนั้นวันที่ 16 – 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2535 จึงมีการชุมนุมประท้วงจากผู้พิพากษาทั่วประเทศ 400 คน ณ โรงแรมรัตนโกสินทร์ และ 200 คน หน้ากระทรวงยุติธรรมตามลำดับ เพื่อขอเลื่อนการพิจารณาโทษ แต่เกิดความไม่สงบเพราะกำลังตำรวจได้กระทบกระทั่งกับผู้พิพากษา ส่วนผลการประชุมก.ต.มีการสั่งลงโทษโดยปลดผู้พิพากษาออก 4 คน คือ นายประวิทย์ ชัมภรัตน์ นายประมาณ ชันชื้อ นายวีระชัย สุตรสุวรรณ และนายอุดม เพื่องฟู (กลุ่มนายโสภณเดิมทั้งหมด) ให้ออกจากราชการ 7 คน คือ นายเกียรติ จาตนิลพันธุ์ นายอรรถวิทย์ วรธนวินิจ นายวินัย วิมลเศรษฐ นายปราโมทย์ ขพานนท์ นายวิชา มหาคุณ นายมานิตย์ จันทร์กล้า และนายฉันทวัฒน์ วรหัต ส่วนอีก 2 คน นายชูชาติ ศรีแสง และนายบัณฑิต รัชตะ

⁹⁷ ไม่ปรากฏผู้แต่ง, “ปฏิทินข่าว.” สยามจดหมายเหตุ 16 (ตุลาคม 2534) : 1097.

นันทน์ ให้งดบำเหน็จ ทำให้กลุ่มผู้พิพากษาทูลเกล้าฯฎีกาถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และ แกลงการณ์ว่าจะยื่นฟ้องศาลโลกเพื่อความเป็นธรรม ด้านนายอานันท์ (นายกฯ) จึงรับปากว่าจะ แก้ไขปัญหา นี้ จากนั้นวันที่ 22 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2535 มีผู้พิพากษาทั่วประเทศ 700 คน ชุมนุมเรียก ร้องให้ทบทวนมติ และเรียกร้องให้ก.ต.ชุดใหม่ดำเนินการ ดังนั้นวันที่ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2535 ก. ต.จึงพิจารณาใหม่ลดโทษผู้พิพากษาเพียง 4 คนแรก ที่ถูกปลดออกเหลือเพียงออกจากราชการ ส่วนที่เหลือเป็นไปตามมติเดิม จากนั้นนายประภาศน์ (รมว.ยุติธรรม) มีคำสั่งให้ผู้พิพากษาทั้ง 11 คน ออกจากราชการ แต่ผู้พิพากษาเหล่านั้นไม่ยอมลงชื่อ โดยอ้างว่าเป็นคำสั่งที่ไม่ชอบ นาย ประภาศน์จึงทำเรื่องเสนอนายอานันท์ (นายกฯ) ให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯลงพระ ประทานไฉย เมื่อนายอานันท์ทูลเกล้าฯถวายเรื่องในวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ.2535 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยลดหย่อนโทษผู้พิพากษาทั้ง 11 คน เพียงงดบำเหน็จ ส่วน นายประภาศน์ยืนยันไม่ลาออกจากตำแหน่ง⁹⁸ แม้ว่าผลพระบรมราชวินิจฉัยจะลดหย่อนโทษไม่ เป็นไปตามที่นายประภาศน์คิดก็ตาม

วิกฤตการณ์ตุลาการชี้ให้เห็นความไม่โปร่งใสของรัฐมนตรีกะทรวงยุติธรรมที่พยายามเข้าไปยุ่งเกี่ยวการแต่งตั้งข้าราชการตุลาการ เพื่อควบคุมอำนาจการแต่งตั้งไว้กับตนโดยอาศัยความสัมพันธ์ และกลุ่มของผู้พิพากษาที่มีความสนิทใกล้ชิดกับฝ่ายตนเป็นฐานในการลงมติสนับสนุน การให้คุณให้โทษกับกลุ่มที่อยู่ตรงกันข้าม โดยการเข้าก้าวก่ายของรัฐมนตรี้ที่ได้รับการแต่งตั้งนอกจากจะไม่ชอบธรรมทั้งในด้านที่มาแล้วยังไม่ชอบธรรมในเชิงการบริหารด้วย เพราะเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดความแตกแยกในหมู่ข้าราชการประจำ และด้วยการไม่วางตัวเป็นกลางนี้เองที่ทำให้ข้าราชการตุลาการต้องออกมาประท้วงแสดงพลัง เพื่อเรียกร้องให้เกิดความเป็นธรรมต่อผู้พิพากษาที่ถูกกลั่นแกล้งโดยใช้อำนาจทางการเมือง ดังนั้นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับข้าราชการตุลาการจึงเป็นอุทธาหรณ์วาระสข.ไม่สามารถแก้ปัญหาการกดขี่ข่มเหงข้าราชการประจำตามที่ตนได้ใช้เป็นข้ออ้างในการ ยึดอำนาจจากรัฐบาลพล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณได้เลย ซึ่งแสดงให้เห็นวาระสข.ไม่รักษาความมั่นที่ให้ได้ และขาดความชอบธรรมทางการเมือง

⁹⁸ อัจฉราพร กมฺุทพิสมัย และสุนทรี อาสะโวทย์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 54 – 57.

3.3.1.5 การจัดการคติลอบสังหารบุคคลสำคัญ

เหตุการณ์คติลอบสังหารเป็นสาเหตุหนึ่งที่รศช.ใช้อ้างเป็นความชอบธรรมในการยึดอำนาจจากรัฐบาลพล.อ.ชาติชาย และรศช.ได้ใช้ประเด็นนี้สร้างเป็นสัญญาับประชาชนว่าจะดำเนินคดีนี้ให้เสร็จสิ้นเร็วที่สุด⁹⁹ คติลอบสังหารบุคคลสำคัญมีความเกี่ยวข้องกับบุคคลสำคัญ คือ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ (ขณะนั้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี) และพล.อ.อาทิตย์ กำลังเอก (ขณะนั้นดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก) ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ คือ¹⁰⁰

ครั้งที่ 1 วันที่ 6 – 7 มีนาคม พ.ศ.2525 ลอบสังหารพล.อ.อาทิตย์ในงานยกช่อฟ้า วัดจيزة อ.เมือง จ.ลพบุรี แต่ไม่สำเร็จ

ครั้งที่ 2 วันที่ 8 – 25 มีนาคม พ.ศ.2525 ขณะที่พล.อ.อาทิตย์กำลังเดินทางไปเยี่ยมท่านผู้หญิงประภาศรี กำลังเอก ซึ่งป่วย และรักษาตัวในโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า แต่ไม่สำเร็จ

ครั้งที่ 3 วันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ.2525 ลอบสังหารพล.อ.อาทิตย์ด้วยการใช้รถบรรทุกระเบิดไปจอดหน้าโรงเรียนพาณิชย์การสันติราษฎร์ ซึ่งเป็นเส้นทางผ่านไปทำงานของพล.อ.อาทิตย์ โดยใช้คลื่นวิทยุบังคับจุดระเบิด แต่รถได้ระเบิดก่อนที่พล.อ.อาทิตย์จะผ่านไป

ครั้งที่ 4 วันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ.2525 วางแผนลอบสังหารพล.อ.อาทิตย์ขณะทอดกฐินที่วัดแก้วนิมิตร อ.เมือง จ.ลพบุรี แต่ไม่สำเร็จ

ครั้งที่ 5 วันที่ 14 – 16 กรกฎาคม พ.ศ.2525 ลอบสังหารพล.อ.เปรมในขณะที่เดินทางไปเป็นประธานเปิดอนุสาวรีย์จอมพลป. พิบูลสงครามที่ศูนย์การทหารปืนใหญ่ อ.เมือง จ.ลพบุรี แต่กระสุนจรวด 66 เอ็ม-72 พลาดเป้าหมาย

ครั้งที่ 6 วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2525 เตรียมการลอบปลงพระชนม์สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในพิธีการแข่งขันฟุตบอลควินส์คัพ ที่สนามศุภชลาศัย สนามกีฬาแห่งชาติ

ครั้งที่ 7 วันที่ 17 ตุลาคม พ.ศ.2525 วางแผนลอบสังหารพล.อ.อาทิตย์ขณะเดินทางไปทอดกฐินที่วัดหน้าพระเมรุ อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา แต่ไม่สำเร็จ

⁹⁹ ศิริ ผาสุก, ผ่าประชาธิปไตยเลือด, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดวงเดียว, 2535), หน้า 26 – 27.

¹⁰⁰ ไม่ปรากฏผู้แต่ง, “ปลุกผีคติลอบสังหาร 19 ปี ปิดตายปริศนาลับ.” มติชน (17 มกราคม 2544) : 2.

ครั้งที่ 8 วันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ.2525 วางแผนลอบสังหารพล.อ.อาทิตย์ พล.อ.เปรม และ
ตระเตรียมการลอบปลงพระชนม์สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ในพิธีปิดการแข่งขัน
ฟุตบอลควีนส์คัพ ที่สนามศุภชลาศัย สนามกีฬาแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร

ครั้งที่ 9 วันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ.2525 ลอบสังหารพล.อ.อาทิตย์ซึ่งเดินทางไปทอดกฐินที่วัด
ศรีสุทธาวาส อ.เมือง จ.เลย แต่ไม่สำเร็จ

โดยคดีเริ่มต้นตั้งแต่พ.ต.อ.บุญชู ว่างานนท์ (จปร.5) รองผู้บังคับการตำรวจภูธร 1 ใน
ฐานะเจ้าของพื้นที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นคณะกรรมการประสานงานกับ พ.อ.ภุชงค์ นิลขำ
(จปร.5) ตามคำสั่ง 915/2525 ลงวันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ.2525 คดีได้ยืดเยื้อมานานถึง 9 ปี โดยมุ่ง
ประเด็นการวางแผน และการลอบสังหารไปที่กลุ่มนายทหารยังเดิร์ก (จปร.7) ซึ่งเสียผลประโยชน์
จากการสูญเสียตำแหน่งคุมกำลังในกองทัพหลังการกบฏวันที่ 1 - 3 เมษายน พ.ศ.2524 (เมษา
ฮาวาย)

คดีลอบสังหารนี้กลายเป็นคดีทางการเมือง และถูกหยิบยกมาเป็นหนึ่งในข้ออ้างความ
ชอบธรรมในการยึดอำนาจของรสช. โดยในช่วงก่อนการปฏิวัติรสช.มีกระแสข่าวลือมากมายซึ่งมุ่ง
เน้นต่อการทำลายชื่อเสียง พล.ต.มัญญู รูปขจร (ผู้นำนายทหารยังเดิร์ก) และนายไกรศักดิ์ ชุณหะ
วัณ (อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และลูกชายพล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ) มีการโยก
ย้าย พล.ต.ท.บุญชู ว่างานนท์ ขึ้นจากผู้บัญชาการตำรวจสอบสวนกลางเป็นผู้ช่วยอธิบดีกรม
ตำรวจ ทำให้นายทหารจปร. 5 และรุ่น 0143 ไม่พอใจ โดยคดีลอบสังหารนี้ได้ส่งผลกระทบต่อวง
กว้าง วันที่ 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 นายไกรศักดิ์ และพล.ต.มัญญู เข้าแจ้งความกับกองปราบ
ปรามให้ดำเนินคดีกับผู้ออกไปปลิวนักการเมืองโดยเฉพาะร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง (หัวหน้าพรรคมวล
ชน)¹⁰¹ และสื่อมวลชนก็ประโคมข่าวกันคึกโครมหลายวันเกี่ยวกับกรณีไปปลิวให้สืบสวนหาข้อ
เท็จจริงของกรณีนี้ หลังจากแจ้งความวันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 นายไกรศักดิ์ ชุณหะวัณให้
สัมภาษณ์สื่อมวลชนว่าเป็นการทำลายภาพพจน์ของตน และในวันเดียวกันมีไปปลิวโจมตีนาย
ทหารจปร.5 และพล.อ.สุจินดาว่า "ไปปลิวไม่มีความหมายใดๆกับตน" นอกจากนี้มีกระแสข่าวลือ
ว่าจะมีการโยกย้ายพล.อ.พิจิตรจากรองผู้บัญชาการทหารสูงสุดมาเป็นผู้บัญชาการทหารบกแทน
พล.อ.สุจินดาพร้อมกับเหตุการณ์คดีลอบสังหาร พล.อ.ชาติชายให้ความสนใจกรณีนี้เป็นอย่างมาก

¹⁰¹ ไม่ปรากฏผู้แต่ง, "เฉลิมโตดร่วมวงคดีลอบสังหารยันสนุกแน่," มติชน (7 กุมภาพันธ์
2534) : 1 และ 24. และ ไม่ปรากฏผู้แต่ง, "กรณีลอบสังหาร," มติชน (8 กุมภาพันธ์ 2534) : 8.

โดยพยายามผลักดันให้พล.ต.ต.เสรี เตมียเวชให้ได้รับสำนวนการดำเนินคดีเพื่อดำเนินการ ในวันที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 มีคำสั่งพล.ต.ท.บุญชู ถึง พล.ต.ต.รุ่งโรจน์ ยมมงคล (รองผู้บัญชาการตำรวจสอบสวนกลาง) ให้ระงับการส่งสำนวนให้กับพล.ต.ต.เสรี โดยอ้างคำสั่งพล.อ.สุนทรในฐานะผู้อำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศว่าโทรศัพท์แจ้งพล.อ.ชาติไปแล้ว¹⁰² แต่พล.อ.ชาติชายสั่งให้เร่งดำเนินการให้เร็วที่สุด ดังนั้นในวันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 พล.ต.ต.รุ่งโรจน์ มอบสำนวนการสอบสวนให้พล.ต.ต.เสรี โดยพล.อ.สุนทร ได้ออกแถลงการณ์กองอำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศห้ามบิดเบือนข้อเท็จจริงตามสำนวนการสอบสวนของพล.ต.ท.บุญชู โดยเด็ดขาด 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 พล.อ.ชาติชาย เรียกพบพล.อ.อิสระพงศ์ ที่บ้านพักชอยราชครู และฝากข่าวถึงพล.อ.สุจินดาว่า ไม่เคยมีแนวคิดที่จะย้ายพล.อ.สุจินดา ส่วนพล.อ.สุจินดาเองได้เสนอความต้องการว่าขอให้คดีลอบสังหารเป็นไปอย่างจริงจัง และยุติธรรม โดยพล.อ.ชาติชายประกาศในวันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 ว่าคดีลอบสังหารจะไม่มีกบฏเป็นอันขาด การสอบสวนอย่างเด็ดขาด ด้านพล.อ.สุนทรมีคำสั่งแต่งตั้งพล.ต.ท.บุญชู เป็นที่ปรึกษาของอำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศเพื่อเข้าควบคุมคดีลอบสังหารป้องกันการบิดเบือน แต่ในวันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 พล.อ.ชาติชาย อนุมัติให้มีการถ่ายทอดสดการประชุมคณะกรรมการปกครองเพื่อพิจารณาวันคดีลอบสังหาร ในขณะที่กรมตำรวจตั้งคณะกรรมการสอบสวนพล.ต.ท.บุญชู ฐานถ่วงเวลาการรับส่งสำนวนการสอบสวนคดีลอบสังหารแก่พล.ต.ต.เสรี วันที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 พล.อ.ชาติชายตั้งพล.อ.อาทิตย์(รองนายกรัฐมนตรี) เป็นรมช.กลาโหม อีกตำแหน่ง ร.ต.อ.เฉลิมนำหลักฐาน และเทปบันทึกคำพูดของอดีตผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ที่เคยตกเป็นผู้ต้องหาในคดีลอบสังหารมาแถลงข่าวในรัฐสภา และแจ้งว่าสำนวนเก่านั้นผู้ต้องหาบางคน ถูกบังคับให้สารภาพ และสำนวนที่ถูกต้องเป็นเพียงการลอบสังหารพล.อ.อาทิตย์ และพล.อ.เปรมเท่านั้น ไม่เกี่ยวข้องกับสถาบันกษัตริย์เลย รวมทั้งพยานเหล่านี้ไม่รู้จักรับพ.อ.บุลศักดิ์ โพธิเจริญ (จปร.7) ซึ่งพยานสำคัญในคดี พร้อมทั้งจะนำพยานบุคคลมายืนยันให้การต่อคณะกรรมการปกครองในวันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 พร้อมเชิญพล.อ.ชาติชายมาตอบข้อซักถามด้วย พล.ต.อ.สนอง วัฒนวรางกูร (รองอธิบดีกรมตำรวจ ผู้ดูแลคดีลอบสังหาร) เปิดเผยแพร่รายละเอียดคดีวันลอบสังหารว่ามีผู้ต้องหาที่ถูกออกหมายจับ 43 คน ได้รวมไปถึง พล.ต.มัญญู รูปขจร(จปร.7) และพ.อ.บุลศักดิ์ วันที่ 22 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 พล.ต.มัญญูให้สัมภาษณ์ว่าการที่พ.อ.บุลศักดิ์ถูกจับตัวไปเกรงจะมีอันตราย สถานการณ์จึงตั้งเครียดตามลำดับ และนำไปสู่การปฏิวัติรชช.ในวันที่ 23

¹⁰² การทหาร, “คดีลอบสังหารระงับการเปลี่ยนแปลง,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 37 ฉบับ 37 (กุมภาพันธ์ – มีนาคม 2534) : 7.

กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 ในที่สุด¹⁰³ วันที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 มีการแต่งตั้งพนักงานสอบสวนชุดใหม่โดยพล.ต.ต.เสรีต้องมอบสำนวนคดีให้พล.ต.ต.ธนู หอมหวน (ผบช.น.) ซึ่งหลังจากนั้นจากรายงานข่าวสำนักข่าวเอทีวีวันที่ 21 มีนาคม พ.ศ.2535 พล.ต.มนูญได้หนีไปอยู่เมืองดุสเซิลดอร์ฟ สหพันธ์เยอรมัน¹⁰⁴ ส่วนพ.ท.สุรศักดิ์ เขียมรักษา ร.อ.สุทธิรักษ์ นาครักษ์ และพ.อ.ประจักษ์ สว่างจิตร์ (แกนนำนายทหารยังเดี๋ยวก) ผู้ต้องหาคดีลอบสังหารเข้ามอบตัว และขอประกันตัวออกไปในวันที่ 29 มีนาคม พ.ศ.2535 ในขณะที่การเคลื่อนไหวของรชช. พล.อ.สุนทร (ผบ.สส. และประธานสภารชช.) ประกาศปลดพล.ต.มนูญออกจากราชการ และจะทำการถอดยศ ตามมาด้วยการเข้ามอบตัวของ นายวิฑิต จินดาวงษ์ และนายกำน คุณมี (ผู้ต้องหาคดีลอบสังหารบุคคลสำคัญ) ในวันที่ 1 เมษายน พ.ศ.2534 และการส่งสำนวนคดีลอบสังหารประมาณ 8,000 หน้า โดยพล.ต.ต.ธนู หอมหวน (รองผบช.น.) หัวหน้าพนักงานสอบสวน ให้ย้ายการพิจารณาในวันที่ 15 เมษายน พ.ศ.2534 จากนั้นย้ายการสั่งฟ้องพล.ต.มนูญ และพรรคพวกรวม 8 คน ซึ่งมีทั้งนายวิฑิต นายกำน และสหายอีก 5 คน ในวันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ.2534 ข้อหาร่วมกันพยายามฆ่าพล.อ.เปรม และพล.อ.อาทิตย์เท่า่นั้น ซึ่งนายทหารจปร.7 อาทิ พ.อ.พัลลภ ปิ่นมณี พ.อ.กัมปนาท เกษวิริยะการ พ.อ.ประจักษ์ สว่างจิตร์ พ.อ.สัญญาชัย บุญทริกสวัสดิ์ รอดพ้นข้อหาดังกล่าวทั้งสิ้น ซึ่งยังมีการกันอดีตสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) ไว้เป็นพยาน 20 คน

ความเป็นไปของคดีลอบสังหารที่รชช.นำมาอ้างเป็นความชอบธรรมในการยึดอำนาจ มีความไม่ชอบมาพากลหลายอย่างที่ยังไม่สามารถพิสูจน์ได้แอบแฝงอยู่คดีนี้ ก่อนหน้าการยึดอำนาจของรชช.พล.ต.ต.เสรี (ในขณะที่เป็นหัวหน้าพนักงานสอบสวน) ได้สอบหลักฐานทั้งจากพยานผู้ก่อการร้ายที่นำมาเบิกความประกอบ นายแสงเทียน คำแก้ว นายเดชา แสงกล้า นายเสรีหลักทอง เป็นต้น มีเพียงสิบเอกสุพัฒน์ ทองสุกผ่อง ทหารที่กระทำคามผิดพยายามฆ่าพล.อ.เปรม และพล.อ.อาทิตย์หลายครั้งที่กล่าวพาดพิงถึงพล.ต.มนูญ รูปขจร ส่วนจำเลยพ.อ.บุญศักดิ์ โพธิ์เจริญ ที่ให้การเป็นพยานก็ไม่สามารถนำคำให้การมาเป็นหลักฐานได้ เนื่องจากไม่ชัดเจนในการตอบคำถาม พล.ต.ต.เสรีจึงยืนยันว่าไม่พบหลักฐานยืนยันว่าจำเลยกระทำคามผิด และได้ขอ

¹⁰³ ไม่ปรากฏผู้แต่ง, "30 วันอันตรายคดีลอบสังหารถึงจุดเดือดการเมืองวิกฤต," มติชน (24 กุมภาพันธ์ 2534) : 1, 3 และ 17. และสยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 37 ฉบับ 38 (มีนาคม 2534) : 5.

¹⁰⁴ ข่าวในประเทศ, "ความเคลื่อนไหวสังคะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติปกครอง," ใน สยามจดหมายเหตุ, ปีที่ 16 (สิงหาคม 2534) : 870.

อนุมัติกรมตำรวจเพื่อขอแถลงข่าวต่อสื่อมวลชนก่อนหน้าวันที่รัช.ทำการปฏิวัติ แต่เมื่อถึงวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 ที่รัช.ทำการปฏิวัติรัฐประหาร ได้มีการแพร่ภาพคำรับสารภาพของพ.อ.บุลศักดิ์ให้การว่าพล.ต.มัญญ เป็นหัวหน้า และผู้วางแผนเพื่อล้มล้างสถาบันกษัตริย์ พล.ต.ต.เสรี จึงให้สัมภาษณ์ต่อสื่อมวลชนว่าการแพร่ภาพดังกล่าวเป็นการหลอกลวงประชาชน ทำให้พล.ต.ต.เสรีถูกตั้งคณะกรรมการสอบสวนชี้แจงสิ่งที่ตนเองกล่าวต่อสื่อมวลชน และชี้แจงถึงความแตกต่างระหว่างคำให้การของพ.อ.บุลศักดิ์ก่อนยึดอำนาจ กับหลังยึดอำนาจของรัช.¹⁰⁵ จนท้ายที่สุดพล.ต.ต.เสรีต้องถูกสั่งย้าย ถูกตัดเงินเดือน พล.ต.อ.สนอง วัฒนางกูร (รองอ.ตร.ฝ่ายปราบปราม) ต้องไปสำรวจราชการที่สำนักนายกฯ ส่วนทางด้านคดีที่ถูกสั่งฟ้องในวันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ.2534 ก็ไม่ได้มีการดำเนินคดีให้ถึงที่สุด เพราะไม่สามารถจับตัวพล.ต.มัญญ หัวหน้าผู้กระทำผิดได้ ทำได้เพียงถอดยศ พล.ต.มัญญออกเท่านั้น หลังจากนั้นศาลสั่งยกฟ้องกลุ่มผู้ก่อการร้าย และยกฟ้องนายมัญญ (ถูกถอดยศ) เพราะศาลวินิจฉัยว่าคำให้การพ.อ.บุลศักดิ์ไม่มีน้ำหนัก ทำให้พล.ต.มัญญ (มัญญกฤต) รูปขจร ไม่มีควมผิด (ซึ่งปัจจุบันพล.ต.มัญญกฤต ซึ่งเป็นประธานวุฒิสภา ยังดำเนินคดีเพื่อฟ้องร้อง พล.ต.อ.บุญชู และนายทหารจปร.5 ว่าบิดเบือนคดี)

3.3.2 กฎอัยการศึก และการควบคุมสิทธิ เสรีภาพ

รัช.ไม่ยอมยกเลิกกฎอัยการศึกโดยอ้างการเคลื่อนไหวจากขบวนการใต้ดิน และการว่าจ้างคนต่างชาติลอบสังหารบุคคลในคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ เพื่อป้องกันการดำเนินการของฝ่ายเสียผลประโยชน์จากการเสียดำนาจของการปฏิวัติของรัช.¹⁰⁶ หลายฝ่ายได้เรียกร้องให้ยกเลิก เพราะว่าการอัยการศึกนี้เป็นการจำกัดสิทธิ และเสรีภาพในการดำเนินกิจกรรมของประชาชน ยกตัวอย่าง มาตรา 3 ,6 – 11 และ 13 – 15 ของพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พ.ศ.2457 เป็นต้น นอกจากนี้หลังการยึดอำนาจก็มีคำร้องขอของนักวิชาการประกอบด้วยอาจารย์ของมหาวิทยาลัยต่างๆเกือบ 100 คน เข้าชื่อเสนอความเห็นเกี่ยวกับการยึดอำนาจของคณะรัช. เพื่อยกเลิกกฎอัยการศึกโดยเร็ว พันฟูประชาธิปไตย เรียกร้องไม่ให้คณะรัช.ใช้อำนาจบริหาร นิติบัญญัติ และตุลาการแบบเบ็ดเสร็จ ที่เป็นเช่นนี้เพราะการอัยการศึกถือเป็นความชอบธรรมทาง

¹⁰⁵ ไม่ปรากฏผู้แต่ง, “คดีลอบสังหารภาค 2 เสรี vs บุญชูกับพวก,” *สยามโพสต์* (15 มกราคม 2537) : 3.

¹⁰⁶ สรุปรข่าวในประเทศ, “บักจ๊อดแฉจ้างต่างดาวเก็บคณะรัช.,” *มติชนสุดสัปดาห์* 11 ฉบับ 549 (มีนาคม 2534) : 5. และ ปีที่ 11 ฉบับ 551 24 มีนาคม 2534, หน้า 5.

กฎหมายในการใช้อำนาจ หรือ กำลังเข้าควบคุมหรือจับกุมฝ่ายที่คัดค้านหรือไม่เห็นด้วยได้อย่าง
ง่ายดาย

ความเบ็ดเสร็จในการใช้อำนาจนี้เองทำให้ช่วงเวลาดังกล่าวมีการควบคุมตัวนักศึกษา และ
นักวิชาการด้านแรงงานไว้หลายคน อาทิ การจับนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหงที่ต่อต้านรศช.
นำโดยนายศิริวัฒน์ ไกรสินธุ์ และนักศึกษาอีก 15 คน ที่เรียกร้องให้ยกเลิกการประกาศกฎอัยการ
ศึกภายใน 7 วัน โดยสถานีตำรวจนครบาลห้วยหมากได้ตั้งข้อหาชุมนุมทางการเมืองเกิน 5 คน และ
ส่งฟ้องในวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ.2534 นอกจากนี้ยังมีการจับนายบัณฑิต ธรรมศิริรัตน์ และนาย
สุคนธ์ แยกประยูร (นักวิชาการมูลนิธิอารมณ พงศ์พันธ์) เวลา 5.00น.ของวันที่ 9 มีนาคม
พ.ศ.2534 อันเป็นเวลาวิกาลซึ่งถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวางว่าผิดทั้งด้านหลักกฎหมายตาม
ประมวลกฎหมายอาญา รวมไปถึงเป็นการปราบ และปราบผู้ที่ไม่เห็นด้วยแล้วเคลื่อนไหวคัดค้าน
การยึดอำนาจของรศช.¹⁰⁷ แต่หากพิจารณาจากความครอบคลุมของการใช้อำนาจภายใต้กฎ
อัยการศึกแล้วถือว่าการกระทำของรศช.ชอบในเชิงกฎหมายตามพระราชบัญญัติมาตรา 7 – 9 ดัง
นั้นกฎอัยการศึกจึงเป็นความชอบธรรมเบื้องต้นในการใช้กำลังอำนาจหลังการปฏิวัติรัฐประหาร

ต่อมาในวันที่ 26 เมษายน พ.ศ.2534 นายอานันท์ได้กล่าวกับสโมสรผู้สื่อข่าวต่างประเทศ
ว่ารัฐบาลมีนโยบายกลับสู่การเป็นประชาธิปไตยโดยสมบูรณ์ คืนอำนาจแก่ประชาชนโดยเร็ว และ
จะยกเลิกกฎอัยการศึกในเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2534 เป็นการกล่าวเพื่อผูกมัดให้สภารศช.เห็น
ความสำคัญ และยกเลิกกฎอัยการศึก เพื่อไม่ให้ผิดคำมั่นสัญญาที่นายอานันท์ได้ให้คำมั่นไว้กับผู้
สื่อข่าวต่างประเทศ ซึ่งในวันที่ 2 พฤษภาคม พ.ศ.2534 จึงได้มีการประกาศยกเลิกกฎอัยการศึกใน
บางพื้นที่ตั้งแต่วันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ.2534 ต่อจากนั้น 9 พฤษภาคม พ.ศ.2534 จึงยกเลิกกฎ
อัยการศึกทั่วราชอาณาจักร และส่งผลให้ประกาศรศช. ฉบับที่ 7 (เรื่อง การห้ามการชุมนุมทางการเมือง
เมือง) และ ฉบับที่ 20 (เรื่อง พระราชบัญญัติพรรคการเมือง ห้ามพรรคการเมืองประชุมหรือดำเนิน
กิจกรรมอื่นใดทางการเมือง) ต้องยกเลิกตามไปด้วย ทำให้สามารถชุมนุมเพื่อเรียกร้องทางการเมือง
เมืองได้ในที่สุด

¹⁰⁷ ไม่ปรากฏผู้แต่ง, "ปฏิทินข่าว," สยามจดหมายเหตุ 16 (กุมภาพันธ์ – มีนาคม), : 200
และ 254. และ นครพิงค์ 505, "จับนักวิชาการด้านแรงงาน," สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 37 ฉบับ 41
(มีนาคม 2534) : 5 ,13 และ 35 – 36..

ระหว่างที่มีการประกาศกฎอัยการศึกมีผู้ที่ถูกจับกุมภายใต้กฎอัยการศึกไปทั้งหมด 58 คน มีทั้งนักวิชาการ นักศึกษา และนักพัฒนาองค์กรเอกชน ที่ทำการต่อต้านรศช.ในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการวิจารณ์ อภิปราย รวมไปถึงการออกสื่อ เพื่อคัดค้านการกระทำที่คนเหล่านี้เชื่อว่าเป็นเผด็จการ หลังจากยกเลิกกฎอัยการศึกมาตรการทางการเมือง และความมั่นคงของรศช.ค่อนข้างผ่อนคลายมากขึ้น ที่เป็นเช่นนี้เนื่องมาจากรศช.จำเป็นที่จะต้องปลดปล่อยไม่ให้เกิดบรรยากาศตึงเครียดทางการเมืองภายใต้แรงกดดันจากการสร้างกฎที่ลิดรอนสิทธิ เสรีภาพประชาชน เพราะหากปล่อยให้เกิดสภาพตึงเครียดมากขึ้น อาจเกิดแรงเหวี่ยงคืนอันนำไปสู่การเรียกร้องทางการเมือง และกลายเป็นการชุมนุมประท้วงขนาดใหญ่ เมื่อไม่มีกฎอัยการศึกการวิพากษ์วิจารณ์ทางการเมืองก็ไม่ถือว่าเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย ดังนั้นจึงเริ่มมีเสียงเรียกร้องในประเด็นต่างๆมากขึ้น ทั้งประเด็นการร่างรัฐธรรมนูญ ประเด็นเรียกร้องสิทธิ หรือ ผลประโยชน์ของกลุ่มต่างๆ ความเคลื่อนไหวทางการเมืองที่น่าสนใจหลังจากการยกเลิกกฎอัยการศึก คือ วันที่ 6 พฤษภาคม พ.ศ. 2534 คณาจารย์สถาบันต่างๆ 40 คน ลงนามร่วมกันในจดหมายเปิดผนึกถึง นายทศ สภากรรช. สำนักอัยการสูงสุด และกระทรวงมหาดไทย ขอให้ยับยั้งการดำเนินคดีกับผู้ต้องหาทั้ง 58 คน เนื่องมาจากเป็นการขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชนในการแสดงออกเกี่ยวกับความคิดเห็นที่แตกต่าง และยังนำไปสู่สภาพพจน์ที่เสียหายของประเทศต่อสายตาของต่างประเทศ¹⁰⁸ จากนั้นยังมีความพยายามปรามผู้ที่มีความเห็นไม่ตรงกับรศช.ยังมีปรากฏมาเรื่อยๆ อาทิ วันที่ 3 กันยายน พ.ศ.2534 พล.ต.อนุสรณ์ กฤษณะเศรณี (เลขาธิการทบ.) และพ.ท.สุขสันต์ สิงหเดช (นายทหารพระธรรมนูญ) ตัวแทนพล.อ.สุจินดา (ผบ.ทบ. และผบ.สส.) เดินทางเข้าแจ้งความต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจนครบาลชนะสงคราม ให้ดำเนินคดีกับนายสุลักษณ์ ศิวรักษ์ ในข้อหาหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ และดูหมิ่นพล.อ.สุจินดา ในการบรรยายที่หอประชุมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทำให้นายสุลักษณ์ต้องหลบหนีไปประเทศสวีเดน¹⁰⁹ หรือวันที่ 4 ตุลาคม พ.ศ.2534 นายจตุรนต์ คุชสีห์ (อดีตส.ส.จังหวัดชุมพร) ซึ่งถูกออกหมายจับข้อหาหมิ่นประมาทกองทัพบก ได้เข้ามาพบกับเจ้าหน้าที่สถานีตำรวจนครบาลสามเสน และให้การปฏิเสธ หรือ กรณีนายวีระ มุสิกพงศ์ (สมาชิกพรรคความหวังใหม่) ถูกข้อหาหมิ่นประมาทคณะกรรมการวิสามัญแปรญัตติร่างรัฐธรรมนูญ รวมไปถึงกรณีการปลดผู้นำแรง

¹⁰⁸ ข่าวกายใน, "ความเคลื่อนไหวทางการเมืองหลังคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติปกครองประเทศ," สยามจดหมายเหตุ 16 (กันยายน 2534) : 1101.

¹⁰⁹ สุลักษณ์ ศิวรักษ์, ทำไมจึงตายเพื่อประชาธิปไตย, (กรุงเทพฯ : บริษัทสำนักพิมพ์สมาพันธ์ จำกัด, 2535), หน้า 15. และข่าวกายใน, "ความเคลื่อนไหวทางการเมืองหลังคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติปกครองประเทศ," เรื่องเดียวกัน 17 (มกราคม 2535) : 10.

งานพนักงานการไฟฟ้าฝ่ายผลิตเนื่องมาจากทำใบปลิวให้ร้ายรศช.¹¹⁰ นอกจากนี้ก่อนหน้านี้ยังพบว่ามีการออกกฎหมายโดยนายวัชระ เพชรทอง (หัวหน้าพรรคสังคมนิยมมหาวิทยาลัยรามคำแหง) แถลงว่าถูกชายคนหนึ่งทำร้าย และจับตัวได้ส่งไปยังสถานีตำรวจนครบาลหัวหมากซึ่งทางเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ได้รับตัวชายดังกล่าวไว้แต่อย่างใด แต่สมาชิกพรรคสังคมนิยมได้ยึดวิถีมือถือหมายเลข 215252 สลักคำว่า “ปตอ.” ไว้¹¹¹ เป็นต้น นอกจากนี้ภายใต้กระแสคัดค้านรัฐธรรมนูญเผด็จการที่มีมาโดยตลอดของนิสิตนักศึกษา สนนท. ครป. พรรคการเมือง นักวิชาการ กลุ่มธุรกิจองค์กรแรงงาน และองค์กรพัฒนาเอกชนต่างๆจนกระทั่งเข้าสู่ช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ.2534 เกิดสภาวะการณ์คล้ายสภาพการถูกจำกัดสิทธิเสมือนอยู่ภายใต้กฎอัยการศึกอีกครั้ง เพียงแต่ครั้งนี้ไม่ได้ใช้มาตรการเข้มงวดเหมือนหลังทำการยึดอำนาจ คณะรศช.ได้ห้ามนิสิตนักศึกษาจัดงานรำลึกวีรชน 14 ตุลาฯ ในพ.ศ.2534 เนื่องมาจากเกรงว่านิสิตนักศึกษาจะแสดงออกมากเกินไปในช่วงเวลาดังกล่าว เพราะมีนักข่าวจากต่างประเทศให้ความสนใจงานประชุมผู้ว่าการธนาคารโลก และกองทุนการเงินระหว่างประเทศที่มีกำหนดประชุมในวันที่ 14 – 16 ตุลาคม พ.ศ.2534 โดยฝ่ายข่าวกรองทหารเชื่อว่านักศึกษาบางกลุ่มเป็นร่างทรงของนักการเมืองบางกลุ่ม แต่ก็มีมีการคัดค้าน เพราะนิสิตนักศึกษาเห็นว่างานนี้เป็นประเพณีที่สืบทอดกันมานานหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 ฝ่ายคณะรศช.จึงสั่งห้ามชุมนุมทางการเมืองเกินกว่า 10 คน เป็นเวลา 2 อาทิตย์ อาศัยอำนาจพระราชบัญญัติรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ พ.ศ.2519 และคำสั่งกองอำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในซึ่งเป็นอำนาจโดยชอบธรรมของผู้บัญชาการกองกำลังรักษาพระนครเพื่อให้นักศึกษาจะได้ไม่มีโอกาสทำอะไรเกินกว่างานทำบุญ¹¹² โดยทหารอ้างว่าในช่วงการประชุมธนาคารโลกเป็นโอกาสทองที่นายธนาคารระดับโลกมาเปิดประชุมในประเทศ หากประสบผลสำเร็จจะเป็นผลดีทางเศรษฐกิจไทย และการลงทุนในทุกๆอุตสาหกรรมของประเทศ และทางฝ่ายทหารได้รับข่าวสารโดยระบุว่ามียุวกคน หรือ พรรคการเมืองพยายามสร้างสถานการณ์วุ่นวายในช่วงการประชุมนี้ เพื่อลดความน่าเชื่อถือรัฐบาล และสภารศช. นอกจากนี้ยังอ้างว่าทหารพบเบาะแสการเคลื่อนไหวของผู้ก่อการร้ายชาวต่างชาติที่จะเข้ามาก่อวินาศกรรมการประชุม ดังนั้นเพื่อความปลอดภัย และไม่สับสนในการควบคุมความสงบฝ่ายทหารจึงมีคำสั่งนี้ออกมา ซึ่งจะได้มีการ

¹¹⁰ สรุปรายภายในประเทศ, “กฟผ.ปลดผู้นำแรงงานฐานด่ารศช.,” มติชนสุดสัปดาห์ 12 ฉบับที่ 586 (พฤศจิกายน 2534) : 5.

¹¹¹ ข่าวภายใน, เรื่องเดียวกัน 16 (ธันวาคม 2534) : 1401 - 1402.

¹¹² ไม่ปรากฏผู้แต่ง, “จากนโยบาย-แบ่งโลก บิ๊กสูเฮียบพื้นกฏเหล็ก,” มติชน (3 ตุลาคม 2534) : 1 และ 24. และ คม คำทัพน์, “ถาตุลาจะอาถรรพ์,” สยามรัฐ (5 ตุลาคม 2534) : 1 และ 3.

ดำเนินการขึ้นเด็ดขาดต่อผู้ฝ่าฝืน โดยพล.อ.สุจินดาประกาศว่า “ผมขอบอกเลยนะว่าเวลาเล่นงานผมจะไม่จับแค่เบี้ย แต่จะเล่นขุน ม้า โคน ขอให้ระวัง และพวกขุน ม้า โคน อยู่ที่ไหนบ้าง เราก็รู้ถ้าจำเป็นก็ต้องรุนแรงเพื่อความสงบของชาติ”¹¹³ ในการณ์นี้นิสิตนักศึกษา และพรรคการเมืองออกมาวิจารณ์มาตรการนี้ว่าเปรียบเสมือนการออกกฎอัยการศึก ส่วนความเคลื่อนไหวมีการมุ่งประเด็นไปที่พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ (หัวหน้าพรรคความหวังใหม่) ว่าก่อนที่จะเดินทางไปต่างประเทศ ได้มีการพบปะกับผู้นำนิสิตนักศึกษาสมัย 14 ตุลาคมก่อน ประกอบกับความพยายามตั้งพรรค 14 ตุลาคม จากกลุ่มนิสิตนักศึกษาเพื่อดำเนินการทางการเมือง และความพยายามกลับจากประเทศอังกฤษ อย่างกะทันหันของพล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ (อดีตหัวหน้าพรรคชาติไทย) ทำให้ฝ่ายทหารพุ่งประเด็นว่าการดำเนินการปั่นป่วนทางการเมืองครั้งนี้ น่าจะมาจาก พรรคความหวังใหม่ และกลุ่มชอยราชครูที่เสียผลประโยชน์ทางการเมืองมากมายในการปฏิวัติรชช. รวมไปถึงกลุ่มบ้านพิษณุโลกที่มีการเตรียมการกับแกนนำนักศึกษาบางส่วนในงาน 14 ตุลาคม เรียกร้องประชาธิปไตย โดยมีองค์การเอกชน องค์การแรงงาน และผู้เสียประโยชน์หลังการปฏิวัติรชช. ชุมนุมเรียกร้องร่วมด้วย สภาพการณ์นี้นำไปสู่ความคลอนแคลนระหว่างพล.อ.ชวลิต กับ พล.อ.สุจินดาที่ไม่ขอพบเพื่อสะสางปัญหาความเข้าใจผิดเหตุการณ์เดือนตุลาคม พ.ศ.2534 ที่ว่าพรรคความหวังใหม่สนับสนุนการชุมนุมซึ่งมีการประชุมธนาคารโลก 14 - 16 ตุลาคม พ.ศ.2534 นอกจากนั้นยังมีความขัดแย้งด้านความคิด โดยพล.อ.ชวลิตวิจารณ์คำกล่าวของพล.อ.สุจินดาที่ว่า นายกรัฐมนตรีในระบอบประชาธิปไตยมาจากการเลือกตั้งหรือไม่ก็ได้¹¹⁴ ทำให้มีการมองว่าการปฏิวัติของคณะรชช. มีจุดประสงค์ที่จะเข้ามาอำนาจการเมืองการปกครองประเทศเสียเอง

รชช.กลับลดภาวะตั้งเครียดอีกครั้งหลังจากการประชุมผู้ว่าธนาคารโลกยุติลง โดยการยกเลิกคำสั่งดังกล่าว แต่สิ่งเหล่านี้สื่อแวให้เห็นว่าผู้นำทหารสร้างความคิด ความเชื่อต่อประชาชนที่ว่าสามารถที่จะลด หรือ ลิดรอนสิทธิ เสรีภาพของประชาชนเมื่อใดก็ได้ตามความพอใจของผู้นำทหารที่จะอ้างสาเหตุหนึ่งใดขึ้นมา ซึ่งการกระทำเช่นนี้เมื่อเกิดขึ้นบ่อยครั้งทำให้เสถียรภาพความมั่นคงในชีวิตของประชาชนอยู่ในความไม่มั่นคง โดยเฉพาะผู้นำกลุ่มกอดัน และกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ รชช.ได้สร้างสภาพความเปราะบางให้กับฝ่ายตนด้วยการอาศัยความชอบธรรมเชิงกฎหมาย

¹¹³ ไม่ปรากฏผู้แต่ง, “เคลื่อนไหวชุมนุมชนรับประชุมแบงก์โลกผลกำไรสร้างเครดิตของรัฐบาล-รชช.,” มติชน (6 ตุลาคม 2534) : 3. และ โฉม ปาวิษยา, “จากงาน 14 ต.ค. ถึงประชุมธนาคารโลกบ้านเมืองนี้ยังพูดกันรู้เรื่อง,” สยามรัฐ (6 ตุลาคม 2534) : 3.

¹¹⁴ ไม่ปรากฏผู้แต่ง, “น้องสุเมินพี่จิว,” มติชน (27 ตุลาคม 2534) : 1 และ 24.

ที่ค่อนข้างจะละเลยความชอบธรรมจากการยอมรับ และบีบคั้นให้กลุ่มต่างๆจะต้องรวมตัวกัน เพื่อปกป้องตนเองจากความไม่แน่นอนในสภาพที่ไร้เสถียรทางสิทธิเสรีเหล่านี้ แต่ในท้ายที่สุดกฎอัยการศึกถูกนำกลับมาใช้อีกครั้งในช่วงเหตุการณ์วันที่ 17 - 20 พฤษภาคม พ.ศ.2535 โดยประกาศใช้ตั้งแต่เวลา 0.30น. วันที่ 18 พฤษภาคม - เวลา 12.00น. วันที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ.2535 ซึ่งครั้งนี้กฎอัยการศึกถูกหยิบยกมาเป็นแม่บทเพื่ออ้างความชอบธรรมให้คำสั่งอื่นๆที่ถูกตระเตรียมไว้พร้อมแล้วก่อนหน้าที่จะเกิดเหตุการณ์รุนแรง ทั้งแผนไพร่พินาศ/33 และคำสั่งยุทธการที่ 35 (ยก.55) หรือ คำสั่งมหาดไทยอีกหลายฉบับ อาทิ 333/2535 และ334/2535 เพื่อดำเนินมาตรการเด็ดขาดในการลดรอนสิทธิ เสรีภาพ ไปจนถึงการใช้ความรุนแรงเข้าสลายการชุมนุมช่วงวันที่ 18 - 20 พฤษภาคม พ.ศ.2535 ในที่สุด

3.3.3 การตั้งรัฐบาลที่มีผู้นำเป็นพลเรือน

การตั้งรัฐบาลที่มีผู้นำเป็นฝ่ายพลเรือนได้ถูกนำมาใช้เป็นการสร้างความชอบธรรมหลังการยึดอำนาจหลายยุคหลายสมัยเพื่อแสดงให้เห็นว่าทหารยึดอำนาจโดยไม่ต้องการมีอำนาจปกครอง หรือ สืบทอดอำนาจปกครอง อาทิ หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองพ.ศ.2475 คณะราษฎรตั้งพระยามโนปกรณนิติธาดาเป็นนายกรัฐมนตรี หลังรัฐประหารพ.ศ.2490 โดยพล.ท.ผิน ชุณหะวัณ ให้นายควงเป็นนายกรัฐมนตรี หลังการยึดอำนาจของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ให้นายพจน์ สารสิน เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นต้น รสช.เองก็เช่นกัน ก่อนการยึดอำนาจรสช.จับอาวุธมณัของสังคมมาเป็นเงื่อนไขสร้างความชอบธรรมในการปฏิวัติ และหลังการยึดอำนาจรสช.ปฏิบัติการจิตวิทยารูปแบบเดิม คือ ตั้งรัฐบาลพลเรือน โดยเชิญบุคคลที่เป็นที่ยอมรับของสังคมทั้งภายใน และภายนอกประเทศมาเป็นนายกรัฐมนตรี รวมไปถึงปล่อยนายกรัฐมนตรีในรัฐบาลชุดเดิม และการไม่ยกเลิกพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2524 ทำให้พรรคการเมืองคงสภาพอยู่ต่อไปได้ แต่ห้ามมิให้พรรคการเมืองที่มีอยู่แล้วประชุม หรือ ดำเนินกิจกรรมการเมือง และทำงานจัดตั้ง หรือ จัดระเบียบพรรคการเมืองใหม่เป็นเวลาชั่วคราว ก็เป็นการคงความชอบธรรมทางการเมืองของรสช.ไว้ และแสดงให้เห็นว่าการยึดอำนาจของรสช.ไม่ได้กระทำโดยอาศัยเรื่องส่วนตัว แต่เป็นการกระทำเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย หรือ เพื่อชาติบ้านเมือง

ในตอนแรกรสช.มีความคิดว่าจะเสนอนายอุกฤษ มงคลนาวิน เป็นนายกรัฐมนตรี แต่ได้รับการทัดทานจากผู้นำคณะรสช.หลายคน (เนื่องจากกรณีการร้องเรียนจากหม่อมเจ้าตระกูลสนิทวงศ์) ทำให้คณะรสช.ต้องแสวงหาบุคคลอื่นเพิ่มเติม มี 3 รายชื่อ คือ พล.อ.อ.สิทธิ เสวตศิลา (อดีต

หัวหน้าพรรคกิจสังคม) นายเกษม จาติกวณิช และนายอานันท์ ปันยารชุน ซึ่งบุคคลเหล่านี้อยู่ในเกณฑ์ที่จะถูกคัดเลือกเนื่องมาจากได้รับการยอมรับจากต่างชาติ ภายใต้วางมาตรการเกี่ยวกับปัญหาเร่งด่วนไปก่อน ทั้งปัญหาด้านการจราจร รัฐธรรมนูญฉบับถาวร การขจัดการซื้อ-ขายเสียง ตั้งพล.อ.สิทธิ จิโรจน์ เป็นประธานคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สิน (คตส.) รสช. แก้ไขการลงทุนชงักโดยมีประกาศคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ฉบับ 32 ดึงคนมีความสามารถทางการต่างประเทศ และการคลังเข้ามาเป็นที่ปรึกษาเพิ่มเติม อาทิ นายสมภพ ไตรระกิตย นายประเสริฐ นาสกุล และ นายชัยเขต สุนทรพิพิธ(เลขาธิการป.ป.ป.) เป็นที่ปรึกษาด้านการเมือง และการต่างประเทศ ส่วนนายอานวย วีระวรรณ เป็นที่ปรึกษาด้านเศรษฐกิจ และการคลัง การเพิ่มความยอมรับจากประชาชนด้วยสัญญาที่จะคืนอำนาจแก่ประชาชนหลังจากการจัดการมาตรการเลือกตั้ง และการแต่งตั้งสภานิติบัญญัติแห่งชาติเรียบร้อยแล้ว¹¹⁵ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นการสร้างความชอบธรรมหลังการยึดอำนาจของรสช.ทั้งสิ้น ในขณะที่ยังไม่มีการแต่งตั้งรัฐบาลใหม่ แทนรัฐบาลชุดเดิม รสช.ก็ทำหน้าที่บริหารประเทศชั่วคราวไปก่อน โดยมาตรการที่เกี่ยวกับการบริหารประเทศขั้นต้นก็นำมาขึ้นกับรสช.โดยตรง ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นมาตรการที่ทำให้ประชาชนเห็นว่าการเข้ามาของรสช.นั้นมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีกว่ารัฐบาลชุดเดิม หรือ คงนโยบายส่วนที่ดีของรัฐบาลชุดเดิมโดยเฉพาะในเรื่องของมาตรการทางการเงิน รสช.เข้ากำกับมาตรการทางการเงิน ในวันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 โดยเรียกตัวนายพนัส สิมะเสถียร (ปลัดกระทรวงการคลัง) นายวิจิตร สุพินิจ (ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย) และนายชัยวัฒน์ วิบูลสวัสดิ์ (ผู้ช่วยผู้ว่าการธปท.) เข้าพบพล.อ.สุนทร คงสมพงษ์ (หัวหน้าคณะรสช. และผบ.สส.) เพื่อรายงานภาวะการเงิน และนโยบายการเงินการคลังพร้อมทั้งให้ทีมงานเหล่านี้ให้คำปรึกษา ซึ่งผลสรุปก็คือจะต้องดำเนินการต่อเนื่องจากรัฐบาลพล.อ.ชาติชาย ควรประกาศผ่อนปรนบรรเทาเงินตราตามกระบวนการขั้นตอนที่ผ่านรัฐบาลชุดที่แล้ว เพราะจะเป็นผลดีต่อเศรษฐกิจของประเทศ¹¹⁶ มีนาคม สภากรสช.ได้คัดเลือกเอาที่ปรึกษาทางเศรษฐกิจที่มีความน่าเชื่อถือคือ อาทิ นายบุญชนะ อัดถากร นายอานวย วีระวรรณ นายเสนาะ อุณากุล นายชวลิต ธนะชานันท์ นายสุธี สิงห์เสนห์ นายเกษม จาติกวณิช

¹¹⁵ ไม่ปรากฏผู้แต่ง, "ปล่อยตัวชาติชายหลังตั้งคณะรัฐมนตรี," แนวหน้า (28 กุมภาพันธ์ 2534) : 1 และ 15.

¹¹⁶ สรุปข่าวในประเทศ, "ประกาศลดราคาน้ำมัน," มติชนสุดสัปดาห์ 11 ฉบับ 549 (มีนาคม 2534) : 2.

นายอมเรศ ศิลาอ่อน นายพารณ อิศรเสนาฯ และพล.ต.อ.เอก สारสิน เป็นต้น¹¹⁷ โดยนายบุญชนะ อดิตถากร เป็นประธานที่ปรึกษา 5 สายงาน คือ ที่ปรึกษาด้านการทหาร การต่างประเทศ ด้านสังคม ด้านเทคโนโลยี และครั้งนี้จะเป็นด้านเศรษฐกิจ และการคลังด้วย นายอำนาจ วีระวรรณ อดีตประธานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการคลัง การค้า และได้รับการยอมรับจากต่างประเทศ นายเสนาะ อุณาภูล อดีตเลขาธิการสำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ เป็นประธานสภากรรมการสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI), นายสุธี สิงห์เสนห์ นั้นเป็นมือหนึ่งทางเศรษฐกิจในเรื่องการลดค่าเงินบาท พ.ศ.2527 นายชวลิต ธนะชานันท์ เคยเป็นอดีตผู้ว่าการแบงก์ชาติ นายอมเรศ ศิลาอ่อน เป็นอดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ 2 สมัยติดต่อกัน นายพารณ อิศรเสนาฯ เป็นกรรมการผู้จัดการใหญ่ บริษัทปูนซีเมนต์ไทย นายเกษม จาติกวณิช เป็นประธานกรรมการบริษัทไทยออยล์ และเป็นผู้เชี่ยวชาญในเรื่องการวางแผนสาธารณสุขูปโภค และการพลังงาน และพล.ต.อ.เอก สारสิน เป็นกรรมการธนาคารกสิกรไทยจากนั้นพล.อ.สุนทร (ประธานสภาฯ) ในฐานะที่เล็งรัฐบาล (เนื่องจากได้มีการแต่งตั้งนายกฯในวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ.2534 แต่ยังไม่มีการจัดตั้งคณะรัฐมนตรี) อนุมัติให้มีการลดราคาน้ำมัน อาทิ วันที่ 2 มีนาคม พ.ศ.2534 และ 22 มีนาคม พ.ศ.2534 และมีประกาศรศช.ฉบับที่ 37 เกี่ยวกับเรื่องการลดภาษีน้ำมันหลังการสิ้นสุดสงครามอ่าวเปอร์เซีย เพื่อแก้ไขปัญหาความเป็นอยู่ของประชาชน และสินค้าอุปโภคบริโภคที่มีราคาแพงจากรัฐบาลชุดเดิม¹¹⁸

จากนั้นรศช.ได้เลือกให้นายอานันท์ ปันยารชุน เป็นนายกรัฐมนตรีคนที่ 17 ของประเทศ ในวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ.2534 ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการโดยพล.อ.สุนทร คงสมพงษ์ (ประธานสภาฯ) สาเหตุที่เลือกเนื่องมาจากนายอานันท์ เพื่ออาศัยความยอมรับจากต่าง

¹¹⁷ เศรษฐกิจ, “จับตามองที่ปรึกษาเศรษฐกิจใจซื่อมือสะอาด แต่ชี้ขาดอยู่ที่รศช.,” มติชนสุดสัปดาห์ 11 ฉบับที่ 549 (มีนาคม 2534) : 17.

¹¹⁸ สรุปรายชื่อในประเทศ, “ประกาศลดราคาน้ำมัน,” มติชนสุดสัปดาห์ 11 ฉบับ 549 (มีนาคม 2534) : 5. และสรุปรายชื่อในประเทศ, “ประกาศลดราคาน้ำมัน,” เรื่องเดียวกัน 11 ฉบับ 552 (มีนาคม 2534) : 5., อาทิทยผ่านไป, “ครสช.ลดภาษี-น้ำมัน,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 37 ฉบับ 39 (มีนาคม 2534) : 2 – 3. และสรุปรายชื่อในประเทศ, “จัดให้มีการบ้านรัฐบาล,” มติชนสุดสัปดาห์ 11 ฉบับ 551 (มีนาคม 2534) : 5.

ประเทศที่มีต่อนายอานันท์มาสร้างความชอบธรรมให้กับฝ่ายตน¹¹⁹ และไม่ให้ประชาชนรู้สึกว่าการปฏิบัติเพื่อเข้าปกครองเอง ต่อมาரசข.ร่วมกันจัดตั้งรัฐบาลพร้อมกับนายอานันท์ ทำที่สุดนายอานันท์ (นายกรัฐมนตรี) ถูกระบอบแต่งตั้งรัฐมนตรีตามมาตรา 21 แห่งธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2534 ในวันที่ 6 มีนาคม พ.ศ.2534 ซึ่งส่วนใหญ่เป็นข้าราชการทั้งหมด 30 คน¹²⁰ ประกอบไปด้วยบุคคลสำคัญ ดังเช่น นายเสนาะ อุนากุล พล.ต.อ.ภา สารสิน และนายมีชัย ฤชุพันธ์ เป็นรองนายกรัฐมนตรี ส่วนรัฐมนตรีคนสำคัญที่เกี่ยวข้องกับภาคเศรษฐกิจ สาธารณสุข และการศึกษา มีความน่าเชื่อถือ และเป็นที่ยอมรับจากต่างประเทศ อาทิ กระทรวงการคลัง มีนายสุธี สิงห์เสน่ห์ เป็นรัฐมนตรีว่าการฯ และนายวีรพงศ์ รามางกู เป็นรัฐมนตรีช่วยฯ กระทรวงพาณิชย์ นายอมเรศ ศิลาลอ่อน เป็นรัฐมนตรีว่าการฯ ด้านกระทรวงอุตสาหกรรมมีนายสีปพนนท์ เกตุทัต เป็นรัฐมนตรีว่าการฯ ส่วนกระทรวงศึกษาธิการมีนายก่อ สวัสดิพิพาณิช เป็นรัฐมนตรีว่าการฯ และนายสมชัย วุฑฒิปรีชา เป็นรัฐมนตรีช่วยฯ นายเกษม สุวรรณกุล เป็นรัฐมนตรีทบวงมหาวิทยาลัย น.พ.ไพโรจน์ นิงสานนท์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข และน.พ.อรรถสิทธิ์ เวชชาชีวะ เป็นรัฐมนตรีช่วยฯ เป็นต้น ด้านรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคง และความสงบของประเทศ ก็เป็นนายทหารจปร.5 และรุ่น 0143 อาทิ พล.อ.อิสรพงศ์ (ผบ.ทบ.) เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย พล.ร.อ.วิเชษฐ์ การุณยวณิช (เสธ.ทร.) และพล.อ.อ.อนันต์ (รองผบ.ทอ.) เป็นรัฐมนตรีช่วยฯ พล.ร.อ.ประพัฒน์ กฤษณจันทร์ (ผบ.ทร.) เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และพล.อ.อ.พิศิษฐ์ สาลิคุปต์ (เสธ.ทหาร) เป็นรัฐมนตรีช่วยฯ ส่วนกระทรวงคมนาคมมี พล.อ.วิโรจน์ แสงสนิท (รองผบ.ทบ.) และพล.อ.อ.สุเทพ เทพรักษ์ (เสธ.ทอ.) เป็นรัฐมนตรีช่วยฯ¹²¹ ரசข.พยายามสร้างกระบวนการที่ทุกคนยอมรับในระดับหนึ่งด้วยการเลือก “รัฐบาลพลเรือน-เทคโนโลยี” โดยอ้างเรื่องเศรษฐกิจเสรีนิยมมาเป็นเครื่องมือค้ำจุนความชอบธรรมเข้าบริหารประเทศ ซึ่งการยึดอำนาจโดยอาศัยรัฐบาลนี้เป็นกรหาการยอมรับ ให้เกิดขึ้นในวงกว้าง รัฐบาลใหม่ถูกมองว่า

¹¹⁹ อธิบายเพิ่มเติม. วันที่ 5 มีนาคม พ.ศ.2534 เอกอัครราชทูตสหรัฐฯประจำประเทศไทย ได้เข้าแสดงความยินดีต่อนายอานันท์ (นายกฯ) เนื่องจากสหรัฐฯถือว่าเป็นนายกฯที่มาจากพลเรือน. อ้างถึงใน ชาวในประเทศไทย, “การประชุมสมานิติบัญญัติแห่งชาติ,” สยามจดหมายเหตุ 16 (มิถุนายน 2534) : 681.

¹²⁰ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 215.

¹²¹ รายงานพิเศษ, “เปิดโฉมกรม รัฐบาลอานันท์บนสถานการณ์ฟื้นฟูภาพพจน์,” มติชนสุดสัปดาห์ 11 ฉบับที่ 549 (มีนาคม 2534) : 14. และอาทิตย์ที่ผ่านไป, “ประกาศแต่งตั้งคณะรัฐมนตรี,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 37 ฉบับที่ 40 (มีนาคม 2534) : 2 – 3.

เป็นรัฐบาลที่มีภาพพจน์ดีกว่าชุดก่อน เนื่องจากรัฐบาลชุดนี้เป็นเทคโนแครต (Technocrat) ที่มีความชำนาญพิเศษในงานแต่ละด้านดังที่กล่าวมาข้างต้น แม้ว่าในแง่ความชอบธรรมอาจจะไม่เท่ากับรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งก็ตาม¹²² จากนั้นเมื่อตั้งรัฐบาลเสร็จเรียบร้อยรศช.ปล่อยตัว พล.อ.ชาติชาย และพล.อ.อาทิตย์ กำลังเอก (อดีตรองนายกฯ และรมช.กลาโหม) ในวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ.2534 เพื่อการลดความตึงเครียดของกลุ่มผลประโยชน์เดิม พรรคการเมือง และความไม่พอใจจากประชาชนบางส่วน เพื่อสร้างความชอบธรรมจากการยึดอำนาจของตนเองว่าไม่ได้ทำลงไปด้วยความโกรธแค้นกับรัฐบาลเดิม จากนั้นพล.อ.ชาติชายได้เดินทางไปประเทศสวิตเซอร์แลนด์ในวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ.2534 (และกลับมาประเทศไทยอีกครั้งวันที่ 11 เมษายน พ.ศ.2534 เพื่อรับพระราชทานเหรียญรัตนาภรณ์ ชั้น 1 จากสมเด็จพระเทพฯซึ่งเป็นตัวแทนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯในวันที่ 12 เมษายน พ.ศ.2534 และเดินทางไปพักที่ประเทศอังกฤษในวันที่ 18 เมษายน พ.ศ.2534)

จากนั้นรศช.ให้โอกาสรัฐบาลนายอานันท์ (รัฐบาล Technocrat) ทำงานด้านเศรษฐกิจและการต่างประเทศ เพื่อผลักดันให้เศรษฐกิจไทยดีขึ้น ซึ่งนโยบายบางอย่างยังมีการยึดรูปแบบนโยบายเดิม เช่น นโยบายเปลี่ยนสนามรบให้เป็นสนามการค้า ซึ่งการฉีกกำลังระหว่าง นายเสนาะ (รองนายกรัฐมนตรี) นายสุธี และนายวีระพงษ์ ซึ่งเป็นรัฐมนตรีว่าการฯ และรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง นายไพจิตร เอื้อทวีกุล (รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี) นายสิปปนนท์ (รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม) นายอมเรศ (รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์) และนายบุญกุล (รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม) รัฐบาลพยายามรักษาเสถียรภาพทางการเงินเพื่อให้เสถียรภาพเศรษฐกิจของประเทศดีขึ้น ทั้งในด้านระดับการขาดดุลการค้าระหว่างประเทศ และดุลบัญชีเดินสะพัดที่จะต้องไม่มากเกินไป นอกจากนี้ยังต้องพิจารณาเรื่องของภาระหนี้ต่างประเทศ และระดับของเงินสำรองระหว่างประเทศด้วยตามปริวรรตเงินตราขั้นที่ 2 ที่จะมีผลบังคับใช้ในวันที่ 1 เมษายน พ.ศ.2534 ส่วนในด้านพาณิชย์มีความพยายามที่จะลดราคาน้ำมัน และตรึงราคาสินค้า 8

¹²² สุธรรม อยู่ในธรรม, “เมื่อความโปร่งใสของกฎหมายกลายเป็นเพียงดอกไม้ประดับ,” มติชน (1 เมษายน 2535) : 9.3. และ ธีรยุทธ บุญมี, “ยึดอำนาจพรรคการเมืองแหลกสลาย ความหวังใหม่สลายจริงหรือ,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 37 ฉบับที่ 40 (มีนาคม 2534) : 14.

ชนิด ที่จำเป็นต่อการอุปโภค บริโภค และเป็นสินค้าพื้นฐานที่คนทั่วไปต้องใช้¹²³ ในด้านอุตสาหกรรมมีนโยบายเกี่ยวกับอุตสาหกรรมกว้างๆ คือ สนับสนุนให้เอกชนดำเนินการด้านอุตสาหกรรมโดยส่วนใหญ่ สร้างความสมดุลต่ออุตสาหกรรมขนาดใหญ่ กลาง และเล็ก โดยเน้นอุตสาหกรรมพื้นฐาน รวมไปถึงการสนใจผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมอุตสาหกรรม นอกจากนี้ยังเน้นการพัฒนาโครงการที่ค้างด้านการคมนาคม รวมไปถึงการเอาใจเกษตรกรด้วยการเร่งแก้ปัญหาป่า และภัยแล้ง เนื่องมาจากปัญหานี้มีผลกระทบต่อการผลิตพื้นที่นาปลัง และการขาดน้ำของเกษตรกรเป็นอย่างมาก¹²⁴ ส่วนทีมงานด้านการศึกษา และสังคมเป็นการผนึกมันสมองอย่าง นางสาวสุวี จุติกุล (รต.ศึกษาธิการ) นายมีชัย วีระไวทยะ (รต.ประจำสำนักนายกฯ) และนายวิจิตร ศรีสะอ้าน (ที่ปรึกษาสภารสช.)¹²⁵ สิ่งเหล่านี้เป็นการแสดงจุดยืนที่ชี้ให้เห็นถึงความน่าเชื่อถือ ความต้องการแก้ไข ปัญหา ต่อการประชาชนกลุ่มต่างทั้งประชาชนส่วนใหญ่ระดับรากหญ้า คือ เกษตรกร และประชาชนในส่วนชนชั้นกลางที่เกี่ยวข้องกับภาคธุรกิจ อุตสาหกรรม รสช.พยายามชี้้นำให้สังคมเห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของการเข้ามามีบทบาท หรือ อิทธิพลเหนืออำนาจรัฐของรสช. ทำให้การรัฐประหาร และการมีบทบาททางการเมืองของรสช.มีความชอบธรรม เพราะภาพลักษณ์ที่รสช.พยายามทำให้ประชาชน และกลุ่มพลังต่างๆเห็น คือ การไม่ก้าวก้าวยางด้านเศรษฐกิจซึ่งเป็นงานที่ฝ่ายทหารไม่ถนัดปล่อยให้รัฐบาลนายอานันท์ทำ รสช.สร้างมันใจทางเศรษฐกิจ อาทิ พล.อ.สุจินดา คราประยูร (ผบ.ทบ.)ในฐานะรองหัวหน้าคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ แถลงการณ์ต่อสื่อมวลชนเกี่ยวกับนโยบายเศรษฐกิจจะไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลง โดยจะมีที่ปรึกษาทางเศรษฐกิจการคลังมาช่วยกันหรือว่ามีอะไรที่ต้องแก้ไขบ้าง รวมทั้งพิจารณาทบทวนโครงการลงทุนขนาดใหญ่ไม่ให้มีการทุจริตคอร์รัปชัน¹²⁶ ส่วนงานที่เกี่ยวข้องกับการเมือง และความมั่นคงของประเทศอยู่ในความรับผิดชอบของฝ่ายรสช.โดยตรง

¹²³ อธิบายเพิ่มเติม, สินค้าทั้ง 8 ชนิด มีดังต่อไปนี้ 1. กลุ่มน้ำมันหล่อลื่น 2. เยื่อกระดาษ 3. กลุ่มพวกสบู่ ผงซักฟอก ยาสีฟัน 4. กลุ่มปุ๋ย ยากำจัดศัตรูพืช 5. กาแฟ 6. นมผง 7. เมล็ดพลาสติก และ 8. น้ำมันพืช.

¹²⁴ รายงาน, "รัฐมนตรีเศรษฐกิจมืออาชีพกับฐานที่รอกการสานต่อ," สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 37 ฉบับ 40 (มีนาคม 2534) : 19 – 20.

¹²⁵ ไม่ปรากฏผู้แต่ง, "วิเคราะห์พื้นฐานของรัฐบาลที่เกิดจากรัฐประหาร 23 ก.พ. 2534," สยามรัฐ (4 กุมภาพันธ์ 2535) : 5.

¹²⁶ เศรษฐกิจ, "จับตามองที่ปรึกษาเศรษฐกิจใจซื่อมือสะอาด แต่ชี้ขาดอยู่ที่รสช.," เรื่องเดียวกัน : 17.

การดำเนินงานด้านเศรษฐกิจของรัฐบาลอานันท์ มีความหลากหลาย และสานต่อการทำงานของรัฐบาลชุดเดิม หลังจากรัฐบาลเข้ามาทำงานในระยะแรก มีความพยายามผลักดัน และปรับปรุงระบบการทำอากาศยาน เพื่อเพิ่มกำลังการขนส่ง การปรับระบบภาษีศุลกากร โดยนายเสนาะ (รองนายกฯ) รวมไปถึงเพิ่มประสิทธิภาพในการติดต่อสื่อสารด้วยแผนการจัดข่ายการสื่อสารทดแทนของประเทศ แต่งตั้งคณะกรรมการประสานการจัดข่ายการสื่อสารทดแทนของประเทศขึ้นมา โดยระยะแรกเป็นการเตรียมการสำหรับเหตุฉุกเฉิน คือ การจัดข่ายการสื่อสาร VHF และ UHF ด้วยความร่วมมือระหว่างกระทรวงมหาดไทย และกระทรวงคมนาคม ตามมาด้วยการปรับปรุงธุรกิจประกันภัยเพื่อให้มีความก้าวหน้าเป็นอัตราส่วนกับรายได้ของประชากรด้วยพระราชบัญญัติคุ้มครองการดำเนินงานของบริษัทประกันภัยต่อเอเชีย และปรับปรุงระบบภาษีโดยนำอัตราภาษีมูลค่าเพิ่ม 10 % มาใช้ ซึ่งเป็นผลงานการบริหารของนายอมเรศ (รมว.พาณิชย์) รวมไปถึงการดำเนินการด้านแผนงานเกี่ยวกับทบวงมหาวิทยาลัย พยายามที่จะผลักดันมหาวิทยาลัย ออกจากกำกับของรัฐ และพัฒนาคุณภาพระบบการอุดมศึกษาของรัฐให้มีประสิทธิภาพคล่องตัว รวมไปถึงการขยายความร่วมมือระหว่างสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ และเอกชน ทำให้ในช่วงระยะแรกรัฐบาลนายอานันท์ได้รับการยอมรับจากประชาชน และประชาชนมีความคิดเห็นว่ามีผลงานที่ดีกว่ารัฐบาลพล.อ.ชาติชาย¹²⁷ ผลงานเกี่ยวกับการด้านการคมนาคม และโทรคมนาคมยังมีต่อมาอีกโดยการปรับปรุงระบบการทำเรือ และโครงการดาวเทียมเพื่อการสื่อสารซึ่งรัฐบาลให้สัมปทานกับบริษัทชินวัตร คอมพิวเตอร์ แอนด์ คอมมิวนิเคชั่น ของพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ลงนามร่วมกับ นายอนุกุล (รมว.คมนาคม) และได้รับพระราชทาน "ไทยคม" เป็นดาวเทียมสื่อสารดวงแรกในวันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ.2534 ด้านทบวงมหาวิทยาลัยมีผลงานของนายวิจิตร ศรีสะอ้าน (ปลัดทบวงมหาวิทยาลัย) ที่พยายามผลักดันให้มหาวิทยาลัยออกจากระบบราชการ เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการให้บริการ

อย่างไรก็ดีตามที่ได้กล่าวมาแล้วในช่วงระยะแรกมีผลสำรวจว่าประชาชนค่อนข้างพอใจรัฐบาลนายอานันท์ แต่ในช่วงเดือนสิงหาคมเป็นต้นมาปัญหาเกี่ยวกับความไม่พอใจการบริหารงานของรัฐบาลนายอานันท์มีมากขึ้น เริ่มตั้งแต่ความขัดแย้งภายในวงการตุลาการระหว่างนายประภาศน์ อวยชัย (รมว.ยุติธรรม) กับ คณะกรรมการตุลาการ (ก.ต.) ซึ่งได้กล่าวไปแล้วข้างต้น

¹²⁷ ข่าวในประเทศ, "ความเคลื่อนไหวทางการเมืองหลังคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติปกครองประเทศ," เรื่องเดียวกัน 16 (ตุลาคม 2534) : 1098.

ปัญหาการรวมตัวขององค์กรนิสิตนักศึกษา 69 แห่งทั่วประเทศ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรสาธารณสุขต่างๆ รวมไปถึงกลุ่มชาวบ้านอำเภอโขงเจียม เรียกร้องให้รัฐบาลให้ความสำคัญต่อประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนปากมูลเข้าไปมีส่วนในการตัดสินใจ ทบทวนผลกระทบทางนิเวศวิทยา ปัญหาด้านสาธารณสุขเกี่ยวกับการมีหอยซึ่งเป็นพาหะให้กับพยาธิใบไม้ในเลือด และรัฐบาลควรพิสูจน์ให้ประชาชนรับทราบว่าการสร้างเขื่อนจะไม่ส่งผลกระทบต่อประชาชน พร้อมทั้งให้ความเป็นธรรมต่อประชาชนที่ต้องย้ายจากถิ่นที่อยู่อาศัยด้วย โดยองค์กรต่างๆเหล่านี้ยื่นข้อเสนอว่าหากรัฐบาลทำไม่ได้ก็ควรระงับโครงการไว้ก่อน พร้อมกันนี้ยังเรียกร้องให้ธนาคารโลกระงับเงินกู้ 54 ล้านดอลลาร์สหรัฐกับโครงการด้วย¹²⁸ เมื่อมีการเรียกร้องมากนายอานันท์ (นายกฯ) จึงออกมาชี้แจงว่าการนิเขื่อนปากมูล ได้มอบหมายให้หน่วยงาน และบริษัทที่เกี่ยวข้องไปดูแลเรื่องผลกระทบแล้ว พร้อมทั้งชี้แจงว่ารายงานการสร้างเขื่อนดังกล่าวไม่มีผลกระทบมากนัก ในช่วงเวลาเดียวกันนั่นเองปัญหาสิทธิบัตรยาถูกร้องเรียนอย่างมากตั้งแต่ปลายเดือนกันยายน พ.ศ.2534 เป็นต้นมา จากหลายองค์กรไม่ว่าจะเป็นองค์กรนิสิตนักศึกษา อาทิ องค์กรบริหารสโมสรนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (อบจ.) สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแพทย์แห่งประเทศไทย สหพันธ์นิสิตนักศึกษาเภสัชศาสตร์แห่งประเทศไทย กลุ่มนักศึกษาปัญญา สโมสรนักศึกษาเภสัชศาสตร์แห่งประเทศไทย สนนท. เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีกลุ่มองค์กรทางการแพทย์ อาทิ ชมรมแพทย์ชนบท กลุ่มเภสัชกรโรงพยาบาลชุมชน กลุ่มตัวแทนคณะแพทย์จากโรงพยาบาลต่างๆ เข้ายื่นหนังสือเรียกร้องให้ทบทวน และคัดค้านการแก้ไขสิทธิบัตรยาปี 2522 ต่อนายอานันท์ (นายกฯ)¹²⁹ จากนั้นตั้งแต่ธันวาคม พ.ศ.2534 จนเข้าสู่ปีพ.ศ.2535 กระแสทางการเมืองให้ความสำคัญกับการโจมตีรัฐธรรมนูญราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2534 ที่แล้วเสร็จในวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ.2534 กับ การจัดการเลือกตั้งและการเคลื่อนไหวของพรรคการเมืองในวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ.2535 ดังนั้นประเด็นทางการเมืองต่างๆเกี่ยวกับรัฐบาลจึงไม่มีประเด็นใดน่าสนใจ

ด้านรศช.ซึ่งบริหารงานด้านการเมือง และความมั่นคง ก็มีโครงการที่รศช.ให้ความสำคัญเป็นอย่างมากหลายโครงการ โดยรศช.ได้มอบให้คณะกรรมการที่ปรึกษาสภารศช.นำไปศึกษา และนำมาเสนอ อาทิ พล.อ.สุนทร ให้ความสำคัญกับโครงการโรงงานปุ๋ยแห่งชาติ พล.อ.อิสระพงศ์สนใจเรื่องการจัดกระทรวงแรงงาน (ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบในหน้าที่รมว.มหาดไทย) และการปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวกับการปราบปรามคอรัปชั่นซึ่งมอบให้นายสมภพ โหดระกิตย์ (ที่ปรึกษาอาวุโส

¹²⁸ เรื่องเดียวกัน 17 (มกราคม 2535) : 30 – 32.

¹²⁹ เรื่องเดียวกัน 17 (กุมภาพันธ์ – เมษายน 2535) : 149, 376 และ 572.

สภาราช.)¹³⁰ ส่วนนโยบายที่สำคัญของรชชได้แก่งานด้านกระทรวงมหาดไทยได้มีการจัดโครงการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้านกว่า 60,000 หมู่บ้านในวันที่ 21 เมษายน พ.ศ.2534 โดยกล่าวว่าเป็นการเผยแพร่ความรู้ และสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการปกครองในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขรวมถึงวิธีการควบคุมการเลือกตั้งให้บริสุทธิ์ยุติธรรมตามที่รชช.ได้ให้คำมั่นสัญญา¹³¹ และคณะรัฐมนตรีอนุมัติงบประมาณ 125 - 200 ล้านบาท ในวันที่ 7 พฤษภาคม 2534 ซึ่งเป็นความพยายามสร้างภาพลักษณ์ให้เห็นว่ารชช.เป็นทหารประชาธิปไตยเพื่อประชาธิปไตย

การผลักดันพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ พ.ศ.2475 เกี่ยวกับการเลือกตั้งกำนันผู้ใหญ่บ้านแบบใหม่ที่กำหนดไว้ให้คงวิธีการเลือกตั้งตามพระราชบัญญัติเดิม แต่ให้กำนันผู้ใหญ่บ้านดำรงตำแหน่งวาระละ 5 ปี โดยไม่มีผลย้อนหลังสำหรับกำนันผู้ใหญ่บ้านเดิมที่จะอยู่ในตำแหน่งไปจนอายุครบ 60 ปี โดยอ้างว่าหากพระราชบัญญัติมีผลย้อนหลังจะทำให้เกิดความยุ่งยากในการจัดการเลือกตั้ง เพราะการเลือกตั้งจะเกิดขึ้นพร้อมกันกว่า 60,000 หมู่บ้าน แต่หากไม่มีผลย้อนหลังและปล่อยให้การเลือกตั้งเป็นแบบค่อยเป็นค่อยไปจะเกิดการเลือกตั้งกำนันผู้ใหญ่บ้านขึ้นเพียงปีละ 2,000 - 3,000 หมู่บ้าน นอกจากนี้ยังเป็นการลดกระแสคัดค้านจากกำนันผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นผู้เสียผลประโยชน์ด้วย มาตรการนี้เริ่มเปิดเผยเค้าโครงการแก้ไขตั้งแต่ปลายเดือนกรกฎาคมเป็นต้นมา จากนั้นก็มีเสียงวิพากษ์วิจารณ์จากหลายฝ่าย ทั้งกระแสคัดค้านจากองค์กรนิสิตนักศึกษา พรรคการเมือง และอีกหลายองค์กร แต่ได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มกำนันผู้ใหญ่บ้านเป็นอย่างมากเพราะเป็นการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป และกำนันผู้ใหญ่บ้านได้มีเวลาในการเตรียมตัวสร้างฐานอำนาจสืบทอดอิทธิพลของตน ท้ายที่สุดคณะรัฐมนตรีรับหลักการในวันที่

¹³⁰ อธิบายเพิ่มเติม. โครงการทั้งหมดถูกระงับ โครงการโรงงานปุ๋ยแห่งชาติถูกที่ปรึกษา รชช.คัดค้าน และระงับไป การตั้งกระทรวงแรงงานถูกรัฐบาลนายอานันท์ระงับ ส่วนการยกร่างกฎหมายการปราบปรามการคอร์รัปชันถูกรชช.เองเป็นผู้ระงับ. อ้างถึงใน บุญชนะ อัดถาวร, การปฏิวัติของคณะรชช. 2534 กับ ประชาธิปไตย. (กรุงเทพฯ : มูลนิธิศาสตราจารย์บุญชนะ อัดถาวร เพื่อการศึกษาและวิจัย, 2536), หน้า 7 - 8. และไม่ปรากฏผู้แต่ง, "หารี้อระดับบิกตลอดพยายามสงทุกปัญหา อานันท์เมินโบสังรชช.," (10 กันยายน 2534) : 1 และ 24.

¹³¹ ไม่ปรากฏผู้แต่ง, "ปฏิทินข่าว," สยามจดหมายเหตุ 17 (เมษายน 2534) : 424.

8 ตุลาคม พ.ศ.2534¹³² ส่วนการแก้ไขปัญหาจรรยาที่รศช.เคยประกาศว่าเป็นเรื่องเร่งด่วนที่จะต้องแก้ไขนั้น ยังไม่เห็นผลเท่าที่ประกาศไว้การจรรยายังคงติดขัดเหมือนเดิม มีเพียงแต่การแก้ไขในเชิงกฎหมาย¹³³ในช่วงปลายปีพ.ศ.2534 คือ กระทรวงมหาดไทยได้เสนอแก้ไขพระราชบัญญัติคณะกรรมการจัดระบบการจราจรทางบก พ.ศ.2521 ให้กับสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจสอบการแก้ไขพระราชบัญญัตินี้ ในวันที่ 3 ธันวาคม พ.ศ.2534 เท่านั้น ไม่ได้กำหนดมาตรการแก้ไขเชิงรูปธรรมอย่างจริงจังอย่างที่สัญญาไว้

ด้านกระทรวงกลาโหมผู้นำทหาร และรศช. มีการเคลื่อนไหวเรื่องการจัดซื้ออาวุธหลังจากที่ช่วงต้นปีพ.ศ.2534 รัฐบาลพล.อ.ชาติชาย ไม่นุมัติโครงการซื้ออาวุธของกองทัพ¹³⁴ การสั่งซื้ออาวุธได้รับการชี้แจงจากผู้นำฝ่ายกองทัพซึ่งเป็นนายทหารจปร.5 และรุ่น 0143 เกือบทั้งหมด รวมทั้งยังมีตำแหน่งในสภารศช.ทั้งหมด อาทิ พล.อ.สุจินดา คราประยูร (ผบ.ทบ. และผบ.สส.) พล.อ.วิมล วงศ์วานิช (รมช.กลาโหม และรองผบ.สส.) พล.ร.อ.วิเชษฐุ์ การุณยวนิช (รมช.มหาดไทย และผู้บัญชาการทหารเรือ) พล.อ.อ.สุเทพ เทพรักษ์ (รมช.คมนาคม และเสธ.ทอ.) พล.อ.อ.ประทุม ฉายศิริ (ผช.ผบ.ทอ.) เป็นต้น การชี้แจงเริ่มขึ้นตั้งแต่ช่วงปลายปีพ.ศ.2534 ซึ่งเป็นช่วงพิจารณางบประมาณรายจ่ายประจำปีของรัฐบาลปีถัดไปต่อเนื่องมาจนถึงต้นปีพ.ศ.2535 กรณีเด่นๆ อาทิ การจัดซื้อเครื่องบินเอฟ. 16 เครื่องบินลำเลียงซี. 130 การชี้แจงรูปแบบระบบการจัดซื้อยุทโธปกรณ์ของกองทัพว่าเป็นรูปแบบรัฐบาลต่อรัฐบาล ระบบ FMS หรือ ระบบซื้อจากประเทศที่ให้เงินกู้ รวมไปถึงกรณีการจัดซื้ออาวุธจากจีนซึ่งถูกโจมตีว่าเป็นการใช้งบประมาณซื้ออาวุธประสิทธิภาพต่ำ เป็นต้น¹³⁵ ถึงแม้กระทรวงกลาโหมในชุดรัฐบาลอานันท์จะมีปัญหาถูกนายอานันท์ตัดงบประมาณ

¹³² ข่าวในประเทศ, "ความเคลื่อนไหวทางการเมืองภายหลังคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติปกครองประเทศ," สยามจดหมายเหตุ 17 (มกราคม - มีนาคม 2535) : 10, 118 - 119 และ 283. และ "ประชุมสมานิติบัญญัติแห่งชาติ," เรื่องเดียวกัน (มีนาคม 2535) : 258 - 259.

¹³³ ปราโมทย์ เจริญยิ่ง, "สภารศช.กับปัญหาของแพง และจรรยา," สยามรัฐ (21 กันยายน 2534) : 3.

¹³⁴ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, กระจายอำนาจอย่างไร สร้างประชาธิปไตย, หน้า 157.

¹³⁵ ข่าวในประเทศ, "ความเคลื่อนไหวทางการเมืองภายหลังคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ," เรื่องเดียวกัน (กุมภาพันธ์ - พฤษภาคม 2535) : 150, 284, 318, 343 และ 572. และ "ความเคลื่อนไหวทางการเมืองก่อนการเลือกตั้งส.ส.วันที่ 22 มี.ค. 35," เรื่องเดียวกัน (มีนาคม 2535) : 316.

พัฒนามากองทัพแต่ก็มีอิสระในเรื่องการแต่งตั้งโยกย้ายนายทหาร เพราะฉะนั้นนายทหารระดับสูงใน รสช. (จปร.5 และรุ่น 0143) จึงได้ย้ายสมัครพรรคพวกของตนขึ้นครองตำแหน่งแม่ทัพ ผบ.พลคม กำลังโดยเฉพาะจปร.11 และ 12 ได้ขึ้นคุมผบ.พล.กำลังรบหลักถึง 9 กองพล และเมื่อไม่มีการ แทรกแซงการโยกย้ายจากฝ่ายการเมืองดังนั้นก็ไม่ใช่ปัญหาสำคัญที่จะขัดผลประโยชน์กัน ระหว่างทหารกับรัฐบาล

ถึงแม้ว่าจะมีการสร้างพรมแดนการบริหารงานระหว่างรสช.กับฝ่ายพลเรือนนำโดยนาย อานันท์ (นายภย) แต่ก็ไม่ใช่ว่าจะไม่มีความขัดแย้งในการทำงาน โดยเหตุการณ์ความขัดแย้ง ระหว่างรัฐบาลเริ่มส่อเค้าโครงตั้งแต่พล.อ.สุนทร (ประธานรสช.) มีคำสั่งแต่งตั้งนาวาโทโสภณ สุวรรณรุจิ คนของฝ่ายรสช.เป็นเลขาธิการคณะรัฐมนตรีในวันที่ 5 มีนาคม พ.ศ.2535 เสมือนเป็นการเข้ามาสอดส่องความเคลื่อนไหวของรัฐบาล เพราะเดิมทีเดียวมีกระแสข่าวว่าพล.อ.อ.เกษตร จะเข้าดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม แต่รัฐบาลนายอานันท์มีแนวความคิดที่จะ เน้นการสร้างประชาธิปไตยเพื่อภาคธุรกิจเอกชน และไม่ยอมตกอยู่ภายใต้อำนาจการควบคุมของ รสช.อย่างเบ็ดเสร็จ จึงยืนยันไม่ยอมให้ทหารคุมกระทรวงนี้ทั้งหมด ทำยที่สุดเป็นนายอนุgul ประจวบเหมาะเป็นรัฐมนตรีว่าการแทน¹³⁶ และประนีประนอมกับสภารสช.ด้วยการให้พล.อ.วิโรจน์ และพล.อ.อ.สุเทพ ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยฯ ปัญหาที่ตามมา คือ ความไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในรัฐบาลระหว่างฝ่ายพลเรือน กับ ฝ่ายทหาร ในกระทรวงคมนาคม กรณีความขัดแย้งโครงการโทรศัพท์ 3 ล้านเลขหมาย (เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม พ.ศ.2534) หรือ สนามบินหนองงูเห่า (เริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ.2534) ระหว่างรัฐบาลกับสภารสช. ทำให้ประชาชนเริ่มเคลือบแคลงใจว่ารสช.ต้องการจริงจังในการแก้ปัญหาให้ประชาชน¹³⁷ ปัญหาเหล่านี้เกิดจากความไม่ลงตัวด้าน ความคิดเห็นเนื่องจาก ฝ่ายรสช.มีตำแหน่งที่เกี่ยวข้องกับโครงการหลายตำแหน่ง ทั้งรมช.คมนาคม พล.อ.ชัชชม กันหลง (กรรมการพิจารณาโครงการขยายบริการโทรศัพท์ 3 ล้านเลขหมาย และผช. ผบ.ทบ.) และพล.อ.อิสระพงศ์ (เลขาธิการสภารสช.) ที่เป็นประธานกรรมการองค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย (ทศท.) ซึ่งการทำงานของนายอนุgul (รมว.คมนาคม) นั้นบางครั้งข้ามหน้าฝ่ายทหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการโทรศัพท์ 3 ล้านเลขหมายซึ่งถึงกับทำให้พล.อ.วิโรจน์ (รมช.คมนาคม และเสธ.ทบ.) ไม่พอใจ เพราะถือว่ากิจการโทรศัพท์เป็นเรื่องเกี่ยวกับความมั่นคงของรัฐ จนนาย

¹³⁶ ไม่ปรากฏผู้แต่ง, "วิเคราะห์พื้นฐานของรัฐบาลที่เกิดจากรัฐประหาร 23 ก.พ. 2534," สยามรัฐ (4 กุมภาพันธ์ 2535) : 5.

¹³⁷ ไม่ปรากฏผู้แต่ง, สยามรัฐ (16 มิถุนายน 2534) : 1 และ 14.

อานันท์ (นายกฯ) ต้องลงมาดำเนินการเจรจาต่อรองระหว่างคณะกรรมการพิจารณาฯ อันประกอบด้วยบุคคลสำคัญของรศช. 2 คน คือ พล.อ.วิโรจน์ (รมช.คมนาคม และกรรมการพิจารณาฯ) พล.อ.ชัชชม กันหลง (กรรมการพิจารณาฯ และนายอินนทร์ เจียรนวนนท์ (ประธานบริษัทเครือเจริญโภคภัณฑ์ จำกัด) ตัวแทนบริษัทที่รับสัมปทาน แม้ว่าจะหาข้อยุติได้ในวันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ.2534 แต่ต้องใช้เวลาเจรจาต่อรองถึง 6 ครั้ง กรณีเช่นนี้ทำให้กระทรวงคมนาคมเป็นกระทรวงที่ขาดเอกภาพในการบริหาร และโครงการต่างๆ เหล่านี้ก็ต้องดำเนินการล่าช้าไป หรือบางโครงการไม่สามารถหาข้อยุติที่ลงตัวได้ สิ่งเหล่านี้ส่งผลต่อร่างพระราชบัญญัติองค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย (ทศท.) ที่ถูกถอนเรื่องเพราะทศท.ได้ลอบบิ๊สสถานิติบัญญัติแห่งชาติสายทหารไม่ให้ผ่านเรื่องดังกล่าว นอกจากนี้ยังมีการตัดงบประมาณเผยแพร่ประชาธิปไตยของมหาตมาคานธีงบประมาณเพียง 150 – 200 ล้านบาท และนำไปสู่ข่าวลือว่ารศช.จะปรับคณะรัฐมนตรี หรือ ปลดนายกฯ แต่อย่างไรก็ดีวันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ.2534 พล.อ.สุนทรได้ออกมายืนยันในงานเลี้ยงอำลาชีวิตราชการว่าจะไม่มีการปรับคณะรัฐมนตรีโดยรศช.¹³⁸

ช่วงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2534 รัฐบาลกับรศช.มีความขัดแย้งกันมากขึ้น แต่นายอานันท์ไม่กลัวเนื่องมาจากภาพพจน์ของนายอานันท์ ต่อสายตาวางต่างประเทศทั้งในการกล่าวสุนทรพจน์ และเวทีการประชุมผู้ว่าราชการโลกดีมาก หรือ การชื่นชมของนายคิอิชิ มียาซาว่า นายกรัฐมนตรีญี่ปุ่นที่มีต่อนายอานันท์ รวมไปถึงความเป็นที่พอใจของประชาชน และสื่อมวลชนในเรื่องลักษณะความตรงไปตรงมาของตัวนายอานันท์เองเกี่ยวกับการประกาศตัวบริหารประเทศอย่างโปร่งใส และมีแนวความคิดที่พยายามเปิดกว้างแก่สื่อมวลชนเป็นอย่างมาก แต่ในช่วงหลังรัฐบาลนายอานันท์ ถูกแรงกดดันจากหลายๆฝ่าย อาทิ ปัญหาการตุลาการกับการแทรกแซงทางการเมือง ปัญหาการลาคลอด ปัญหาการโอนอำนาจคดีส.ป.สู่ศาลอื่นเนื่องมาจากแรงกดดัน และข้อตกลงระหว่างพรรคชาติไทยกับรศช. ผลงานนี้ชี้ให้เห็นว่าการปราบปรามคอร์รัปชันไม่จริงจังนักการเมือง รวยผิดปกติกินลูกเกือบหมด ข้าวของราคาแพงขึ้นในขณะที่ราคาน้ำมันลดลง ปัญหาสิทธิบัตรที่ต้องทำตามความต้องการของสหรัฐอเมริกา (โดยอ้างการยึดกติกาสากลทั้งจากองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) และ GATT) และโครงการไฮเปอร์ลัส กับ รถไฟฟ้าลาวาริน ซึ่งเป็นโครงการต่อเนื่องจากรัฐบาลพล.อ.ชาติชาย แต่มามีปัญหากับรัฐบาลนี้ด้านสัญญา การงดเว้นภาษี และค่า

¹³⁸ สรุปรายภาพในประเทศไทย, “บักจ๊อดประกาศรศช.จะไม่ปลดนายกฯ,” มติชนสุดสัปดาห์ 12 ฉบับที่ 583 (ตุลาคม 2534) : 5. และ เพิ่มข่าวธุรกิจ, “ถอนพ.ร.บ.ฮัลโหลกลัวล้มสภา,” เรื่องเดียวกัน 12 ฉบับที่ 587 (พฤศจิกายน 2534) : 20.

กรรมสิทธิ์ที่ดินที่เพิ่มขึ้นจากประกาศรช.ฉบับที่ 44 เป็นต้น¹³⁹ นอกจากนี้การปฏิเสศการของบประมาณซื้ออาวุธเพิ่มเติม 4 พันล้านบาท โดยให้เหตุผลว่าการจัดวางรูปแบบทางการทหารแบบใหม่ด้วยการปรับปรุงให้เหมาะสมกับทิศทางของทั่วโลก คือ การลดอาวุธ¹⁴⁰ ก็เป็นแรงเสริมให้เกิดความระหองระแหงระหว่างรัฐบาลกับรช.เพิ่มขึ้น แต่อย่างไรก็ดีภาพความขัดแย้งเหล่านี้ก็ยังไม่เทียบเท่ากับปัญหาความพยายามเข้ามาบีบบังคับทางด้านเปิดเผยจากตำแหน่งรัฐมนตรี และแรงผลักดันในสภานิติบัญญัติของรช.ที่เป็นตัวจุดภาพลักษณ์ของรัฐบาลลงไป เพราะถึงแม้ว่าจะมีการแบ่งพรหมแดนการทำงานกัน แต่ว่าการบริหารงานบางหน่วยงาน หรือ บางโครงการจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือระหว่างกระทรวง รวมทั้งผลงานของรัฐบาลนั้นจะมีประสิทธิผล หรือ ประสิทธิภาพ ไม่ได้มองเพียงกระทรวงใดกระทรวงหนึ่ง หรือ ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่เป็นผลงานรวมของรัฐบาลทั้งหมด ซึ่งส่งผลต่อเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ และการเมืองโดยรวมของประเทศ

เสถียรภาพส่วนนี้มีความสำคัญกับประชาชนหลายกลุ่มโดยเฉพาะกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการลงทุน เพราะเสถียรภาพทางการเมืองทำให้เกิดความมั่นคงในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรี ไม่ว่าจะด้านการลงทุนจากต่างประเทศ การขยายตัวของการค้าสินค้าส่งออก ธุรกิจภายในประเทศ ตลอดจนผลประโยชน์ในตลาดหลักทรัพย์ ซึ่งความชอบธรรมของรัฐบาลชุดนี้ยากที่จะหาพรหมแดนระหว่างกลุ่มนายอานันท์ (ที่เป็นเทคโนโลยีแคทร) กับ กลุ่มนายทหารจากสภารช. ถึงแม้จะมีการแบ่งงานด้านเศรษฐกิจให้รัฐบาลเป็นฝ่ายบริหารโดยเน้นความโปร่งใสทางเศรษฐกิจ การวางรากฐานทางการศึกษา สังคม และวัฒนธรรม ส่วนงานด้านการเมือง อาทิ สภานิติบัญญัติแห่งชาติที่มาจากรช. หรือ มาตรการมหาดไทยด้าน ระบบการเลือกสรรกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และการเลือกตั้ง เป็นต้นจะเป็นของรช. แต่ผลกระทบที่เกิดขึ้น มีความเกี่ยวข้องกับภาคเศรษฐกิจโดยตรง คือ การไม่มีเสถียรภาพอย่างแท้จริงของรัฐบาล และความไม่มั่นคงที่มาจากการแต่งตั้งทำให้เกิดความชอบธรรมทางการเมือง ถึงแม้รัฐบาลจะได้รับการยอมรับจากประชาชนพอสมควรก็ตาม เนื่องมาจากรัฐบาลนี้ประกอบไปด้วยผู้ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะหลายด้าน อย่างไรก็ตามดีสภารช.ยังยุ่งเกี่ยว

¹³⁹ อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ, “นับถอยหลังรัฐบาลอานันท์ระวังเข้าทางป็น,” มติชน (7 พฤศจิกายน 2534) : 8., สรุปรายข่าวภายในประเทศ, “ผู้นำญี่ปุ่นขึ้นชมอานันท์เป็นนายกฯยอด,” มติชนสุดสัปดาห์ 12 ฉบับที่ 590 (ธันวาคม 2534) : 5. และ เศรษฐกิจ, “กระทาะเปลือกรช.44จากความหวังดีถึงบาปวิสุทธิ์,” เรื่องเดียวกัน 12 ฉบับที่ 587 (พฤศจิกายน 2534) : 18.

¹⁴⁰ สรุปรายข่าวภายใน, “อานันท์ชี้ความมั่นคงไม่ได้อยู่ที่ทหารฝ่ายเดียว,” เรื่องเดียวกัน 12 ฉบับที่ 585 (พฤศจิกายน 2534) : 5.

กับการทำงานของรัฐบาลโดยเฉพาะกระทรวงคมนาคมที่มีผลประโยชน์ และมีรศช.เป็นทั้งรัฐมนตรีช่วยฯ หรือ คณะกรรมการที่เกี่ยวข้องกับองค์กร และหน่วยงานภายในหลายหน่วยงาน ดังนั้นจึงพบปัญหาการล้วงลูก และเข้ายุ่งเกี่ยวกับการทำงานของรัฐบาลพลเรือนเสมอ ซึ่งการเข้ายุ่งเกี่ยวนี้มีผลกระทบต่อเชิงธุรกิจเป็นอย่างมาก ทำให้กลุ่มธุรกิจที่มีผลประโยชน์เกี่ยวข้องไม่พอใจ ดังนั้นถึงแม้ว่ารศช.จะตั้งรัฐบาลผู้นำพลเรือนขึ้นมาบริหารประเทศ แต่การมีรัฐมนตรีสายรศช. หรือ การใช้อำนาจผ่านสภานิติบัญญัติเป็นสิ่งที่ส่งผลให้เกิดภาพลักษณ์รศช. และรัฐบาลที่ไม่มีความชอบธรรมทางการเมืองร่วม เพราะประชาชนต้องพบกับภาพความขัดแย้งกันเองในการดำเนินนโยบายภายในรัฐบาลที่มีทั้งพลเรือน และทหารอยู่เสมอๆ

3.3.4 การควบคุมสื่อมวลชน

การข่าวสารเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องข้องกับมนุษย์โดยทั่วไปในสปัจจุบัน เนื่องจากหลังยุคสงครามเย็นแล้วระเบียบโลกใหม่ นั้นนั้นเป็นยุคแห่งข้อมูลข่าวสาร (Information Age) ที่นำไปสู่การสร้างเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT- Information Technology) ซึ่งมีสวนโดยตรงต่อการเกิดสงครามข่าวสาร (information warfare) ดังนั้นทหารจึงเป็นหน่วยงานที่ต้องการเทคโนโลยีที่ก้าวหน้า เพื่อครองความเหนือกว่าด้านการดำเนินกลยุทธ์¹⁴¹ แต่เทคโนโลยีนี้ไม่ได้มีเพียงเพื่อการใช้งานเข้าศึกศัตรูเท่านั้น แต่ยังสามารถนำมาเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการปฏิบัติการจิตวิทยา เพื่อสร้างความมั่นคงภายในประเทศได้อีกด้วย กองทัพจึงจำเป็นต้องมีอุปกรณ์ และสื่อที่จะเผยแพร่ปกปิด หรือ ปิดเบือนข่าวสารเป็นของตนเอง กองทัพไทยก็เช่นกันมีทั้งสถานีวิทยุ และโทรทัศน์ 2 ช่องสัญญาณ เป็นสื่อแพร่ภาพ และส่งเสริมผลประโยชน์กองทัพ โดยที่ผลประโยชน์เหล่านี้ไม่ได้มีเพียงแต่ในรูปของงบประมาณ แต่ยังมีผลประโยชน์ด้านภาพลักษณ์ การชี้แจง และการเพิ่มพูนศักยภาพเชิงยุทธชนะในแง่ดีที่ผู้ได้รับฟังข้อมูล หรือ ประชาชนมีต่อกองทัพด้วย ดังนั้นการควบคุมสื่อของกองทัพจึงเป็นเสมือนการปฏิบัตินโยบายในแง่การปราบ หรือ การสร้างอุดมการณ์ และแนวป้องกันทางอุดมการณ์ที่ทหารมีต่อประชาชนโดยเสมอมา

เมื่อผู้นำกองทัพทำการปฏิบัติ ยึดอำนาจ หรือ มีวิกฤตการณ์ทางการเมือง ทหารจะต้องส่งหน่วยกำลังเข้าควบคุมสื่อของรัฐ รศช.เองก็เช่นกัน ที่เป็นเช่นนี้เพราะการเล็งเห็นถึงความสำคัญ

¹⁴¹ สุรชาติ บำรุงสุข, ยกเครื่องเรื่องทหาร ข้อคิดสำหรับกองทัพไทยในศตวรรษที่ 21. (กรุงเทพฯ : ศูนย์วิจัย และผลิตตำรามหาวิทยาลัยเกริก, 2540), หน้า 38 – 40.

ของสื่อ และสื่อมวลชน ที่จะเป็นกระบอกเสียงให้กับรศช. เพื่อให้กลยุทธ์ปฏิบัติการจิตวิทยาเชิงรุก ต่อภาพพจน์รศช. สร้างความยอมรับ หรือ ความชอบธรรมทางการเมือง และการใช้กำลังทหาร ควบคุมสื่อทั้งสถานีวิทยุ โทรทัศน์ ก็เป็นการป้องกันการใช้กลยุทธ์เดียวกันได้ตอบกลับจากฝ่ายตรงข้าม ไม่ว่าจะป็นรัฐบาลเดิม ฝ่ายก่อการจลาจล หรือ อื่นใดก็ตามที่จะทำการเผยแพร่สิ่งที่สั่นคลอน การควบคุมอำนาจของฝ่ายกองทัพ หรือ รศช.ได้ จากนั้นปฏิบัติการต่อไปของรศช.จึงเริ่มเข้าควบคุมสื่อที่เป็นของเอกชน โดยอาศัยความชอบธรรมตามหลักกฎหมาย หรือ ด้านกำลังเข้าข่มขู่ เพื่อให้รูปแบบการนำเสนอข่าวสารเป็นไปตามที่รศช.ต้องการ แต่สื่อมวลชนเป็นองค์การที่สามารถถ่ายทอดช้กจูง หรือ สร้างภาพความคิดต่างๆให้แก่ผู้รับสารได้ ดังนั้นปฏิบัติการที่รศช. หรือ รัฐบาลกระทำต่อสื่อ หรือ ผ่านสื่อ ย่อมมีผลตอบโต้เรียกกรองย้อนกลับได้เช่นกัน

หลังจากรศช.ยึดอำนาจจากรัฐบาลพล.อ.ชาติชายในวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 รศช. ได้ใช้โทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทย (ทรท.) ในการเผยแพร่ประกาศ แถลงการณ์ หรือ ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับการสร้างความชอบธรรมในการยึดอำนาจ และเครื่องมือในการควบคุมความสงบเรียบร้อย โดยจะเห็นได้จากแถลงการณ์ 4 ฉบับ และประกาศตั้งแต่ฉบับที่ 1 – 20 ฉบับแรก จะเป็นประกาศสำคัญที่เกี่ยวข้องกับ การชี้แจงเหตุผลในการยึดอำนาจ การอ้างอิงสถาบัน กษัตริย์ การแต่งตั้ง ถอดถอน หรือ ยกเลิก ตำแหน่งของบุคคลต่างๆ การประกาศกฤษฎีกาการศึกษา และคำสั่งที่เกี่ยวข้อง การควบคุมสื่อ การปรามบุคคล หรือ กลุ่มบุคคลต่างๆให้อยู่ในความสงบ ซึ่งเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยใช้กรอบของความมั่นคง และเสถียรภาพของประเทศไทย เป็นเครื่องมือบังคับให้กลุ่มกดดัน กลุ่มผลประโยชน์ องค์กรพัฒนาเอกชน พรรคการเมือง ประชาชนทั่วไป รวมทั้งสื่อมวลชนอยู่ภายใต้การปกครองของรศช. ต่อจากนั้นรศช.ก็มีประกาศ และแถลงการณ์ที่มีความสำคัญลดหลั่นตามมาอีกเรื่อยๆในช่วง 5 วัน หลังทำการยึดอำนาจเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ทางการเมืองของประเทศ และสร้างเหตุผลสนับสนุนความชอบธรรมในการยึดอำนาจเป็นลำดับขั้นในเรื่อยๆ ด้านสื่อมวลชนของรัฐนั้นเสนอข่าวในมุมที่เป็นบวกกับรศช. เนื่องจากถูกควบคุมให้ปิดกั้นข่าวสาร และบิดเบือนข้อเท็จจริง ในขณะที่สื่ออื่นทั้งภายใน และภายนอกประเทศได้เสนอข้อมูลข่าวสารที่เป็นจริง¹⁴² โดยในช่วงแรกๆนั้นมีทิศทางการสื่อทั้งหมดไปในทิศ

¹⁴² ไพฑูรย์ คุ่มสระพรหม, “ครูในโรงเรียนชั้นนำในกรุงเทพมหานครกับเหตุการณ์ทางการเมือง : ศึกษาเฉพาะกรณีเหตุการณ์รัฐประหารคณะรศช. 2534 และกรณีเดือนพฤษภาคม 2535” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารรัฐศาสตรภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538), หน้า 167.

ทางเดียวกัน เนื่องจากอยู่ในสภาพคลุมเครือ และยังมีความเห็นยอมรับสภาพที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงได้ด้วยสาเหตุที่ว่า การเปลี่ยนผ่านจากรัฐบาลเดิมที่มีการทุจริตคอร์รัปชันสูง และเสื่อมถอยด้านความชอบธรรมในการบริหารประเทศมาสู่การยึดอำนาจแล้วนำไปสู่ทิศทางการบริหารใหม่ เป็นสิ่งที่ควรรับการพิสูจน์ ด้วยการประมาทการของรสช. จึงตั้งรัฐบาลพลเรือนขึ้นมา โดยให้รัฐบาลพลเรือนคุมภาคเศรษฐกิจ ส่วนด้านความมั่นคง และการเมืองรสช. ส่งนายทหาร และเครือข่ายของตนลงไปบริหาร เพื่อให้เกิดความเบาบางทางความคิดของประชาชนต่อรสช. ที่ว่าจะยึดอำนาจเพื่อปกครองประเทศเสียเอง

หลังจากการเข้าดำรงตำแหน่งของรัฐบาลที่นำโดยพลเรือน คือ นายอานันท์ ปันยารชุน เมื่อเข้ารับตำแหน่งได้ไม่นาน นายอานันท์ได้ให้คำเสนอแนะต่อสื่อมวลชนโดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ ควรแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม ด้วยการจัดตั้งระบบการปกครองตนเองขึ้นมา เพื่อยกระดับมาตรฐานทางจริยธรรม และอุดมการณ์ทางวิชาชีพ แทนที่จะเปิดช่องให้รัฐบาลเข้าควบคุมสื่อ (ซึ่งมีทิศทางตรงกันข้ามกับสภารสช. พยายามจะควบคุมสื่อ) เนื่องจากรัฐบาลนายอานันท์เห็นว่าสื่อจะเป็นตัวกล่อมเกลางานการเมืองได้เป็นอย่างดี ดังนั้นรัฐบาลจึงสนับสนุนด้านข้อมูล และหนทางที่จะทำให้ต้นทุนการผลิตสื่อต่ำลง ด้านวิทยุกระจายเสียงมีการยกเลิกการจำกัดเวลาการโฆษณา วิทยุโทรทัศน์ก็พิจารณาเพิ่มเวลาการโฆษณาเป็น 10 – 20 นาทีต่อชั่วโมง และออกอากาศได้ 24 ชั่วโมง รวมไปถึงการเสนอยุบกว. นำไปสู่การเริ่มต้นผลักดันเครือข่ายสื่อมวลชนของรัฐให้เอกชนเข้าถือครองหรือมีส่วนบริหารมากขึ้นภายใต้กรอบเสรีนิยมในกำกับของความมั่นคงแห่งชาติ¹⁴³ ดังนั้นการบริหารงานของรัฐบาลอานันท์กับสื่อมวลชนค่อนข้างราบรื่นนอกจากการเผยแพร่คำวิจารณ์หรือการเรียกร้องต่างๆ ที่เกี่ยวกับการร่างรัฐธรรมนูญ ความเคลื่อนไหวทางการเมืองที่มีการผลักดันของรสช. ซึ่งถูกวิพากษ์วิจารณ์ และลดความน่าเชื่อถือที่ประชาชนจะยอมรับการปกครองของรสช. ลงไป จนกระทั่งในช่วงปลายปีพ.ศ. 2534 กระแสต่อต้านรัฐธรรมนูญยิ่งเข้มข้นมากขึ้น ทั้งรัฐบาล สภานิติบัญญัติแห่งชาติ คณะกรรมการแปรรูปคดี และสภารสช. ถูกโจมตีอย่างหนัก และต่อเนื่องจากกลุ่มองค์กรหลายกลุ่มทั้งนิสิตนักศึกษา นักวิชาการ ธุรกิจ แรงงาน พรรคการเมือง สื่อมวลชนเองก็เป็นอีกกลุ่มที่จะต้องเสนอข่าวสารตามวิชาชีพของตน และทำหน้าที่นำเสนอมุมมองจากกระแสเหล่านี้ ด้วยแรงกดดันอย่างมหาศาลนี้เองทำให้รสช. มีคำสั่งลับมายังนายอภิลาศ ไ

¹⁴³ บุญรักษ์ บุญยะเขตมาลา, ฐานันดรที่สี่จากระบบโลกถึงรัฐไทย, (กรุงเทพฯ : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2537), หน้า 221 – 224. และอาทิตย์ที่ผ่านไป, “ยุบกว. ชะที,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 38 ฉบับที่ 14 (กุมภาพันธ์ 2535) : 3.

สถานนท์ (ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี และประธานคณะกรรมการอสมท.) เกี่ยวกับการกำกับดูแล การเสนอข่าวอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะข่าวที่กระทบกระเทือนผู้บริหารประเทศ ซึ่งเป็นการสั่งการโดย ไม่ผ่านรัฐบาล ที่มีทั้งนายอานันท์ (นายกฯ) พล.ต.อ.ภา สารสิน (รองนายกฯ รมต.ประจำสำนัก นายกฯ และประธานกบว.) และนายมีชัย วีระไวทยะ (รมต.ประจำสำนักนายกฯ) ที่ร่วมกันรับผิดชอบนโยบายโทรทัศน์ของประเทศ ด้านโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 5 และ 7 ซึ่งเป็นสื่อของกองทัพ ได้รับการกำกับเป็นอย่างดีอยู่แล้ว เพราะมีนายทหารเป็นคณะกรรมการควบคุมดูแลโดยส่วนใหญ่ ส่วนอสมท.ซึ่งมีนายทหารรศ.เป็นกรรมการ 3 คน ก็มักมีคำสั่งห้ามออกข่าวต่างๆที่มีผลกระทบต่อ รศ.อยู่เสมอ ในขณะที่สถานีโทรทัศน์ช่อง 11 กรมประชาสัมพันธ์ รายการ “มองต่างมุม” ของนาย เจริญศักดิ์ ปิ่นทอง ถูกสั่งระงับหลังจากการแพร่ภาพในวันที่ 24 พฤศจิกายน พ.ศ.2534 ประเด็น เกี่ยวกับการร่างรัฐธรรมนูญ โดยรัฐบาลปฏิเสธว่าไม่เกี่ยวข้องกับคำสั่งเหล่านี้ และให้เหตุผล ว่าเป็นวิจรรณญาณของผู้อำนวยการสถานีโทรทัศน์¹⁴⁴

ในช่วงต้นปีพ.ศ.2535 นายอานันท์กลับแสดงความผิดหวังสื่อมวลชนโดยเฉพาะอย่างยิ่ง วงการหนังสือพิมพ์ที่มักมีข่าวพาดหัวทหาร และนักการเมือง ในทางที่เสียหาย และหลายๆข่าวขาด ฐานข่าวที่เป็นข้อเท็จจริง ทางด้านสื่อมวลชนของรัฐทั้งวิทยุ และโทรทัศน์ก็ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ ว่าควรจะสร้างหลักประกันทางกฎหมายคุ้มครองสิทธิที่จะได้รับข้อมูลที่ถูกต้องสมบูรณ์จากสื่อมวลชนของรัฐเช่นกัน มีการผลักดันให้แก้ไขพระราชบัญญัติประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 328 (คดี หมิ่นประมาท) และพระราชบัญญัติประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ มาตรา 447 (กำหนดค่าเสียหายในคดีหมิ่นประมาท) มีการออกมาชี้แจงโดยสภานิติบัญญัติแห่งชาติ และรัฐบาล วันที่ 24 มกราคม พ.ศ.2535 นายอุกฤษ มงคลนาวิน (ประธานสภานิติบัญญัติฯ) ชี้แจงการแก้ไขกฎหมายนี้ การเพิ่มโทษปรับสื่อมวลชนที่ละเมิดคดีหมิ่นประมาทจากเดิม 200,000 บาท เป็น 4,000,000 บาท นี้จะทำให้สื่อมวลชนคำนึงถึงสิทธิ และหน้าที่ของตน และไม่ล่วงละเมิดสิทธิผู้อื่น พร้อมทำหน้าที่ให้ ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนอย่างระมัดระวัง ด้านรัฐบาลได้ยืนยันผ่านนายมีชัย ฤชุพันธุ์ (รอง นายกฯ) ว่าร่างพระราชบัญญัติได้ผ่านความเห็นชอบจากสภานิติบัญญัติฯแล้ว ค่าปรับ 4 ล้านบาท ทำเพื่อให้สื่อมวลชนไม่สามารถวิจารณ์ และนำสิ่งที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ หรือ บิดเบือนความจริงมา เผยแพร่ เพราะจะเป็นความผิดทางกฎหมายที่โทษปรับสูง ในขณะที่บทลงโทษการปรับ และจำคุก

¹⁴⁴ บุญรักษ์ บุญญะเขตมาลา, เรื่องเดียวกัน, หน้า 226.

นั้นไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลง¹⁴⁵ มีการวิพากษ์วิจารณ์จากฝ่ายต่างๆตามมา สมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทยตอบโต้หลังจากที่นายอุกฤษออกมาชี้แจงการแก้ไขกฎหมายครั้งนี้ทันทีว่า เป็นการขัดขวางเสรีภาพในการแสวงหา และเสนอข่าวของสื่อมวลชน ด้านสภาพนายความ นายสัก กอแสงเรือง (รักษาการนายกสภาพนายความ) แถลงคัดค้านการแก้ไขพระราชบัญญัตินี้ในวันที่ 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2535 ด้วยประเด็นที่ว่า โทษทางแพ่งกำหนดไว้สูงไม่สมมูลกับโทษทางอาญา ค่าเสียหายขั้นต่ำ 4 ล้านบาทปิดโอกาสที่จะพิจารณาค่าเสียหายที่แท้จริงซึ่งอาจต่ำกว่า นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมให้เกิดการข่มขู่ และคำก่ำไรจากกฎหมาย และโทษที่ถูกกำหนดไว้หนักมีผลกระทบต่อประชาชนในการรับรู้ข่าวสาร เพราะสื่อมวลชนจะหวั่นเกรงเรื่องการเสนอข่าวมากเกินไป¹⁴⁶ การแก้ไขพระราชบัญญัตินี้เป็นแผนสร้างนักรับจ้างฟ้องหนังสือพิมพ์ เพื่อปิดปากสื่อมวลชน โดยรัฐบาลแต่งตั้งจากสภารสช. ไม่มีความชอบธรรมเพียงพอที่จะกำหนดสิทธิ และเป็นตัวแทนแห่งเจตนารมณ์ของประชาชนทั้งชาติ โดยกลุ่มองค์กรต่างๆเชื่อกันว่าการแก้ไขร่างพระราชบัญญัตินี้เป็นการผลักดันของสภารสช.¹⁴⁷ เพื่อที่จะเข้าควบคุมสื่อซึ่งเป็นหนึ่งในขั้นตอนก่อนที่จะเข้าสวมบทบาทผู้นำรสช. เพราะหลังจากแก้ไขพระราชบัญญัตินี้มีข่าวออกมาทันทีว่า นายมีชัย (รองนายกฯ) จะสืบหาที่กล่าวหาพิงรัฐบาลว่าออกกฎหมายมากแต่ไม่เป็นประโยชน์กับประชาชนเพื่อนำมาลงโทษหนังสือพิมพ์ ซึ่งพล.อ.อ.พิสิษฐ์ สาสีคุปต์ (น.อ.1 เสนาธิการทหาร และรมช.มหาดไทย) กล่าวให้การสนับสนุนนายมีชัย เพราะคิดเห็นว่าสพ.บางฉบับบิดเบือนความจริง¹⁴⁸ ซึ่งเสมือนเป็นการปรามหนังสือพิมพ์ให้ระวังบทบาทการนำเสนอข่าวถึงรัฐบาล และรสช.

ในช่วงผู้นำทหารเข้าสวมบทบาทผู้นำรัฐบาล รสช.ได้ส่งพล.อ.สุจินดา คราประยูรเป็นตัวแทนในตำแหน่งนายกฯผู้นำรัฐบาล ซึ่งเป็นบทบาทเต็มรูปแบบของทหารที่เข้ายุ่งเกี่ยวกับการเมือง

¹⁴⁵ ทวีป วรดิลก, "รัฐบาลไม่มีเสถียรภาพกลับหลักการองกฎหมาย," มติชน (18 กุมภาพันธ์ 2535) : 9. และข่าวภายใน, "ความเคลื่อนไหวทางการเมืองก่อนการเลือกตั้งส.ส.ในวันที่ 22 มีนาคม 2535," สยามจดหมายเหตุ 17 (เมษายน 2535) : 394.

¹⁴⁶ ปิติ เกษมสานต์, "รัฐบาลชั่วคราวเปลือยกอหยอทำท่าจะเป็นรัฐบาลถาวร," มติชน (11 กุมภาพันธ์ 2535) : 8. และข่าวภายใน, "ความเคลื่อนไหวทางการเมืองก่อนการเลือกตั้งส.ส.ในวันที่ 22 มีนาคม 2535," เรื่องเดียวกัน, 17 (เมษายน 2535) : 365 และ 371.

¹⁴⁷ ทวีป วรดิลก, "รัฐบาลไม่มีเสถียรภาพกลับหลักการองกฎหมาย," เรื่องเดียวกัน : 9.

¹⁴⁸ ไม่ปรากฏผู้แต่ง, "ทั้งเสธ.ทหาร ทั้งมีชัย รุมอัดสนพ.ชอบบิดเบือน," สยามรัฐ (12 กุมภาพันธ์ 2535) : 3.

และปกครองบริหารประเทศโดยตรง ระยะเวลาการปกครองประเทศเริ่มต้นตั้งแต่วันที่ 7 เมษายน พ.ศ.2535 – 24 พฤษภาคม พ.ศ.2535 รวมเวลา 48 วัน ณ ช่วงเวลานี้ สื่อมวลชน วิทยุ และโทรทัศน์ของรัฐ ถูกใช้เป็นเครื่องมือเผยแพร่ความคิด ปฏิบัติการจิตวิทยา โจมตี และการบิดเบือนข่าวสารเข้าข้างฝ่ายรัฐบาลมาโดยตลอด ซึ่งเหตุการณ์ที่เลวร้ายต่อเนื่องมาจากการคัดค้านรัฐธรรมนูญเผด็จการ จนมาถึงการคัดค้านนายกฯที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้งอันนำไปสู่การชุมนุมในช่วง 4 – 11 พฤษภาคม พ.ศ. 2535 และบานปลายเข้าสู่วิกฤตการณ์ช่วงวันที่ 17 – 20 พฤษภาคม พ.ศ.2535 ที่มีการทำร้ายร่างกาย สังหารโหด และทำลายทรัพย์สินระหว่างฝ่ายรัฐบาล และฝ่ายต่อต้านรัฐบาลทหาร การสื่อสารทางการเมืองในรูปแบบอื่นๆ และการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร เนื้อหาของรัฐทำให้ประชาชนไม่น้อยทราบความเคลื่อนไหว และความเป็นจริงทางการเมืองพร้อมๆกับที่โลกรับรู้ซึ่งแตกต่างจากการนำเสนอจากสื่อรัฐ สัญญาณโทรทัศน์ผ่านดาวเทียม คลื่นวิทยุ สิ่งพิมพ์จากต่างประเทศ หรือแม้ว่าชาวสื่อ โทรทัศน์ โทรสาร เครื่องถ่ายเอกสาร ไมโครโฟน โทรโข่ง วีดีโอเทป และสื่ออื่นๆอีกมากมายทำให้ความจริงที่รัฐบาลสข.นำเสนอกลายเป็นสิ่งบิดเบือนต่อผู้รับสาร เมื่อข้อมูลข่าวสารถูกตีแผ่ว่าขาดความน่าเชื่อถือ ผลที่ตามมา คือ ไม่ว่าสื่อของรัฐจะนำเสนอข้อมูลใดๆออกมาก็ถูกกล่าวหาว่าบิดเบือน นอกจากนี้ยังมีกรรโชกปั่นคำสั่งของคณะปฏิวัติฉบับที่ 42 เพื่อกลับมาใช้สร้างความชอบธรรมเชิงกฎหมายในการควบคุมสื่อ รวมไปถึงวิธีทางนอกระบบของ อาทิกการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างนักหนังสือพิมพ์กับผู้นำทางการเมือง และทหาร ปฏิบัติการซื้อ ชู ช่า สื่อมวลชน¹⁴⁹ เพื่อให้เสนอข่าวในทางที่รักษาภาพลักษณ์รัฐบาลสข. ตามมาด้วยพฤติกรรมร้ายของเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยของพล.อ.สุจินดา (นายกฯ) ณ โรงแรมเซ็นทรัล พลาซ่า ในวันที่ 26 เมษายน พ.ศ.2535 จนนางบัญญัติ ทศนีย์เวศ (นายกสมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย) ต้องยื่นหนังสือให้พล.อ.สุจินดาทบทวนสิ่งที่เกิดขึ้น และปรับท่าที่ต่อสื่อมวลชน รวมไปถึงชี้แจงนโยบายด้านเสรีภาพข่าวสาร จากนั้นรสข.ยังดำเนินการควบคุมสื่อมวลชน ต้นเดือนพฤษภาคมนายโคทม อารียา (ครป.) ได้ออกมาเสนอให้รัฐบาลส่งเสริมสิทธิเสรีภาพในการสื่อสารซึ่งมีประเด็น คือ ยกเลิกคำสั่งคณะปฏิวัติ 17 และ 18 ที่ควบคุมสื่อวิทยุ และโทรทัศน์ ปรับโครงสร้างการถือครองสื่อวิทยุ และโทรทัศน์ ให้มีอิสระจากระบบราชการเป็นหน่วยงานสาธารณประโยชน์ในกำกับรัฐ ส่งเสริมสื่อมวลชนทุกชนิดให้มีเสรีภาพในการเสนอข่าวสารโดยเฉพาะสื่อมวลชนจากรัฐควรเสนอความเห็นทุกด้านมิใช่เป็นกระบอกเสียงของรัฐบาลเท่านั้น ส่งเสริมให้มีเวที

¹⁴⁹ Bangkok Post, (April 19, 1992)., The Nation, (March 22, 1992). และ ผู้จัดการรายวัน, (27 พฤษภาคม 2535). อ้างถึงใน บุญรักษ์ บุญญะเขตมาลา, เรื่องเดียวกัน, หน้า 311 – 312.

การสื่อสารระดับท้องถิ่น¹⁵⁰ จัดให้มีกฎหมายเพื่อให้ประชาชนมีสิทธิรับรู้ข่าวสารข้อมูลของทางราชการ จากนั้นวันที่ 6 พฤษภาคม พ.ศ.2535 พล.อ.อ.อนันต์ (รมต.มหาดไทย) เรียกบรรณาธิการ และผู้แทนหนังสือพิมพ์ 20 ฉบับเข้าพบเพื่อเสนอแนะการเขียนข่าวให้ตรงกับความเป็นจริง พร้อมมีข่าวลือว่าจะปิดหนังสือพิมพ์บางฉบับ ดังนั้นจึงได้มีการออกมาเรียกร้องเสรีภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของสื่อมวลชนที่เป็นเอกชนอย่างต่อเนื่อง วันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ.2535 สื่อมวลชน สมาคมนักข่าวไทย ศูนย์ข่าวประชาธิปไตย จัดอภิปรายโดยมีนักหนังสือพิมพ์ และนักวิชาการหลายคน¹⁵¹ ได้ข้อสรุปว่ารัฐบิดเบือน และปิดกั้นการทำงานของสื่อมวลชน ดังนั้นจึงจัดตั้งคณะทำงานส่งเสริมเสรีภาพของสื่อมวลชน เพื่อทำการตรวจสอบการเสนอข่าวของสื่อมวลชนรัฐ รวมไปถึงขอใช้สถานวิญญูของมหาวิทยาลัยต่างๆ และเรียกร้องให้สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11 และช่อง 9 เสนอข่าวสองด้าน ดังนั้นในวันที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ.2535 คณะกรรมการส่งเสริมเสรีภาพของสื่อมวลชนจึงยื่นจดหมายเปิดผนึกแก่สองรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี นายปิยะนัฐ วัชรภรณ์ และนายสุชน ชามพูนท ขอให้สื่อมวลชนรัฐ และเอกชนได้เสนอข้อเท็จจริงอย่างเท่าเทียมกันเพื่อขจัดความสับสนของประชาชน¹⁵² ด้านกลุ่มนักข่าวจากสื่อรัฐข่าวทั้งจากสถานีโทรทัศน์ช่อง 3, 5, 7, 9, 11 ไทยสกายทีวี สำนักข่าว INN สำนักข่าว ABN และวิทยุจส.100 ออกมาแถลงแสดงความเสียใจที่ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่การเป็นสื่อมวลชนที่ดีในการเสนอข้อเท็จจริง

เข้าสู่ช่วงวิกฤตการณ์ทางการเมือง วันที่ 17 – 20 พฤษภาคม พ.ศ.2535 (พฤษภาคมพิมพ์) สื่อมวลชนของภาครัฐถูกใช้เป็นเครื่องมือสร้างความชอบธรรมทางการเมือง และปฏิบัติการปรามของรัฐบาลรชช. ส่วนสื่อมวลชนอื่นๆทั้งใน และนอกประเทศถูกลิดรอนสิทธิอย่างมากมาย ถูกทหารทำร้ายร่างกาย และมีนักข่าวทั้งไทย และต่างประเทศเสียชีวิตจากเหตุการณ์ ถูกริบฟิล์มกล้องซึ่งเป็นทรัพย์สินส่วนบุคคล จากความพยายามปกปิดข้อมูลข่าวสารของฝ่ายรัฐบาล เพื่อให้

¹⁵⁰ โคทม อารียา, "ข้อเสนอเกี่ยวกับนโยบายการเมือง และการบริหารระบบราชการ," มติชน (1 พฤษภาคม 2535) : 9.

¹⁵¹ อธิบายเพิ่มเติม. อาทิตย นายมานิตย์ สุขสมจิตร (บก.อาวุโสไทยรัฐ) นายสุทธิชัย หยุ่น (บก.อำนวยการหนังสือพิมพ์เดอะเนชั่น) นายธรรมเกียรติ กั่นอริ (นักเขียนอาวุโสหนังสือพิมพ์มติชน) นายธีรภัทร เสรีรังสรรค์ (รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช) นายประกอบ คุปรัตน์ (รองอธิการบดีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) ฯลฯ. อ้างจาก ข่าวภายใน, "ความเคลื่อนไหวทางการเมือง," สยามจดหมายเหตุ 17 (สิงหาคม 2535) : 871 – 873.

¹⁵² เรื่องเดียวกัน, หน้า 875.

กระบวนการปิดเบือนความจริงตรงกับการเสนอข้อข่าวสารจากสื่อรัฐ สื่อมวลชนต่างๆภายในประเทศถูกสั่งห้ามตามคำสั่งกระทรวงมหาดไทย 334/2535 ลงวันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ.2535 (เกี่ยวกับการควบคุมสื่อโดยห้ามมิให้กระทำการโฆษณา หรือ พิมพ์เอกสารอันกระทบกระเทือนความมั่นคง) และถูกคุกคามจากฝ่ายทหารด้วยกำลังทหารดั่งนั้นจึงไม่สามารถออกข่าวอย่างเป็นทางการได้ การนำเสนอข่าวความรุนแรงทางการเมืองที่เกิดขึ้น หรือ นำภาพเหตุการณ์มาเปิดเผยจะทำให้สื่อมวลชนนั้นถูกปิด ดังเช่นหนังสือพิมพ์เดอะเนชั่น แนวน้ำรายวัน และผู้จัดการรายวัน ถูกคำสั่งให้งดการเป็นผู้โฆษณา บรรณาธิการ และเจ้าของหนังสือพิมพ์โดยพล.ต.อ.สวัสด์ อมรวิวัฒน์ (อธิบดีกรมตำรวจ และอดีตรองประธานรศช.) หลังจากการลงพาดหัวข่าวหน้า 1 ฉบับวันที่ 20 พฤษภาคม 2535 (โดยถือว่ากระทบกระเทือนความมั่นคงของรัฐ ซึ่งฝ่าฝืนพระราชบัญญัติการพิมพ์ พ.ศ.2484 มาตรา 36 วรรคแรก และคำสั่งกระทรวงมหาดไทย 334/2535) ดั่งนั้นจึงทำให้สื่อมวลชนภายในมีบทบาทการนำเสนอข้อเท็จจริงได้ไม่มากทั้งภาครัฐที่ถูกปิดเบือน และภาคเอกชนที่ต้องหวงเกรงการข่มขู่ การทำร้าย และการถูกสั่งปิด ประชาชนทั่วไปจำเป็นต้องรับข่าวสารที่รัฐบาลรศช.มอบให้โดยที่ประชาชนผู้รับสารเหล่านี้ไม่สามารถเลือกได้ เพราะที่ผ่านมามีการสื่อสารโดยเฉพาะสื่อที่ผ่านทางโทรทัศน์ กลายมาเป็นสื่อสำคัญ 5 ปีที่ผ่านมาประชาชนใช้สื่อเหล่านี้มากขึ้นอย่างมากมาย¹⁵³ ทำให้ประชาชนที่ไม่สามารถเลือกรับสารเหล่านี้ยังคงนิ่งเฉย ดูสถานการณ์ และรับฟังสิ่งที่ฝ่ายรัฐถ่ายทอด ในขณะที่ผู้มีฐานะที่สามารถเลือกรับฟังข่าวสารนอกเหนือจากสื่อของรัฐ หรือ การข่าวของต่างประเทศจะเห็นแง่มุมการเสนอวิธีการสลายการชุมนุม และการปฏิบัติของรัฐบาลที่มีต่อประชาชนที่แตกต่างจากการข่าวภายใน โดยสำนักข่าวต่างประเทศทั้ง CNN BBC REUTER AP ฯลฯ ซึ่งได้แพร่ภาพข่าวการปราบปรามตลอดทุกระยะเวลาไปทั่วโลก มีการสัมภาษณ์ผู้นำการชุมนุมพล.ต.จำลอง และพล.อ.สุนทร (อดีตรองประธานรศช.) โดยสำนักข่าว BBC¹⁵⁴ จนกระทั่งท้ายที่สุดด้วยอำนาจแห่งข้อมูลข่าวสารที่อยู่นอกเหนือการปกปิดจากรัฐบาลรศช. ทำให้เกิดข้อเปรียบเทียบ และทำให้ประชาชนส่วนใหญ่เข้าร่วมชุมนุมเพิ่ม เพราะรับทราบถึงข้อเท็จจริงผ่านวิธีการสื่อสารในรูปแบบต่างๆตั้งแต่การสร้างข่าวลือปากต่อปาก การโทรศัพท์เข้าบ้านประชาชนเพื่อกล่าวถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น อำนาจการสื่อสารเทคโนโลยีสมัยใหม่ผ่านโทรศัพท์

¹⁵³ วราภรณ์ โกเศศ, "รวมศูนย์อำนาจการปกครองจะสู่กระแสโลก." มติชน (4 มกราคม 2535) : 9.

¹⁵⁴ ไม่ปรากฏผู้แต่ง, "ปฏิภรียาจากอังกฤษ," มติชน (20 พฤษภาคม 2535) : 6. และข่าวในประเทศ, "ความเคลื่อนไหวทางการเมือง," สยามจดหมายเหตุ, 17 (ตุลาคม 2535) : 1149 – 1150.

มือถือ การส่งโทรสาร ซึ่งไม่ว่าจะเกิดขึ้นจากผู้หวังดี หรือ มือที่สามก็ตาม การสื่อสารรูปแบบเหล่านี้ มีผลต่อปฏิภริยารวมอันนำไปสู่การยุติความรุนแรง และการต้องลงจากอำนาจการปกครอง ประเทศของพล.อ.สุจินดา (ผู้นำรสช. และนายกรัฐมนตรี) ในวันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ.2535 ในที่สุด

3.4 สภาพการณ์การเข้าสู่ตำแหน่งผู้นำทางการเมืองของรศช.

ความเคลื่อนไหวทางการเมืองที่เกี่ยวกับการสืบทอดอำนาจของรศช. เริ่มตั้งแต่ก่อนการเลือกตั้ง หลังการผลักดันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร พ.ศ.2534 ซึ่งมีลักษณะเป็นเผด็จการรัฐสภาด้วยประเด็นต่างๆตามที่ได้กล่าวแล้วข้างต้น รัฐธรรมนูญเปิดโอกาสให้คนที่ไม่ได้เป็นส.ส. เข้ามาเป็นนายกฯได้ และให้อำนาจส.ว. เทียบเคียงกับส.ส. ซึ่งช่องว่างเหล่านี้สร้างขึ้นมาเพื่อให้เกิดความชอบธรรมในการที่ผู้นำรศช. จะเข้ามาสวมบทบาทการเป็นผู้นำรัฐบาล และผูกขาดอำนาจการบริหารประเทศ ดังนั้นการเข้าสู่อำนาจของรศช. จึงไม่ใช่เรื่องแปลกตามกลไกรัฐธรรมนูญที่สอดคล้องต่อการมีฐานอำนาจในรัฐสภาผ่านส.ว. นอกจากนี้แกนนำรศช. ยังมีการดำเนินการจัดตั้ง หรือผลักดันเกี่ยวกับพรรคการเมืองต่างๆมาตลอดเวลาหลังการยึดอำนาจซึ่งได้กล่าวไว้แล้วในตอนต้น นายทหารจปร.5 หรือ รุ่น 0143 ซึ่งกุมอำนาจหลักในสภารศช. ได้ดำเนินการสร้างเครือข่ายโยงใยในการเข้าสู่การบริหารด้วยฐานสมาชิกสภาผู้แทนเพิ่มเติม เพื่อให้เกิดความชอบธรรมที่ว่าส.ส. หรือ ตัวแทนจากประชาชนที่ผ่านกระบวนการเลือกตั้ง สนับสนุนผู้นำรศช. ให้เป็นผู้นำรัฐบาล แต่สิ่งสำคัญที่สุดที่บ่งชี้ให้เห็นถึงความไม่ชอบธรรมทางการเมือง คือ สภาพการณ์การต่อสู้ระหว่างการสร้าง ความชอบธรรมของรศช. กับ ความชอบธรรมตามกระบวนการที่คนในยุคสมัยที่รศช. ยึดอำนาจ โดยความล้มเหลวจากการสร้างความชอบธรรมนี้ นำไปสู่การลงจากอำนาจทางการเมือง และการยุติบทบาทการแทรกแซงการเมืองของกลุ่มอำนาจรศช. ดังที่จะนำเสนอต่อไป

ความพยายามเข้าสู่ตำแหน่งผู้นำทางการเมืองทั้งการเป็นนายกฯของพล.อ.สุจินดา คราประยูร (นายทหารจปร.5 ผบ.ทบ. และผบ.สส.) และการเป็นรัฐมนตรีของแกนนำรุ่น 0143 อีกหลายคนเริ่มขึ้นตั้งแต่วันที่ 17 มีนาคม พ.ศ.2535 ก่อนวันเลือกตั้ง พล.อ.สุนทร คงสมพงษ์ (ประธานสภารศช.) ได้เชิญหัวหน้าพรรคการเมืองมาหารือเกี่ยวกับทิศทางการจัดรัฐบาล¹⁵⁵ ต่อมาภายหลังการเลือกตั้งวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ.2535 มีการประกาศรายชื่อวุฒิสมาชิก 270 คน ตามมาตรา 94 และ 217 ของรัฐธรรมนูญราชอาณาจักร พ.ศ.2534 พล.อ.สุนทร (ประธานสภารศช.) เป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการกว่า 90 % ของส.ว. เป็นผู้ใกล้ชิดรศช.¹⁵⁶ (หลังจากนั้นก็มีการเลือกประธานวุฒิสภาในวันที่ 3 เมษายน พ.ศ.2535 ผลออกมา คือ ชุดเดียวกันกับสภานิติบัญญัติ

¹⁵⁵ ไม่ปรากฏผู้แต่ง, "รุมหวดบีบจ๊อดน่วม แนวด้านคนกลางลูกชื้อ," สยามรัฐ (25 มีนาคม 2535) : 7.

¹⁵⁶ สุภาสินี ชมะสุนทร, เรื่องเดียวกัน, หน้า 142.

แห่งชาติ คือ นายอุกฤษ มงคลนาวิน เป็นประธานวุฒิสภา นายอาษา เมฆสวรรค์ เป็นรองประธานสภาคนที่ 1 และพล.อ.วิชิต บุญยะรัตน์ เป็นรองประธานสภาคนที่ 2) ส่วนผลการเลือกตั้งปรากฏว่า พรรคสามัคคีธรรมได้รับคะแนนเสียงสูงสุด คือ 79 เสียง ร่วมกันจัดตั้งรัฐบาลกับ พรรคชาติไทย (74 เสียง) พรรคกิจสังคม (31 เสียง) พรรคประชากรไทย (7เสียง) และพรรคราษฎร (4 เสียง) รวมเป็นรัฐบาลจำนวน 195 เสียง โดยการจัดตั้งรัฐบาลนั้นผู้ประชุมประกอบไปด้วยฝ่ายพรรคการเมือง คือ พล.อ.อ.สมบุญ ระหงษ์ (หัวหน้าพรรคชาติไทย) นายณรงค์ วงศ์วรรณ (หัวหน้าพรรคสามัคคีธรรม) นายมนตรี พงษ์พานิช (หัวหน้าพรรคกิจสังคม) นายเสนาะ เทียนทอง (กรรมการบริหารพรรคชาติไทย) นายสมพงษ์ อมรวิวัฒน์ (หัวหน้าพรรคราษฎร) นายสมัคร สุนทรเวช (หัวหน้าพรรคประชากรไทย) และน.ต.ฐิติ นาคกรทรรพ (เลขาธิการพรรคสามัคคีธรรม) ส่วนฝ่ายรชช.มีพล.อ.สุนทร คงสมพงษ์ (ประธานสภารชช.) พล.อ.อ.เกษตร โรจนนิล (ผบ.ทอ. และรองประธานสภารชช.) และพล.อ.วิโรจน์ แสงสนิท (เสธ.ทบ. และสมาชิกสภารชช.) ที่บ้านรับรองกองทัพอากาศ¹⁵⁷ โดยข้อสรุปในขั้นแรกจะมีการเชิญคนนอกมาเป็นนายกฯแต่เกรงกระแสคัดค้าน ดังนั้นพรรคร่วมรัฐบาล 5 พรรคจึงเสนอชื่อนายณรงค์ วงศ์วรรณ (หัวหน้าพรรคสามัคคีธรรม) เป็นนายกรัฐมนตรีเมื่อมีการแถลงข่าวออกมากลับถูกรัฐบาลสหรัฐอเมริกากล่าวหาว่า นายณรงค์พัวพันการค้ายาเสพติด และถูกรัฐบาลสหรัฐอเมริกาปฏิเสธไม่ให้เดินทางเข้าประเทศ¹⁵⁸ อย่างไรก็ตาม 5 พรรคร่วมรัฐบาลยังยืนยันจะเสนอชื่อนายณรงค์ แต่เมื่อกระแสคัดค้านนายณรงค์เริ่มมากขึ้นจึงมีกระแสว่าจะเสนอชื่อหัวหน้าพรรคที่มีคะแนนเสียงรองลงมา คือ พล.อ.อ.สมบุญ ระหงษ์ (หัวหน้าพรรคชาติไทย) เป็นนายกฯ พร้อมกับกระแสการเชิญพล.อ.สุจินดา คราประยูร (ผบ.ทบ., ผบ.สส. และรองประธานสภารชช.) เป็นนายกฯ ทำให้เกิดกระแสต่อต้านผู้นำรชช.ตามมา วิกฤตการณ์ความขัดแย้งเกี่ยวกับนายกรัฐมนตรีที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้งคนนอกเริ่มรุนแรงเป็นลำดับ

¹⁵⁷ โกสุม หักทองขวาง, "5 พรรคร่วมรัฐบาลหมดความชอบธรรม และล้มละลายแล้วในทางการเมือง," มติชน (26 พฤษภาคม 2535) : 3.

¹⁵⁸ อธิบายเพิ่มเติม, นางมาร์กาเรต ทัดไวเลอร์ (โฆษกกระทรวงต่างประเทศสหรัฐอเมริกา) แถลงว่านายณรงค์ วงศ์วรรณ ได้รับการปฏิเสธการตรวจลงตราหนังสือเดินทาง (วีซ่า) จากสหรัฐอเมริกา เมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2534 ตามกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมือง และการถือสัญชาติมาตรา 212 เอ. (2 ซี.) ซึ่งห้ามบุคคลมีส่วนพัวพันเกี่ยวกับยาเสพติด และวัตถุผิดกฎหมาย เดินทางเข้าสหรัฐอเมริกา, อ้างจาก ข่าวในประเทศ, "ความเคลื่อนไหวทางการเมือง," สยามจดหมายเหตุ 17 (พฤษภาคม 2535) : 481.

วันที่ 6 เมษายน พ.ศ.2535 หลังจากที่พรรคร่วมรัฐบาล 5 พรรค คือ พรรคสามัคคีธรรม พรรคชาติไทย พรรคกิจสังคม พรรคประชากรไทย และพรรคราษฎร ตัดสินใจสนับสนุนพล.อ.สุจินดาเป็นนายกรัฐมนตรีคนนอกจากนายทหารผู้นำรสช. ทำให้เกิดเสียงวิพากษ์วิจารณ์ทั้งกระแสคัดค้าน และกระแสสนับสนุนจากฝ่ายที่นิยมทหารรวมไปถึงการสร้างภาพโดยการใช้อำนาจรัฐ และอำนาจทางการเมืองมากมาย เหตุการณ์เริ่มด้วยการมอบดอกไม้แสดงการสนับสนุนตั้งแต่เช้าตรู่ของวันที่ 6 เมษายน พ.ศ.2535 โดยกลุ่มที่เรียกตัวเองว่ากลุ่มบางระจัน และกลุ่มไทยอาสาป้องกันชาติ (ทสปช.) และตามมาด้วยแรงสนับสนุนเป็นระยะๆ จากกลุ่มต่างๆ อาทิ กลุ่มพญาไท กลุ่มชาวบ้านโยธี กลุ่มพัฒนาชาวดอยมหาวิทยาลัยรามคำแหง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีประชาชนที่เดินทางมาจากต่างจังหวัดอีกหลายกลุ่ม เพื่อมาแสดงความยินดีกับพล.อ.สุจินดา ในขณะที่ตัวแทนพรรคร่วมฝ่ายค้าน คือ พรรคความหวังใหม่ พรรคประชาธิปไตย พรรคพลังธรรม และพรรคเอกภาพ ได้เข้าหารือที่บ้านพักพล.ต.จำลอง ศรีเมือง (หัวหน้าพรรคพลังธรรม) ย่านราชวัตร ต่อมานายวิฑิต มันทราภรณ์ (สมาชิกกรป. และอาจารย์คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) ได้ยื่นจดหมายคัดค้านการสนับสนุนพล.อ.สุจินดาเป็นนายกต่อพรรคร่วมรัฐบาล 5 พรรค และได้เตรียมพร้อมการเคลื่อนไหวอภิปรายในวันที่ 7 เมษายน พ.ศ.2535 หน้าลานโพธิ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพื่อคัดค้านนายกที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้งโดยมีประเด็น เรียกร้องให้พล.อ.สุจินดา ยึดมั่นในคำสัญญาอย่าได้รับตำแหน่ง ขอให้พรรคการเมืองแสดงความรับผิดชอบต่อประชาชน และคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นส.ส. รวมไปถึงขอร้องให้ประชาชนกลุ่มต่างๆ ในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัดรณรงค์คัดค้านการเสนอชื่อพล.อ.สุจินดาด้วยสันติวิธี จากนั้นพล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ (หัวหน้าพรรคความหวังใหม่) และพล.อ.พัฒน์ อัครนิบุตร ได้เดินทางเข้าพบพล.อ.สุจินดาในสวนรื่นฤดีตามการนัดของพล.อ.สุนทร คงสมพงษ์ (ประธานรสช.) ซึ่งหลังการเข้าพบพล.อ.สุจินดา ยืนยันว่าไม่ได้หวังจะอยู่ในอำนาจ ในขณะที่พรรคประชาธิปไตย และพล.ต.จำลองก็ได้ออกแถลงการณ์คัดค้านนายกรัฐมนตรีที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้งอย่างรุนแรง

วันที่ 7 เมษายน พ.ศ.2535 รสช.เข้าสวมบทบาทผู้นำรัฐบาลโดยพล.อ.สุจินดาลาออกจากตำแหน่งในกองทัพ และเข้าดำรงตำแหน่งนายกคนที่ 19 ของประเทศไทย โดยมีพล.อ.สุนทร (ประธานสภารสช.) เป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการ ท่ามกลางกระแสคัดค้าน และสนับสนุนหลายสายด้วยกัน จากนั้นพล.อ.สุจินดาให้สัมภาษณ์ถึงการตั้งคณะรัฐมนตรีว่า ส.ส.ที่ถูกยึดทรัพย์

สามารถเป็นรัฐมนตรีได้ เพราะประชาชนเลือกเข้ามา และศาลยังไม่ได้ตัดสินว่ามีความผิด¹⁵⁹ มีการเคลื่อนไหวในต่างจังหวัดหน้าศาลากลางเกือบทุกจังหวัดเพื่อสนับสนุนพล.อ.สุจินดา อาทิ อ่างทอง ชัยนาท ระยอง จันทบุรี และชลบุรี ประกอบไปด้วยประชาชนที่นิยมฝ่ายทหารทั้งนักธุรกิจ นักศึกษา กลุ่มแรงงาน กลุ่มชาวมุสลิม และสหพันธ์เกษตรกรแห่งประเทศไทย ซึ่งนำโดยนายสมศักดิ์ ชวีญมมงคล (อดีตนายกกลุ่มกระทิงแดง) เข้าสนับสนุนพล.อ.สุจินดา¹⁶⁰ ด้านฝ่ายคัดค้านมีการเคลื่อนไหวที่รัฐสภาของแกนนำพรรคร่วมฝ่ายค้าน 4 พรรค เพื่อแถลงการณ์คัดค้านความไม่ชอบธรรม ตามครรลองประชาธิปไตยของ 5 พรรครัฐบาล และการเข้าดำรงตำแหน่งนายกฯของพล.อ.สุจินดา ในขณะที่ลานโพธิ์ศรีพร้อมกับองค์กรพัฒนาเอกชน และสนท.จัดอภิปรายตามที่ได้เตรียมการไว้ ในวันที่ 6 เมษายน พ.ศ.2535 โดยมีตัวแทนพรรคการเมืองฝ่ายค้าน 4 พรรคเข้าร่วมอภิปราย อาทิ นายจรินทร์ ลักษณะวิศิษฎ์ (โฆษกพรรคประชาธิปัตย์) นายถวิล ไพรสณฑ์ (กรรมการบริหารพรรคพลังธรรม) นายจาตุรนต์ ฉายแสง (โฆษกพรรคความหวังใหม่) เป็นต้น โดยในคำวันเดียวกันกลุ่มนักศึกษาได้เดินทางมายืนดอกไม้ดำ และพวงหรีดประณามพล.อ.สุจินดาหนึ่งในผู้นำรสช.ที่ขึ้นสู่ตำแหน่งนายกฯด้วยวิธีการแทรกแซงทางการเมือง และทำลายระบอบประชาธิปไตย ต่อพล.ต.จตุ ฤทธิ พรหมสาขา ณ สกลนคร (เลขาธิการกองทัพบก) ที่สวนรื่นฤดี

จากนั้นวันที่ 8 เมษายน พ.ศ.2535 เรืออากาศตรีฉลาด วรฉัตร เริ่มอดข้าวประท้วงหน้ารัฐสภา ตั้งแต่เวลา 01.00น. ส่วนจำนวนประชาชนที่ชุมนุมเพื่อสนับสนุนพล.อ.สุจินดาตามหน้าศาลากลางจังหวัดเพิ่มจำนวนหนาแน่นขึ้น ทั้งในจังหวัดเพชรบุรี ลำปาง สงขลา และขอนแก่น นอกจากนี้ยังมีกลุ่มประชาชนจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยา กลุ่มพัฒนาชาติไทยในจังหวัดภาคใต้ และกลุ่มนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหงรวมทั้งสิ้น 300 คน เดินทางเข้าพบพล.อ.สุจินดาเพื่อแสดงการสนับสนุนการเป็นนายกฯ พล.อ.สุจินดาขึ้นปราศรัยพร้อมน้ำตา และกล่าววาทะ “เสียสัจย์ เพื่อชาติ” ในงานเลี้ยงอำลาตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก และผู้บัญชาการทหารสูงสุด ที่หอประชุมกองทัพบก จากนั้นพล.อ.อิสระพงศ์ (รักษาราชการแทนผบ.ทบ.) ออกมากล่าวสนับสนุนพล.อ.สุจินดา 2,000 % ทางด้าน ครป. ตัวแทนองค์กรพัฒนาเอกชน และนักศึกษา ได้รวมตัวกันหน้าลานพระบรมรูปทรงม้า เพื่อไปยื่นหนังสือที่หอประชุมกองทัพบกคัดค้านการเข้ารับตำแหน่งนายกฯของ

¹⁵⁹ วุฒิสภา ชุ่มสนิท, “1 ปี รสช.,” ใน *รวมเลือดเนื้อเชื้อไทย*. วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์(บก.), (กรุงเทพฯ : บริษัท โรงพิมพ์กรุงเทพ (1984) จำกัด, พิมพ์ครั้งที่ 2, 2543), หน้า 190.

¹⁶⁰ ไม่ปรากฏผู้แต่ง, *ประชาธิปไตยเลือด*. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ดอกเบี๋ย, 2535), หน้า 6 - 7.

พล.อ.สุจินดา แต่ไม่สามารถเข้าไปได้เนื่องจากกำลังตำรวจนำโดยพล.ต.ต.วัฒน์ ศรีมาดา (จปร.5 และผู้บังคับการตำรวจนครบาล) ได้วางกำลังไว้อย่างหนาแน่นอนุญาตเพียงตัวแทนฝ่ายสนับสนุน พล.อ.สุจินดาเข้ามาแสดงความยินดีเท่านั้น และขอรับจดหมายเปิดผนึกเพื่อส่งมอบให้กับพล.อ.สุจินดาแทน โดยเนื้อหาของจดหมายเปิดผนึกฉบับนี้มุ่งเน้นที่จะกล่าวถึงการยึดอำนาจของรสช.เป็นการทำเพื่อการสืบทอดอำนาจทางการเมือง การเสียสัจจะ และการขาดศรัทธาในระบบอบประชาธิปไตยของพล.อ.สุจินดาผู้นำรสช. ทำให้พล.อ.อิสระพงศ์ออกมาตอบโต้ทันทีว่า “จะเอาพล.อ.สุจินดาออกก็ให้ไปเอาออกที่สภา” ในขณะที่พล.อ.สุนทร (ประธานรสช.) กล่าวว่าสภารสช.ยังคงอำนาจอยู่จนกว่ารัฐมนตรีชุดใหม่จะเข้าเฝ้าถวายสัตย์ปฏิญาณตน และในกรณีที่เกิดวิกฤตการณ์ สภารสช.สามารถจะใช้อำนาจได้ตามมาตรา 20, 21 22 และ 23 ตามธรรมนูญการปกครองชั่วคราว ในวันเดียวกันพล.อ.อ.เกษต (ผู้นำรุ่น 0143 และผบ.ทอ.) รับตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดต่อจากพล.อ.สุจินดา ทางด้านฝ่ายคัดค้านพรรคประชาธิปไตยออกแถลงการณ์ฉบับที่ 2 ตอบโต้ประณาม และเรียกร้องให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรชี้แจงบทบาทในการคัดเลือกนายกฯ วันที่ 9 เมษายน พ.ศ.2535 บริเวณกรมทหารราบที่ 11 รักษาพระองค์ มีพิธีสวนสนามธงประจำหน่วยกองบัญชาการทหารสูงสุด กองทัพบก กองทัพเรือ กองทัพอากาศ และกรมตำรวจ รวม 176 หน่วย เป็นเกียรติแก่พล.อ.สุจินดา (นายกฯ) ในโอกาสอำลาชีวิตราชการ มีผู้นำเหล่าทัพ นายทหาร ตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ตลอดจนขุนตานุขุนตจากต่างประเทศมาร่วมพิธี¹⁶¹ ด้านฝ่ายคัดค้านยังดำเนินการต่อไป พรรคพลังธรรมออกแถลงการณ์คัดค้านนายกฯที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง และจัดปราศรัยหลายแห่งทั่วกรุงเทพมหานคร และเตรียมจัดปราศรัยใหญ่ที่สวนลุมพินีในวันที่ 10 เมษายน พ.ศ.2535 ทางด้านร.ต.ฉลาด ประกาศอดข้าวจนตาย โดยมีบุคคลสำคัญเข้าเยี่ยม อาทิ นายประพันธ์ หุตะสิงห์ น.พ.กระแส ชนะวงศ์ นายปัญญา สดสงวงศ์ (ส.ส.พรรคพลังธรรม) นายอาทิตย์ อุไรรัตน์ (ประธานสภาผู้แทนราษฎร) ส่วนนายปริญญา เทวานฤมิตรกุล (เลขาธิการสนท.) ได้เดินทางไปวางหรีดดำทำด้วยกระดาษเป็นรูปพล.อ.สุจินดา เพื่อประณามพล.อ.สุจินดาที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย

การแสดงการคัดค้านยังคงมีออกมาจากประชาชนหลายฝ่ายเป็นระยะๆตลอดช่วงเดือนเมษายน และเหตุการณ์เริ่มบานปลายรุนแรงมากขึ้นอีกครั้งตั้งแต่วันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ.2535 ประเด็นน่าสนใจในระหว่างนี้ คือ วันที่ 11 เมษายน พ.ศ.2535 นายวิฑิต มั่นตราภรณ์ในฐานะตัวแทนครป.ประณามพล.อ.สุจินดา และรสช.ว่ายึดอำนาจเพื่อสืบทอดอำนาจการเมืองให้ฝ่ายตนเอง

¹⁶¹ ชาวในประเทศ, “ความเคลื่อนไหวทางการเมือง,” สยามจดหมายเหตุ 17 (พฤษภาคม 2535) : 562 – 563.

รวมทั้งเรียกร้องให้ประชาชนใส่ชุดดำไปยืนหน้ารัฐสภาในวันที่ 16 เมษายน พ.ศ.2535 ในขณะที่ พล.ต.จำลองได้นำเรื่องเข้าหารือกับส.ส.ในพรรคเกี่ยวกับการเรียกร้องของครป.ให้ส.ส.ใส่ชุดดำในวันเปิดประชุมสภาวันแรก พร้อมกล่าวว่าได้จัดเตรียมเสื้อพระราชทานสีดำด้านหน้าเขียนว่า “เสียชีพ อย่าเสียสัตย์” ด้านหลังมีข้อความในพระไตรปิฎกว่า “คนพูดเท็จไม่ทำบาปย่อมนไม่มี”¹⁶² ต่อมาวันที่ 13 เมษายน พ.ศ.2535 สหพันธ์นักศึกษาไทยในอเมริกาเตรียมทำหนังสือยื่นต่อพล.อ.สุจินดา ผ่านสถานทูตไทยประจำกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. เรียกร้องให้พล.อ.สุจินดาลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นส.ส. นอกจากนี้ยังกล่าวว่าจะมีการเขียนโปสเตอร์คัดค้านการดำรงตำแหน่งนายกฯที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง ในขณะที่กลุ่มแนวร่วมนักศึกษาเพื่อประชาธิปไตยแถลงโจมตีการบิดเบือนข่าวสาร และการปิดกั้นการเสนอข่าวสื่อมวลชนของรัฐบาล และในวันนี้มีบุคคลสำคัญ และกลุ่มคัดค้านรชช. หลายกลุ่มเดินทางเข้าเยี่ยมร.ต.ฉลาด อาทิ น.ต.ประสงค์ สุ่นศิริ (อดีตเลขาธิการนายกรัฐมนตรี) นายเกรียงกมล เลานะไพโรจน์ (ตัวแทนกลุ่มอดีตผู้นำนักศึกษา 14 ตุลาฯ) นายพิศาล มูลศาสตร์สาทร (เลขาธิการพรรคความหวังใหม่) และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้าเยี่ยมของนายไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ (บุตรชายพล.อ.ชาติชาย และเป็นผู้ที่ถูกนำเข้าไปเกี่ยวข้องกับคดีลอบสังหาร) ขอร้องให้ร.ต.ฉลาดเลิกอดข้าว เพราะกลัวว่าเหตุการณ์จะนำไปสู่การเรียกร้องนอกวิถีทางแบบสันติวิธี และไม่เป็นที่ประธาธิปไตยในที่สุด ในขณะที่สื่อมวลชนเวียดนามตีพิมพ์ข่าวระบุว่าไม่เห็นด้วยกับการขึ้นสู่อำนาจของพล.อ.สุจินดา

วันที่ 15 เมษายน พ.ศ.2535 พรรคประชาธิปไตย และพรรคความหวังใหม่รุกคัดค้านรัฐบาลพล.อ.สุจินดาอย่างหนัก นอกจากนี้ยังมีกระแสคัดค้านจากนักวิชาการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์อีกด้วย ส่วนในวันที่ 16 เมษายน พ.ศ.2535 ตัวแทนนักข่าวเข้าแจ้งกับพล.อ.สุจินดาว่าจะไม่ทำข่าวนายกรัฐมนตรี 3 วัน เนื่องมาจากพฤติกรรมป่าเถื่อนของหน่วยรักษาความปลอดภัยนายกรัฐมนตรีนี่มีต่อนักข่าว¹⁶³ ต่อมามีการตั้งคณะรัฐมนตรีในรัฐบาลพล.อ.สุจินดา คราประยูร ในวันที่ 17 เมษายน พ.ศ.2535 ประกอบไปด้วยรัฐมนตรี 10 คนนอก โดยเป็นคนของเครือข่าย และเป็นทหารจปร. 5 กับรุ่น 0143 ทั้งหมด 6 คน กับตำแหน่งรัฐมนตรี 8 ตำแหน่ง ดังต่อไปนี้ คือ พล.อ.สุจินดา คราประยูร เป็นนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม พล.อ.อ.สมบุญ ระหงษ์ (หัวหน้าพรรคชาติไทย) เป็นรองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ พล.อ.อ.อนันต์ กลินทะเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

¹⁶² ไม่ปรากฏผู้แต่ง, ประชาธิปไตยเลือด, หน้า 11.

¹⁶³ ไม่ปรากฏผู้แต่ง, ประชาธิปไตยเลือด, หน้า 18.

นายทินพันธ์ นาคะตะ (จปร.5 และนักวิชาการ) เป็นรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี พล.อ.ชัช ชม กัณหง เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม และพล.ต.ท.วิโรจน์ เปาอินทร์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย นอกจากนั้นรัฐมนตรีในรัฐบาลหลายๆตำแหน่งก็เป็นคนที่เคยถูกอายัดทรัพย์สินเนื่องมาจากความร้ายแรงผิดปกติในรัฐบาลชุดที่แล้ว อาทิ นายณรงค์ วงศ์วรรณ (รองนายกรัฐมนตรี) นายมนตรี พงษ์พานิช (รองนายกรัฐมนตรี) นายวัฒนา อัครเวม (รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี) นายเสนาะ เทียนทอง (รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม) นายบรรหาร ศิลปอาชา (รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม) และนายสันติ ชัยวิวัฒน์ (รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตร และสหกรณ์) เป็นต้น¹⁶⁴ คณะรัฐมนตรีเช่นนี้ถือเป็นการผูกขาดอำนาจของ รสช. และพิสูจน์ให้เห็นว่าข้ออ้างความชอบธรรมทางการเมืองของรสช.ที่ใช้เป็นเครื่องมือในการยึดอำนาจรัฐบาลพล.อ.ชาติชายเป็นเพียงการหลอกลวง และต้องการยึดอำนาจเพื่อสืบทอดอำนาจทางการเมือง ก่อให้เกิดคัดค้านเพิ่มยิ่งขึ้น นอกจากนี้นางบัญญัติ ทศนีย์เวช (นายกสมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย) แจกแถลงการณ์สมาคมฯเกี่ยวกับเหตุการณ์ระหว่างนักข่าวกับเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยของพล.อ.สุจินดา ที่โรงแรมเซ็นทรัล พลาซ่า ในวันที่ 16 ที่ผ่านมา ขอให้ พล.อ.สุจินดาทบทวนท่าทีที่มีต่อสื่อมวลชนด้วย

วันที่ 19 เมษายน พ.ศ.2535 พล.อ.สุนทร (ประธานสภารสช.) ออกมาแสดงความผิดหวังที่มีการแต่งตั้งรัฐมนตรีที่ถูกประกาศยึดทรัพย์สินในรัฐบาลพล.อ.สุจินดา วันที่ 20 เมษายน พ.ศ.2535 ผู้สื่อข่าวสหรัฐอเมริกาขอสัมภาษณ์ ร.ต.ฉลาดออกอากาศทางวิทยุโทรทัศน์สหรัฐฯ เวลา 10.30น. และสำนักข่าวดีเคของเยอรมนีได้เผยแพร่คำให้สัมภาษณ์ของ ร.ต.ฉลาดเกี่ยวกับการเรียกร้องให้นายกฯลาออกจากตำแหน่งด้วย ในขณะที่พรรคร่วมฝ่ายค้านจัดการปราศรัยที่ลานพระบรมรูปทรงม้า แต่ตำรวจสถานีตำรวจนครบาลดุสิตห้ามติดตั้งเครื่องขยายเสียง และเวที ท้ายที่สุดมีการสั่งปิดการจลาจลหน้าลานพระบรมรูปฯ เพราะว่ามีประชาชนเข้าร่วมฟังกว่า 30,000 คน และยังคงหลั่งไหลมาเรื่อยๆ มากนับ 100,000 คน¹⁶⁵ แต่ไม่มีการเผยแพร่ข่าวทางโทรทัศน์นอกจากไทยทีวีสีช่อง 3 เท่านั้นที่ออกข่าวในช่วงเวลา 1.30น. ส่วนในวันที่ 21 เมษายน พ.ศ.2535 พล.อ.สุจินดา นำคณะรัฐมนตรีเข้าถวายสัตย์ปฏิญาณ ดังนั้น พล.อ.สุนทร (ประธานสภารสช.) จึงนำคณะนายทหารและตำรวจเข้าเผ่าฯ กราบบังคมทูลลา เนื่องจากในโอกาสที่พ้นจากหน้าที่ของสภารสช.ตามรัฐ

¹⁶⁴ โบนัสพิเศษ, "คำชี้แจงของพล.อ.อิสระพงศ์ หนุนภักดีต่อคณะกรรมการวิสามัญกรณีพฤษภาทมิฬ," มติชนสุดสัปดาห์ 12 ฉบับที่ 609 (เมษายน 2535) : 14.

¹⁶⁵ ไม่ปรากฏผู้แต่ง, "การเมืองนอกสภา," สยามรัฐ (22 เมษายน 2535) : 3.

ธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร พ.ศ.2534¹⁶⁶ ด้านรายการสยามมานุสติของวิสุทธิสารตอบโต้ และกล่าวไม่ให้ประชาชนหลงเชื่อการดำเนินการของฝ่ายค้านในการอภิปรายหน้าลานพระบรมรูปทรงม้า วันที่ 22 เมษายน พ.ศ.2535 พล.อ.สุจินดา (นายรัฐมนตรี) แถลงว่าจะไม่ยอมให้บ้านเมืองไม่สงบ มีการตั้งให้พล.อ.สุนทรเป็นประธานที่ปรึกษาองคมนตรีรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ จากนั้นวันที่ 24 เมษายน พ.ศ.2535 สมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทยร่วมกับคณะเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จัดระดมความคิดเห็นที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีนักวิชาการจากหลายสถาบันเข้าร่วมการระดมความคิดเห็น สรุปได้ว่าหมดหวังกับรัฐบาลพล.อ.สุจินดา นอกจากนี้นางบัญญัติ (นายกสมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย) ยื่นหนังสือเรียกร้องต่อพล.อ.สุจินดา ให้แกลงการณให้ชัดเจนถึงสิทธิ เสรีภาพในการเสนอข่าวสารของสื่อมวลชน รวมทั้งขอให้ป้องกันการคุกคามเสรีภาพของสื่อมวลชนด้วย ในขณะที่พล.อ.อ.พิเชษฐ สาลีคุปต์ (น.อ.1 ,เสนาธิการทหารและวุฒิสมาชิก) ให้ความเห็นว่ารัฐธรรมนูญประเด็นวุฒิมีสื่อสิทธิอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาล ส่วนพล.อ.อ.เกษร (ผบ.ทอ. และผบ.สส.) เรียกร้องให้พรรคฝ่ายค้านเลิกจัดอภิปรายในจังหวัดต่างๆ และนอกสภา โดยอ้างว่าควรจะนำมาต่อสู้อีกในสภา 26 เมษายน พ.ศ.2535 สนนท.เสนอวิธีการประท้วงรูปแบบใหม่ คือ “มือบรกดกั” ขับรถผ่านหน้ารัฐสภาให้บีบแตรไล่พล.อ.สุจินดาให้ลาออกจากตำแหน่งนายกฯ 27 เมษายน พ.ศ.2535 พล.ต.ท.วิโรจน์ เปาอินทร์ (จปร.5 และรมช.มหาดไทย) ได้ตอบ และกล่าวถึงการบีบแตรหน้ารัฐสภาหากเป็นการก่อความรำคาญให้คนอื่นจะถือว่าเป็นการกระทำผิดกฎหมาย ในขณะที่พล.อ.อ.อนันต์ กลินทะ (น.อ.1 และรมต.มหาดไทย) กล่าวว่าหากมีการประท้วงรุนแรงอาจต้องประกาศภาวะฉุกเฉิน ส่วนพล.ท.ชัยณรงค์ หนูหนักดี (จปร.11 และแม่ทัพภาคที่ 1) เตรียมกำลังกองทัพภาคที่ 1 เพื่อควบคุมสถานการณ์กรณีจะมีการประชุมใหญ่คัดค้านนายกฯ ในวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ.2535 จากนั้นวันที่ 28 เมษายน พ.ศ.2535 ความเคลื่อนไหวทางการเมืองของ คณะรัฐมนตรีพล.อ.สุจินดาที่น่าสนใจ คือ รัฐบาลอนุมัติให้ธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ยึดเวลาชำระหนี้สินแก่เกษตรกรออกไป 1 ปี เพิ่มวงเงินกู้แก่เกษตรกร และอนุมัติแผนฟื้นฟูการเกษตรอนุมัติเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำให้เกษตรกรอย่างเพียงพอ เมื่อเริ่มฤดูกาล¹⁶⁷ เป็นความพยายามสร้างความชอบธรรมให้กับรัฐบาลจากเกษตรกรซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ วันที่ 29 เมษายน พ.ศ.2535 ร.ต.ฉลาดหมดสติถูกส่งเข้า

¹⁶⁶ ไม่ปรากฏผู้แต่ง, “ปฏิทินข่าว,” สยามจดหมายเหตุ 17 (เมษายน 2535) : 424 – 425.

¹⁶⁷ ข่าวภายใน, “ผลการประชุมคณะรัฐมนตรี,” สยามจดหมายเหตุ 17 (เมษายน 2535) : 463.

ห้องฉุกเฉิน พล.อ.สุจินดาส่งกระเช้าดอกไม้มาเยี่ยม ในเย็นวันนั้นน.ส.จิตราวดี วรฉัตร (บุตรสาวของร.ต.ฉลาด) จึงประกาศอดข้าวสานต่อเจตนารมณ์บิดา ในที่บ่ายวันเดียวกันนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 3 คน นำแถลงการณ์คัดค้านนายฯไปแจกจ่ายให้ประชาชนหน้าสยามสแควร์ จึงถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจสน.ปทุมวันเชิญไปที่สถานีตำรวจ

เข้าสู่เดือนพฤษภาคมการเคลื่อนไหวคัดค้าน และการตอบโต้ระหว่างฝ่ายคัดค้าน และฝ่ายรัฐบาลเพิ่มยิ่งมากขึ้น ในวันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ.2535 การเคลื่อนไหวจากนิสิตนักศึกษา และกลุ่มนักวิชาการเริ่มขยายตัวมากขึ้น โดยนายปริญญา เทวานฤมิตรกุล (เลขาธิการสนท.) แถลงการณ์เปลี่ยนการจัดชุมนุมปราศรัยใหญ่ในวันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ.2535 จากลานพระบรมรูปทรงม้ามาเป็นสนามหลวงเนื่องจากสถานที่เดิมทางเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ยอมให้จัด ส่วนฝ่ายนักวิชาการมีการประชุมกลุ่มนักวิชาการเพื่อประชาธิปไตย 10 สถาบัน คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง และสถาบันเทคโนโลยีวิทยาลัทยกรีก มติที่ประชุม คือ ให้พล.อ.สุจินดาลาออกในวันที่ 6 พฤษภาคม พ.ศ.2535 และเรียกร้องให้อาจารย์มหาวิทยาลัย และนักศึกษาทุกสถาบันหยุดการสอน และการเรียนเพื่อมาร่วมแสดงประชามติในวันที่ 6 พฤษภาคมนี้ และมีตัวแทนของกลุ่มนักวิชาการร่วมอดอาหารวันละ 1 คนด้วย วันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ.2535 พล.อ.สุจินดายืนยันกับผู้สื่อข่าวว่าจะไม่ลาออก แม้ว่าจะมีแรงกดดันถึงที่สุด ส่วนพล.ต.ท.วิโรจน์ก็เตรียมการพร้อมรักษาความสงบเรียบร้อยบริเวณสนามหลวงโดยมีกองร้อยปราบจลาจลจาก 191 บก.เหนือ ใต้ ธนฯ อย่างละ 2 กองร้อย และกองปราบปรามอีก 1 กองร้อยสามารถเคลื่อนกำลังเข้าสู่ท้องสนามหลวงได้ในทันที ด้านสโมสรนักศึกษา และชมรมพัฒนาสังคมสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า) ยื่นจดหมายเปิดผนึกถึงประธานสภาเรียกร้องให้นายฯเป็นบุคคลที่มาจากกาเลือกตั้ง วุฒิมายังจากกระบวนการคัดเลือกโดยประชาชน เป็นตัวแทนประชาชนในสาขาต่างๆมีอำนาจเฉพาะกลั่นกรองกฎหมาย และให้ประธานรัฐสภามาจากประธานสภาผู้แทนราษฎร ตกเย็นมีการจัดปราศรัยที่สนามหลวงเพื่อคัดค้านนายฯที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง นำโดยหัวหน้า และบุคคลสำคัญจากพรรคฝ่ายค้าน ตัวแทนนักวิชาการ นิสิตนักศึกษา องค์กรพัฒนาเอกชนต่างๆ และผู้ใช้แรงงาน ซึ่งมีประชาชนเข้ารับฟังเป็นจำนวนมากนับแสนคนในท้องสนามหลวง การปราศรัยจบลงในเวลา 4 ทุ่ม โดยหัวหน้าพรรคการเมืองฝ่ายค้าน 4 พรรค ขึ้นไปยืนบนเวที เปิดเพลงสรรเสริญพระบารมีปิดการปราศรัย จากนั้นตัวแทนองค์กรจาก ครป. สนท. กลุ่มสหพันธ์แรงงานแห่งประเทศไทย ประธานสภาองค์การครูเพื่อสังคม กลุ่มรัฐวิสาหกิจ ประธานกลุ่มองค์กรสตรี คณะบริหารกลุ่มนักวิชาการเพื่อ

ประชาธิปไตย 10 สถาบัน และกลุ่มประชาชน เดินทางไปที่สวนรื่นฤดีเพื่อยื่นจดหมายเปิดผนึกถึง พล.อ.สุจินดาเรียกร้องให้ลาออกจากตำแหน่งนายกฯ

วันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2535 พล.ต.จำลอง ศรีเมือง (จปร.7 และหัวหน้าพรรคพลังธรรม) เริ่มอดอาหารประท้วงตั้งแต่เช้ามืดเป็นวันแรกที่หน้ารัฐสภา ร.ต.ฉลาดออกจากโรงพยาบาลมาพบ พล.ต.จำลอง และอดข้าวประท้วงต่อเช่นกัน ส่วนพรรคฝ่ายค้าน 4 พรรคประชุมร่วมกันที่รัฐสภา และมีมติเอกฉันท์สนับสนุนการอดข้าวของพล.ต.จำลอง พร้อมกันนี้สมาชิกพรรคฝ่ายค้านจะไม่เข้าฟังการแถลงนโยบายของพล.อ.สุจินดา แต่จะเข้าประชุมเพื่ออภิปรายที่มาของนายกฯ และรัฐบาลชุดนี้ ที่สืบทอดอำนาจของรสช. ในขณะที่พล.อ.สุจินดาให้สัมภาษณ์ถึงกระแสคัดค้านนายกฯจากคนกลางว่าไม่น่าจะมีปัญหาอะไร และไม่สนใจต่อการอดข้าวของพล.ต.จำลอง พร้อมทั้งกล่าวว่า ตนไม่นิยมใช้ความรุนแรง และได้สั่งการไปยังทหาร และตำรวจอย่าใช้ความรุนแรงเป็นอันขาด ต่อมาวันที่ 6 พฤษภาคม พ.ศ.2535 มีส.ส. และผู้นำฝ่ายค้านขึ้นมาอภิปรายหลายคน อาทิ พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ (หัวหน้าพรรคความหวังใหม่) นายชวน หลีกภัย (หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์) พ.อ.ชินวุธ สุทธรมสีมะ (เลขาธิการพรรคพลังธรรม) และนายบุญชู โรจนเสถียร (หัวหน้าพรรคเอกภาพ) ประชาชนเดินทางมาร่วมชุมนุมอย่างต่อเนื่อง และมีเวทีปราศรัยขนาดใหญ่ตรงข้ามประตูทางเข้ารัฐสภา ในขณะที่ 9.30 น. พล.อ.สุจินดา แถลงนโยบายรัฐบาลต่อรัฐสภา คารวะพระบรมราชานุสาวรีย์รัชกาลที่ 7 และออกมาพบปะกลุ่มผู้ชุมนุมประท้วง จากนั้นก็ได้มีบุคคลสำคัญของฝ่ายคัดค้านขึ้นปราศรัยบนเวที อาทิ หัวหน้าพรรคฝ่ายค้านทั้ง 4 พรรค และคนสำคัญในพรรค นายแก้วสรร อติโพธิ (อาจารย์คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) นางประทีป อึ้งทรงธรรม ฮาตะ นายเกรียงกมล เลหาไพโรจน์ (อดีตผู้นำนักศึกษา 14 ตุลาฯ 16) ฯลฯ ประชาชนเริ่มหลังไหลมากขึ้นเรื่อยๆมากกว่า 70,000 คน ส่วนในวันเดียวกันนั้นเองมีการเคลื่อนย้ายกำลังทหารกว่า 200 นาย อาวุธครบมือประจำการณบริเวณสวนรื่นฤดี พร้อมกำลังตำรวจอีกจำนวนมาก เตรียมควบคุมสถานการณ์บริเวณดังกล่าว ซึ่งเป็นบ้านพักพล.อ.สุจินดา

วันที่ 7 พฤษภาคม พ.ศ.2535 เหตุการณ์เริ่มบานปลายเจ้าหน้าที่ตำรวจเริ่มปิดกั้นถนนอยู่ทองในบริเวณพระบรมรูปทรงม้า สามแยก ถนนศรีอยุธยาตัดกับถนนราชดำเนิน จุดสกัดมีตำรวจประมาณ 200 นาย สกัดประชาชนที่จะมาสนับสนุนพล.ต.จำลองอดอาหาร โดยให้เหตุผลว่าเวลา 8.00น. พระบาทสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯจะเสด็จพระราชดำเนินมาที่สวนอัมพรเพื่อพระกอบพิธีพระราชทานกระบี่ให้กับนักเรียนนายร้อยตำรวจ ทำให้ประชาชนที่พยายามจะเข้าไปหน้ารัฐสภาไม่พอใจมาก จึงเดินอ้อมไปทางถนนราชวิถี ส่วนด้านการประชุมสภาวันที่ 2 เวลาประมาณ

11.00น. นายอุกฤษ มงคลนาวิน (ประธานรัฐสภา) ให้พล.อ.สุจินดาลุกขึ้นอภิปรายซึ่งเป็นชนวนเหตุให้การประชุมปิดลงกะทันหัน เพราะให้เหตุผลในการเข้ารับตำแหน่งนายกฯว่า รัฐธรรมนูญไม่ได้กำหนดไว้ว่านายกฯจะต้องเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การรับตำแหน่งครั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้บุคคลคนหนึ่งขึ้นสู่อำนาจ เพราะผู้นั้นไฝฝืนขึ้นสู่อำนาจในระบอบประชาธิปไตยแบบสภาเปรซิเดียม และการเป็นนายกฯก็เพื่อป้องกัน และรักษาไว้ซึ่งศาสนาพุทธที่กำลังถูกบุคคลกลุ่มหนึ่งก่อตั้งศาสนาขึ้นมา โดยมีพุทธศาสนิกชนจำนวนมากขอร้องให้รับตำแหน่งนี้ เพื่อป้องกัน และรักษาไว้ซึ่งศาสนาพุทธ และมีกลุ่มบุคคลจะตั้งศาสนาขึ้นมาใหม่ อันเป็นการพาดพิงถึงหัวหน้าพรรคการเมืองพรรคหนึ่ง และกลุ่มปฏิบัติศาสนกิจอีกรูปแบบหนึ่ง¹⁶⁸ (ซึ่งเรื่องสภาเปรซิเดียม และลัทธิใหม่ เป็นการพาดพิงถึง พล.อ.ชวลิต และพล.ต.จำลอง ตามลำดับ) นอกจากนี้ยังให้เหตุผลเพิ่มเติมว่านายกคนกลางจะทำให้ควบคุมการคอร์รัปชันได้ดีที่สุด ซึ่งหลังจากแถลงเสร็จมีแต่เสียงตะโกนแสดงความไม่พอใจของส.ส.พรรคฝ่ายค้าน ประธานรัฐสภาจึงกล่าวปิดการประชุมทันที แต่ภาพข่าวทางโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 5 หลังการประชุมกลับมีแต่เสียงปรบมือ¹⁶⁹ ด้านการชุมนุมประท้วงมีส.ส.พรรคพลังธรรมคนหนึ่งขับรถกระบะพุ่งชนแผงเหล็กกั้นบริเวณถนนราชวิถีตัดกับถนนอุทอง เพื่อให้ประชาชนเดินทางสะดวกไม่ต้องอ้อม ทำให้พล.อ.สุจินดาต้องเรียกประชุม พล.อ.อิสระพงศ์ หนุนภักดี (ผบ.ทบ.) พล.อ.อ.เกษตร โรจนนิล (ผบ.ทอ. และผบ.สส.) พล.อ.อ.อนันต์ กลินทะ (รมต.มหาดไทย) และพล.ท.ชัยณรงค์ หนุนภักดี (แม่ทัพภาคที่ 1) ที่กองปฏิบัติการกองทัพบก สว.รันฤดี เพื่อหารือสถานการณ์ปัจจุบัน ในขณะที่เดียวกันหัวหน้าพรรคร่วมรัฐบาล และเลขาธิการพรรคทั้ง 5 พรรค ก็เข้าร่วมปรึกษาหารือกับพล.อ.สุจินดา และพล.อ.อ.เกษตร ถึงสถานการณ์ชุมนุมประท้วง โดยฉายวีดีโอดูตั้งแต่วันแรก ซึ่งพล.อ.อ.เกษตรเสนอที่ประชุมว่ามี 3 มาตรการสำหรับกรณีนี้ที่ผู้ชุมนุมคัดค้านไม่ยอมสลายตัว คือ ออกประกาศเตือน ประกาศกฎอัยการศึก และใช้มาตรการขั้นเด็ดขาด ซึ่งมาตรการต่างๆขึ้นอยู่กับผู้ชุมนุม มีการอนุมัติใช้แผนไพร่พินาศ/33 โดยมีจุดประสงค์ในการรักษาความสงบรวมทั้งการป้องกัน และปราบปรามการก่อความไม่สงบทุกรูปแบบในกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล รวมไปถึงการปฏิบัติการระวังป้องกันรักษาความปลอดภัยสถานที่สำคัญ และอารักขาบุคคลสำคัญของประเทศในเขตพื้นที่รับผิดชอบ¹⁷⁰ ซึ่งแผนนี้ให้อำนาจในการใช้กำลังทหารเข้าสลายการชุมนุมอย่างมหาศาลทุกรูปแบบ ส่วนข้อเสนอของพล.ต.จำลองที่ให้พล.อ.

¹⁶⁸ สุคุณ พรหมายน, เรื่องเดียวกัน, หน้า 12 – 13.

¹⁶⁹ วุฒิชชาติ ชุ่มสนิท, เรื่องเดียวกัน, หน้า 196.

¹⁷⁰ โบนัสพิเศษ, “คำชี้แจงของพล.อ.อิสระพงศ์ หนุนภักดี ต่อคณะกรรมการวิสามัญกรณีพฤษภาทมิฬ,” *มติชนสุดสัปดาห์* 12 ฉบับ 617 (มิถุนายน 2535) : พิเศษ 1.

สุจินดาลาออกนั้น 5 พรรค พิจารณาแล้วไม่สามารถยอมรับตามข้อเรียกร้องได้ ต่อมา มีนักวิชาการหลายกลุ่มเสนอคัดค้านรัฐบาลมากมาย อาทิ มีการนำแถลงการณ์ของสภาอาจารย์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สมาคมอาจารย์อุดมศึกษาแห่งประเทศไทย และกลุ่มนักวิชาการเพื่อประชาธิปไตย 15 สถาบัน มาแจกจ่ายแก่ประชาชนหน้ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ นอกจากนี้ที่จังหวัดเชียงใหม่ คณะอาจารย์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่จำนวน 46 คน สนับสนุนการเคลื่อนไหวของ น.พ.ประเวศ วะสี และกลุ่มอาจารย์ 40 คนถวายฎีกาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เสนอแนวทางแก้ไขปัญหามันเมืองในปัจจุบัน จนกระทั่งช่วงเวลา 15.00น. สถานีโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจได้รายงานข่าว และภาพผู้ชุมนุมประท้วงหน้ารัฐสภา โดยนายจักรพันธ์ ยมจินดา (ผู้ประกาศข่าวโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 7) อ่านประกาศกองอำนาจการกลาง กองอำนาจการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ ฉบับที่ 1 ลงนามโดยพล.อ.อ.เกษตร (ผบ.สส.) เตือนประชาชนให้ระงับการมาร่วมชุมนุมที่หน้ารัฐสภาเพื่อป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นจากการจลาจล และเมื่อกลุ่มผู้ชุมนุมได้รับรู้ถึงคำเตือนการห้ามชุมนุมยิ่งทำให้เกิดความไม่พอใจให้ร้องกันมากยิ่งขึ้น และได้มีการเตรียมคน 30 คน ล้อมพล.ต.จำลอง เพื่อป้องกันการบุกเข้าแย่งตัว รวมไปถึงการเตรียมถังน้ำ ผ้าเช็ดหน้าเอาไว้สำหรับกรณีใช้แก๊สน้ำตาสลายการชุมนุม เวลา 17.10น. สถานีโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจ โดยนายจักรพันธ์ได้อ่านประกาศกองกำลังรักษาพระนคร ฉบับที่ 1 ลงนามพล.อ.อิสระพงศ์ (ผบ.ทบ.) ระบุว่า จะดำเนินมาตรการที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้ประท้วง และเตือนประชาชนให้กลับบ้าน ต่อมา มีเครื่องบินของกองทัพบกจำนวน 3 ลำ บินวนเหนือกลุ่มผู้ชุมนุมหน้ารัฐสภา และได้โปรยใบปลิวของกองอำนาจการรักษาความมั่นคงภายในให้แก่ผู้ชุมนุม เนื้อหาระบุว่าไม่ต้องการให้ประชาชนมาร่วมชุมนุมกับผู้ไม่หวังดี และวิงวอนให้ผู้ร่วมชุมนุมเดินทางกลับบ้านมิฉะนั้นกองกำลังอาจจะดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งต่อผู้ชุมนุม ลงนามโดย พล.อ.อิสระพงศ์ (ผู้อำนาจการกองกำลังรักษาพระนคร และผบ.ทบ.) ด้านตัวแทนคณาจารย์ 15 สถาบัน ครป. กลุ่มประชาชนและองค์กรเอกชน ประมาณ 300 คน รวมตัวกันเพื่อเตรียมถวายฎีกาที่สำนักราชเลขาธิการ พร้อมแนบรายชื่อประมาณ 10,000 ชื่อ ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ใช้พระราชวินิจฉัยช่วยเหลือชีวิตของพล.ต.จำลอง และร.ต.ฉลาด ส่วนพล.ต.จำลองได้เขียนจดหมายมอบให้นางประทีป อึ้งทรงธรรม ฮาตะ ขอย้ายที่ชุมนุมจากรัฐสภาไปสนามหลวง โดยมีเหตุผล คือ ผู้มาชุมนุมหน้ารัฐสภามีความแออัด การเข้า-ออกหน้ารัฐสภาตำรวจปิดกั้นได้ อากาศหน้ารัฐสภาไม่มีจะหายใจ หน้ารัฐสภาใครๆมาซุกก็เข้าไม่ได้แล้ว และสนามหลวงไป-มาสะดวก ใครอยากนอนค้างก็นอนได้สบาย อยากให้นอนกันมาก ในขณะที่เดียวกันในช่วงค่ำมีข่าวว่ามีคำสั่งจากสำนักงานตำรวจสันติบาล ให้มีกำลังตำรวจนอกเครื่องแบบแทรกซึมเข้าสู่ที่ชุมนุมประท้วง และเกลี้ยกล่อมประชาชนให้เดินทางกลับบ้าน เพราะอาจถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย ส่วนพล.ต.ต.ณรงค์ เหยี่ยงทอง (รองผู้

บัญชาการตำรวจนครบาล และรักษาราชการผู้บัญชาการตำรวจนครบาล) สั่งถอนกำลังตำรวจบางส่วนกลับที่ตั้ง เหลือไว้เพียงบางส่วน และชี้แจงให้ประชาชนเดินทางกลับบ้าน นอกจากนี้พล.ต.ต. ณรงค์ ได้นำเจ้าหน้าที่สำนักราชเลขาธิการเดินทางไปรัฐสภาเพื่อมอบซองเอกสารให้กับบรรดาหัวหน้าพรรคฝ่ายค้าน ซึ่งเป็นข้อความว่า น.พ.ประเวศ วะสี และพวกได้ถวายฎีกาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ เพื่อทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยยุบสภา ทางราชเลขาธิการจึงได้สอบถามมายังพรรคการเมืองต่างๆ เพื่อให้พรรคการเมืองถวายความเห็น ส่วนในต่างจังหวัด เช่น สุรินทร์ นครราชสีมา เชียงใหม่ และนครศรีธรรมราช มีประชาชนออกมาชุมนุมคัดค้านร่วมกับที่กรุงเทพฯ นับหมื่นคน และมีประชาชนบางส่วนเดินทางมาร่วมชุมนุมที่กรุงเทพฯ ด้วย โดยเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในวันที่สี่อมวลชนได้วิพากษ์วิจารณ์ว่าสถานการณ์การเมืองไทยถูกมองว่าใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหาในสายตาชาวโลก¹⁷¹

วันที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ.2535 มีการแทรกแซงจากฝ่ายที่ไม่ประสงค์ดีต่อการชุมนุม อาทิ มีผู้อ้างตัวเป็นผู้รักประชาธิปไตยเดินแจกเอกสารแถลงการณ์รอบสนามหลวงให้ผู้มาชุมนุมสลายตัว และการขู่วางระเบิดที่ตึกโดม และตึกสถาบันภาษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ส่วนนายแก้วสรร อดิโพธิ ได้อ่านแถลงการณ์ของสภาอาจารย์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สมาคมอุดมศึกษาแห่งประเทศไทย และกลุ่มนักวิชาการเพื่อประชาธิปไตยแจ้งว่าจะใช้สถานีวิจัยของมหาวิทยาลัยคลื่น A.M. 981 กิโลเฮิร์ตเสนอข่าวทั้งสองด้าน ช่วงเย็นประมาณ 16.00น. มีประชาชนมากมายเกือบ 200,000 คนในท้องสนามหลวง หลังจากนั้นพล.ต.จำลองเรียกประชุมส.ส.พรรคพลังธรรมที่เต็นท์ และกล่าวกับพ.อ.วินัย สมพงษ์ (ส.ส.กรุงเทพมหานคร) ว่าจะยอมรับข้อเสนอหากพล.อ.สุจินดา และรัฐบาลเสนอให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ โดยพล.อ.สุจินดาจะต้องแถลงต่อสื่อมวลชนโดยอ่านคำสัตย์เป็นหนังสือต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ความว่าจะแก้ไขรัฐธรรมนูญให้เป็นประชาธิปไตยทุกประการให้เสร็จภายใน 1 เดือน รัฐธรรมนูญมีผลบังคับใช้ทันทีที่ประกาศใช้ ไม่มีบทเฉพาะกาล และพล.อ.สุจินดาจะต้องลาออก หากมีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ และหากพล.อ.สุจินดาไม่ทำตามนั้น ต้องขอรับพระราชทานโทษ คำตอบที่ออกมา คือ กองทัพอากาศที่ 1 ส่งรถบรรทุกขนเครื่องกีดขวางเป็นไม้พันด้วยลวดหนามจำนวนมากมาเก็บเตรียมพร้อมในกองทัพ และเตรียมกำลังทหารประมาณ 100 นาย ไว้รับสถานการณ์ จากนั้นผู้ชุมนุมต้องย้ายออกจากท้องสนามหลวงไปสู่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย เพื่อกลับไปยังลานพระบรมรูปทรงม้า เพราะจะมีการใช้สนามหลวงในการทำพิธีราชมงคล จากนั้นทหาร 3 เหล่าทัพ และตำรวจ กว่า 2,000 นาย พร้อมอาวุธถูกนำมาเสริม

¹⁷¹ ไม่ปรากฏผู้แต่ง, "ในสายตาชาวโลก," มติชน (8 พฤษภาคม 2535) : 8.

กำลังที่สะพานมัฆวาน ถนนราชดำเนินนอกตึกร้างกำลังตามรั้วลวดหนาม นอกจากนี้กรมตำรวจได้สั่งการไปทุกสถานีตำรวจในกองกำกับการ 4, 5 และ 6 เตรียมกำลังเจ้าหน้าที่ชุดปราบจลาจล และให้รอคำสั่งของผู้บังคับการตำรวจนครบาลเหนือเพื่อปฏิบัติการ

ในวันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ.2535 ประชาชนยังคงปักหลักอยู่ที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย แถมนำพรรคฝ่ายค้านขึ้นปราศรัย และสนับสนุนการชุมนุมของประชาชนต่อเนื่องตลอดทั้งคืน ในขณะที่จุดสกัดสะพานมัฆวานยังคงตึกร้างกำลังทหารตำรวจอยู่ประมาณ 200 นาย มีขดลวดหนามกั้นเพื่อไม่ให้ประชาชนผ่านไป-มาตลอดแนว ทำให้ประชาชนส่วนหนึ่งที่ต้องการไปร่วมการชุมนุมที่สนามหลวงต้องหาทางข้ามผ่านท่อประปาขนาดใหญ่ และบางคนต้องพลัดตกลงไปในน้ำ ต่อมา พล.ต.จำลองเริ่มห้ามติจากกลุ่มผู้ชุมนุมโดยให้เลิก 2 ข้อ ระหว่างอดอาหารจนตาย จนพล.อ.สุจินดาออก กับ กินอาหารแล้วมาสู้ต่อไป ประชาชนเลิกมติดั้งโดยการปรบมือดังสนั่น สถานีโทรทัศน์กองทัพช่อง 5 รีบออกประกาศว่า พล.ต.จำลองเลิกอดอาหารแล้วทันที ทำให้ประชาชนทราบข่าวจึงเกิดความสับสนคิดว่ากลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงสลายตัวแล้ว ดังนั้นแกนนำชุมนุมประท้วงทั้งนายธีรยุทธ บุญมี นายปริญญา เทวานฤมิตรกุล (เลขาธิการสนท.) นายโคทม อาริยา (รองประธานครป.) จึงหารือกัน และออกแถลงการณ์ยืนยันที่จะร่วมมือกับพรรคการเมืองฝ่ายค้านทุกพรรคในการชุมนุมเรียกร้องต่อไปโดยสันติ และไม่ได้มีความแตกแยกกับพรรคพลังธรรม หรือ พรรคความหวังใหม่ในการเรียกร้องตามข่าวลือแต่อย่างใด ด้าน พล.ต.ท.วิโรจน์ (รมช.มหาดไทย) เรียกประชุมเจ้าหน้าที่ตำรวจระดับสูงเพื่อเตรียมการรับมือสถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้น และมีทหารจำนวนหนึ่งวางแนวรั้วลวดหนามเพิ่ม 3 แถว ตรงสะพานผ่านฟ้า เพื่อกั้นประชาชนไม่ให้ผ่านเข้าไปร่วมชุมนุมเพิ่ม พล.ต.ต.ณรงค์ (รักษาราชการผบ.ช.น.) สั่งปิดถนนใกล้เคียงการชุมนุม และมีการเพิ่มกำลังทหารที่สะพานมัฆวาน นอกจากนี้ยังมีนำรั้วลวดหนามมากีดขวางตรงท่อประปา เพื่อไม่ให้ประชาชนใช้เป็นทางผ่านมาร่วมชุมนุมเพิ่มเติม ในขณะที่ฝ่ายชุมนุม พล.ต.จำลองประกาศเตือนผู้ชุมนุมว่าฝ่ายรัฐบาลได้ส่งคนมาปะปนกับผู้ชุมนุมเป็นจำนวนมากถึง 2,000 คน ให้ประชาชนที่ร่วมชุมนุมช่วยกันสังเกต และระวังบุคคลหน้าสงสัยที่มีลักษณะคล้ายทหาร ด้านกองกำลังรักษาพระนครออกแถลงการณ์เตือนไม่ให้ประชาชนเดินทางไปร่วมชุมนุม และระบุว่าหากจำเป็นกองกำลังรักษาพระนครจะใช้มาตรการเหมาะสมเข้าจัดการ นอกจากนี้ยังมีการส่งหน่วยปฏิบัติการพิเศษ 123 จำนวน 100 นาย ไปเสริมที่สถานีตำรวจนครบาลนางเลิ้ง รายงานข่าววิทยุสามยอดของกองปราบปรามรายงานว่า มีประชาชนมาชุมนุมกว่า 100,000 คน ทางฝ่ายพรรคร่วมรัฐบาลเริ่มต้องการที่จะประนีประนอม โดย 9 พรรคการเมืองรวมตัวกันเสนอให้แก่ไขรัฐธรรมนูญ ด้านพรรคฝ่ายค้าน ครป. สนท. องค์กรเอกชน จึงได้หารือกันในประเด็นเรื่องว่าจะรับข้อเสนอของ 9

พรรค พร้อมระบุงู๋เอนไซในการยอมรับการแก้ไขนี้ และได้ข้อสรุป คือ เปิดให้มีบทเฉพาะกาลไว้ในร่างรัฐธรรมนูญได้ แต่ก็ยังไม่สามารถหาข้อสรุปว่าบทเฉพาะกาลควรจะมีระยะเวลาานเท่าไร ในขณะที่มีการประชุมร่วมนเพื่อหาข้อสรุปเกี่ยวกับการแก้ไขรัฐธรรมนูญฝ่ายทหารมีการเสริมกำลังทหารจาก กองร้อยที่ 1 กองพันที่ 2 รักษาพระองค์ (ร.1 พัน2 รอ.) ตรึงกำลังเพิ่มเติมที่สะพานผ่านฟ้า เวลา 21.37น. โททัศน์รวมการเฉพาะกิจได้ออกประกาศกองอำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ ลงนามโดยพล.อ.อ.เกษตร (ผบ.ทอ. และผบ.สส.) เรื่องความคลี่คลายของสถานการณ์ ในขณะที่เวลาเดียวกันนั้นมีผู้ชุมนุมมาเพิ่มเติมถึง 200,000 คน ซึ่งส่วนใหญ่นั่งชุมนุมอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อยบริเวณหน้าเวทีปราศรัย ซึ่งหลังจากประชุมหาข้อตกลงเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญแล้วยังมีการหาข้อสรุปเกี่ยวกับการชุมนุมต่อ และแกนนำก็ตกลงกันได้ว่าจะชุมนุมต่อไปเพื่อกดดันพล.อ.สุจินดาให้ประกาศแก้ไขรัฐธรรมนูญ

วันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ.2535 มีการเดินตรวจความเรียบร้อยของผู้นำกองทัพ และรัฐบาล อาทิ พล.อ.อิสระพงศ์ (ผบ.ทบ.) พล.ท.ชัยณรงค์ (แม่ทัพภาคที่ 1) และพล.อ.อ.อนันต์ (รมว.มหาดไทย) เพื่อเตรียมการเปิดเส้นทางให้ขบวนของสมเด็จพระเทพฯเสด็จพระราชดำเนิน ทรงเป็นประธานเปิดสัปดาห์พระพุทธศาสนาที่บริเวณท้องสนามหลวงให้ได้ภายในเวลา 17.00น. หลังจากนั้นมีการแถลงให้ผู้ชุมนุมทราบถึงเส้นทางเสด็จฯ ผู้ชุมนุมจึงเคลื่อนย้ายไปอยู่ในสถานที่อย่างเป็นระเบียบ และไม่ขวางทางเสด็จฯ รวมทั้งพล.อ.อ.อนันต์ได้เชิญตัวแทนหนังสือพิมพ์รายวันทุกฉบับเข้าพบ และขอรับรองให้เสนอข่าวตามจริงเพื่อประโยชน์ของชาติ รวมทั้งใช้อำนาจของกระทรวงมหาดไทยสั่งห้ามพนักงานรัฐวิสาหกิจไปชุมนุมที่ท้องสนามหลวง หากฝ่าฝืนถือเป็นความผิดทางวินัย ส่วนฝ่ายทหารก็เสริมลวดหนาม และกำลังพลมากขึ้นบริเวณถนนผ่านฟ้า ด้านฝ่ายชุมนุมคัดค้านกลุ่มนักวิชาการได้เสนอให้มีการสลายการชุมนุม และให้ประชาชนมาชุมนุมกันใหม่ในวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ.2535 ที่สนามไชยอีกครั้ง แต่ท้ายที่สุดหลังจากการหารือพร้อมกันหลายฝ่าย ทั้งฝ่ายพรรคร่วมฝ่ายค้าน กลุ่มนักวิชาการ 15 สถาบัน ครป. สนนท. องค์กรมวลชนต่างๆ สรุปได้ว่าเสนอให้ใช้คำว่าพักการชุมนุม และมีการชุมนุมใหม่ในวันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ.2535 เวลา 17.00 น. ณ ท้องสนามหลวง จากนั้น 04.15น. พล.ต.จำลอง ประกาศพักการชุมนุม และนำประชาชนร้องเพลงสรรเสริญพระบารมี ฝ่ายทหารนำรถดับเพลิงที่จอดขวางสะพานผ่านฟ้าเคลื่อนตัวออก และเก็บรั้วลวดหนาม เมื่อทุกอย่างเรียบร้อยประชาชนก็ปรบมือ และนำดอกไม้มาให้กับทหาร และตำรวจ เพื่อแสดงความเป็นมิตรก่อนจะแยกย้ายกันกลับ

จากนั้นในช่วงวันที่ 11 - 15 พฤษภาคม พ.ศ.2535 มีการเคลื่อนไหว อภิปราย ปราบศรัย รัฐบาลโดยตลอด การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ คือ พรรคร่วมรัฐบาลแสดงท่าทีจะไม่ตกลงแก้ไขรัฐธรรมนูญ ตามที่นายอาทิตย์ อุไรรัตน์ (ประธานสภาผู้แทนราษฎร) ได้ยืนยันว่าพรรคร่วมรัฐบาลมีมติร่วมกันว่าจะแก้ไขรัฐธรรมนูญโดยไม่มีบทเฉพาะกาล โดยมีการแสดงทัศนคติจากฝ่ายรัฐบาล อาทิ นายมนตรี (หัวหน้าพรรคกิจสังคม) กล่าวว่าการประชุมวันที่ 9 พฤษภาคม จะต้องนำเข้าไปประชุมพรรคก่อน พร้อมกล่าวสนับสนุนว่า พล.อ.สุจินดา ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีตามหลักการรัฐธรรมนูญ นายบรรหาร (เลขาธิการพรรคชาติไทย) กล่าวว่านายอาทิตย์ กระทำการโดยพลการ ส่วนนายณรงค์ (หัวหน้าพรรคสามัคคีธรรม) กล่าวว่าต้องมีบทเฉพาะกาล 2 ปี เป็นต้น¹⁷² ดังนั้น 50 นักวิชาการจากมหาวิทยาลัยต่างๆ จึงยื่นหนังสือถึงพรรคการเมืองทุกพรรคที่รัฐสภา เรียกร้องการแก้ไขรัฐธรรมนูญให้เป็นประชาธิปไตย ในขณะที่กลุ่มผู้คัดค้านนายกรัฐมนตรีที่ไม่ได้เป็นส.ส. ได้รวมตัวกันเป็นสมาพันธ์ประชาธิปไตย ด้านที่ พล.อ.สุจินดา เข้าเยี่ยม และรับฟังแผนการสลายการชุมนุมประชาชนในวันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ.2535 ที่กรมตำรวจ โดยก่อนหน้านี้การแต่งตั้งข้าราชการการเมืองในวันที่ 12 พฤษภาคม พ.ศ.2535 มีสิ่งที่น่าสนใจ คือ นายธวัชชัย หนูหนักดี เป็นเลขาธิการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง และนายฐิติพันธุ์ นาครทรรพ เป็นที่ปรึกษารัฐมนตรีพาณิชย์ รวมไปถึง พล.อ.สุจินดา ยังแถลงว่าจะไม่ลาออกจากตำแหน่ง และตนหรือรัฐบาลไม่ได้สั่งการทั้งลายลักษณ์อักษร หรือ ด้วยวาจา เพื่อปิดกั้นการออกข่าวของสื่อมวลชนของรัฐ พร้อมกล่าวว่าตนต้องการให้สื่อมวลชนของรัฐเสนอข่าวฝ่ายค้าน หรือ ผู้คัดค้านตน รวมทั้งกล่าวถึงตนในประการต่างๆ เพื่อให้ประชาชนได้รับทราบ¹⁷³ นอกจากนี้ พล.อ.สุจินดา ยังให้สัมภาษณ์ผู้สื่อข่าวว่าจะปลด ร.อ.กฤษดา อรุณวงษ์ ณ อยุธยา (ผู้ว่าฯ กทม.) และยุบสภา กทม. เนื่องจากกรณีการนำรถสุชา และเต็นท์ของ กทม. ไปให้บริการผู้ชุมนุมในช่วงวันที่ 8 - 11 พฤษภาคมที่ผ่านมา ซึ่งมีกระแสคัดค้านจากหลายฝ่ายให้ทบทวนคำให้สัมภาษณ์ ฝ่ายกองทัพล.อ.ไพบูลย์ ห้องสินหลาก (จปร.5 และ ผช. ผบ.ทบ.) ให้สัมภาษณ์ว่าไม่ควรมองว่า นายกษต้องมาจากการเลือกตั้งเท่านั้น และ พล.อ.สุจินดา ก็ไม่ได้มีแต่คนคัดค้านไม่ให้เป็นนายกฯ พล.ท.ชัยณรงค์ (มทภ. 1 และ เสธ.กองกำลังรักษาพระนคร) ให้สัมภาษณ์ผู้สื่อข่าวว่าคงไม่มีเหตุการณ์รุนแรงในการชุมนุมวันที่ 17 พฤษภาคม นอกจากนี้สถานีโทรทัศน์ทุกช่องขึ้นอักษรวิ้งเชิญชวนประชาชนไปชมดนตรีสู้ภัยแล้งในวันที่ 17 พฤษภาคม ที่สนาม

¹⁷² สุคุณ พรหมายน, เรื่องเดียวกัน, หน้า 123. และ ไม่ปรากฏผู้แต่ง, "ความเคลื่อนไหวทางการเมือง," สยามจดหมายเหตุ, ปีที่ 17 ฉบับที่ 27, กรกฎาคม 2535, หน้า 731.

¹⁷³ ข่าวกายใน, "ความเคลื่อนไหวทางการเมือง," สยามจดหมายเหตุ 17 (มิถุนายน - กรกฎาคม 2535) : 705 - 706.

ก็พากองทัพบุกโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย เป็นที่วิพากษ์วิจารณ์กันว่ารัฐบาลสข.ต้องการเบี่ยงเบนการไปชุมนุมที่ท้องสนามหลวง ในขณะที่เดียวกันวันที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ.2535 ผู้สื่อข่าวจากสถานีโทรทัศน์ช่อง 3, 5, 7, 9, 11 ไทยสกายทีวี สำนักข่าว INN สำนักข่าว ABN และวิทยุจส.100 ได้ออกแถลงการณ์ต่อประชาชนแสดงความเสียใจต่อการเสนอข่าวที่ไม่ตรงไปตรงมาเพราะการอยู่ภายใต้กำกับของรัฐบาล

เมื่อเข้าสู่วันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ.2535 วันที่ฝ่ายผู้ชุมนุมคัดค้านนัดให้มีการชุมนุมอีกครั้ง ณ ท้องสนามหลวง ฝ่ายรัฐบาลยังได้เลื่อนการพิจารณารัฐธรรมนูญออกไป อาทิ พล.อ.อ.สมบุญ (หัวหน้าพรรคชาติไทย) ได้กล่าวปฏิเสธว่าการเลื่อนเวลาการแก้ไขรัฐธรรมนูญไม่ใช่การหักหลัง แต่ต้องปรึกษากันในพรรคก่อน ส่วนนายชัยภักดิ์ ศิริวัฒน์ (เลขาธิการพรรคราษฎร) ชี้แจงว่าพรรคราษฎรมีความเห็นให้แก้ไขรัฐธรรมนูญเพียง 2 ประเด็น คือ ประเด็นประธานรัฐสภา และประเด็นอำนาจส.ว. ส่วนประเด็นนายกฯต้องมาจากการเลือกตั้งมองว่าเป็นการปิดโอกาสมากเกินไป ด้านฝ่ายคัดค้านสมาพันธ์ประชาธิปไตยเริ่มเปิดเวทีปราศรัยประมาณ 15.30น. ประชาชนเริ่มทยอยมาประมาณ 2 หมื่นคน ในขณะที่มีการเกณฑ์ประชาชน และลูกเสือชาวบ้านจากต่างจังหวัดมาฟัง มหกรรมคอนเสิร์ตด้านภัยแล้งที่สนามกีฬากองทัพ โดย และการแสดงดนตรีด้านภัยแล้งที่บริเวณอนุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ที่วงเวียนใหญ่ ทั้งสองแห่งมีรถสุขา 3 คัน (ในขณะที่ผู้ชุมนุมบริเวณท้องสนามหลวงทางราชการไม่ได้จัดรถสุขาให้ ต้องทำสุขาชั่วคราวกันเอง) เมื่อถึงเวลาประมาณ 17.00น. ซึ่งเป็นเวลานัดหมายการชุมนุมของฝ่ายคัดค้าน ประชาชนนับ 100,000 คน มาฟังการปราศรัยที่ท้องสนามหลวง มีการเคลื่อนกำลังตำรวจตระเวนชายจากอุดรธานี กาญจนบุรี จันทบุรี และปราจีนบุรี ประมาณ 2,000 นาย ตรึงกำลังที่สะพานมัฆวาน สะพานผ่านฟ้า และสะพานวันชาติ ซึ่งเป็นจุดผ่านเข้าสู่ท้องสนามหลวง พร้อมนำสิ่งกีดขวางต่างๆ มากั้นถนน นอกจากนี้มีคำสั่งพล.อ.อิสระพงศ์ (ผบ.ทบ. และผู้อำนวยการกองกำลังรักษาพระนคร) ให้นำหน่วยทหารเคลื่อนตัวเข้ามาเสริมยังจุดสกัดตามแผนที่วางไว้ด้วยภายใต้คำสั่งยุทธการที่ 1/35 (ยก.55) ซึ่งจัดทำขึ้นมารองรับการปฏิบัติตามแผนไพร่พินาศ/33¹⁷⁴ (ที่ได้รับการอนุมัติจากพล.อ. เกษตร ในฐานะผู้อำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศตั้งแต่วันที่ 7 พฤษภาคม

¹⁷⁴ อธิบายเพิ่มเติม, โดยยก.55นี้กำหนดภารกิจ คือ กองกำลังรักษาพระนครรักษาเหตุรุนแรงไว้ซึ่งสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ตลอดจนพระบรมวงศานุวงศ์แห่งราชวงศ์จักรี ด้วยการรักษาความสงบ ป้องกัน และปราบปรามการก่อความไม่สงบทุกรูปแบบ, อ้างจาก โบนัสนิเศษ, เรื่องเดียวกัน, หน้า พิเศษ 2.

พ.ศ.2535) ในขณะที่ 19.30น. มีประชาชนมาร่วมการชุมนุมประมาณ 300,000 คน¹⁷⁵ จนถึงเวลา 20.10น. พล.ต.จำลองต้องไปตั้งเวทีปราศรัยใหม่ที่บริเวณกระทรวงยุติธรรม เพราะประชาชนมาชุมนุมมากถึง 500,000 คน ไม่สามารถรับฟังการปราศรัยได้อย่างทั่วถึง โดยเวทีปราศรัยใหม่มีนายพงษ์ศักดิ์ เปล่งแสง (รองประธานกลุ่มรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์) ปราศรัยถึงกลุ่มของตนว่ามีองค์กรในสังกัดกว่า 200 องค์กร สมาชิกราว 30,000 คน หากเกิดเหตุรุนแรงจากการปราบปรามของทางราชการ พนักงานในสังกัดของตนก็พร้อมจะหยุดงาน ส่วนนายประเทือง แสงสังข์ (รองประธานสมาพันธ์แรงงานแห่งประเทศไทย) กล่าวว่าพร้อมจะเรียกร้องให้สมาชิกแรงงานหยุดงาน หากกองทัพหรือ รัฐบาลใช้วิธีการรุนแรงกับประชาชน ด้านประชาชนได้เดินทางเข้ามาชุมนุมเพื่อประชาธิปไตยมากขึ้นเรื่อยๆ และรู้สึกถึงความไม่สะดวกกับเส้นทางในการมุ่งสู่เวทีปราศรัยจึงเริ่มมีการรื้อสิ่งกีดขวาง และรื้อลวดหนาม ประชาชนได้หนุนกันเข้ามาอย่างมากมาย ณ จุดสกัดสะพานผ่านฟ้า เจ้าหน้าที่ตำรวจจึงได้รับคำสั่งให้สลายกลุ่มผู้ชุมนุมเหล่านั้นเริ่มต้นจากการฉีดน้ำจากรถดับเพลิง จากนั้นเหตุการณ์เริ่มรุนแรงเพราะไม่สามารถสลายกลุ่มผู้ชุมนุมได้เจ้าหน้าที่เริ่มใช้กำลังสลายกลุ่มประชาชนโดยใช้กระบองทุกตี มีทรัพย์สิน อาทิ รถยนต์ รถจักรยานยนต์ เสียหายเป็นจำนวนมาก ประชาชนและผู้สื่อข่าวได้รับบาดเจ็บหลายคน จากนั้นจึงมีคำสั่งให้กำลังตำรวจตระเวนชายแดนเข้าคุมพื้นที่ นำเครื่องกีดขวางมากั้นที่จุดสกัดสะพานผ่านฟ้า และปิดกั้นประชาชนไม่ให้เข้ามา ทำให้ประชาชนที่อยู่บริเวณนั้นขว้างปาสิ่งของเข้าใส่ตำรวจปราบจลาจล ประชาชนบางส่วนก็เปลี่ยนเส้นทางไปทางบริเวณกรมโยธาธิการ เมื่อพล.ต.จำลองทราบข่าวจึงเคลื่อนรถกระบะปราศรัยมาที่สะพานผ่านฟ้า และกล่าวให้ประชาชนยอมสงบนิ่งลง จากนั้นเวลา 23.35น. โทรศัพท์รวมการเฉพาะกิจฯ แถลงว่า 22.00น. พล.ต.จำลองได้ก่อความรุนแรงทางการเมืองโดยผลักดันให้ผู้ชุมนุมกระทบกระทั่งกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ 10 นาย และรถดับเพลิงเสียหาย ทางราชการจึงต้องสกัดผู้ชุมนุมไว้ที่สะพานมัฆวาน เพื่อให้ผู้ชุมนุมลดความรุนแรง และชุมนุมอย่างสงบด้วยวิถีทางประชาธิปไตย และชี้แจงการฉีดโฟมบริเวณสะพานผ่านฟ้า เนื่องจากผู้ก่อความไม่สงบเข้ามาทำลายเครื่องกีดขวาง

เหตุการณ์ต่อเนื่องเข้าสู่วันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ.2535 สถานการณ์เริ่มตึงเครียด และรุนแรงขึ้น เพราะประชาชนได้ลุกฮือขึ้นอีกครั้งที่สะพานผ่านฟ้า มีการปะทะกันระหว่างกลุ่มผู้ชุมนุมและตำรวจที่สะพานผ่านฟ้า พล.ต.จำลองขึ้นปราศรัยแต่ไม่สามารถห้ามเหตุการณ์ได้แล้ว สถาน

¹⁷⁵ ไม่ปรากฏผู้แต่ง, ประชาธิปไตยเลือด, หน้า 70.1 และ วุฒิสภาติ ชุ่มสนิท, เรื่องเดียวกัน, หน้า 222.

การณืบานปลายมีประชาชนจำนวนหนึ่งบุกเข้าทำลายทรัพย์สินในสถานีดับเพลิงภูเขาทอง และนำรถดับเพลิงออกมาเผา นอกจากนี้มีประชาชนอีกส่วนหนึ่งบุกมาสถานีตำรวจนครบาลนางเลิ้ง (สน.นางเลิ้ง) และกองกำกับการสวัสดิภาพเด็ก และเยาวชน ทำให้ทหารต้องนำกำลังเข้าเสริมสถานที่ราชการ เช่น โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า และทำเนียบรัฐบาล หลังจากเหตุการณ์การเผาสถานที่ราชการต่างๆไม่นานโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจฯแถลงว่าเหตุการณ์รุนแรงที่เกิดขึ้นเป็นการปลุกระดมของพล.ต.จำลอง และตามมาด้วยการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินในเขตท้องที่กรุงเทพ และปริมณฑล ในเวลา 00.30น. โดยพล.อ.สุจินดา (นายกฯ) และพล.อ.อานันท์ (รมว.มหาดไทย) อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 4 และมาตรา 21 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ.2495 ต่อมาเมื่อแถลงการณ์รัฐบาลว่าจะใช้มาตรการขั้นเด็ดขาดทั้งกำลังตำรวจ และทหารระงับเหตุการณ์อันเป็นอันตรายต่อความสงบสุข และสวัสดิภาพประชาชน รวมไปถึงประกาศแต่งตั้งเจ้าหน้าที่เพื่อปฏิบัติงานตามพ.ร.บ.ว่าด้วยการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ.2495 การปิดเรียน 3 วัน คือ 18 – 20 พฤษภาคม พ.ศ.2535 พร้อมคำสั่งมหาดไทย 2 ฉบับ ฉบับที่ 1 คำสั่งที่ 333/2535 เรื่อง ห้ามชุมนุมเกิน 10 คน และฉบับที่ 2 คำสั่งที่ 334/2535 เรื่อง ห้ามตีพิมพ์สิ่งทีกระทบต่อความมั่นคง หรือ ก่อความวุ่นวาย ต่อเนื่องด้วยคำเตือนของพล.อิสระพงศ์ (ผบ.ทบ. และผู้บัญชาการกองกำลังรักษาพระนคร) ว่าจะใช้กำลังตำรวจและทหารเข้าระงับปราบปรามการชุมนุม หรือ มั่วสุม โดยทันที ในขณะที่ขณะนั้นมีกระแสข่าวมากมายสลับกับแถลงการณ์ทั้งเรื่องกลุ่มผู้ชุมนุมวัยรุ่นขว้างปาสิ่งของเข้าไปใน สน.นางเลิ้ง และการเคลื่อนรถถังจากกองพันทหารม้าที่ 4 (ม.พัน 4) ถนนเกียกกาย รวมไปถึงการกระทำของกลุ่มรถจักรยานยนต์วัยรุ่นซึ่งก่อเหตุเป็นระยะๆโดยไม่มีเจ้าหน้าที่คอยสกัดหรือต่อต้าน นอกจากนี้ยังมีการเผารถที่จอดอยู่หน้ากระทรวงมหาดไทยหลายคัน เผารถดับเพลิงหน้ากรมโยธาธิการ เผาสน.นางเลิ้ง และทำลายทรัพย์สินภายในสน.นางเลิ้งด้วย ด้านพล.ต.ท.วิโรจน์จึงสั่งถอนกำลังตำรวจออกจากแนวตั้งรับ ไปสมทบกับทหารที่สะพานเทวกรรมเพื่อเตรียมดำเนินการขั้นเด็ดขาด ทหารเริ่มเคลื่อนกำลังจากสะพานมัฆวานไปยังสะพานวันชาติ พล.ต.จำลองพร้อมคณะกรรมการสมานพันธ์ประชาธิปไตยประกาศว่าจะยอมให้จับตัว เพราะต้องการต่อสู้เรียกร้องประชาธิปไตยอย่างสันติ 03.00น. โทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจฯประกาศจะใช้กำลังทหารบุก เวื่อ อากาศ ตำรวจ และพลเรือน เข้ากวาดล้างขั้นเด็ดขาด ขอให้ผู้ไม่เกี่ยวข้องเดินทางกลับเคหสถาน ต่อจากนั้นเวลา 03.13น. มีประกาศจากฝ่ายรัฐบาลผ่านโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจฯว่า พล.ต.จำลองได้นำผู้ก่อการจลาจลเผารถยนต์ 10 กว่าคัน และมีเจ้าหน้าที่ได้รับบาดเจ็บ เผาสถานีดับเพลิงภูเขาทอง กองสวัสดิภาพเด็กและเยาวชน ยึดสน.นางเลิ้ง ปล่อยผู้ต้องหาทำลายทรัพย์สินของทางราชการ และมีแนวโน้มจะยึดสถานที่ราชการอื่นๆอีก ทางราชการจะเข้าระงับความรุนแรงดังกล่าวโดยเร็วที่สุด 03.19น. มีประกาศผ่าน

โทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจว่าผู้ก่อการจลาจลภายใต้การนำของพล.ต.จำลองได้เข้ายึดกองสวัสดิภาพเด็กและเยาวชน โดยตำรวจไม่ได้ต่อสู้กับกลุ่มผู้ก่อการจลาจลที่บังคับให้ตำรวจถอดเครื่องแบบและก้มลงกราบขอชีวิต นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ตำรวจยังมีการปิดการจราจรเพิ่มเติมที่ถนนศรีอยุธยาด้านที่จะเข้าอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ ด้านสี่มวชน ช่างภาพทั้งชาวไทย และต่างประเทศถูกยึดฟิล์มทั้งหมดจากเหตุการณ์การยิงปืนขึ้นฟ้าเป็นเวลานานบริเวณสะพานผ่านฟ้า ต่อมาเวลา 04.48น. โทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจออกประกาศว่า กำลังของทางราชการได้กวาดล้างผู้ก่อความไม่สงบแล้ว ขอให้ประชาชนอย่าเดินทางเข้าไปในบริเวณสะพานผ่านฟ้า และอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยโดยเด็ดขาด จากนั้นก็มีการเคลื่อนขบวนรถถึง 4 คันเข้ามาทางแยกถนนจักรพรรดิพงษ์ โดยฝ่ายรัฐบาลได้รับรายงานจากสันติบาลว่ายังมีประชาชนอีกประมาณ 100,000 คนชุมนุมอยู่ในขณะที่พล.ต.จิวติพงษ์ เชนนวัฒน์ (จปร.11 และผบ.พล.1รอ.) ผู้รับผิดชอบจุดที่เกิดการปะทะที่มีประชาชนตาย 5 คน ซึ่งหนึ่งในนั้นมีนักข่าวต่างประเทศรวมอยู่ด้วย กล่าวว่าจะไม่ทราบสาเหตุเนื่องจากตนได้สั่งการให้ยิงปืนขึ้นฟ้าเท่านั้น ไม่ได้สั่งให้ยิงประชาชน ส่วนในเวลาใกล้เคียงกันนักข่าวที่เคยได้รับอนุญาตให้ทำข่าวบริเวณหน้ากระทรวงเกษตรฯถูกทหารไล่ออกจากพื้นที่โดยไม่ทราบสาเหตุ จากนั้นทหารเริ่มยิงปืนขึ้นฟ้าอีกตามมาด้วยการออกประกาศโดยพล.ต.ประกาศศกุนตนาถ แดงการณัฐบาลเกี่ยวกับกรณีที่เกิดขึ้นว่า รัฐบาลจำเป็นต้องระงับไม่ให้เหตุลุกลามอันเนื่องมาจากประชาชนผู้ชุมนุมก่อความไม่สงบ จึงจำเป็นต้องใช้มาตรการขั้นเด็ดขาดระงับเหตุการณ์สลายกลุ่มผู้ชุมนุมโดยเร็ว อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน นายกฯ และรมว.มหาดไทยให้ประกาศภาวะฉุกเฉินในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล จากนั้นฝ่ายผู้ชุมนุมมีนายไชยวัฒน์ สินสุวงศ์ (ส.ส.กรุงเทพมหานคร พรรคพลังธรรม) เป็นตัวแทนไปเจรจากับพล.ต.ท.วิโรจน์ (รมช.มหาดไทย) และกลับมาหารือกับสมาพันธ์ประชาธิปไตยเพื่อหาข้อตกลง ในเวลาเดียวกันนั้นนักข่าว CNN ตกใจกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นวิจารณ์ว่าไม่เชื่อว่าจะใช้กระสุนจริงเข้าสลายการชุมนุม เนื่องจากเหตุการณ์รุนแรงกว่านี้ยังใช้เพียงแก๊สน้ำตา หรือ น้ำเท่านั้น ในขณะที่ฝ่ายรัฐบาลยังเสริมกำลังทหารเข้ามาอย่างต่อเนื่องทั้งสะพานผ่านฟ้า และสำนักเลขาธิการกองทัพบก พร้อมประกาศคำชี้แจงของกองกำลังรักษาพระนครผ่านโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจว่า มีการจลาจล และรัฐบาลต้องประกาศภาวะฉุกเฉิน จึงขอความร่วมมือประชาชนให้อยู่กับบ้านในวันนี้ทั้งวัน เพื่อให้เจ้าหน้าที่เข้ารักษาความสงบเรียบร้อยได้อย่างรวดเร็ว และไม่เกิดความสับสน รวมถึงประกาศให้วันที่ 18 - 20 พฤษภาคม พ.ศ.2535 เป็นวันหยุดราชการ เมื่อเหตุการณ์รุนแรงขึ้นจนไม่สามารถระงับได้พล.ต.จำลองจึงดำเนินการยับยั้งสถานการณ์ด้วยการพยายามโทรศัพท์ถึงสมุหราชเลขาธิการ และพล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ (องคมนตรี และรัฐบุรุษ) แล้วยังให้สัมภาษณ์สถานีวิทยุ BBC ภาควิทยุภาษาไทย รวมไปถึงการผ่อนคลายความตึงเครียด

แก่กลุ่มผู้ชุมนุมด้วยการแจกอาหาร และดอกไม้ให้กับผู้มาชุมนุม ด้านฝ่ายทหารยังเสริมกำลังอย่างต่อเนื่อง และเคลื่อนกำลังลึกเข้ามาเรื่อยๆ ในขณะที่ผู้ชุมนุมแสดงความโกรธแค้นด้วยการได้นำเอารูปจากหนังสือพิมพ์เดอะเนชั่นหน้า 1 ถ่ายเอกสารแจกจ่ายไปทั่วเพื่อเป็นหลักฐานว่าตำรวจตีประชาชน จากนั้นเวลา 14.00น. พล.อ.สุจินดาปราศรัยผ่านสถานีโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจชี้แจงการใช้กำลังประชาชนอย่างรุนแรง แสดงความเสียใจจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และกล่าวโทษว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเพราะการยุยงปลุกปั่นของพล.ต.จำลอง และบุคคลบางกลุ่มที่มีพฤติกรรมเป็นภัยต่อความมั่นคงของสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์¹⁷⁶ ส่วนด้านปฏิบัติการทางทหารก็ได้ปิดล้อมมาถึงสี่แยกคอกวัว และการปิดกั้นบริเวณหน้ากองสลากฯไม่ให้มีรถเข้าแต่สามารถนำรถออกไปได้ จากนั้นเวลา 15.06น. มีการยิงปืนขึ้นฟ้ายาวนาน 30 วินาที เพื่อกดดันสลายผู้ชุมนุมและเข้าจับกุมพล.ต.จำลอง กลุ่มผู้นำการชุมนุมเรียกร้องให้ประชาชนปกป้องพล.ต.จำลอง แต่พล.ต.จำลองกล่าวขอร้องกับกลุ่มผู้ชุมนุมว่าให้ความร่วมมือกับทางเจ้าหน้าที่ มีสารวัตรทหาร 2 คนตรงเข้าไปจับตัวพล.ต.จำลองใส่กุญแจมือพาขึ้นรถจี๊ปทหาร เมื่อได้ตัวพล.ต.จำลองกำลังทหารก็เคลื่อนเข้ายึดพื้นที่ถนนราชดำเนินตั้งแต่สะพานผ่านฟ้าถึงสี่แยกคอกวัว ทหารสั่งให้ผู้ชุมนุมชายถอดเสื้อผ้า และคว่ำหน้าลงกับพื้น ส่วนผู้หญิงให้คว่ำหน้าลงกับพื้นเฉยๆ และให้ขึ้นรถบรรทุกทหารกับรถบัส นำไปคุมขังที่โรงเรียนพลตำรวจบางเขน ต่อมาเวลา 14.45น. มีข่าวด่วนพิเศษทางโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจฯ ประกาศว่ากองกำลังรักษาพระนครสลายกลุ่มผู้ก่อการจลาจลเรียบร้อยแล้วโดยไม่มีการเสียเลือดเนื้อ รัฐบาลออกประกาศจับ 7 แกนนำการชุมนุมเพิ่มเติม ประกอบด้วย นายปริญญา เทวานฤมิตร นางประทีป อึ้งทรงธรรม ฮาตะ นางสาวจิตราวดี วรฉัตร น.พ.สันต์ หัตถิรัตน์ น.พ.เหวง โตจิราการ นายสมศักดิ์ โกศัยสุข และนายวีระ มุสิกพงศ์ จากนั้นพรรคร่วมฝ่ายค้านจึงแถลงข่าวที่โรงแรมสยามซิตี้เรียกร้องให้รัฐบาลยุติความรุนแรงต่อประชาชน ยุติการย่ำแย่ การปิดกั้นข่าวสารของสื่อมวลชน และการบิดเบือนข้อเท็จจริง เปิดโอกาสให้ประชาชนรับรู้ข่าวสารที่ถูกต้อง รวมทั้งขอแสดงความเสียใจกับพี่น้องประชาชนเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ตามมาด้วยประกาศสรุปสถานการณ์ทั่วไปในกรุงเทพมหานครของกองกำลังรักษาพระนคร ฉบับที่ 1 สรุปว่ายังมีประชาชนประมาณ 30,000 คนชุมนุมอย่างสงบบริเวณท้องสนามหลวง ถนนราชดำเนิน กรมประชาสัมพันธ์ และสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล นอกจากนี้ยังปรากฏคนส่วนน้อยจำนวนหนึ่งใช้จักรยานยนต์ประมาณ 50 – 100 คัน เข้าก่อวุ่นแฉาบบริเวณในบริเวณดังกล่าว ซึ่งคนกลุ่มนี้ทำงานตามแผนของผู้นำมวลชนบางคนที่เคยทำการก่อการร้ายที่จังหวัดบุรีรัมย์ อำเภอนมสามัคคี และ

¹⁷⁶ ข่าวภายใน, "ความเคลื่อนไหวทางการเมือง," สยามจดหมายเหตุ 17 (กันยายน 2535) : 1038 – 1039.

บางจังหวัดทางภาคใต้ โดยตอนท้ายของประกาศมีการกล่าวอ้างถึงสถาบันกษัตริย์ และศาสนา¹⁷⁷ ด้านสถานีวิทยุ BBC รายงานว่าองค์กรนิรโทษกรรมสากลแถลงว่าจะทำหนังสือถึงรัฐบาลไทยให้ปล่อยตัวพล.ต.จำลองฝ่ายทหารเข้าควบคุมพื้นที่ถนนราชดำเนินกลางได้อย่างสมบูรณ์ มีการจับกุมประชาชนให้ถอดเสื้อแล้วเดินขึ้นบรรพทุกทหาร พล.ท.ชัยณรงค์ (มทภ.1) เดินตรวจพื้นที่นั้น มีการผลักดัน และตามจับประชาชนตามถนนมหาธาตุ บริเวณวัดราชนัดดา บริเวณกองสลากกินแบ่งรัฐบาล และหน้าโรงแรมรัตนโกสินทร์ รวมไปถึงการยิงปืนขึ้นฟ้าเพื่อขู่กลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงเป็นระยะ ฝ่ายกลุ่มผู้ชุมนุมก็ตอบโต้ด้วยการยิงรถเมล์ เผาป้อมตำรวจ และยึดรถน้ำมันมาเผา

ต่อเนื่องมาสู่วันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ.2535 กลุ่มรถจักรยานยนต์หลายกลุ่มออกทลายสัญญาณไฟจราจร ป้อมยาม ป้อมตำรวจ สถานีตำรวจ ตลอดทั่วกรุงเทพฯ อาทิ ถนนพระรามสี่ สะพานขาว เยาวราช ราชวงศ์ สถานีหัวลำโพง ท่าพระ ฯลฯ สร้างความวุ่นวายเหมือนสงครามกลางเมือง แต่ก็ทำให้ผู้ชุมนุมได้ผลประโยชน์สามารถตั้งหลักใหม่ได้ เพราะทหาร และตำรวจต้องสั่ง “ชุดไล่ล่า” ออกปฏิบัติการตามล่ากลุ่มจักรยานยนต์เหล่านี้ กองกำลังรักษาพระนครได้ออกแถลงการณ์สรุปสถานการณ์ทั่วไปในกรุงเทพมหานคร 3 ฉบับ โดยฉบับที่ 2 กล่าวถึงบริเวณการก่อการร้ายของ “กลุ่มโจรจักรยานยนต์” พร้อมอ้างความมั่นคงปลอดภัยของประชาชนปราบปรามกลุ่มจักรยานยนต์นี้ ฉบับที่ 3 ชี้แจงว่าความไม่สงบเป็นยุทธศาสตร์ และยุทธวิธีของผู้ก่อการร้าย เริ่มจากสร้างความไม่พอใจด้วยการปลุกกระดมทางจิตวิทยาให้ประชาชนเกลียดรัฐบาล ต่อมาก็เปิดตัวผู้นำการก่อการร้าย และขบวนการก่อการร้ายภายใต้หน้ากากว่าเป็นผู้นำมวลชนที่รักชาติ ทำยที่สุดท้ายก็ฝังระเบิดเวลาไว้ในความรู้สึกนึกคิดของประชาชน คือ จูงใจให้ประชาชนก่อความไม่สงบ ทำยที่สุดกล่าวถึงความเป็นรัฐบาลในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปราบปรามความไม่สงบ และฉบับที่ 4 ชี้แจง และให้เหตุผลภารกิจของ “กลุ่มโจรจักรยานยนต์” อาทิ ทำลายป้อมยามตำรวจเพื่อให้เกิดสภาพความอ่อนแอในการพิทักษ์สันติราษฎร์ การทุบทำลายตู้โทรศัพท์สาธารณะเพื่อตัดการติดต่อสื่อสารของประชาชน ทำลายสถานีราชการ และทรัพย์สินต่างๆ โฆษณาชวนเชื่อว่าพล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ ได้นำทหารของชาติที่มีความจงรักภักดีต่อตนเข้ายึดสถานีวิทยุกระจายเสียง และสถานีโทรทัศน์ เป็นต้น¹⁷⁸ จากนั้นจึงมีการแจ้งข่าวด่วนของรัฐบาลเป็นตัวอักษรวิ่งทางโทรทัศน์เป็นระยะๆ ชี้แจงว่ามีผู้ก่อเหตุจำนวนหนึ่งเผา และทำลายสถานีราชการเสียหายอย่างมาก รัฐบาลได้พยายามใช้วิธีละมุนละม่อมในการคลี่คลายเหตุร้ายมาตลอด แต่เพื่อป้องกันไม่ให้เหตุร้ายนี้ขยาย

¹⁷⁷ เรื่องเดียวกัน : 1071.

¹⁷⁸ เรื่องเดียวกัน : 1073, 1102 – 1103 และ 1121 – 1122.

ตัวต่อไปทางราชการจำเป็นต้องใช้มาตรการรุนแรงเด็ดขาดเข้ามาระงับเหตุ จึงขอให้ประชาชนที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกลับเข้าสู่เคหสถานโดยด่วน นอกจากนี้ยังมีการแจ้งข่าวระบุว่าม็อบจักรยานยนต์จำนวนหนึ่งก่อความวุ่นวายของเจ้าหน้าที่ในการรักษาความสงบ บริเวณถนนราชดำเนินแล้ว ถือโอกาสฉกฉวยทรัพย์สินของทางราชการไปด้วย รวมไปถึงปฏิเสธคำกล่าวหาของผู้ที่โทรศัพท์ไปหาประชาชนแล้วแจ้งว่าทหารได้ยิงประชาชนเสียชีวิตเป็นจำนวนมากว่าไม่เป็นความจริง ต่อมาได้มีการยิงปืนกลจากรถหุ้มเกราะอีกหนึ่งชุดบริเวณถนนราชดำเนิน มีการเผากรรมประชาสัมพันธ์ และกรมสรรพากร กำลังทหารได้เข้าสลายการชุมนุม บุกเข้ายึดโรงแรมรัตนโกสินทร์ด้วยความรุนแรงไม่เว้นแม้แต่แพทย์ และพยาบาลที่กำลังรักษาผู้บาดเจ็บ รวมไปถึงจับกุมผู้ชุมนุมนับพันคน ในขณะเดียวกันสำนักข่าว CNN รายงานสดเกี่ยวกับการยิงประชาชนของทหารมีทั้งผู้เสียชีวิต และบาดเจ็บเป็นจำนวนมาก พร้อมทั้งเปิดให้มีผู้แสดงความคิดเห็นเป็นเวลานาน 6 นาที ด้านสถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 7 รายงานการปะทะที่สถานีรถไฟหัวลำโพง และมีการระเบิดบริเวณหลังสถานีโทรทัศน์ช่อง 7 เป็นเหตุให้จันดาวเทียม กระจก และรถโมบายเสียหาย รวมไปถึงการรายงานข่าวด่วนพิเศษเกี่ยวกับการเผาของสลากกินแบ่งรัฐบาล กรมประชาสัมพันธ์ กรมสรรพากร และแก๊งค์มอเตอร์ไซค์ที่ก่อความวุ่นวายกรุงเทพฯ กับประกาศห้ามไม่ให้ประชาชนเข้าไปบริเวณดังกล่าวอยู่ตลอดเวลา จากนั้นเวลา 09.00น. มีประกาศกองกำลังรักษาพระนคร กล่าวว่าการกระทำนี้เป็นการทำสงครามจิตวิทยา และใช้กำลังแทรกซึมติดอาวุธก่อเหตุจลาจล ต่อมาในเวลา 09.50น. โทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจฯ รายงานว่ากลุ่มผู้ชุมนุมใช้รถเมล์เป็นเครื่องมือก่อการจลาจล และต่อเนื้อมาถึงประกาศกระทรวงมหาดไทยให้ความช่วยเหลือประชาชนจากต่างจังหวัดที่มาร่วมชุมนุมกลับภูมิลำเนา รวมไปถึงมีการจับกุมแกนนำประชาชนที่ร่วมชุมนุม อาทิ นายปริญญา เทวานฤมิตร นางประทีป อึ้งทรงธรรม ฮาตะ นางสาวจิตราวดี วรรณดี น.พ.สันต์ หัตถิรัตน์ น.พ.เหวง โตจิราการ และนายสมศักดิ์ โกศัยสุข ต่อมานายวีระ มุสิกพงศ์ได้เข้ามาออบตัวกับพล.ต.อ.พงษ์อำมาตย์ อมาตย์กุล (รองอ.ตร.ฝ่ายปราบปราม) และจับกุมนายธีรยุทธ บุญมี (ซึ่งได้มีการปล่อยตัวหลังจากจับกุมเป็นเวลา 5 ชั่วโมง) จากนั้นรัฐบาลก็มีแถลงการณ์จะจัดการกับแก๊งค์มอเตอร์ไซค์อย่างเฉียบขาด ฝ่ายนักลงทุนก็ล่ารายชื่อเพื่อประท้วงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นที่ทำให้หุ้นในตลาดหลักทรัพย์ไทยตกลงอย่างมากมาย อธิการบดีมหาวิทยาลัยของรัฐ 19 แห่งทั่วประเทศออกแถลงการณ์เรียกร้องให้ยุติความรุนแรง พล.อ.สุจินดาลาออกจากตำแหน่งนายกฯ และมีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ส่วนประชาชนสถาบันการศึกษา คณะแพทย์ ในจังหวัดต่างๆออกมาชุมนุมเรียกร้องให้นายกฯลาออก และยุติการใช้ความรุนแรงกับประชาชนเช่นกัน อาทิ จังหวัดมหาสารคาม ศรีสะเกษ อุบลราชธานี เชียงใหม่ สงขลา และภูเก็ต เป็นต้น ส่วนที่ลานพระบรมรูปสองรัชกาล จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีคณะสภาคณาจารย์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และแพทยศาสตร์จุฬาฯ นิสิต ประมาณ 300 คน มาร่วมถวาย

สักการะ และใส่ปลอกแขนดำไว้ทุกข์แก่ผู้เสียชีวิต ด้านสนามหลวง และถนนราชดำเนิน ทหารสามารถควบคุมสถานการณ์ได้เกือบหมด ทำให้นักศึกษา และประชาชนจำนวนมากย้ายไปชุมนุมที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง เวลา 21.00น. โทททัศน์รวมการเฉพาะกิจฯออกประกาศมหาเถรสมาคม เรียกร้องให้คนไทยปรองดอง และหยุดการทำลายล้างกัน และออกประกาศว่าเวลา 20.20น. ผู้ก่อการจลาจลกลุ่มหนึ่งบุกเข้าปล้นร้านขายปืนที่สี่แยกถนนอนุสาวรีย์ วังบูรพา และได้ปะทะกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ ทหาร เกิดการยิงต่อสู้กันขึ้นมีผู้ได้รับบาดเจ็บทั้งสองฝ่าย จากนั้นยังมีประชาชนมาปล้นปืนเพิ่มเจ้าหน้าที่ตำรวจ ทหารจับกุมได้แล้ว 200 คน แต่ยังคงตามบางส่วนที่หนีไปตามชอกชอยต่างๆ ซึ่งเจ้าหน้าที่ได้ติดตามไป และมีรายงานว่ามี การปะทะกันด้วย ทางด้านภาพลักษณ์ของประเทศตกต่ำเป็นอย่างมาก โดยรัฐบาลประเทศต่างๆ ทั้งสหรัฐฯ อังกฤษ ญี่ปุ่น ออสเตรเลีย ฮังการี ประชาคมยุโรป และประเทศอื่นๆ ออกมาแสดงท่าทีเรียกร้องให้รัฐบาลไทยคำนึงถึงสิทธิมนุษยชน รวมไปถึงองค์กรเพื่อสิทธิมนุษยชนระดับนานาชาติประณามการกระทำของรัฐบาลไทยอย่างรุนแรง

เหตุการณ์รุนแรงเข้ามาสู่จุดยุติในวันที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ.2535 เวลาประมาณ 06.00น. สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารี พระราชทานสัมภาษณ์ถ่ายทอดผ่านดาวเทียมจากประเทศฝรั่งเศสออกอากาศทางโทรทัศน์สีช่อง 9 อสมท. ทรงแสดงความเสียพระทัยกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และเรียกร้องให้ยุติความรุนแรงนี้ ขณะที่นักศึกษากำลังชุมนุมอยู่ในมหาวิทยาลัยรามคำแหงมีกลุ่มจักรยานยนต์เข้ามาแจ้งว่าทหารกำลังจะเข้ามาโจมตี ทำให้มีการสร้างแนวป้องกัน จากนั้นโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจฯได้ขึ้นอักษรวิ้งว่ากองกำลังรักษาพระนครขอขอบคุณนักศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหงที่ชุมนุมกัน ในมหาวิทยาลัย และขอให้นักศึกษาที่เหลืออยู่ส่วนน้อยสลายการชุมนุมเพื่อความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง เวลา 08.00น. มีญาติทยอยมาหน้าโรงเรียนตำรวจนครบาลบางเขนเพื่อรอเยี่ยมประชาชนที่ถูกจับกุมจากเหตุการณ์ความไม่สงบไม่ต่ำกว่า 3,000 คน ด้านพล.อ.สุจินดาเรียกประชุมคณะรัฐมนตรีที่กองกำลังรักษาพระนคร ในขณะที่ฝ่ายองคมนตรีประกอบไปด้วยนายสัญญา ธรรมศักดิ์ และบุคคลอื่นๆ เดินทางไปหารือกันที่บ้านสี่เสาเทเวศร์ของพล.อ.เปรม (องคมนตรี และรัฐบุรุษ) ส่วนพล.อ.สุจินดาหลังจากได้ข้อสรุปในการประชุมครม.แล้วจึงเดินทางไปทำเนียบรัฐบาลพร้อมหัวหน้าพรรคการเมืองฝ่ายรัฐบาลทั้งหมด เพื่อแถลงว่าผู้ที่อยู่เบื้องหลังความวุ่นวายไม่สงบครั้งนี้ คือ นายทหารที่มีความคิดฝักใฝ่คอมมิวนิสต์ ส่วนด้านประชาชนที่ชุมนุมที่รามคำแหงพยายามที่จะนำสิ่งกีดขวางต่างๆ มาปิดกั้นทางเดินรถเพื่อถ่วงเวลาการเข้ารุกของฝ่ายทหาร และมีการกล่าวปราศรัยโจมตีรัฐบาลอยู่ตลอด มีกำลังทหารมาตรึงกำลังประมาณ 400 นาย คอยตรวจคนเข้าออก และมีกระแสข่าวลือว่าจะมีการใช้เฮลิคอปเตอร์ปราบประชาชน ในขณะที่ถนนราชดำเนินประชาชนเริ่มกลับมาชุมนุมอีกครั้ง ได้มี

การนำหนังสือพิมพ์ที่มีรูปพล.อ.สุจินตนา มาเผาประท้วง นอกจากนั้นยังมีการออกอากาศข่าวด่วนพิเศษทางโทรทัศน์ว่ามีการชุมนุมกันที่อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ และเผาธงชัยของกทม.จำนวน 2 คัน กลุ่มทหารบางส่วนจึงย้ายกำลังกลับมายังถนนราชดำเนินห้ามประชาชนผ่านเส้นทางบริเวณสะพานผ่านฟ้า และหน้ากองสลากกินแบ่งรัฐบาล นอกจากนั้นยังมีการเสริมกำลังตามสถานีโทรทัศน์ต่างๆเพิ่มเติมด้วย จากนั้นกองกำลังรักษาพระนครได้ออกประกาศว่าผู้ก่อการจลาจลปล่อยข่าวว่ารัฐบาลจับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ควบคุมไว้ และปฏิเสธว่าไม่เป็นความจริงขอให้ประชาชนอย่าหลงเชื่อ และจะจัดการขั้นเด็ดขาดกับผู้ก่อการจลาจล จากนั้นประชาชนบริเวณถนนราชดำเนินเริ่มสลายตัวอีกครั้ง แต่การชุมนุมประท้วงยังมีทั่วไปทั้งในเขตกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด ในช่วงเย็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมารพระราชทานสัมภาษณ์ถ่ายทอดสดจากประเทศเกาหลี ทรงเรียกร้องให้ทุกฝ่ายแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี เพราะการทำลายกันทำให้เสื่อมเสียแก่ชาติบ้านเมืองแล้วยังก่อให้เกิดความเสียหายไปทั่วโลก¹⁷⁹ หลังจากนั้นทางฝ่ายรัฐบาลได้แพร่ภาพต่อเนื่องตั้งแต่เวลา 19.25น. โทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจฯ เผยแพร่คำสั่งของกระทรวงมหาดไทย 337/2535 เรื่อง ห้ามบุคคลออกจากเคหสถานในช่วงเวลา 21.00 - 04.00น. ยกเว้นเจ้าหน้าที่ทหาร ตำรวจในเครื่องแบบ ผู้เจ็บป่วย หรือ ผู้นำผู้เจ็บป่วยส่งโรงพยาบาล เอกอัครราชทูตและผู้ติดตาม ต่อเนื่องด้วยเทปบันทึกภาพสัมภาษณ์พล.ต.จำลอง ขณะถูกควบคุมตัว และประกาศให้ตำรวจชั้นสัญญาบัตรตั้งแต่ชั้นร้อยตำรวจตรี มีอำนาจในการอนุญาตประชาชนออกนอกบ้านในเวลากลางคืนเมื่อมีเหตุจำเป็น ฝ่ายทหารยังคงเสริมกำลังปิดถนนราชวิถี ถนนหลานหลวง และถนนราชดำเนิน พร้อมทั้งยังมีการยิงปืนขึ้นฟ้าอยู่ มีข่าวลือว่าจะมีการยกกำลังเข้าปราบปรามผู้ชุมนุมประท้วงที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง และทหารจากกองทัพภาคที่ 2 (พล.อ.เปรม เคยเป็นแม่ทัพภาค) ยกกำลังเข้าต่อต้านทหารฝ่ายรัฐบาล แต่แล้วเหตุการณ์ก็พลิกผัน เวลา 21.30น. โทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจฯ ประกาศให้ประชาชนรอฟังข่าวสำคัญประมาณเที่ยงคืน จะมีการออกอากาศกระแสพระราชดำรัสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ พระราชทานแก่พล.อ.สุจินดา คราประยูร และพล.ต.จำลอง ศรีเมือง ให้ร่วมมือกันแก้ไขปัญหา เวลา 24.00น. สถานีโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจฯ แพร่ภาพการเข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ประกอบไปด้วย พล.อ.สุจินดา คราประยูร (นายกรัฐมนตรี) พล.ต.จำลอง ศรีเมือง (หัวหน้าพรรคพลังธรรม และผู้นำการชุมนุมคัดค้าน) นายสัญญา ธรรมศักดิ์ (ประธานองคมนตรี) และพล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ (องคมนตรี และรัฐบุรุษ) จากนั้นพล.อ.สุจินดา และพล.ต.จำลอง ได้ออกแถลงการณ์ร่วมกันทางโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทย โดยพล.อ.สุจินดาแถลงว่าจะปล่อยตัวพล.ต.จำลอง และออกกฎหมาย

¹⁷⁹ ไม่ปรากฏผู้แต่ง, "พระบรมเดชาานุภาพ," สยามรัฐ (22 พฤษภาคม 2535) : 12.

นิรโทษกรรมให้แก่ผู้ชุมนุม และจะให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญโดยเร็ว ส่วนพล.ต.จำลองเกล้าลงว่าขอให้ผู้ที่เกี่ยวข้องความวุ่นวายยุติการกระทำ เพื่อความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง

วิกฤตการณ์ระหว่างฝ่ายทหาร และฝ่ายต่อต้านจบลงเมื่อมีกระแสพระราชดำรัส พล.อ.สุจินดาไม่สามารถที่จะฝันอยู่ในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อไปได้อีก เพราะ ณ เวลานั้นความชอบธรรมทางการเมืองที่พล.อ.สุจินดาจะนำมาใช้อ้าง เพื่อฝันกระแสการไม่ยอมรับของประชาชนได้หมดลงไปแล้ว เนื่องมาจากในสังคมไทยสถาบันกษัตริย์เป็นแหล่งรวมน้ำใจของทุกสถาบัน และทุกกลุ่มทำให้ชาติเป็นปึกแผ่น เป็นศูนย์รวมสติปัญญา และความเคลื่อนไหวยามเกิดวิกฤตการณ์ในประเทศ¹⁸⁰ สถาบันกษัตริย์เคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องในวันที่ 20 พฤษภาคม แม้รสช.จะตัดสินใจใช้อำนาจจากกองทัพก็ไม่สามารถใช้ได้ อีก เพราะฐานสนับสนุนของรสช.อาจไม่เพียงพอที่จะฝันความจงรักภักดีของทหารในกองทัพที่ถือสัตยาบันต่อพระมหากษัตริย์ และถึงแม้ว่าสถาบันกองทัพจะรวมตัวได้ทั้งหมด ก็ไม่อาจเพียงพอที่จะเอาชนะความเป็นปึกแผ่น ความจงรักภักดีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของประชาชนจำนวนมากมายที่มีต่อสถาบันกษัตริย์ได้ ดังนั้นกระแสพระราชดำรัสจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ยุติการเสียเลือดเนื้อของคนไทยด้วยกัน และเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นว่าสถาบันที่เป็นหลักเคารพของทุกสถาบันภายใต้ระบอบประชาธิปไตย ไม่ให้การยอมรับการอยู่ในอำนาจของพล.อ.สุจินดา และผู้นำรสช.

เหตุการณ์จึงคลี่คลายเข้าสู่วันที่ 21 พฤษภาคม พ.ศ.2535 ประชาชนที่ชุมนุมที่มหาวิทยาลัยรามคำแหงเริ่มสลายตัว และนัดประชุมกันใหม่วันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ.2535 เพื่อรอดูผลการแก้ไขรัฐธรรมนูญ รัฐบาลปล่อยตัวผู้ถูกจับกุมประมาณ 3,000 คน นายธีรยุทธ บุญมี (ผู้มีบทบาทต่อต้านพล.อ.สุจินดา) กล่าวว่าพรรคการเมืองฝ่ายรัฐบาลจะต้องรับผิดชอบต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นด้วย ส่วนนายชัยภักดิ์ (เลขาธิการพรรคมวลชน) เปิดเผยว่า พรรครัฐบาลมีความเห็นเกี่ยวกับเรื่องการแก้ไขรัฐธรรมนูญโดยเฉพาะในเรื่องนายกฯที่มาจากกาเลือกตั้งจะต้องมีบทเฉพาะกาลสักระยะหนึ่ง คือ ประมาณ 2 ปี ส่วนทางด้านพล.อ.อ.อนันต์ (แกนนำรุ่น 0143 และรมต.มหาดไทย) ยังยืนยันว่าไม่มีการสังหารประชาชนเป็นจำนวนมาก และกล่าวว่าให้นำศพมาพิสูจน์ รวมทั้งยังได้กล่าวเพิ่มเติมถึงการใช้ง้างของทหารว่า ประชาชนไม่มีอาวุธแต่มีมือซึ่งสำคัญกว่าอาวุธทหารเสียอีก วันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ.2535 พรรครัฐบาลมีมติแก้ไขรัฐธรรมนูญโดยไม่มีบท

¹⁸⁰ ส. ศิวรักษ์, ทำไมจึงตายเพื่อประชาธิปไตย. (กรุงเทพฯ : บริษัทสำนักพิมพ์สมพันธ์ จำกัด), หน้า 90.

เฉพาะกาล และปฏิเสธว่าไม่เกี่ยวข้องกับกำกับการสังหารหมู่ประชาชน เพราะพล.อ.สุจินดา (นายกฯ) ไม่ได้ปรึกษาถึงการแก้ไขสถานการณ์ในช่วงวิกฤตการณ์ดังกล่าว ส่วนทางด้านฝ่ายคัดค้านนั้น พรรคฝ่ายค้านเสนอให้ตั้งคณะกรรมการสืบหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้น และมีสถาบันวิจัยวิชาชีพระียงให้พล.อ.สุจินดา และรัฐบาลลาออก วันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ.2535 พล.อ.สุจินดาเปลี่ยนแปลงมติดคณะรัฐมนตรีซึ่งจะให้มีการออกพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมเป็นพระราชกำหนดแทน โดยมีเนื้อหาสำคัญ คือ การให้นิรโทษกรรมแก่ทุกคนที่เกี่ยวข้องในเหตุการณ์ระหว่างวันที่ 17 – 21 พฤษภาคม พ.ศ.2535 ซึ่งรวมถึงผู้สั่งการให้ปราบปรามประชาชนด้วย โดยมีมตินี้มีเพียงนายมนตรี (หัวหน้าพรรคกิจสังคม) เท่านั้นที่ทักท้วง ที่เหลือทั้งหมดเห็นด้วยจึงถือเป็นมติดคณะรัฐมนตรี¹⁸¹ วันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ.2535 พล.อ.สุจินดา แกลงลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ร.ต.ฉลาดจึงเลิกอดอาหาร ประชาชนที่เดินทางมาดูสภาพบริเวณถนนราชดำเนินเมื่อได้รับฟังข่าวก็ร้องดีใจ ฝ่ายการเมือง 5 พรรครัฐบาลเตรียมจัดตั้งรัฐบาลท่ามกลางกระแสคัดค้านของประชาชน ส่วนพรรคร่วมฝ่ายค้าน สถาบัน และองค์กรต่างๆทั่วประเทศคัดค้านการออกกฎหมายนิรโทษกรรม และเสนอให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญตรวจสอบความถูกต้องของพระราชกำหนดนี้ เพราะหลายฝ่ายมีความเห็นว่าบุคคลที่ต้องสงสัยว่าเป็นผู้สั่งการสังหารประชาชนจะพ้นความผิดอาทิ พล.อ.อ.เกษตร โรจนนิล (ผู้นำรุ่น 0143 ผบ.ทอ. และผบ.สส.) พล.อ.อิสระพงศ์ หนุนภักดี (จปร.5 และผบ.ทบ.) พล.ท.ชัยณรงค์ หนุนภักดี (จปร.11 และมทภ.1) พล.อ.อ.อนันต์ กิลินทะ (แกนนำรุ่น 0143 และรมว.มหาดไทย) และพล.ต.ท.วิโรจน์ เปาอินทร์ (จปร.5 และรมช.มหาดไทย)¹⁸² วันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ.2535 มีการประชุมสภาเพื่อแก้ไขรัฐธรรมนูญ มีมติให้แก้ไขรัฐธรรมนูญ 4 ประเด็น ในวาระ 1 และ 2¹⁸³ ส่วนวาระ 3 จะมีการแปรญัตติในวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ.2535 ในวันที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ.2535 ความเคลื่อนไหวทางการเมืองต่อเนื่องจากเหตุการณ์คือ นายอุกฤษ มงคลนาวิน (ประธานวุฒิสภา) ลาออกจากตำแหน่ง และนายมีชัย ฤชุพันธุ์ (รองนายกฯ และรักษาการนายกฯ) กับ พล.อ.อ.อนันต์ กิลินทะ (รมต.มหาดไทย) ลงนามยกเลิกสถานการณ์ฉุกเฉินตั้งแต่วันที่ 12.00น. วันที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ.2535 วันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ.2535 มีกระแสข่าวสับสนเกี่ยวกับการคัดเลือกผู้ที่จะมาดำรงตำแหน่งนายกฯ อาทิ 5 พรรค

¹⁸¹ ฝ่ายวิชาการสารคดี, “4 วันสุดท้ายของพล.อ.สุจินดา,” ใน รวมเลือดเนื้อเชื้อไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 236.

¹⁸² เรื่องเดียวกัน, หน้า 237.

¹⁸³ อธิบายเพิ่มเติม, ผ่านด้วยความเห็นชอบ 570 เสียง งดออกเสียง 5 เสียง และ 576 เสียง งดออกเสียง 4 เสียง ตามลำดับ.

สนับสนุนพล.อ.อ.สมบุญ ระหงษ์ พร้อมทั้งยื่นหนังสือแจ้งนายอาทิตย์ อุไรรัตน์ (ประธานสภาผู้แทนราษฎร) แล้ว ร.ต.ท.เชาวริน ลัทธศักดิ์ศิริ (รองโฆษกพรรคชาติไทย) แถลงว่าที่ประชุมพรรคชาติไทยเชิญพล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นนายกฯอีกครั้ง ซึ่งพล.อ.ชาติชายก็ยินดีรับตำแหน่ง ส่วนพรรคฝ่ายค้านสนับสนุนพล.อ.ชวลิต จัดตั้งรัฐบาล เป็นต้น¹⁸⁴

---

¹⁸⁴ ไม่ปรากฏผู้แต่ง, "ปฏิทินข่าว," สยามจดหมายเหตุ 17 (พฤษภาคม 2535) : 565.